MICHAEL BAIGENT

Kutsal Kan, Kutsal Kase'nin Yazarlarından

Tarihteki En Büyük Sırrın Açığa Çıkışı

İSA YAZMALARI

yakamoz

New York Times Bestseller

MICHAEL BAIGENT

İsa Yazmaları

Yakamoz Yayıncılık

İSA YAZMALARI

JESUS PAPERS

MİCHAEL BAIGENT

ISBN 978-975-8809-95-0

1. BASKI ŞUBAT 2007

YAKAMOZ YAYINCILIK

Gürsel Malı. Alaybey Sk. No: 10/2 Kağıthane/İst. Tel: 0212 222 72 25 Faks: 0212 222 72 35

E-posta: info@yakamozyayinlari.com

© Michaei Baigent 2006 Onk Agency Ltd. aracılığıyla Türkçe yayın hakları Yakamoz

Yayıncılık'a aittir.

ePub düzenleme: Meritokrasi

İkinci Sürüm: Eylül 2014

İçindekiler

SUNUŞ
SAKLI BELGELER
PAPAZIN HAZİNESİ
KRAL İSA
YILDIZIN OĞLU
İNANCIN İSA'SININ YARATILIŞI
ROMA'NIN EN BÜYÜK KORKUSU
ÇARMIHTAN SAĞ KURTULUŞ
İSA MISIRDA..
MISIR'IN GİZEMLERİ
YÜCELME
KAYNAĞI DENEYİMLEME
CENNETİN KRALLIĞI
İSA YAZMALARI
KÜLTÜR TİCARETİ
EK BÖLÜM
İSA YAZMALARI

Teşekkürler

Sonunda kızarmış gözler, solgun bir ten ve elimde sayfalarla, geceden aydınlığa çıktığımı hatırlıyorum. Yardım almadan bu işi başaramazdım doğrusu.

En başta eşim Jane'e, hayatın akışını normal bir seyirde koruyabilme yeteneğinden ve bana verdiği destekten ötürü teşekkür ederim. Günün yıldızı sonunda yükselmişti ve ben sadece onun takipçisiydim.

Ayrıca bana yardım etmek için zamanlarının büyük bölümünü bilgİsayar karşısında harcayan ailemin tüm fertlerine teşekkür etmeliyim; bir kez olsun benden, profesyonel yardım almamı istemediler.

Yine de profesyonel bir destekçim her zaman vardı ve o, ajansım Jonathan Clowes Ltd.'den Ann Evans'tı. Teşekkürler, Ann.

Aldığım bir başka destek de, bugüne kadar tanıdığım en iyi editör olan, HarperCollins-New York'un Yönetici Editörü Hope Inelli'den geldi. Teşekkürler, Hope.

Ayrıca, HarperSanFrancisco'dan ortak yayıncı Claudia Riemer BoutÖte'ye de reklam-tanıtım konusundaki yardımları için teşekkür etmek istiyorum. Teşekkürler, Claudia.

Son olarak, özgürlüğümüzü sınırlandıran tabulaşmış kutsiyet kavramlarını sorgulamadan kabullenmek yerine, merak edip araştıran ve yanıt arayan tüm okurlarıma teşekkür ederim.

Zirveye ulaşmak için birçok yol vardır. Bu yollardan hangisinin en iyisi olduğuna kim karar verebilir ki...

Michael Baigent: 1948'de Yeni Zelanda'da doğdu. Christchurch'deki Canterbury Üniversitesinin psikoloji bölümünden mezun oldu ve İngiliz Kent Üniversitesi'nde mistisizm ve dinsel deneyimler üzerine mastır yaptı. 1976'dan beri eşi ve çocuklarıyla birlikte İngiltere'de yaşamaktadır. Babil'in Kehanetlerinden ve Antik Takipler adlı kitapların yazarıdır. Ayrıca uluslararası çoksatanlar Kutsal Kan, Kutsal Kase ve Mesih'in Mirası (Henry Lincoln ve Richard Leigh ile beraber), Tapınak ve Loca, Ölü Beniz Parşömenleri Yanılgısı, İksir ve Taş, Gizli Almanya ve Engizisyon kitaplarının ortak yazarlarındandır. Bir din tarihçisi ve gizli ilimler alanında önde gelen bir uzman olarak, bu kitapta sonuca bağlanan İsa ile ilgili gerçeği bulmak için yirmi yılını konuyla ilgili araştırmalar yaparak geçirmiştir.

M.Ö 4	İsa'nın doğumu; Matta İncili'ne göre (2:1).
M.Ö. 4	Büyük Herod'un ölümü
M.S. 6	İsa'nın doğumu; Luka İnciline göre (2:1-7). Suriye Valisi Quirinius'un nüfus sayımı. Celileli Yahuda'nın liderliğinde Zelot yükselişi.
M.S. 27-28	İsa'nın vaftizi (geleneksel tarih), İmparator Tiberius'un hükümdarlığının 15. yılı (Luka 3:1-23).
M.S. 30	İsa'nın çarmıha gerilmesi; Katolik inancına göre.
M.S. 30-35*	Herod Antipas ve Herodias'ın M.S. 34'teki evliliğini takiben, Josephus'un tanıklığıyla Vaftizci Yahya'nın idam edilişi.
M.S. 36	Fısıh-İsa'nın çarmıha gerilişi; Matta'nın zaman çizelgesine göre
M.S. 36-37	Paul'ün Sam'a gidiş yolunda din değiştirmesi
M.S. 44*	İsa'nın kardeşi James'in idamı.
M.S. 50-52	Paul, Corinth'te; ilk mektubunu yazar(Selaniklilere)
M.S. 61	Paul, Roma'da gözaltına alınır.
M.S. 65*	Paul idam edilir.
M.S. 66-73	Yahudiye'de savaş. Vespasian yönetimi altındaki Roma ordusu Yahudiye'yi istila eder.
M.S.55-120*	İsa'dan bahseden Roma tarihçisi ve senatörü Tacitus'un yaşamı.
M.S. 61-114*	İsa'dan bahseden Genç Pliny'nin yaşamı.
M.S.	Antakya piskoposu Ignatius, Paul'ün mektuplarından alıntı yapar. İskenderiye'de 'Yahudilerin Kralı' Lucuas liderliğinde ayaklanma. Mısır'daki Yahudi toplumu yok edilir.

115*	
M.S. 117-138*	Romalı tarihçi Suetonius 'Hristos' adlı bir kişiden söz eder.
M.S.120*	Gnostik öğretmen Valentinus İskenderiye'de eğitim alır.
M.S. 125*	Hıristiyan İncilinin bilinen en eski örneği, Yuhanna 18:31-33, Rylands Papirüsü Mısır'da bulunur.
M.S. 131-135*	Simon Bar Kochba, Yahudiye'deki ayaklanmaları yönetir.
M.S. 133	Sayıları dokuz ile on iki arasındaki Roma lejyonları Yahudiye'yi kuzeyden istila eder
M.S. 135	Yahudi güçleri geri çekilir. Roma imparatoru Hadrian Yahudiye'nin ismini Palaestina (şimdiki Filistin) olarak değiştirir
M.S. 135*	Hıristiyan teolog Justin Martyr, Yahudi entelektüel Trypho ile tartışır.
M.S. 140*	Marcion, Roma'ya varır ve öğretmeye başlar. Eski Ahit'i reddeder ve sadece Luka'nın İncilini ve Paul'ün bazı öğretilerini kabullenir.
M.S. 150*	İlk Hıristiyan yazarlar Gnostikleri kınayan yazılar yazmaya başlarlar.
M.S. 154	Justin Martyr, Simon Magus'u, (1. yüzyıl ortalarında) bütün münafıklıkların kaynağı diye adlandırır.
M.S. 180*	Lyons piskoposu Irenaeus Gnostikler aleyhinde yazar. Kilise tarafından kabul gören Yeni Ahit'in ilk metin listelerini üretir.
M.S. 195*	İskenderiye piskoposu Clement, Markus'un gizli incili ve Gnostikler aleyhinde yazar; fakat İskenderiye Hıristiyanlığı içindeki sırlara, gizemlere karşı bir sempati besler.
M.S. 197*	Tertullian Hıristiyan olur; dinsel değerlere karşı çıkılması ve kadınların kilisede liderlik rolü oynaması konularına sert şekilde karşı çıkar.
M.S. 200*	Paul'ün mektubunun bilinen en eski parçası, Chester Beatty Papirüs'ü Mısır'da bulunur.

M.S. 200*	En eski (hemen hemen) tamamlanmış İncil (Yuhanna'nınki), Bodmer Papirüs'ü Mısır'da bulunur.
M.S. 325	İznik Konsili, Roma İmparatoru Konstantin tarafından toplanır.İsa'nın tanrısallığı 3'e 217 oy çoğunluğuyla resmi bir dogma haline getirilir.
M.S. 393-397	Hippo Konsili'nde Yeni Ahit'in resmileştirilmesi işine başlanır, Kartaca Konsili'nde tamamlanır.
	*Tahmini tarihler

SUNUŞ

28 Mayıs 1291, KUTSAL TOPRAKLAR: Akra; Haçlı Krallığının sonuncu liman şehri yıkıntılar içinde uzanıyordu. Ayakta duran tek şey Tapınak Şövalyeleri'ne ait büyük deniz kulesiydi.

Yedi hafta boyunca, Mısır'ın genç Sultanı Halil el Eşref in kumandasındaki Arap orduları, önce şehrin etrafını kuşatmış ve kuşatma sonunda da saldırıya geçmişti. Hıristiyanlığın son başkenti bitmişti. Bir zamanlar sokaklarını savaşçıların, soyluların, tüccarların, dilencilerin doldurduğu bu kalabalık şehir; artık yıkılmış binalar ve cesetlerle doluydu. Şehir düştüğü için katliam ve hırsızlığın serbestçe yapıldığı o vahşet günlerinde utanma duygusu yoktu.

Araplar Haçlılara ait tüm izleri ortadan kaldırmaya kararlıydı; Haçlılar ise çaresiz bir durumda olmalarına rağmen, umutlarını yitirmeden hayatta kalmaya en az onlar kadar kararlıydı ve umutları krallıklarını tekrar kurabilmeleri için gerekliydi. Ancak bu umut, Akra'nın düşmesiyle kırılmıştı. Dumanların, şehrin kanayan yıkıntılarının ötesinde, sadece Tapınak Şövalyeleri'nin büyük deniz kulesi zarar görmeden ayakta kalmıştı. Kulede sadece -bir zamanlar Kudüs'ün Hıristiyan Krallığı'nın büyük ve güçlü ordusundan geriye kalan- elli ya da altmış şövalyeyle beraber o ana kadar hayatını kurtarabilenler vardı. Beklediler. Yapabilecekleri başka hiçbir şey yoktu. Kimse onları kurtarmaya gelmiyordu. Birkaç gemi geri döndü, bazı şövalyeler ve siviller kaçtı. Diğerleri sonun gelmesini beklediler ve bir hafta daha devam eden saldırılara karşı koydular.

Tapınakçılar ümitsiz olmalarına rağmen, büyük bir inançla savaşmıştı. Sultan, bütün şövalyelerin ve sivillerin savaşmaktan vazgeçip kaleyi terk etmeleri halinde, kendilerine zarar vermeden gitmelerine izin verileceğini teklif edince, direnişi yöneten Mareşal Tapınakçı bunu kabul etti. Ve başında bir emir bulunan Arap savaşçılardan oluşan bir birliğin kaleye girip, Sultan'ın sancağını dikmesine izin verdi. Fakat birlik verilen söze uymayıp kaledekilere saldırmaya başladı. Tapınakçılar öfkeyle hepsini öldürdü ve Sultan'ın sancağını geri indirdi.

Sultan, bunu bir ihanet olarak gördü ve acımasızca saldırdı. Ertesi gün Sultan

'güvenli çıkış' teklifini tekrarladı. Tekrar kabul edildi. Mareşal Tapınakçı ve beraberinde birkaç şövalye ateşkes altında şartları konuşmak için kaleden çıktı. Fakat daha Sultan'a ulaşamadan, kalenin etrafını sarmış fedailer tarafından tutuklanıp, idam edildiler. Artık Sultan'dan gelecek hiçbir "Teslim olun!" çağrısı, Tapınakçılar tarafından kabul edilmeyecekti. Artık bu, ölümüne bir savaş olacaktı.

O kader gününde, Tapınakçı kalesinin duvarlarının temeli Araplar tarafından kazıldı ve tahrip edildi; sonunda da yıkım gerçekleşti. Araplar kıyıma başlamıştı. İki bin beyaz kaftanlı Memlûk savaşçısı, Tapınakçı kulesinin duvarında açılan delikten içeri hücum etti. Yapısı, günler süren saldırıların ardından zayıflayan kale, düşmana geçit vermişti. Hem işgalciler hem de kaleyi savunanlar, ani bir gürültüyle yıkılan kalenin taşları altına gömülmüştü. Yıkım durup etrafa toz yağdığında; sessizlik her şeyin bittiğini ilan etmişti. Yaklaşık iki yüz yılın ardından, kutsal topraklardaki Hıristiyan Krallığı rüyası bitmişti.

Şimdi Tapınakçılar bile kalelerini terk ediyor, sayıları yirmi bin kadar olan din kardeşlerine 173 yıldan daha uzun süre vatan olmuş bu topraklardan geri çekiliyordu.

TAPINAKÇILAR BENİ HER ZAMAN BÜYÜLEMİŞTİR. Sadece profesyonel bir ordu olarak oynadıkları rolle değil; modern dünyanın başlangıcına yaptıkları ve dikkatlerden kaçan büyük katkılarla da... Gerçekleştirdikleri şehirlerarası ve ülkelerarası para transferleriyle paranın kılıçtan daha güçlü olduğunu gösterdiler; baskın aristokrasi ve köylü sınıfı arasında bir boşluk yaratarak, orta sınıfın doğması için yer açtılar. Ancak bu gerçeğin yanı sıra gizemin büyüleyici etkisi her zaman var olmuştur. Kimi Tapınakçıların Roma merkezli inançtan saptığı yorumları yaygındır. Onlar, dinin yüksek mevkideki koruyucuları olarak görülüyor olmalarına karşın, haklarında çok az şey bilinen kişilerdi. İşte bu konu bende bir merak uyandırdı ve bazı yanıtlar bulmaya karar verdim. Tapınak Şövalyeleri'nin gizemli yanlarını araştırmaya başladım.

Bir gün Londra'da bir kitapçıda otururken, kitapçı dükkânının sahibi olan arkadaşım, Tapınakçılar hakkında ilgimi çekecek bilgilere sahip biriyle beni tanıştırmak istediğini söyledi. Meslektaşım Richard Leigh'le tanışmamsa bu şekilde başladı. Tanışmamızı takip eden yirmi seneden daha uzun bir zaman dilimi içinde, birlikte yedi kitap yazdık.

Richard, kesinlikle şaşırtıcı bilgilere sahipti. Bu bilgiler ona Henry Lincoln'den

geçmişti. Richard ve ben hemen güçlerimizi birleştirmemiz gerektiğinin farkına varmıştık. Birkaç ay sonra da Henry aynı karara vardı. Bir takım oluşturduk ve çalıştık. Sonuç, altı yıl sonra, bir çoksatan olan Kutsat Kan, Kutsal Kâse kitabıydı.

Bizim en önemli savımız, tarihçiler tarafından çok nadiren birbirleriyle ilişkilendirilmiş olan, Haçlı Savaşları ve Kâse efsanelerine yeni bir bakış da getiriyordu. Her iki konunun arkasında bir kan bağı, bir hanedan olduğunu keşfettik: Bu, Yahudilerin meşhur 'asil kan soyu' yani Davut'un nesliydi.

Kâse efsaneleri, eski pagan Kelt geleneklerine ait unsurları ve Hıristiyan mistisizmine ait unsurları birleştiriyordu. Toprağın verimliliğinin devam etmesini sağlayan bir 'bereket kâsesi' sembolü en baştan beri vardı ve Kâse tanımları mistik bir olayın anlatımında kullanılan terimlerle yapılıyordu. Bize anlamlı gelen; efsanelerde vurgulanan Kutsal Kâse Koruyucuları, Perceval veya Parsival terimlerinin Kudüs'teki çarmıha kadar uzanarak, tarihin içinden geçip gelen 'en kutsal kan soyu' na işaret ediyor olmasıydı. Belli ki bu; Davut'un nesliydi. Bu konu, tüm Kâse yorumcularının dikkatinden kaçmış gibiydi.

Sangraal veya Sangreal yani Kâse (Grail) teriminin üzerinde tartıştık. Bu terim, sözcük oyunuyla zekice bölünerek üzerinde oynanmış olan, San Graal veya San Greal -Kutsal Kase (Holy Grail)- sözcüklerinden geliyordu. Sang Real terimi ise 'Asil Kan (Blood Royal)' anlamındadır ve biz bunun, Davut'un asil nesline işaret edebileceğini düşündük. Gerçekten de Ortaçağ boyunca bu nesil, 'en kutsal nesil'di.

Davut'un bu kutsal neslinin, Ortaçağın ilk dönemleri boyunca Güney Fransa'da varlığını sürdürdüğüne dair hiç bir şüphe yoktur. Bu tarihi bir gerçektir.

Charlemagne, krallığını kurarken en yakın yoldaşlarından biri olan Guillem (William)'i Toulouse, Barcelona ve Narbon Kontluğu'na atayarak, Hıristiyan Krallığı ile Endülüs Emirliği, yani diğer bir deyişle İslam İspanya’sı arasındaki tampon bölgenin Prensliğinin başına getirdi. Bu yeni, prens Gulliem, bir Yahudi'ydi ve ayrıca Davut'un soyundan geliyordu.

On ikinci yüzyılın Yahudi gezgini Tudelalı Benjamin, ruhsatnamesinde İspanya’dan Ortadoğu'ya yaptığı yolculuğu anlatırken, Narbon'un adaletli prensinin 'aile ağacında da belirtildiği gibi, Davut'un soyundan geldiğini' açıklıyordu.' Yahudi Ansiklopedileri bile Narbon'un bu 'Yahudi Krallarından'

bahseder; fakat kan bağını yalanlar. Elbette hiç kimse Tudelalı Benjamin'in sözünü ettiği bu kan bağının nereden geldiğini sorgulamak istemez. Bunun yanı sıra, bizim de farkına vardığımız gibi, durum oldukça karmaşıktır.

Davut'un Güney Fransa'daki neslinden olan bu prenslerin soy kütüğüne baktığımızda; onların, I. Haçlı Seferinin liderlerinden biri olan ve sonradan Kudüs Kralı olan Godfrei de Bouillon'un atalarıyla aynı isimler olduğunu keşfettik. Bu Haçlı Savaşı'nda dört büyük soylu vardı. Peki taht neden tek başına Godfrey de Bouillon'a sunulmuştu ve bunu, neden hüküm vermek için Kudüs'te toplanan ve hâlâ haklarında bir şey bilinemeyen bir seçim komitesi ona sunmuştu? Bu asil lordlar kime hangi sebepten dolayı itaat ediyor olabilirlerdi? Anladığımız kadarıyla, kan bağı unvanlara üstün gelmiş ve krallığın Davut'un neslinden gelen Godfrey'in hakkı olduğuna karar verilmiştir.

Bu kan bağı nereden kaynaklanıyordu? Tabii ki Kudüs’ten, İsa'dan Kutsal Kan, Kutsal Kâse’de tartıştığımız -İsa ve Mecdelli Meryem evliliğinin sonucundan- Aslında şunu da merak ediyorduk: Kana'da evlenenler İsa ile Mecdelli Meryem değil miydi? En sonunda bu, onun neden düğüne 'davet edildiği' ve şarap üzerindeki sonradan doğan sorumluğunu açıklıyordu! Doğal olarak, kitabımızın yapımıyla birlikte tartışmalar da dünya genelinde patladı.

'Bay ve Bayan Mesih' diye yazarak, akıllıca taşlıyordu bir yorumcu. Ve devam ederek büyüyen taşlamalar arasında bu, en hafif olanlarındandı.

Bu, 1982'deydi. 2002 yılında Dan Brown, kitabımızdaki teorinin bir bölümüne Da Vinci Şifresi adlı romanında yer verdi. Derken bir medya patlaması daha yaşandı. Haberlerde 'Bay ve Bayan Mesih' geri dönmüştü, insanların, İncil efsanelerinin ardındaki gerçeklere hâlâ aç olduğu açıkça görülüyordu. Gerçekte İsa kimdi? Ondan ne bekleniyordu? Dünya bugün hâlâ İsa, Yahudilik, Hıristiyanlık ve iki bin yıl önce yaşanmış olan olaylara ve bunların arkasında gizlenmiş gerçeklere duyulan merakla çalkalanıyor.

Kutsal Kan, Kutsal Kase'nin ilk yayımlandığı günden bu yana yirmi iki yıl geçti. Bu süre boyunca, bu önemli soruları değerlendirmeye, araştırmaya, tarihi irdelemeye devam ettim. Bu derinlemesine araştırma için ayrılan süre göz önüne alındığında, Da Vinci Şifresi'nde anlatılanlardan daha fazla bir bilgi zenginliğine sahip olduğum açıktır, işte bu yirmi iki yıllık keşif seyahatimin tecrübelerini de bu kitaba yansıtarak; okurla birlikte kimi çıkmaz sokaklarda biten, kimi sonu görünmeyen ihtimallere açılan bir yolculuğa çıkıyoruz. Bu yolculuk, İsa

hakkında daha fazla bilgi edinmemizi sağlayacak. Bunu yaparken de din kitaplarında anlatılanlara değil; tarihsel kanıtlara başvuracağız.

Burada sunduğum bilgileri, kendinizi zorlamayacak bir hızda okumalısınız. Açıklamamın her bir parçasını, anlayabilmenize yetecek bir süre içinde değerlendirmelisiniz. Bu oldukça önemli; çünkü biz, burada olduğu gibi, ezelden beridir inanılmış şeylerin doğruluğuna karşı çıkıldığı zaman, yol boyunca attığımız her adımın doğruluğunu kanıtlamak ve bu adımların neden atıldığını açıklamak zorunda olduğumuzun bilinciyle hareket ediyoruz. Açıktır ki; ancak bu şekilde yolun sonuna vardığımızda, konular üzerinde nerede durduğumuza dair kendimizden emin olabiliriz. Eleştirel bir okuma, yeni bulgularla yüz yüze gelmenize neden olacaktır. Sonrasında bunlara inanmak ya da varolan eski inançlarınızı sürdürmek sizin tercihinize kalmıştır. Şimdi eğer yolculuğa çıkmaya hazırsanız; haydi başlayalım...

SAKLI BELGELER

Telefonum çaldı. Saat sabah on sularıydı. Güneşin hemen önümdeki duvarda yansıyıp, parladığım anımsıyorum. Bugün, aslında bir İngiliz köyünde geçirilebilecek mükemmel bir gündü, "ilk trenle Londra'ya gelebilir misin? Sebebini sorma." içimden, "Londra mı? Her yerde arabalar, zor bulunan taksiler, gürültü, kirlilik, kalabalık metrolar, otel odasında geçirilecek bir gün, bulutlu ve güneşsiz bir yerde kazanılacak anılar..." diye geçirdim.

Bu dostumun, çok önemli bir şey olmadığı sürece böyle bir ricada bulunmayacağını bildiğim için, "Elbette" diye yanıtladım. "Beraberinde bir de fotoğraf makinesi getirir misin?" Neler oluyordu? Arkadaşım uluslararası antika eşya satıcıları, aracıları ve alıcılardan oluşan, küçük ve saygın bir grubun üyesiydi ve bu grup, hepsi açık pazarda satılmasına izin verilmeyen eski yazmaların da tacirliğini yapıyordu. Sıradan bir evrak çantasının içine bir fotoğraf makinesi, birkaç objektif, biraz film atıp arabama atladım ve istasyona doğru ilerlemeye başladım.

Arkadaşımla Londra'da, ünlü bir caddede bulunan bir restoranın önünde buluştum. Amerikalı dostumun yanında iki Filistinli, bir Ürdünlü, bir Suudi ve önemli bir müzayede salonundan bir İngiliz uzman vardı.

Hepsi beni bekliyordu ve kısa bir tanışmanın ardından müzayede uzmanı, sanki yaşanacak olaylara dahil olmak istemiyormuşçasına, oradan ayrıldı. Bizler de yakındaki bir bankaya doğru yürümeye başladık. Vardığımızda içeriye girip, bankanın ana salonuyla bağlantılı kısa bir koridordan geçerek, pencerelerinde buzlu camlar olan küçük, özel bir odaya geldik.

Odanın tam ortasına yerleştirilmiş bir masanın etrafında durup konuşurken, banka görevlileri içeri girerek, ellerindeki iki ahşap kutuyu önümüze koydular. Her iki kutuda da üçer asma kilit vardı. Kutuları getiren görevlilerden biri anlamlı bir şekilde, sanki söyledikleri kayıt ediliyormuş gibi, "Bu kutuların içinde ne olduğunu bilmiyoruz ve ne olduğunu öğrenmek de istemiyoruz" dedi.

Sonra odaya bir telefon getirdiler ve dışarı çıkıp, kapıyı da arkalarından kilitlediler.

Ürdünlü, Amman'a telefon açtı. Arapça yapılan kısa bir konuşma sonucunda, bir

şeyler için izin istendiğini ve iznin alındığını tahmin ettim. Nitekim Ürdünlü, cebinden anahtarlar çıkarıp kutuların kilitlerini açtı.

Kutular, karton tabakalarla doluydu. Her tabaka üzerinde beni dehşete düşüren, küçük şeritli temiz bantlarla kabaca sabitlenmiş yüzlerce papirüs metin vardı. Metinler, Aramice veya İbranice yazılmıştı. Metin aralarına ise; Mısır mumya sargıları üzerine yazılmış, gösterişli Mısır hiyeroglifleri işlenmişti.

Bu sargıların kutsal metinleri muhafaza etmek için sık kullanılan malzemeler olduğunu ve bunların sahiplerinin, bir ya da iki mumyanın sargılarını çözmek zorunda kaldığını biliyordum. Bu Aramice veya İbranice metinler, ilk bakışta Ölü Deniz Parşömenleri ‘ne benziyordu. Bu koleksiyon, antik belgelerden oluşan bir hazineydi. Çok ilgimi çekmişti; bunlardan, kesinlikle ilgileneceklerinden emin olduğum akademisyenlere söz edip, görmelerini sağlamak için can atıyordum.

Karton tabakalar kutulardan çıkarıldığı sırada bana, bu belgelerin sahiplerinin, bunları, ismi açıklanmayan bir Avrupa hükümetine satmaya çalıştıkları söylendi, istenilen rakam 3 milyon sterlin, yani ortalama 5.6 milyon dolardı. Benden bu belgeleri temsil edecek fotoğraflar çekmem istendi. Bu fotoğraflar, satış işlemi sırasında müstakbel alıcıya gösterilecekti. O an, bunlara en çok hangi hükümetin ilgi duyabileceğini fark ettim. Fakat düşüncemi kendime sakladım.

Bir süre sonra kutular boşaltıldığında, buzlu camları olan pencereden süzülen loş ışığın altında, sandalyede oturup bana verilen bazı sayfaların siyah-beyaz fotoğraflarını çektim. Altı rulo, otuz beş milimetrelik film kullanarak, iki yüzün üzerinde çekim yaptım.

Bu belgeler ortaya çıkarsa, kolayca yok edilebileceği için tedirginliğim gittikçe artıyordu. Satın alacak kişi, ‘Nag Hammadi Metinleri' ve 'Ölü Deniz Parşömenlerinin başına geldiği gibi- bunları yıllarca saklayarak ortaya çıkmasını engelleyebilirdi. Ya da en kötüsü; alıcısına ulaşamayıp, tıpkı dünyanın çeşitli yerlerinde kiralık kasalara saklanarak ortadan kaldırıldığı bilinen birçok kıymetli belge gibi, bunların da banka kasalarının derin karanlığına geri dönerek ortadan kaybolmasından korkuyordum.

Bir an, birçok fotoğraf çektiğimi ve hiç kimsenin çektiğim fotoğrafların sayısını bilemeyeceğini fark ettim. Fotoğrafların olduğu film rulolarından birisini gizlice saklayabilmeyi ve en azından bu denli önemli bir belgeye dair elimde bir kanıt

bulundurmayı düşündüm. Rulolardan birini gizlice cebime koydum.

Fotoğraf çekim işi bittiğinde, tabakalar yeniden kutuya geri koyuldu ve sahiplerinden birine bir avuç dolusu film rulosu verdim. Filmleri dikkatlice incelerken:

"Diğer film nerede?" dedi birden. O an, aslında fotoğrafları saydığım anladım. Aklı başka yerde bir masum rolü yaparak, "Diğer film mi?" dedim zayıf bir sesle ve ceplerimi aradım.

"Oo, haklısın, bendeymiş." Böylece bende kalmasını umduğum filmi de kendi ellerimle teslim etmiştim. Çok rahatsız olmuştum ve sinirlerim bozulmuştu. Gördüğüm şeylere ait bir kanıta sahip olmayı gerçekten çok arzuluyordum.

O noktada arkadaşım yapmak istediğim şeyi anladı ve ilham verici bir hareketle gelip beni kurtardı.

"Bu filmleri nerede banyo ettireceksin?" diye sordu, masum bir ifadeyle.

"Bir fotoğrafçı dükkanında" diye yanıtladı, filmi elinde tutan adam.

"Ama bu pek güvenli olmaz!" dedi arkadaşım. "Bak, Michael profesyonel bir fotoğrafçıdır ve bu resimleri sizin için banyo edip, istediğiniz kadar kopya çoğaltabilir. Böylece siz de hiçbir risk almamış olursunuz."

"İyi fikir" dedi adam ve filmleri bana geri verdi.

Doğal olarak fotoğrafların her birinden birer kopya kendim için ayırdım. Ve işin başındaki kişi gibi görünen Ürdünlü ile basılmış fotoğrafları ve negatifleri teslim etmek için randevulaşıp, bir öğlen yemeğinde buluştuk. Yemek sırasında, eğer birkaç uzmana bu fotoğrafları göstermeme izin verirse, yazılı metinlerin ne anlama geldiğini öğrenebileceğimizi ve bunun da koleksiyonun değerini -bir başka deyişle parasal karşılığını- artırabileceğini anlatmaya çalıştım. Ürdünlüden, bu konu hakkında sakınarak da olsa bir iki uzmanla konuşmak için izin istedim. Biraz düşündükten sonra, bunun aslında iyi bir fikir olabileceğini kabul etti. Ancak bundan, ne benim ne de uzmanların, kesinlikle başka hiç kimseye bahsetmemesi konusunda, tehditkar bir uyarıda bulundu.

Birkaç gün sonra bütün fotoğrafları yanıma alarak, British Museum'un Batı Asya Bölümü'ne gittim. Bu departmanla daha önce Babil’in Kehanetlerinden (From

tbe Onıen of Babylon) adlı kitabım için araştırma yaparken de görüşmüştüm ve uzmanların bana bu konuda sadece bilgi vereceklerine değil; ayrıca konuyu gizli tutacaklarına da inanıyordum.

Kendisiyle daha önce görüştüğüm uzman orada değildi ve meslektaşlarından biri küçük bekleme odasına gelerek, benimle onun yerine konuştu. Kendisine, ahşap kutular içindeki belgeleri ve çektiğim fotoğraflar hakkındaki hikayeyi kısaca anlattım. Bunun, sahipleri için ticari bir iş olduğunu da vurguladım ve büyük paralar bazen beraberinde büyük sorunlar da getirdiği için; beni bu konuda bilgilendirip yönlendirirse kendisine minnettar kalacağımı ifade ettim. Kendisinden bu fotoğraflara bakıp, belgelerin bir değer arz edip etmediğini ortaya çıkarabilecek, bu konuda uzman birilerini bulmasını rica ettim. Eğer değerleri varsa da, uzmanların bütün koleksiyona ulaşmaları için elimden geleni yapacağımı söyleyip, fotoğrafları ona bıraktım.

Haftalar geçti. British Museum'dan hiçbir haber alamadım. Nihayet bir ay geçtiğinde bu belirsizlikten sıkılmıştım ve merakımı yenemeyerek, Batı Asya Bölümü'ne gittim. Orada başka bir uzmanla görüştüm.

"Bir ay önce bazı fotoğraflar getirmiştim. Çektiğim bu fotoğraflar, çok sayıdaki papirüs metinine aitti. Sizden herhangi bir haber alamayınca, bir uzmanın bu fotoğrafları inceleme fırsatı bulup bulamadığını merak ettim." Uzman bana boş boş baktı.

'Ne fotoğrafları?"

Hikayeyi tekrar anlattım. Anlattıklarıma pek inanmamış ve ilgi göstermemiş gibi görünüyordu. Departmana bu tarz fotoğrafların getirildiğine dair hiçbir şey duymamıştı; öyle bile olsa bu onun alanı değildi. Görünüşe göre fotoğraflar bir zamanlar orada çalışan fakat şimdi ayrılmış olan başka bir uzmana verilmişti. "Nereye gitti?" diye sordum.

"Bilmiyorum" cevabını aldım. "Sanırım Paris'e gitti. Fotoğraflarınız için üzgünüm."

Sonra fotoğraflarla ilgili bir şey duymadım. Teslim ettiğime dair elimde yazılı bir belge olmadığı için, yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Neyse ki evde, baskısı kötü de olsa, bu koleksiyonun var olduğunu kanıtlayabileceğim birkaç fotoğraf daha vardı; fakat koleksiyonun içinde olabilecek konuların çeşitliliği hakkında bir fikir verebilmesi açısından yeterli değildi. Bir uzman elimde kalan birkaç

fotoğrafa bakarak, bu metinlerin çoğunun ticari işlemlere ait kayıtlar olduğunu söyledi.

On-on iki yıl sonra, batıdaki büyük bir şehirde pahalı mağazaların olduğu bir caddede yürürken, o gün bankada olan Filistinlilerden birini gördüm. Yanına gittim ve beni hatırlayıp hatırlamadığını sordum.

"Elbette hatırladım" diye yanıtladı. "Sen şeyin arkadaşısın..." dedi ve bir süre düşündükten sonra arkadaşımın adını söyledi.

"Bana karşı açık olmanı istiyorum" diye söze başladım. "O gün bankada fotoğraflarını çektiğim o eski metinlere ne olduğunu hep merak ettim. Satıldılar mı?"

"Onlar hakkında hiçbir bilgi almadım" diye aslında bana pek de inandırıcı gelmeyen bir şekilde hızlı hızlı konuştu. Sonra da çok yoğun olduğunu ve hiç vaktinin olmadığını söyleyerek nazikçe izin isteyip yanımdan ayrıldı.

Geçmişin karanlıkta kalmış sırlarını ortaya çıkaracak anahtarların varlığına her zaman inanmıştım ve o anahtarların ulaşılmaz olduğuna da... Bu nedenle, Filistinlinin tavrı beni hiç şaşırtmamıştı; çünkü bu belgelerle dolu kutular, belki de ulaşılamayacak anahtarlardan biriydi...

PAPAZIN HAZİNESİ

Meslek yaşantım boyunca, diğer tarihçilerle ve kabul edilmiş tarihin ardındaki gerçekleri arayan araştırmacılarla yazışmaktan her zaman keyif almışımdır. Ancak aldığım bazı mektuplar, dikkatimi diğerlerinden daha fazla çekmiştir. İşte bu mektup da, kesinlikle bunlardan biriydi.

"Sana bahsedeceğim 'hazine', altınlardan ve kıymetli taşlardan değil; İsa'nın M.S. 45 yılında hayatta olduğunun tartışmasız kanıtını içeren bir belgeden oluşuyor. Belge, yüksek meblağlar karşılığında satılmış, gizlenmiş veya yok edilmiştir."

Richard Leigh, Henry Lincoln ve ben açıkçası bu mektupla ne yapacağımızı bilmiyorduk. İngiltere'deki bir Kilisenin saygın ve yüksek eğitimli papazı olan Dr. Douglas William Guest Bartlett'ten geliyordu. Bartlett, Pirene eteklerindeki Rennes le Château adındaki küçük tepe köyünün papazı olan Abbe Beranger Sauniere'den bahsediyordu.

Abbe Sauniere, köyün papazlığına 1885'te atandı. Yıllık geliri on dolardı. 1890'ların başlarında, gizemli kaynaklardan ve yine aynı derecede gizemli yollarla azımsanmayacak bir zenginlik elde etmesinden dolayı çok kötü bir ün kazandı. Onun zenginliğinin anahtarı, 1891 yılında kilisenin tadilatı sırasında yaptığı bir keşifti. Fakat bulduğu 'hazine' Bartlett'e göre ilk başta akla geldiği gibi parıldayan mücevherlerden (belki de Kudüs'teki tapınağın kayıp hazinesi) oluşmuyordu. Ona göre bu, İsa ve Hıristiyanlığın temellerine ilişkin bir takım sıra dışı belgelerdi. O dönem, bize, dikkate alınması bile uzak göründüğü için mektubu 'dosyada' bıraktık.

Tarihin karanlık koridorlarında gerçekten çok tuhaf şeyler olduğundan şüphelenmiştik; fakat Kutsal Kan, Kutsal Kase üzerinde çalışırken, bu mektubun konusuyla ilgili, tartışma yaratacak, umulmadık tarzda bilgiler keşfediyorduk. Böylece gelecekteki araştırmalarımızı belirledik. İsa'nın hayatta kalışı bizim için o dönem çok önemli değildi; çünkü odaklandığımız konu, onun çarmıha gerilişinden önce bir çocuğu olduğu veya karısının hamile olduğu ihtimali üzerine kuruluydu. Bu nedenle, İsa'nın yaşamının çarmıhta sona erip ermediğine, evliliğine, neslinin devam edip etmediğine dair bilgilerin Avrupa tarihinde mevcut oluşu, Kutsal Kase hikayelerindeki sembolik vurgulamalar, 1982'de ilk defa yayınlanan ve çok satan kitabımız Kutsal Kan, Kutsal Kase'nin bel kemiğini oluşturan hikayelerle ilgili yorumlarımızı etkilemedi.

Bu, yumuşak bir üslup ve büyük bir özgüvenle yazılmış ancak haddini de fazlasıyla aşan mektup ilgimizi öyle çekmişti ki; yazılanları tekrar tekrar ve heyecanla okuduk. Kendimize sorduğumuz sorular, İsa'nın hayatta kaldığının ve uzun bir hayat sürdüğünün 'tartışma götürmez kanıtlarını da etkileyecek nitelikteydiler. Peki, beyinlerimize işkence edercesine düşünüp durduğumuz ve ortaya çıkarmaya çalıştığımız kanıtlar nelerdi? Belgeler... Ancak nasıl bir belge insanı şüpheden bir adım daha öteye götürebilirdi?

En güvenilir belgelerin, günlük işlere ait tutulmuş kayıtlar -alışveriş listeleri vs.- gibi desteklenmesi gereken tezler içermeyen, sıradan olduğunu düşündüğümüz, tarihten günümüze kadar kalmış belgeler olabileceğini düşündük. Örneğin; Roma dönemine ait şu belge gibi: 'Konu: İskenderiye, Claudius'un dördüncü yılı (M.S. 45), önceden Kudüs'te Pontius Pilate tarafından yargılanan ve beraat eden Celileli göçmen İsa bin Yusuf'un şehir duvarlarının ötesinde bir arsanın sahibi olduğunu onaylayan bir tutanaktır.'

Ancak tüm bunlar bir uydurma gibi görünüyordu.

Kutsal Kan, Kutsal Kase ortaya çıkıp, ortalık aydınlandıktan sonra kişisel merakın ötesinde, mektubu yazan kişiyi gidip ziyaret etmeye karar verdik. Onun güvenilebilir biri olup olmadığını öğrenmemiz gerekiyordu. Oxford'un üniversite kasabasının yukarısında, taş evlerle dolu şiir tadındaki köylerden oluşan bir İngiliz kırsalında; Oxford Shire'daki Leafield'de yaşıyordu. Bartlett'in evi, kırsalın kuzeybatısındakilerden daha yüksekte kalan köylerden birindeydi.

"1930'larda Oxford'da yaşıyordum" dedi Bartlett. "Aynı sokakta, İngiltere Kilisesi'nin güçlü ve önemli kişilerinden olan Alfred Lilley adında biri vardı. Onu her gün görüyordum." Rahip Alfred Leslie Lilley (1860-1948), 1936'da emekli olana kadar Rahiplik ve Hereford Katedrali Başkanlığı yapmıştı. Ortaçağ Fransızcası üzerine uzmandı ve bu nedenle zor tercüme işlerinde sık sık kendisine başvurulurdu.

Günlük görüşmeleri ve sohbetleri devam ettikçe Bartlett ve Lilley birbirlerine yakınlaşmış ve sonunda Lilley, Bartlett'e sıra dışı bir hikaye anlatacak kadar güven duymuştu. 1890'ların başında Lilley, eski öğrencilerinden olan genç bir adam tarafından Paris'e, Aziz Sulpice Papaz Okulu'na, kaynağı hiç açıklanmayan garip bir belgenin (belki de belgelerin; Bartlett daha fazlasını gerçekten hatırlamıyor) tercümesiyle ilgili tavsiyelerde bulunması için çağrılmıştı. Aziz Sulpice'de bu belgeleri araştırmakla görevli bir grup uzman varmış. Lilley bu

görevin, bir Vatikan kardinalinin ricası üzerine gerçekleştirildiğinden şüphelenmişti. Uzmanlar, tercüme konusunda yardım istemişlerdi; çünkü metni anlamakta gerçekten çok zorlanıyorlardı. Belki de, okuduklarını bir şekilde yanlış anladıklarını düşünüyorlardı ve bu durum sinirlerini bozmuştu.

"Aslında gerçeğin ne kadar çok yakınında olduklarını bilmiyorlardı" diye tekrar etti Bartlett, Lilley'in açıklamasını. "Lilley, insanların bu bilgiye sahip oldukları takdirde, uzun ve mutlu bir yaşam süremeyeceklerini söylemişti. Çok hassas bir konuydu bu. Lilley, Fransız papazın bundan herhangi birine söz etmesi durumunda olabilecek şeylere gülüyordu. Onlara (belgelere) ne olduğunu bilmiyordu; fakat büyük paralar karşılığında el değiştirdiğini ve Roma'da son bulduğunu düşünüyordu." Aslında Lilley, sonunda Kilisenin bu belgeleri yok edeceğine inanıyordu.

Lilley, bu belgelerin otantik olduğundan kesinlikle emindi. Bunlar sıra dışı ve Kilise hakkındaki fikirlerimizi temelinden sarsacak nitelikte belgelerdi. Belgelerdeki bilgilerin, görenleri kabul edilmiş gerçeklerden farklı bir yere götürdüğünü söyledi. Lilley bu belgelerin nereden geldiğini bilmiyordu; fakat çok daha eski olmalarına rağmen, 12. ve 13. yüzyıllarda Fransa'nın güneyinde yaşayan ve dini inanışlara karşı çıkan Katarlar tarafından saklandığını düşünüyordu. Ayrıca Katarların ölümünü takiben de bu belgelerin Fransa'ya getirilmeden önce, 14. yüzyıl savaşlarına kadar geçen süre içerisinde İsviçre'de muhafaza edildiğinden emindi.

"Hayatının sonuna vardığında" dedi Bartlett, "Lilley, İncil'de doğruluğundan kesinlikle emin olunabilecek hiçbir bilgi olmadığı sonucuna varmıştı. Gerçekliğe dair bütün inancını kaybetmişti."

Henry ve ben donup kalmıştık. Bartlett aptal biri değildi. O sadece, Oxford kolejlerinden birinde yüksek lisans yapmış bir kilise başkanı da değil; ayrıca elinde Galler Üniversitesinden fizik ve kimya diploması ve Oxford'dan da tıp diploması olan olağanüstü bir kişiydi. O, Kraliyet Cerrahlar Koleji ve Kraliyet Fizikçiler Koleji'nin bir üyesiydi. Onun için yüksek eğitimli demek yetersiz bir ifade olurdu. O, Rahip Lilley'e hayranlığını açıkça belli ediyor ve onun bilgisine büyük saygı duyuyordu. Lilley'in, Paris'e gittiğinde görüp, daha sonra net bir şekilde tarif ettiği belge veya belgelerin ne olduğuna dair hiçbir şüphe duymuyordu. Lilley üzerinde daha fazla çalışmalıydık... İsa ile ilgili olduğu iddia edilen daha çok bilgiye ulaşıp ulaşamayacağımızı görmeli; Aziz Sulpice Papaz Okulu ve Vatikan'da kimin bunlarla ilgilendiğini belirlemeliydik.

RAHİP LİLLEY'İ ANLAMANIN YOLU, onun kendini Modernist olarak tanımlayışını doğru bir şekilde değerlendirmekten geçiyordu. Lilley, 20. yüzyılın başları için fazla gelebilecek iddialı bir kitabın yazarıydı. Modernistler, Kilise öğretilerine ait dogmatik inançları; bilimsel kesirlerin, arkeolojik bulguların ve eleştirel bir bilgeliğin ışığında yeniden gözden geçirmek istiyorlardı. Birçok ilahiyatçı, Yeni Ahit'teki hikayelerin tarihsel açıdan geçerliliğinin kalmadığını fark etmeye başlamıştı. Örneğin; St. Paul Katedralinin başpapazı William İnge'den İsa'nın hayatını yazması istendiğinde, İsa'nın hayatı hakkında herhangi bir şey yazmak için yeteri kadar somut kanıt olmadığını söyleyerek, bu isteği reddetmişti.

ON DOKUZUNCU YÜZYILA GELİNDİĞİ HÂLDE Vatikan'ın çağdışı tutumu devam ediyordu. Roma'dan Ancona'ya, Bologna ve Ferrara'ya kadar uzanan Papalık devletleri hâlâ varlığını sürdürmekteydi ve Papa bir Ortaçağ hükümdarıymış gibi davranıyordu, işkence, gizli hücrelerdeki sorgulamalarda, adsız köleler tarafından düzenli bir şekilde uygulanıyordu. Papalık mahkemelerinde suçlu bulunanlar sürgüne gönderiliyor, hapsediliyor ya da idam ediliyordu. Her şehrin meydanında bir darağacı duruyordu. Ajanlar her yerde pusuya yatmıştı ve baskı, yasallaşmıştı; modernite dine aykırı kabul edilmiş, demiryolları bile seyahatin ve insanlar arasındaki iletişimin dine zarar vereceği korkusuyla yasaklanmıştı. Totaliter güce karşı çıkan, parlamento yasaları için insanları cesaretlendirecek özgürlük hareketlerinin Avrupa'da şekillenmesi ve toplumsal değişimin gerçekleşmeye başlaması şarttı.

Kasıtlı cehalete karşın dış dünya, papalık topraklarının küçülen sınırlarının üzerinden atlıyordu. Değişim kaçınılmaz görünüyordu. Demokratik siyaset düşüncesi, gelişen bir toplumsal farkındalık ve İncil'le ilgili metinlere karşı tırmanarak artan eleştirel bakış, inanç farklılaşmasına neden oluyordu. Katolik muhafazakarlar ve papalığın siyasi gücü de tehdit altındaydı. Bu gerçek bir problemdi: 1859'da, Fransa ve Avusturya arasında gerçekleşen ve (Avusturya) Katolik Hapsburg güçlerinin yenilgisiyle sonuçlanan savaşın ardından, Papalık topraklarının büyük bir bölümü yeni kurulan İtalya Krallığı'na dahil edilmişti. Papa IX. Pius'un etkisi azalmıştı; artık sadece Roma ve civarındaki kırsalların bir bölümü üzerinde söz sahibi olabilecekti. Sonra durum daha da kötüye gitti: 21 Eylül 1870'te bu kez de bu küçük bölge İtalyan birlikleri tarafından ele geçirildi. Papa ise kendini, bugün varislerinin dünyayı yönettiği yerde; duvarlarla çevrili bir bölge olan Vatikan şehrinde buldu.

Romanın elden gidişinden hemen önce, çaresiz durumda görünen papa, gücüne

destek vermesi için bir Piskopos Genel Konseyi kurmuştu. Papa bu konseyle birlikte, gücünün sınırlarını tekrar genişletmek istemişti. Dizginleri aslında kimin elinde tuttuğu sorusu, Vatikan'da uzun bir süre yanıtsız kalmıştır. Rahatsız edici gerçek ise papalığın, havari Aziz Peter'in iki bin yıl önce hak ederek kazandığı gibi değil; 15. yüzyıl başlarından kalan bir Piskoposlar Konseyi geleneği sayesinde meşruluk kazanmış olmasıydı. O dönemlerde üç papa vardı. Bu, sanki birbirlerinden nefret etmek için bir araya gelmiş bir 'papalık üçlemesi' gibiydi. Hepsi de Kilise üzerinde sınırsız otorite sahipliği talep ediyordu. Sonuçta bu gülünç durum, meşru otoriteyi elinde tutmak isteyen piskoposlar tarafından çözüldü. Papalar, piskoposların fazileti sayesinde otoritelerini ele aldılar. Buna göre, her papa sınırlandırılmıştı. Yapacakları büyük değişiklikler için artık onay almaları gerekiyordu.

En büyük değişiklikleri yapmak isteyen Papa IX. Pius'tu; 'Yanılmaz' ilan edilmeye kararlıydı. Bu sayede inananlar üzerinde eşi görülmemiş bir güce sahip olabilecekti. Fakat, bu hedefine ulaşmak için hilekarlıklar yapmak zorunda olduğunu biliyordu. Bu nedenle, 1869 yılı sonunda Birinci Vatikan Konseyi toplandı. Bu konseyin gerçek amacı, üçü kardinal ve hepsi engizisyon üyesi olan, güçlü adamlardan meydana gelmiş küçük bir grup tarafından gizli tutuldu. Konseyin hiçbir belgesinde, papanın yanılmazlığı' konusundan bahsedilmedi. Bu arada piskoposlar da toplanmış ve kendilerini, güç taktiklerine konu olmuş vaziyette bulmuşlardı. Gizli oyların ve karşıt fikirliliğin bedeli hemen ortaya çıktı: Karşı fikirli bir piskoposun başına gelebilecek şeylerin arasında en iyimseri, Vatikan'dan aldığı maaşı kaybetmekti.

İki ay sonra, papanın yanılmazlığı konusu konseyin gündemine sunuldu. Piskoposların çoğu şaşırdı, şoke oldu ve hatta öfkeye kapıldı. Ayağa kalkıp, önergenin aleyhinde konuşan Kilise liderlerinin bir kısmı gözaltına alındı. Bir kısmı ise kaçmak zorunda kaldı. Gözdağı verilmiş olmasına rağmen, piskoposların sadece yüzde 49'u 'papanın yanılmazlığı'nın kabulü için oy verdi. Sonunda, 18 Temmuz 1870'te oy çokluğu sağlandı ve papa yanılmaz' ilan edildi. Papaya bu tanrısal unvanın verilmesinden iki ay sonra, İtalyan birlikleri Roma'ya girdi ve papanın tanrısallığını Vatikan duvarlarıyla sınırladı.

Papa'nın yanılmazlığı'; Vatikan'ı, özellikle İncil'le ilgili eleştiriler ve arkeolojik keşifler gibi yüzleşmek zorunda olduğu meydan okumalara karşı koruyan bir doktrindi.

ÖTE YANDAN, MODERNİSTLERİN AMACI oldukça farklıydı. Onlar

araştıran ve akademik buluşları ışığında, Kilise dogmalarını düzeltmek isteyen kişilerdi. Araştırmalarının ortaya çıkardığı tarihsel kanıtlar, Kilisenin yarattığı ve sürdürdüğü gizemlerin -özellikle İsa hakkındaki gizem gibi- açığa vurulmasına yardımcı oluyordu. Ayrıca modernistler, Vatikan'ın merkezileşmesine de ciddi şekilde karşı çıkıyorlardı. Modernist hareket, bu sefer Paris'te büyük güç kazanmıştı. Paris'teki Aziz Sulpice Papaz Okulu'nda 1852'den 1884'e kadar müdürlük yapan, liberal İrlandalı ilahiyatçı John Hogan çok seviliyor ve okuldaki modernist çalışmalar için öğrencileri cesaretlendiriyordu. Rahip Lilley onu, modernizm üzerinde, gerçekten tek başına sözünü geçirebilen büyük bir insan olarak görüyordu. Hogan'ın öğrencilerinin birçoğu, Paris'teki Katolik Enstitüsü'nün direktörü ve önde gelen modernisti olan Asurolojist ve İbranice uzmanı Peder Alfred Loisy'nin konferanslarına katılıyordu.

Başlangıçta, Vatikan bu konuda umursamaz görünüyordu. Yeni papa XIII. Leo (1878'de seçilen ve 1903'e kadar görev yapan), uzmanların Vatikan arşivlerine girmesine izin vermek konusunda, kendisinden bir Roma imparatoru kadar emindi. Fakat uzmanların bu arşivlerde neleri keşfedeceğinin ve Kilise doktrinlerinin bunlara cevap vermek zorunda kalacağının farkında bile değildi. Nitekim kısa bir zaman sonra uzmanlar, Kiliseyi temelden tehdit altında bırakacak duruma gelmişlerdi. 1903'teki ölümünden kısa bir süre önce, Papa XIII. Leo sebep olduğu zararı telafi etmek istedi. 1902'de, ilahiyat uzmanlarının çalışmalarını gözlemleyebilmek ve onların Kilisenin öğretisinden uzaklaşmadıklarından emin olabilmek için, 'Papalık Kutsal Kitap Komisyonu'nu yarattı. Engizisyonla yakın ilişkileri olan bu komisyon, aynı kardinal tarafından idare edilmekteydi.

Ortaya çıkan tehlike, Peder Loisy tarafında şöyle dile getiriliyordu: "İsa, Krallığın gelişini ilan etti; fakat gelen Kilise oldu.'" Peder Loisy'nin inandığı şey; Kilisenin İsa tarafından kurulduğu, onun bir bakireden doğumu, tanrısal oğul ve gerçek tanrı oluşu gibi kabul edilebilmesi olanaksız görülen Kilise dogmalarının, tarihi bilim düzeyine taşıyabilmiş araştırmacı kişilerin olduğu bu zamanda, varlığını daha fazla devam ettiremeyeceğiydi.

Önde gelen İngiliz modernist George Tyrell, Vatikan'ın hız kesmeden ilerleyen otokratik yetki anlayışına karşı çıkıyordu. Ona göre; 'Kilisenin, resmi bir Gerçeklik Enstitüsü olarak yapabileceği hiçbir iş yoktu.' Elbette Kilise de kendi rolünü oynamalıydı.

Modernistler, Kilise ve Papaya rahatsızlık verici, küstah bir soru sordular: Bilim,

herhangi bir konuda Kilisenin inançlarına aykırı bir sonuca vardığında ne yapılmaydı. Kilisenin bu direkt meydan okumalara verdiği karşılık, dogmalarının duvarları arkasına 'saklanmak; geri çekilmek oldu. Yine de hâlâ onlara göre, sonucu her ne olursa olsun, Kilise her zaman ve her konuda haklıydı.

1892'DE HOGAN'IN TAKİPÇİLERİ, Aziz Sulpice Papaz Okulu'ndaki öğrencilere, modernist Alfred Loisy'nin seminerlerine katılmaya son vermelerini emretti. Bir sonraki yıl Loisy, Katolik Enstitüsü'ndeki öğretmenlik görevinden atıldı ve sonunda aforoz edildi. Gerçekte, Vatikan birçok modernisti aforoz etmiş ve kitaplarını kara listeye almıştı. 1907'de Papa X. Pius, modernizmin günah olduğunu resmen ilan etti. 1 Eylül 1910'da, artık bütün rahiplerin ve Katolik öğretmenlerin, modernizme karşı çıkacaklarına dair ant içmeleri gerekiyordu. Dışarıda sürekli değişen dünyanın, kendilerinin narin teolojik hassasiyetlerine dokunmayacağından emin olmak için, ilahiyat fakülte ve kolejlerindeki öğrencilerin gazete okumaları da yasaklandı.

1892'de örtüler inmeye başlamadan önce, Aziz Sulpice Papaz Okulu'ndaki atmosfer oldukça heyecan vericiydi. Bu merkez, merak ve keşiflere açık bir öğrenim yeriydi. Yeni tercümeler ve arkeolojik keşifler değerlendiriliyordu. Burası Paris'teki, Rahip Lilley'in İsa'nın M.S. 45 yılında hayatta olduğuna dair tartışılmaz kanıtlar içeren belge veya belgeleri incelemek üzere çağrıldığı yerdi. Bu seviyedeki analitik bir eğitime şahitlik eden Lilley de, Vatikan'ın bu denli baskıcı dogmatik yapısının daha ne kadar devam edebileceğini merak ediyor olmalıydı. Kuşkusuz bu keşifler karşısında, kısa bir zaman sonra Vatikan'ın, bağımsız uzmanlığa kapılarını kapatacağını da tahmin ediyordu.

Biz, İsa'nın M.S. 45 yılında hayatta olduğu hakkındaki bu hikayeyi ilk duyduğumuzda, aklımıza Romalı tarihçi Suetonius'un garip ifadeleri geldi. O, Roma imparatoru Claudius (M.S. 41-54) hakkında şöyle yazıyordu: "Roma'daki Yahudiler, Hristos'un (Chrestus) kışkırtmaları yüzünden huzursuzluk yaratıyorlardı ve bu yüzden imparatorun emriyle şehirden atıldılar."

Hakkında yazdığı konu, M.S. 45 civarında gerçekleşmisti. Hristos, belli ki o dönem Roma'da yaşamış bir kişiydi. Merak ettik: Bu kişi 'Hrist' (İsa) olabilir miydi? Göz önünde bulundurmamız gerekir ki; Hristos, Grekçe bir tercümedir. Bu isim, aslında İbranice ‘de, kutsanmış kral anlamına gelen hamashiah'dan kök alır. Fakat o dönemde, İbranice ‘den daha fazla konuşulan Aramice ‘deki karşılığı, meshiha’dan Grekçe ’ye geçmiştir.

Peki, Roma'da böyle bir Mesihsel karakter var mıydı ve eğer öyleyse, neden Yahudiler ayaklanıyordu? Kışkırtıcının cesaretlendirmesiyle, Romalılara mı yoksa kışkırtıcıya karşı mı saldırılırdı? Ya da daha garip bir şekilde bu kışkırtıcı, Yahudileri kendi aralarında birbirlerine karşı kışkırtıyor olabilir miydi? Yazık ki; Suetonius, bize isyancıların amaçları ve kime karşı çıktıkları hakkında bir bilgi vermiyor. Biz yine de İsa'nın, Paul gibi aslında Roma'da mı yaşamını sürdürdüğünü merak ettik.

Seutonius, kayıtlarını 2. yüzyılın başlarında tutmuştu ve birkaç yıl boyunca Roma imparatoru Hadrian'ın (117-38) başyazıcısı olmuştu. Roma resmi arşivlerini o tutuyordu ve kütüphanelerin kontrolü onun elindeydi. Bütün imparatorluk dokümanlarına ulaşabildiği gayet açıktı ve bu yüzden onun raporlarına kesin gözüyle bakabiliriz. Peki, gerçekte 'Hristos' kimdi? İşte bunu kimse bilmiyor.

BİR ZİYARETÇİ, 1890'LARIN BAŞLARINDAKİ o provokatif günlerde Aziz Sulpice'taydı: Rennes le Chateau'nun papazı Abbe Sauniere. Hikaye, Sauniere'nin kilisesinin onarımı sırasında keşfettiği belgelerle bağlantılıydı. Bu belgeleri piskoposuna göstermesinden sonra, Aziz Sulpice Papaz Okulu'nda uzmanlarla bir randevu ayarlanarak, Paris'e gitmesi emredildi. Bu, 1891'de oldu. Sauniere Paris te üç hafta kalmış. Geri döndüğünde, tepedeki kasabaya bir yol yaptırmaya, kiliseyi boyatmaya ve tekrar dekore edilmesine; lüks bir villa, gösterişli bir bahçe ve çalışmalarını içinde rahatça yapabileceği bir kule inşa ettirmesine yetecek kadar ciddi bir zenginliğe ulaşmış.

Sauniere'nin belgeleri, Rahip Lilley tarafından görülen ve tercüme edilenlerle aynı olabilir miydi? Ya da Sauniere'nin aniden zengin oluşu, bu buluşu sayesinde olabilir miydi? Bartlett'in böyle düşündüğü kuşku götürmez bir gerçek. Ve eğer bu doğruysa, Rennes le Chateau'daki kilisenin duvarında bugün hâlâ duran garip resmin ne anlama geldiği kolayca açıklanabilir: Bu resimde, Abbe Sauniere'nin inançlarına zıt düşen bir gariplik vardır.

Rennes le Chateau'daki köy kilisesi küçük olmasına rağmen, içi Kral II. Lui'nin Bavyera Şatosu'ndan daha öte bir gotik tarzıyla dekore edilmiştir, içi resimler ve renklerle doludur. Araştırmacılar, Sauniere'in simgelere yerleştirdiği ipuçlarının anlamlarını çözmek için yıllarını vermişlerdir. Fakat çok belirgin olan tek bir resim vardır. Hiçbir gizem ve sembol içermeyen anlaşılır bir resim.

Bütün Katolik Kiliseleri gibi, burada da duvarlarda kabartmalı haçlar ve İsa'nın

yargılandıktan sonra, Golgota'ya giden yol boyunca yürüyüşünü tasvir eden bir dizi resim vardır. Bunlar derin düşünceye dalma ve ibadet amacıyla kullanılır ve inananlar için, İsa'nın dirilişine götüren bir çeşit harita gibidir. Rennes le Chateau'daki kilisenin duvarlarındaki standart kabartmalar, Toulouse'deki bir firma tarafından yapıldı ve aynı firmanın başka kiliselerde de kabartma resimleri vardır. Ancak bunlar, diğerlerinden önemli bir noktada farklılaşmaktadır. Örneğin; resimlerin birinde, İsa'nın arkasında çocuklu bir kadın durmaktadır. Çocuk, İskoç kareli kumaşından yapılmış bir kaftan giymektedir. Diğerleri de en az o kadar gariptir. En ilginci ise 14. bölümdedir. Bu, geleneksel olarak İsa'nın dirilişten önce kabire koyulusunu resmeden sonuncu bölümdür. Rennes le Chateau'daki resimlerde kabir ve hemen önünde üç figürün Mesih'i kabire koyuşu çizilmiştir. Fakat boyalı arka plan, olayın gerçekleştiği anın gece vakti olduğunu gösterir. Figürlerin ötesindeki gökyüzünde dolunay yükselmiştir.

Eğer dolunay yükselmişse, Yahudilerin Fısıh bayramı başlamış demektir. Bu anlamlıdır; çünkü hiçbir Yahudi, Fısıh başladıktan sonra ölü bir bedeni taşımaz; çünkü bu onu dini açıdan kirletir. On dördüncü bölümdeki bu sahne, iki önemli noktaya işaret edebilir. Bir; taşınan insan figürü hâlâ canlıdır ve İsa çarmıhtan sağ kurtulmuştur, iki; İsa kabire götürülmemiştir, tam tersine gecenin karanlığında gizlice kabirden çıkarılıyordu.

Rennes le Chateau'daki 14. bölümü tasvir eden resimle ilgili şunu önemle belirtmek gerekir ki; Abbe Sauniere resmin başında durup, resmi kendi talimatlarına göre çizdirmiştir. O, görünüşe göre bize, İsa'nın çarmıhtan sağ kurtulduğunu bildiğini -veya en azından inandığını- söylüyor gibidir. Biz, 'Bunu Aziz Sulpice'ye gittiğinde öğrenmiş olabilir mi?' diye merak ettik. Acaba orada, Rahip Lilley'i Paris'e çağıran uzman grupla mı görüşmüştü? Eğer olayın bizim düşündüğümüz gibi gerçekleştiğini varsayarsak, bu iki sorunun cevabı da evet olur.

Yanıtlar ne olursa olsun -ve henüz bunu kanıtlayacak duruma ulaşamadık- 14. bölüm, bu kilisenin duvarında resmedildiği şekliyle, bir zamanlar Fransa kırsalındaki bir papazın, kabul edilmiş dini bilgilere karşı gelen anlayışına hizmet etmektedir.

Sauniere'nin inancında tek başına olduğunu düşünmek bize pek mantıklı gelmiyor. Bu yüzden bizce, diğer kiliselerde, belgelerde ve aynı kanaatte olanların yazdıkları yazılarda, kesinlikle başka ipuçları da olmalı. Peki onları bulmak, bu hikayenin doğruluğunu kanıtlamak için yeterli mi? İsa'nın çarmıhtan

hayatta kalarak kurtulabilmesi için, nasıl bir infaz yöntemi uygulanmış olduğunu ve bunun ne anlama gelebileceğini de bilmemiz gerekmez mi? İşte tam bu noktada, İncil'de konuyla ilintili anlatımlara da bakma zamanının geldiğini düşünüyoruz...

KRAL İSA

Çarmıha gerilerek ölümün bir yanılgı olduğu fikri uzun süredir tartışılmaktadır: Kur'an-ı Kerim'de de bu bilgi yer alır. Fakat hileli bir idam tezgahı nasıl ayarlanmıştır? İncil hikayelerine göre; havarilerden başka herkes, İsa'yı ölü olarak görmek ya da en azından ondan kurtulmak istiyordu. Yahudi otoriteleri ve gürültülü kalabalıklar, öncesinde Romalıların da yaptığı gibi, sokaklarda toplanıp ondan kurtulmak istediklerini dile getirdiler. İncil'in aktardıklarının genel kabul görmüş yorumuna göre -ki bu sahne sayısız filmde de canlandırılmıştır- İsa, Yahudi halkın önünde yargılanmış, kalabalıklar onun çarmıha gerilmesi gerektiğini haykırmış, Pilate olaydan elini çekmiş; İsa daha sonra kendi çarmıhını taşıyarak kızgın kalabalığın içinden idam edileceği yere doğru yürümüş ve sonunda Golgota -Kurukafa- denilen infaz meydanında, halkın önünde iki hırsızın arasında çarmıha çivilenmiştir.

Eğer yargılanma sırasında veya infaz yerine doğru giderken kaçmayı denemiş olsaydı, bu hemen bildirilirdi, İncil bize, Roma'nın onunla ilgilenmekten vazgeçtiğini aktarıyor: "Artık ne yaparsa yapsın."

Fakat Yahudi otoriteleri, tutucu Sadukiler vazgeçmemişti; onun ölmesini istiyorlardı, İsa'nın az sayıdaki havarilerinden oluşan topluluk, onu koruyabilecek güce sahip değildi ve trajedinin gerçekleşmesini ümitsizce izlemek dışında yapabilecekleri bir şey yoktu. Şu hâlde, eğer onun kurtuluşu Romalı veya Yahudi yetkililerin işine yarayacak bir amaca da hizmet etmiyorsa, onu kurtarabilecek güce sahip başka kim olabilirdi? Böyle bir kurtuluşun imkânsız olduğu düşünülebilir. Ve İncil hikayelerinde durup düşünmeye yetecek kadar imalar vardır. Durum, belirtildiği gibi açık değildir.

Öncelikli ve önemli olan konu, haça germenin ancak siyasi olan suçlarda infaz edilen bir ceza olduğudur. İncil'e göre Pilate, İsa'yı kalabalığa teslim etti ve halk, onun dinsel uyuşmazlığı nedeniyle idam edilmesi gerektiğini haykırdı. Yahudilerin, bu tarz bir haddi aşmaya karşı verdikleri ceza, taşlanarak ölüm cezasıdır. Haça germe ise Romalıların halkı kışkırtan, isyana teşvik ederek düzeni bozan anarşistlere karşı uyguladıkları bir cezalandırmadır. Bu çelişki bile tek başına, İncillerin olayı doğru şekilde aktarmadığını göstermeye yetiyor. Acaba olayların temelindeki gerçekleri mi bizden saklamak istediler? Belki de yanlış insanları suçlamaya çalışıyorlardı.

İsa'nın, siyasi suçtan dolayı idam edilmek istenmiş olmasından emin olabiliriz. Ayrıca İnciller ne derse desin, bu kararı verenlerin Yahudi yetkililer değil; Romalılar olduğuna da emin olabiliriz. Ve İncillerin, modern Hristiyanlar tarafından siyasi hareket önerileri hâlâ öfkeli, hatta tehlikeli ve mesaj dışı bulunan; İsa bölümünde anlatılanlar kesinlikle uydurulmuştur. Bugün araştırmalarını İngiltere'deki Manchester Üniversitesinde sürdüren Prof. Samuel Brandon'un, şu teolojik tahrifata dikkat çekmesinin üzerinden elli yıl geçmiştir: "Roma Valisi tarafından idam cezasının ilan edilip, Romalı görevliler tarafından infazın gerçekleştirilişi konusu, kimsenin konuşmadığı kesin bir gerçektir." Brandon devam eder:

Şurası kesindir ki; İsa ile ilgili hareket, en azından yönetime karşı gelmeyle benzerlik gösterdiği için; bu, Romalı yetkililerin onu hem bir devrimci olarak görmelerine hem de yargılamanın ardından idamına karar vermelerine sebep olmaya yeterlidir.

Aslında daha sonraki yıllarda Brandon, çok daha açık sözlü konuşmaya başladı. Kim bilir belki de, 'Tarihsel İsa'nın, yönetime karşı gelmek suçuyla Romalılarca idam edilişi gerçeğinden yola çıkarak, tarihin tekrar değerlendirilmesi gerektiği' savını reddedenlere öfkelenmişti. Bunun üzerine, konu hakkında şüpheye çok az yer bırakan yazılar yazdı.

Dolayısıyla konuyu sadece dini karmaşalarla değil; bir de siyasi entrikalarla değerlendirmek gerekecekti. Bugün bile bütün mayınlar temizlenmiş değildir.

İDAM CEZASININ ACIMASIZ İNFAZINI bir kenara bırakarak, İsa'nın ölümünden Romalıların sorumlu tutulduğuna ve İsa'nın Yahudilerin öğretilerine karşı çıkmasından çok hükümete karşı suç teşkil edecek eylemler gerçekleştirdiğine dair İncillerde bölümler olup olmadığını merak etmeye başlıyoruz.

Yanıt: Bu bölümler kesinlikle vardır. İncil'in İngilizce tercümelerinde, İsa'nın 'hırsız' olarak tanımlanan diğer iki adamın arasında çarmıha gerildiği anlatılır. Ancak orijinal Grekçe metne bakıldığında, onlara hırsız değil; -kanunsuz, haydut, eşkıya gibi anlamlara gelen- Lestai denildiği görülür. Bu sözcük aynı zamanda, kendilerini Yahudiye'yi Roma işgalinden kurtarmaya adamış, Yahudiyeli Özgürlük Savaşçıları 'Zelotlar' için de kullanılıyordu (Matta: 27:38). Romalılar ise onları terörist olarak görüyordu.

Zelotların tek hedefi sadece siyasi yer kapmak değildi. Gizli bir hedefleri daha vardı: Süleyman Tapınağı'nda hizmet veren din adamlarının ve özellikle o dönem Herod takipçisi idareciler tarafından belirlenen Yüksek Rahibin meşrutiyetini engellemek." Onlar, Musa'nın kardeşi, 'Harun'un oğulları' olan rahipler istiyordu. Bu rahipler, İsrail'in ruhban sınıfını kuran ve ilk yüksek rahip olan Levi'nin kavminden olmalıydı. 'Harun'un oğulları', eski İsrail'de meşru haham neslini tanımlamak için kullanılan bir terim haline gelmişti.

İsa'nın, Golgota'da iki Zelot mahkumun arasına yerleştirilmesi, görüldüğü gibi, Romalı otoritelerin aslında İsa'yı bir Zelot olarak kabul ettikleri gerçeğine işaret eder. Tıpkı, Pilate tarafından ilan edilen bir bayram affı sonrası salıverilen, mahkûm Barabas gibi. Bu mahkum İncil'de Grekçe estes sözcüğüyle tanımlanıyor (Yuhanna 18:40). Gerçekten İsa'nın etrafında birçok Zelot varmış gibi görünüyor.

Bu gözlem, aynı zamanda İsa'nın havarileri için de geçerlidir: İncil'de geçen havarilerden biri Simon Zelot olarak anılıyor (Simon Zeloten); Zelot (olan) Simon (Luka 6:15). Ayrıca, Zelot hareketinin içinde muhaliflerini öldürmek için hançer -a sica- taşıyan ve adına Sicarii denilen pis bir suikastçı gurubundan bahsedilir: Yahuda İskaryot aslında bir Sicarii'dir. İsa'nın Gethsemane'nin bahçesinde tutuklanışının öncesindeki olaylar düşünüldüğü zaman, onun aslında bir Zelot militanı olduğuna dair işaretler de daha anlamlı hâle gelecektir. Luka'nın İnciline göre, İsa ve havariler bir araya geldiğinde. İsa onlara savaşmak için hazır olmalarını söyler: "kılıcı olmayan kıyafetini satıp bir tane alsın." Ona, iki kılıçları olduğunu söylerler. "Bu yeterli!" diye karşılık verir İsa (Luka 22:36-38). Burada İsa, Roma yönetiminden kurtulup özgür olmak isteyen, hiddetlenmiş Yahudiyelilerin sözleriyle tarif edilmektedir. Eğer bunun bir anlamı olmadığı düşünülürse, daha bunun gibi birçok metni de görmezden gelmek gerekecektir.

Bütün bunlar, Roma karşıtlarına bir ibret olsun diye, İsa'nın çarmıha gönderildiğine işaret etmektedir, iddialara göre; Pilate bu işten elini eteğini çekmişti. Ancak, çarmıhın üzerine YAHUDİLERİN KRALI diye yazılması için ısrar etmesi, bu konuda çok net hükümleri bulunan Roma yasalarından da açıkça yararlandığını göstermektedir. Pilate'nin görevi açıktır: İsa'yı çarmıha germek ve bunu yapmak zorundadır. Pilate, bunu yaptığı yere haç işaretini yerleştirerek de, olayların kontrolü altında olduğunu herkese göstermiştir.

O hâlde şu soruya yanıt vermek gerekiyor. Eğer İsa, başkasıyla yer değiştirilerek ya da kurtarılarak, bir şekilde çarmıhtan sağ indirilmişse, bunu kimin yardımıyla

başarmış olabilir? Romalıların mı? Kesinlikle hayır! Romalılar neden Yahudiye üzerindeki hakimiyetlerine karşı çıkan birini kurtarmış olsunlar ki? Tapınağın başrahipleri mi? Onlar da olamazlar, çünkü İsa onların otoritelerini çok eleştirmişti. Bu durumda, yardım sadece Zelotlardan gelebilirdi.

M.Ö. 37, HEROD Kudüs'ü ele geçirmişti. Yahudiye'nin yerlisi değildi; ancak Idumaea denen, Yahudiye'nin güneyindeki bir bölgeden geliyordu. Çok yetenekli bir asker ve yönetici olmasının yanı sıra Herod, bir caniydi. Arkadaşı Markus Antonyus, Kudüs'e götürmesi için ona büyük bir Roma ordusu vermişti; ancak bu koca orduyla bile, şehrin direnişini kırmak için beş ay sürecek uzun bir kuşatma yapması gerekecekti. Üstünlüğü kazanır kazanmaz Herod, kırk beş Hahamlar Yüksek Meclisi üyesini idam ettirmiş ve böylece onların tüm etkisini yok etmişti. Ayrıca Yahudi kralların sonuncusu olan Antigonus'u da tutukladı ve Markus Antonyus'un yanına, Antakya'ya gönderdi. Böylece, orada Yahudi Kralın uygun bir biçimde kafası uçuruldu. Herod, onun yerine kral oldu ve 'Büyük Herod' unvanını aldı.

Herod, Yahudi kraliyet soyunun bütün üyelerine karşı derin bir düşmanlık beslemişti, içindeki öfke öyle büyüktü ki; bir kraliyet prensesiyle evlenmesine rağmen, onun kardeşi olan yüksek rahibi, Eriha'daki sarayının yüzme havuzunda boğdurabilmişti. Herod, sonradan kraliyet soyundan olan karısını da öldürttü. Ayrıca, bu evliliğinden olan iki oğlunu da idam ettirdi. Aslında hükümdarlığı sırasında, İsrail kraliyet hanedanlığının kalan tüm aile fertlerini, zamanı geldikçe sırasıyla idam ettirmişti. Yahudiler için yaptığı belki de en önemli iyilik sayılabilecek, Kudüs Tapınağını inşa ettirmek bile, Herod'un içindeki nefreti gizleyememişti. M.Ö. 4 yılındaki ölümünden önce yaptığı en son iş, iki Ferisi'nin diri diri yakılma emrini vermek olmuştur -Ferisiler, Herod'un talimatıyla tapınağın duvarı üzerine yerleştirilmiş olan altın Roma Kartalı'nı oradan indirmişlerdi-.

Bu dönemin olaylarını tek kaydeden kişi Yahudi tarihçi Josephus'tur. Onun aktardığına göre, Herod'un ölümünü takiben 'halk' Kudüs'teki tapınağın Herod'un tayin ettiği- en yüksek rahibinin görevden alınmasını ve daha dindar, daha saf birinin yüksek rahip olmasını talep etti. Bu, Yahudi halkının büyük bir çoğunluğunun olaylarla derin bir ilgilileri olduğunun ilk belirtisidir. Bu husus, o dönemin bütününü anlayabilmemiz açısından da oldukça önemlidir. Ancak bu 'ilgili insanlar' gerçekte kimlerdir?..

Josephus, o dönem Yahudilikte üç farklı bölünme olduğunu söylüyor: Ferisiler,

Sadukiler ve Esseniler. Sadukiler Tapınaktaki faaliyetler için maddi destek sağlıyor ve rahiplerin günlük masraflarını karşılıyorlardı. Yüksek rahip onların safındaydı. Ferisiler, Yahudi geleneklerine çok bağlıydılar. Eski bilgeler tarafından hazırlanmış yasaları topluyor, gündelik işlere ise çok önem vermiyorlardı. Komünal bir yaşam süren Esseniler, Josephus'un çalışmalarının kimi yerlerinde Herod yanlısı kimi yerlerinde Herod karşıtı; bazı bölümlerde savaş yanlısı bazılarındaysa barış yanlısı olarak anılıyordu. Bunlar modern uzmanların kafasını oldukça karıştırmıştır. Esseniler, Yahudi yasalarına bağlılığın tipik bir örneği olsalar da Josephus'un belirttiğine göre; Romalıların büyük işkenceleri altında bile Musa'ya küfretmeyi ve yasalarının prensiplerine karşı çıkmayı reddetmişlerdir. Onlar ayrıca Josephus'un yazdığına göre; 'Greece'in (Yunan) Oğulları'na çok benzeyen bir doktrini savunuyordu: Pisagorcular ve sonradan çıkan Platoncular, insan görünümündeki ölümlü bedenlere yerleşmiş ölümsüz ruhlar olduklarına inanıyorlardı.

Sonraki çalışması olan Antiquities of the Jews (Yahudilerin Kalıntıları)'nda. Josephus bunlara dördüncü bir grup ekledi: Zelotlar.

Yeni bir yüksek rahip isteyenler, sadece entelektüel bir karşı çıkış sergilemiyorlardı. Değişimin gürültüsü, Herod'un hafta boyunca süren yasının bitiminde duyuldu. Oğlu Archelaus yeni kral olma beklentisi içindeydi. Fakat bu karar, Agustus Sezar'ın elindeydi.

Archelaus, taleplerini dile getiren dışarıdaki öfkeli kalabalığın gürültüsünü duyduğunda, Roma'ya gidişinden önce geldiği Tapınaktaki büyük cenaze ziyafetinin tam ortasındaydı. Bu yaygaraların ana odağındaki 'yüksek rahip' de ziyafette hazır bulunuyordu. Bu gürültülü gösteri Archelaus'u kızdırmıştı; fakat ateşi körüklemek istemiyordu. Bu yüzden, ordu kumandanını Tapınakta toplanan kalabalığı yatıştırmak için görevlendirdi. Yaklaşan Fısıh Bayramı için şehir dışından gelen birçok insanın da aralarına katılmasıyla giderek büyüyen bu kalabalık, yetkilinin konuşmasına bile fırsat vermeden onu taşlamaya başladılar. O da hemen oradan kaçtı.

Archelaus, kendi hayatı için endişe ederek, hemen paniklemiş olmalı; çünkü o andan sonra işler büyük bir hızla kötüleşmeye başlamıştı. Archelaus, hızlı davranarak, bir kohent birliğinin Tapınağa girmesi ve değişim isteyen bu kalabalığın liderlerini tutuklaması için emir verdi. Bu oldukça büyük bir kuvvetti: Kohent, Roma ordusundan tam bin iki yüz asker demekti. Büyük bir belanın kapıda olduğu açıktı ve Archelaus o anda yapabilecek fazla bir şey

olmadığını anlamıştı. Nitekim planı da işe yaramamıştı. Kalabalık birdenbire ortaya çıkan silahlı kuvvetleri görünce, daha da öfkelenip, onlara taşlarla saldırdı. Josephus bize, askerlerin çoğunun öldürüldüğünü ve komutanın bile ağır yaralandığını hatta ölümden döndüğünü bildiriyor. Belli ki; bu, o 'topluluğun' sadece 'daha dindar ve daha saf bir yüksek rahip isteğiyle ayaklanmadığına; aynı zamanda gayet ciddi, organize olmuş, savaşmaya ve inançları için ölmeye hazır olduklarına işaret eden büyük bir savaştı.

Kalabalık askerleri bozguna uğrattıktan sonra ibadet için Tapınağa yöneldi. Bunu fırsat bilen Archelaus, bütün ordusunu harekete geçirmek için emir verdi. Piyadeleri Kudüs sokaklarına saldırırken, süvarileri de şehir merkezinin dışındaki yerleşim birimlerine saldırdı. Öyle görünüyor ki; bu durum, Josephus'un bizlere kabul ettirmeye çalıştığı gibi, sadece bir yüksek rahip ataması için öfkeli bir kalabalığın yarattığı bir isyan değildi. Nedense Josephus, Tapınakta başlayıp Kudüs sokaklarında büyük ve kanlı bir savaşa dönüşen bu isyanı pek önemsemiyordu. Burada Josephus'un olaylara hangi açıdan baktığı oldukça açıktır. Artık onun olayları anlatırken kullandığı kötüleyici terimleri de göz önünde bulundurarak, Archelaus'un ve Romalıların tarafını tuttuğundan emin olabiliriz.

Savaş, büyük çoğunluğu Tapınaktakilerden oluşan birkaç bin sivilin ölümüyle son bulmuştu. Hayatta kalanlar, kaçarak komşu tepelere iltica ettiler. Cenaze ziyafetinin bu şekilde sonlanmasının ardından, Archelaus vakit kaybetmeden Roma’ya doğru yola çıktı. Bu arada kardeşi Antipas yönetimi ele aldı ve tahta çıktı.

Archelaus Roma'da kendi meselesini imparatora anlatırken, Yahudiye'de çok daha büyük bir isyan çıkmıştı. Hamursuz Bayramı'nın arefe gününde (Şavuot; Hamursuz Bayramı Yani Fısıh'ın on beşinci günü) büyük bir kalabalık. Roma üslerini kuşatma altına aldı. Savaş, bütün Kudüs'e yayılmıştı. Kraliyet cephanelerini ele geçirip silah gücünü artıran Celileli lider Yahuda'nın ilk ortaya çıktığı M.Ö. 4 yılında Celile, Yahudiye'deki olayları da başlatan grup gibi ciddi şekilde örgütlenen isyancı grupların yetişme yeri gibi görünüyordu. Aynı tarihlerde Herod'un, Jericho'daki sarayı da ateşe verilmişti. Bu siyasi hareket, suda boğulan eski yüksek rahibin intikamının alınması olabilir miydi? Bu fikir akla çok yatkın görünmektedir. Mümkün olan en hızlı şekilde hareket eden Romalılar üç lejyon, dört alay süvari ve beraberinde birçok yardımcı kuvvet toplayarak karşı atağa başladı. Sonunda en az iki bin Yahudi ve direnişin bütün liderleri çarmıha gerildi -tabii ki yönetime karşı çıkmaktan dolayı-.

Bu arada aynı yıl imparator Agustus Sezar, Yahudiyeyi, Herod'un oğulları arasında paylaştırmaya karar verdi. Oğulları kendilerine verilen topraklan Sezar'a bağlı olarak ancak geniş yetkilerle yöneteceklerdi. Krallığın Yahudiye ve Samaria'yı içine alan en zengin yarısını vali unvanıyla Archelaus'a verdi. Kalan toprağı da ikiye bölerek, oğulları Philip ve Herod Antipas arasında paylaştırdı. Herod Antipas Celile'yi aldı, Philip'e ise, Celile'nin kuzeyindeki ve doğusundaki topraklar verildi.

Burada belirtilmesi gereken iki nokta var: Birincisi; Josephus saf ve dindar bir yüksek rahip talebinin başıboş, Fısıh için şehre inen gruplardan geldiğini söylüyordu. Oysa çarpışmanın ve Kudüs'teki muhalefetin boyutları dikkate alındığında bunun iyi örgütlenmiş, iyi yönetilen bir topluluk olduğu açıktır. Oraya kasten gelmiş ve bela çıkarmak için Tapınağı özellikle seçmiş görünüyorlar. Bu, akla iki soru getiriyor; Kimdi bu insanlar ve böylesi bir derin tutkuyla saf ve dindar bir yüksek rahip istemeleri neyin göstergesiydi?

Görülen odur ki; İsa aslında tüm bu olayların, toplumsal koşulların içinde olunduğu bir zamanda -M.Ö. 4 yılında- dünyaya gelmiştir. Çoğu kaynağa göre; Herod öldüğünde. İsa aşağı yukarı iki yaşındadır. Bu durumda emin olabiliriz ki; o, Herod'un nefret edilen hanedanlığından kaynaklanan ıstırapların oluşturduğu bir alt yapının ve yozlaşmanın tam ortasında doğmuştur. Doğum yeri Yahudiye'deki Beytüllahim olsa da Matta (2:22-23), İsa'nın çocukken Celile'deki Nazaret'e götürüldüğünü kaydeder. İncil kaydında geçen uzun süreli sessizliğin ardından, İsa'nın Celile'den çıkıp Vaftizci Yahya'ya gittiği ve vaftiz olduğu söylenir. Ve en az iki tanesi Zelot olan havarilerini Celile'den toplar. Anlaşılan o ki; Celile bir isyancı yatağıdır ve büyük asi grupların lideri Yahuda da buralıdır. Peki, İsa'nın bu siyasi başkaldırı gruplarıyla, isyan için bir araya gelen kalabalıklarla ilgisi nereden gelmektedir? O, ileride onların lideri mi olacaktı? İpuçları bir kez daha Josephus'tan geliyor.

JOSEPHUS'UN TARİF ETTİĞİ MUHALEFET, onun için rahatsızlık verici bir gruptu ve aslında 'eylem' diye küçümsediği hareket, giderek daha geniş bir ölçek kazanmaya başlamıştı. Josephus, aynı zamanda bu muhalefetin Kudüs'te yapılan kıyımdan sonra bile ortadan kalkmadığını belirtir. Zamanla da daha kötüye gittiğini söyler. Tapınak isyanını büyük bir orduyla bastırmaya çalışan Archelaus öyle acımasızca hükmediyordu ki; Sezar on yıl sonra onu Fransa'daki Viyana'ya sürdü.

Archelaus'un toprakları da, Yahudiye eyaleti olarak direkt Roma tarafından

yönetilmeye başlandı. Philip ve Herod Antipas kendi tetrarşilerini yönetmeye devam ederlerken; Coponius, Archelaus'un topraklarını yönetmek için atanarak, Roma'dan bir kıyı şehri olan başkent Sezarya'ya gönderildi. Seyahati sırasında yanında Suriye Valisi Ouirinius da vardı. Roma, bölgeler hakkında net bir bilgi sahibi olmak istiyordu. Ouirinius, tüm ülke genelinde yapılacak bir nüfus sayımını üstlendi. Bu nüfus sayımı hiç de hoş karşılanacak bir durum değildi. Tarih M.S. 6 idi. Sorun çıkması kaçınılmazdı.

Celileli Yahuda bir ayaklanma başlattı. Romaya vergi veren herkesi korkaklıkla suçladı. O, Yahudilerin, imparatoru bir efendi olarak kabul etmeye karşı çıkmalarını istiyordu ve tek bir efendi olduğunu, onun da tanrı olduğunu söylüyordu. Bu vergi sorunu, kimin Yahuda'ya karşı kimin de yanında olduğunu da bir bakıma ortaya çıkaracaktı. Aynı zamanda Josephus, düşünmeden ilk hareket edenlerin sicariiler olduğunu kaydediyordu. Onlar Josephus'a göre bütün şiddetin ardındaki ayrılıkçılardı. Josephus, Celileli Yahuda'nın bu grubu kurduğunu veya onlara liderlik ettiğini ima ediyordu ve kayıtlarından anlaşılıyor ki; onlardan açıkça nefret ediyordu. Onları, politikalarını 'barbarlık ve açgözlülüklerini' gizlemek için kullanmakla suçluyordu.

İnanılmaz bir şekilde. Yeni Ahit'te Yahuda hakkındaki bir söylem bu profili doğrulamaktadır: "Ayağa kalktı Celileli Yahuda vergi günlerinde ve çekti peşinden herkesi; mahvoldu da..." (Elçilerin İşleri 5:37). Josephus ayrıca Yahudayı ve başka bir savaşçı olan Ferisi Zadok'u, Yahudiliğe; Sadukiler, Ferisiler ve Essenilerden sonra dördüncü bir grup daha eklenmesinden sorumlu tutar. Zelotlar, sadece Josephus'un tarih kayıtlarında ortaya çıkar; başka hiçbir Romalı yazar onlardan bahsetmez ve Josephus bile onlardan isteksizce bahseder. Onları Lestai (kanunsuzlar)diye anmak yerine, Sicarii (hançer adamlar) olarak anmayı tercih eder.

Bu da Yeni Ahit'teki Elçilerin İşleri Kitabında belirtilir. Paul, Yunanistan'da ve Roma şehirleri Tarsus, Antakya, Corinth ve Efes'te yıllarca vaaz verdikten sonra geri dönmüş; Kudüs'te James ile görüşürken yaptığı bir konuşmada 'yasanın destekçisi' olan binlerce Yahudiden söz etmiştir (Elçilerin İşleri 21,20). Yine aynı kitapta (Elçilerin İşleri 21-38), başka bir dikkat çekici ifade kullanılır. Kitapta anlatıldığı üzere Paul, Romalılar tarafından 'dört bin katil'e liderlik etmekle suçlanır ve sonra da tutuklanır. Ancak orijinal Grekçe metne baktığımızda, 'katiller' terimi hiç de metnin söylediği şey değildir. Aslında Paul dört bin sicarion'a -sicarii- liderlik etmekle suçlanmaktadır.

'Zelotlar' ve 'katiller' tanımlamalarına karşın ve hatta belki bunlar yüzünden geriye, sormamız gereken bir soru daha kalıyor: Romalılara hizmet etmektense ölmeyi tercih eden bu Yahudiler kimlerdi? Tekrar Josephus, bizi bunların düşünmeden hareket eden bireylerden oluşan küçük eylemci bir grup olduğuna inandırmaya çalışır. Başkaldırılarıyla ilgili tuttuğu kayıtlara göreyse; onlar öfke, kuvvet ve azımsanamaz bir insan gücüyle savaşmıştır. Doğal olarak tersini söylemesi, bizlere bu çelişki yüzünden onun doğru söylemediğini gösterir. Bunlar, belli ki onun kabullenmek istediğinden çok daha ciddi oluşumlardır. Bunlar, bizim hikayemizin anlaşılabilirliği açısından oldukça önemlidir.

O hâlde Josephus'un, Zelotlardan bu kadar çok nefret etmesinin temelinde ne yatıyor olabilirdi? Onun kariyerine bir bakış, bunu kolayca anlayabilmemizi sağlar: Josephus gerçekten kariyerine bir Zelot olarak başladı. Hatta o, bir Zelot militanıydı. Çok ilginçtir ki; Roma'ya karşı savaşın başlangıcında bütün Celile'den sorumluydu -Zelot-ların anavatanı-. Fakat kendisine verilen destek azalmaya başlayınca, Roma tarafına iltica etti. İmparator Vespasian'ın ve ordu kumandanı olan oğlu Titus'un yakın bir dostu oldu. Sonunda Josephus, sarayda maaş karşılığı İmparator adına çalışan bir Roma vatandaşı olmuştu. Öte yandan kendi insanlarına karşı olan bu hainliği, ona pahalıya mal olabilirdi. Yaşamı boyunca ardını kollayarak dolaşacaktı; çünkü Roma'da yaşayan Yahudiler bile ondan nefret ediyordu.

İlk kitabı Yahudi Savaşı (The Jewish War)'nda -Romalı ve Romalılaşmış okuyucular için M.S. 75-79 yıllarında yazdığı kitap- Josephus, Zelotları Tapınağın yıkımıyla suçlar. Josephus'un yağmalamalardan ve Tapınak yangınından kurtulan bütün Yahudi kayıtlarına ve Roma kayıtlarına ulaşma olanağı olmasına karşın, söylediklerinin tamamına inanamayacağımızı belirtmeliyim. Elinde muazzam malzeme kaynağı olsa da, düşmana katılmış ve düşman için yazmıştı -Yahudi olmayan Romalılar-. Josephus'un Yahudi Savaşı'nı yazması, 1939 istilasını haklı çıkarmaya çalışan bir Nazi'nin, Polonya'nın tarihini yazışından tamamen farksızdı. Bir kişiye göre terörist olanın, diğer bir kişiye göre kahraman olması fikrini göz önünde bulundurarak Josephus'un çalışmalarını incelemek ve bu şekilde değerlendirmek, gerçeğe yaklaşmak adına yerinde bir hareket olacaktır.

ŞİMDİ DİKKATİMİZİ, 1947 yılında yaşanan o sıra dışı olaya yönlendirelim. Muhammed Ed Dib adında bir bedevi çoban, Ölü Deniz'in kuzey ucunda dolaşıyor ve kayıp keçilerini arıyordu. Keçilerinin içine kaçmış olabileceğini düşündüğü bir mağara gördü ve onları korkutup, dışarı kaçırmak için içeriye bir

taş attı. Kaçışan keçilerin melemeleri yerine; kırılan çömlek sesleri duydu. Merakla, içeride ne olduğunu görmek için, mağaranın küçük oyuğundan emekleyerek geçti ve mağaradan içeri girdi. Bazı büyük kil çömlekler –bir tanesi şimdi kırık- buldu ve buldukları 'Ölü Deniz Parşömenleri' olarak ünlenen belgelerin ilk koleksiyonuydu.

Onları, ilgilenebilecek kişilere pazarlayacak olan, Beytülahim'deki bir antika satıcısına götürdü. Bulunan ruloların kesin sayısı üzerinde bir gizem vardı. Yedi tanesi ortaya konmuş ve sonunda da akademik enstitülere satılmıştı. Fakat birkaç tane daha bulunmuş olması gerektiği ve bunların elde tutulduğu ya da diğer satıcı veya özel koleksiyoncuların eline geçtiği düşünülmüştü. Ve en az bir tanesi, Şam'daki Birleşik Devletler Merkezi istihbarat Ajansı'nın (CIA) eline geçti.

O zaman, CIA'in Şam bölge şefi bir Ortadoğu uzmanı olan Miles Copeland'dı. Bir gün 'Mısırlı kurnaz bir tüccar'ın gelip binasının kapısı önünde durduğunu ve kendisine, bugün 'Ölü Deniz Parşömenleri' diye bildiğimiz rulolar gibi, rulolanmış tarihi bir metin teklif ettiğini, bana kendisi anlattı. O, Aramice ve İbranice okuyamıyordu; fakat Beyrut'taki CIA'in Ortadoğu şefi Kermit Roosevelt'in eski diller üzerine bir uzman olduğunu ve onun okuyabileceğini de çok iyi biliyordu. Ruloları, Şam'daki binanın çatısına çıkardı ve fotoğraflamak için açtığı rulodan sayfalar rüzgardan uçarak, aşağıdaki sokaklara saçıldı. Otuz fotoğraf çektiğini söyledi ve fotoğrafları Beyrut'taki CIA bürosuna gönderdi." Fotoğraflar esrarengiz bir biçimde kayboldular. CIA'in, Birleşik Devletler Bilgi Hareketi Özgürlüğü'nün (FIA) tedarikleriyle yaptığı aramalar da bir sonuç vermedi. Copeland bu metnin Danyal hakkında olduğunu duyduğunu anımsıyor; ancak bunun standart bir Eski Ahit veya pesher metni olduğunun kanıtlanıp kanıtlanmadığını bilmiyordu. Ayrıca aynı mağarada, eksik olan diğer ruloların da daha sonra bulunduğu yorumları yapılıyordu. Dışarılarda bir yerlerde, gizli antikaların yeraltı dünyasında, bu kıymetli metinlerin saklı durduğu şüphe götürmez bir gerçek gibi görünüyordu.

ÜZERİNDE ÇALIŞTIĞIMIZ ÖLÜ DENİZ PARŞÖMENLERİ bize, burada araştırdığımız bu büyük ve geniş alana dağılmış grubu anlamada yardımcı oluyordu. Yabancı egemenliğinden nefret eden, yüksek rahibin -ve kralın saflığıyla ilgilenen ve kendilerini tamamıyla Yahudi yasalarına adayan grubun aslında kendilerine verdikleri birçok unvandan biri de Oseh ha Torah yani Yasa'nın Uygulayıcılarıydı.

Ölü Deniz Parşömenleri görünüşe göre, Zelotlardan orijinal belgeler sunmaktaydılar. Çünkü bunlar, onların içinden çıktığı toplum tarafından yazılmıştı, ilginç olan diğer bir olay ise şudur ki; arkeolojik kanıtlara göre, birçok belgenin bulunduğu, ilk bakışta bir Zelot merkezi gibi görünen Kumran bölgesi, sadece birkaç kilometre ötedeki Jericho'daki saray Büyük Herod döneminde terk edilmişti. Aynı saray Herod'un ölümünden sonra 'Zelotlar' tarafından yakıldı. Ardından Kumran işgali başladı.

Ölü Deniz Parşömenleri, direkt olarak onları kullananlar tarafından yazılmıştı ve dini belgelerde pek alışkın olmadığımız bir şekilde sonradan editörler ve düzenlemeciler tarafından hiç dokunulmadan kalmayı başarabilmişti. Bu yüzden onların bize anlattıklarına inanabiliriz. Bize anlattıkları ise gerçekten çok ilginçtir. Her şeyden önce yabancı egemenliğine karşı duyulan derin nefretin göstergesidir. Bu nefret, Kittim diye adlandırdıkları düşmanın, Yahudiliğe uyguladığı katliamın, sömürünün ve aşağılamaların intikamını alma arzusundan besleniyordu. (Kittim terimi genel olabilir, fakat M.S. 1. yüzyılda Romalılar için kullanılırdı). Parşömenler savaşı anlatıyor:

Kittim kampının karşısında konumlandıkları bütün bu yasaya göre, bugün de hareket etmeliler. Ardından, rahip onlar için savaş borularını üfleyecek...ve savaş kapıları açılacak... Rahip üfleyecek... saldırı için. Kittim hattı tarafında, fırlatma mesafesinde olduklarında, her kişi savaşmak için silahını çekecek. Altı rahip kıyım borusunu keskin bir sesle, kesik kesik üfleyerek savaşı yönetecek. Koçboynuzuna üflenecek ve kulakları sağır edici gürültü, bütün kalabalıkları savaşa çağıracak. Ve ses bittiğinde, ellerini Kittim'in yaralılarına son ölüm darbesini vurmak için kaldıracaklar.

Böyle istemişti, Romalılara kin kusan Zelotlar: Kittime hizmet etmektense, yakında öleceklerdi. Tek bir gün için yaşadılar. Mesih'in, Yahudi halkının içinden çıkıp, Romalılara, kendi kukla krallarına ve yüksek rahibe karşı muzaffer olacakları ve hepsini dünya yüzünden silecekleri savaşta onlara liderlik edeceği gün için beklediler. Böylece ardından da yeniden İsrail’de Davut'un kraliyet neslinden olan saf ve dindar yüksek rahip ve krallar dönemi başlayacaktı. Aslında iki Mesih bekliyorlardı: Biri Yüksek rahip, diğeri ise kral. Halkın Yasası, geleceğin ‘Harun'dan ve İsrail’den olan Mesihlerinden’ bahseder. Harun'un Mesih'i yüksek rahibi kasteder; İsrail'in Mesih'i ise Davut'un soyundan olan kral anlamına gelir. Diğer rulolarda da aynı figürler belirtilir. Bizim bakış açımıza göre, Şam belgesi gibi bazı rulolar, bu ikisini bir araya getirerek tek bir Mesih'ten, yani 'Harun'un ve İsrail'in Mesih'inden bahseder. ' Bu durumda,

İsrail'in hem yüksek rahibi hem de kralı olan tek bir figür ortaya çıkar.

Bütün bu metinler, kralların zürriyeti, yüksek rahibin 'saf oluşu' gibi gerekliliklerden bahseder. Tapınak rulosu şöyle der: "Kardeşleriniz arasından üzerinize bir kral çıkaracaksınız, kardeşiniz olmayanlar arasından bir yabancı değil." Hem kral hem de rahip kutsal yağla yağlanmıştı ve Meshiha yani Mesih'ti. Aslında M.Ö. 2. yüzyılda 'Mesih' terimi; Davut'un soyundan gelip, İsrail'in yönetimini ele alması için beklenen bir kralı tarif etmekte kullanılırdı. Bu beklenti sadece Zelotlara özgü değildi. Eski Ahit yorumcuları da bu fikre katılıyorlardı ve bu beklenti, ikinci Tapınak dönemindeki Yahudi inancında da mevcuttu. Bu bir kişinin düşüneceğinden daha yaygın bir inanıştı: 'Eski Ahit öyle düzenlenmiştir ki; çok farklı açılardan bile Mesihsel bir belge olarak tanımlanabilir' görüşü hakimdir.

Konu şudur ki; muhakkak Yahudiye'deki Yahudi nüfusu Davut'un soyundan gelecek bir Mesih beklentisi içindeydi. Herod'un zulmünden kaynaklanan sıkıntı ve korkular, ardından da Roma yönetimi yüzünden, Mesih'in çıkış zamanının gelmiş olması gerektiği düşünülüyordu. Mesih'in çıkış zamanı gelmişti ve bu yüzden Celileli Yahuda ve Ferisi Zadok'un asi Zelot hareketinin aslında Mesihsel bir hareket olduğunu keşfettiğimiz zaman şaşırmamamız gerekir. Peki, Mesih olarak akıllarında kim vardı?

ÖLÜ DENİZ PARŞÖMENLERİ, İsa'nın rolünü ve onun doğumunun, evliliğinin ve Zelotların zafer tutkuları üzerindeki aktif rolünün ardında şekillenen siyasi entrikaları anlayabilmemizi sağlayacak genel bir durum değerlendirmesi resmeder. İncillere göre. İsa babasından dolayı Davut'un soyundan; annesinden dolayı da yüksek rahip Harun'un soyundan geliyordu (Matta 1:1, 16; Luka 1:5, 36; 2:4). Onun her iki neslin de varisi olduğunu fark ettiğimizde, aniden kendisinin Zelot davası için önemini anladık. O beklenenden iki kat daha fazla Mesih'ti; her iki asil ve bilge neslin mirasçısı olarak, 'Harun'un ve İsrail'in Mesih'i' yani Ölü Deniz Parşömenlerinde açıkça tarif edilen figürdü. Burada, Pilate'nin haçın ayağına, alaycı bir şekilde, 'BU YAHUDİLERİN KRALI İSADIR' yazdırdığını vurgulayabiliriz (Matta 27, 37).

Bir yüksek rahip ve kral olarak -İsrail'in çocuklarının Mesih'i (İbranice'de Bani Masiak olarak anılır) olarak İsa'nın, Zelotları zafere götürmesi bekleniyordu. Onun her adımda Romalılara karşı çıkması ve Zelotlar için çok önemli olan ruhsal saflık kavramına sıkı sarılması bekleniyordu. Zelot lideri olarak oynaması gereken dinsel ve politik bir rolü vardı ve bu olduğunda tanınmak için yapacağı

bir iş vardı: Eski Ahit'te peygamber Zekeriya, kralın Kudüs'e bir eşek sırtında gireceğini söylemişti (Zekeriya 9:9-10). İsa, halk tarafından kabul görebilmek için bunu ve diğer kehanetleri de yerine getirmenin gerekliliğini hissetti; Zekeriya'nın kehaneti Yeni Ahit'te de yer alır (Matta 21:5). Bu nedenle İsa, Kudüs'e bir eşek üzerinde girdi. Bu nokta onun gelişinde, karşılayan kalabalık tarafından gözden kaçırılmadı: O yolda rahat gitsin diye yol kenarındaki ağaç dallarına yerleşmiş olanlar alkışlayarak ve el sallayarak, "Davut'un oğluna Hosanna (hamdolsun)!" diye bağırdılar.

İsa yolunu bilerek seçmişti. Ve Kudüs'teki kalabalıklar tarafından Davut'un soyundan gelen kral olarak tanındı. Ölüm bir oyundu. Ya da öyle görünüyordu.

Eski Ahit kehanetiyle ilgili bu bilinçli hareket Hugh Schonfield'in ilk kez 1965'te yayınlanan The Passover Plot (Fısıh Entrikası) adlı kitabında masaya yatırılıyordu; kitap birçok baskı yaparak on sekiz dilde 60 milyonun üzerinde sattı. En çok-satan niteliğine karşılık bugün neredeyse tamamen unutuldu. Artık yeni çıkan kitaplar, Schonfield'in çalışmasını anmıyorlar bile.

Schonfield'in dikkat çektiği konular kuşkusuz kabul gören fikirleri reddedici ancak çok önemli niteliktedir. Ortodoks hikayesinin savunucuları, bu alternatif fikirleri, paradigmalarını sarsmasın; İnciller, İsa figürü ve tarih gibi konulardaki düşüncelerimiz değişmesin diye, azimle geçersiz kılmaya çalıştılar. Gerçekte, Schonfield'inki gibi dersler nesilden nesile tekrar edilmelidir; ta ki tarihimize çok farklı bir açıdan bakmamıza neden olan paradigmanın, toplanarak artan sağlam belge ve kaynakla desteklenerek ortadan kaldırılmasına dek...

İsa'nın yaşamındaki birçok faktör -Zelot ayaklanması, Davut'un ve Harun'un soyundan olan ana-babadan doğması, eylemlerindeki Zelot üyeleri, Kudüs'e bir kral olarak bilinçli bir şekilde girişi- kesinlikle İsa'nın Yahudi milletinin Kralı olarak tarihteki yerini doğrulamalıdır. Fakat öyle olmamıştır. Peki, yanlış olan nedir?

YILDIZIN OĞLU

Özetle, Zelot davası feci bir başarısızlığa uğramıştı. Bu başarısızlık, o dönem Akdeniz'deki en büyük güç olduğunu bildiğimiz Romalıların egemenliğine karşı bir başkaldırıda bulundukları için, zaten kaçınılmaz görünüyordu. Zelot hareketi, bu egemenliğe açıkça karşı koymak için bütün güçlerini birleştirmesine rağmen bu savaşı asla kazanamazdı. Bu ileriyi azıcık da olsa görebilen herkes için çok açıktı.

Romalıların sayıca Yahudilerden fazla olduğu kesindi ve Romalıların gücü, disiplinli ve iyi eğitimli askerlerden oluşan ordular üzerinde merkezlenmişti. Bütün bu kuvvetler, birlikleri ve cephaneleri istenilen yerlere zamanında ulaştırabilmeye imkan sağlayan limanlar ve gemilere sahip, organize bir komuta sistemi tarafından idare ediliyordu

M.Ö. 6'da Zelot isyancılarının aşikar belirişinden dolayı bazı idareciler, Roma valileri ve Yahudi yüksek rahipleri gibi- Yahudiye'nin devamlılığını sağlamak için yollar aradılar. Her iki tarafın da barışa ve buradan yükselecek olan zenginliğe -kargaşanın olduğu yerde asla tohum ekilmez, ekin yetiştirilmez ve ekilmeyen toprak çiftçiler için yiyecek ve para, dolayısıyla da yöneticiler için vergi üretmez- ihtiyacı vardı ve Roma her yıl hazinesine 40 talent ödeyen Yahudiye'ye güvenip, destek verdi. (Kırk talentin ortalama değeri, 1700 kg. gümüşe denk gelir.)

Akıllıca yürütülen politikalarla bu sabit olmayan denge, 1. yüzyılın ortalarına kadar sürdü ve aniden çöktü.

Kudüs'teki Tapınakta bir grup Roma karşıtı haham, Yahudi olmayanların, bağışlarını kabul etmemeye karar verdi. Sezar ve Roma için tapınağa adaklar verilmesi alışılagelmiş günlük bir olaydı ve bunu kabul etmemek, imparatora küstahça meydan okumaktı. Artık geri dönüş yoktu. Zelotlar ve Roma karşıtı hahamlar, insanlarını cehennem kapısının eşiğine doğru sürdüler. Josephus'un aktardığı gibi, bu hareket yüzünden Roma'ya karşı savaş kaçınılmaz olmuştu. Amaçlarını şaşırmış Zelotlar, milletlerinin kontrolünü ele alabilecekken, çok büyük kayıp verecekleri bir işe kalkıştılar ve yaklaşık iki bin yıllığına bu şanslarını kaybettiler.

Savaş, ilk olarak kıyı kenti Sezarya'da M.S. 66 yılında patlak verdi. Savaşı

körükleyen nefret ortamında, olayları yatıştırma girişimleri boşunaydı. Zelotlar bugünü beklemişti ve artık istediklerini elde edebileceklerdi. Onlar için yarın olmuştu sonunda. Binlerce insan öldürüldü: Zelotlar, Ölü Deniz'deki Masada Kalesi'ni aldı; diğerleri Kudüs'ü ve tapınağı ele geçirdiler. Kral Agrippa'nın ve yükksek rahibin sarayını yaktılar. Ayrıca resmi kayıtlar ofisini de yakmışlardı.

Aralarından liderler çıkardılar: Kudüs'te yüksek rahibin oğlu yetkiliydi. Sonra Celileli Yahuda'nın oğlu, Masada'da ortaya çıktı ve silah deposunu yağmaladı. Sonra sarayı almak için, soylu kıyafetleri içinde Kudüs'e bir kral olarak döndü. Resmi görevli yüksek rahip öldürüldü.

İlk önce, böyle nefret dolu ve planlanmış bir saldırıya hazırlıksız yakalanan ve şaşkına uğrayan Romalılar kolayca mağlup edilmişti. Suriye Valisi Cestius Gallus, askerleriyle Yahudiye'ye yöneldi. Birçok toplumu ve şehri yok ettikten sonra, ordusuyla Kudüs'ü sardı. Fakat ağır kayıplar vermişti. Kayıpların arasında Altıncı Lejyon'un kumandanı ve bir Romalı hakim bile vardı ve Cestius, ancak geri çekilirse kurtulabilir gibi görünüyordu. Bu bozgunda Zelotlar, ciddi ölçüde silah ve para elde etmişti. Bu güç gösterisine rağmen, birçok Yahudi durumun sadece daha kötüye gideceğini öngörerek, Yahudiye'ye kaçtı.

Yahudiler haklıydı: Romalılar geri çekilmişlerdi; fakat sadece toplanıp geri dönmek için... Romalılar intikam ve vahşet duygusuyla dolu olarak geri döneceklerdi... Bu arada, Romalıların yokluğundan istifade eden Zelotlar tekrar gruplaşmıştı. Çeşitli bölgeler için kumandanlar seçtiler, birlikler çıkardılar ve onları Roma teknikleriyle eğitmeye başladılar, ilk çarpışma, Josephus'un Zelot kuvvetlerine kumandanlık yaptığı yer olan Celile'de gerçekleşecekti.

Roma imparatoru Nero, Yahudiye'deki isyan patlamalarından ötürü çok öfkelenmişti ve saygın bir ordu kıdemlisi olan Vespian'a, yeniden ele geçirilecek olan ülkenin kontrolünü alması için emir verdi. Vespian, oğlu Titus'u On Beşinci Lejyonu alması için İskenderiye'ye gönderdi. Kendisi de Beşinci, Onuncu Lejyonlar ve yirmi üç yardımcı birlikle -yaklaşık on sekiz bin süvari ve piyade- Suriye'den aşağı doğru yola çıktı.

Vespian ve Titus, Suriye'de Ptolemais (bugünkü Akka) limanında buluştular. Güçlerini birleştirdiler ve Celile'ye doğru harekete geçtiler. Josephus, Hayfa ve Celile Denizi arasında bulunan Jotapa'daki (bugünkü Yodefat) üssünde yakalandı. Kırk yedi günlük kuşatmanın ardından Celile düştü. Josephus kaçtı ve sonra tekrar yakalandığında, yüksek rütbeli bir Roma memuruna, yani Nicanor

isimli bir hakime teslim oldu. Josephus onu eski bir dost olarak tanımlıyor ve onun için 'rahiplerin neslinden bir rahip diyordu. Diğer bir değişle Josephus, kesinlikle düşünmeden hareket eden bir Celileli değildi. O, Kudüs aristokrasisinin Roma yönetimi ile güçlü bağları olan bir üyesiydi. Yakalanmasının hemen ardından Josephus, kumandan Vespasian tarafından hapsedildi. Fakat Josephus, Romalılarla üst düzey ilişkilerini açığa vuran bir hareketle özel bir görüşme talep etti. Vespasian, Titus ve iki arkadaşı onunla görüştü. Bu iki kişiden biri muhtemelen Titus'un askeri personel şefi Tiberius İskender'di -o bir Yahudi ve ünlü filozof İskenderiyeli Philo'nun yeğeniydi-." Tiberius İskender'in bu görüşme için -ileride göreceğimiz- özel nedenleri vardı. Ardından gelen olay, iyi oynanmış bir tiyatro oyunuydu. Josephus ve Tiberius İskender, bu oyunda kendilerine düşen rolleri oynadılar.

"SİZ SANIYORSUNUZ Kİ EFENDİM" diyerek Josephus, Vespasian'ı işaret ettiğinde bu anın, hayatı için son derece önemli olduğunun ve takip eden birkaç dakikanın geleceğini belirleyeceğinin farkında olarak, "Beni yakalayarak, sadece bir mahkûmun güvenliğini sağladınız fakat ben sizi bekleyen ululuğun habercisi olarak geldim" dedi. Sözcüklerine çok dikkat ediyordu; çünkü tanrı tarafından gönderildiğine inanmalarını istiyordu:

Siz Vespasian, Sezar ve imparatorsunuz... Siz sadece benim değil; karanın, denizin ve bütün insan ırkının da efendisisiniz ve Tanrının adını gereksiz yere anıyorsam daha ağır bir cezaya çarptırılayım.

Tabii ki Nero hâlâ Roma'yı yönetirken, Josephus'un önerisi bir ihanet teklifi sayılırdı. Fakat Josephus'a göre -ve hatırlamalıyız ki; o bunları Roma'da Vespasian'ın sarayında, bu olaylardan çok sonra yazıyordu- Vespasian, bu tehlikeli konuları zaten düşünüyordu. Josephus'un söyledikleri Vespasian'ın dikkatini çekti ve aynca onu sinirlendirdi de. Çünkü ona, imparatora resmen ihanet etmesini gerektiğini söylüyordu ve bu yüzden onun idam emrini hemen vermesi gerekirdi. Fakat bunu yapmadı. Kitabında, Josephus bir sebep sunuyor: "Tanrı, zaten onun imparatorluk amaçlarını uyandırıyor ve bazı belirtilerle ona bir asa müjdeliyordu."

Kraliyet statüsü anlamındaki 'asa' ile ilgili bu konuşma, daha önce de belirttiğimiz gibi, savaşı hızlandıran garip 'yıldız' kehanetine -beklenen Mesihsel lider- ilişkin bir bağlantıyı açığa çıkarıyordu. 'Yıldız' ve 'asa' Eski Ahit'te belirtildiği gibi, kahin Balaam'm kehanetinde geçiyordu.

Balaam kehanetini şöyle ilan eder: Onu görüyorum... Onu seyrediyorum; fakat yakından değil. Yakup'un bir yıldızı liderliği alıyor. İsrail'den bir asa yükseliyor. (Sayılar 24:17)

Bu 'Yakup'un yıldızı', Davut'un soyundan beklenen Mesihsel liderdir. Josephus, bu kehanetin, yaşanan şiddet olaylarının zamanlamasını etkilediğini açıkça belirtiyor:

Onları savaşa gitmek için en çok isteklendiren şey; aynı anda iki anlama gelebilen, dinsel metinlerinde geçen, kendi ülkelerinden bir adamın bir dünya kralı olacağı kehanetidir.

Bu, Josephus'un Vespasian'a söylediği kehanetti. Hiç şüphesiz Kudüs'teki Zelotların bunu, 'kendi ırklarının zaferi anlamında' algıladıklarını ekledi -fakat Romalı kumandan ile yaptığı görüşmeye aktarırken, bunu açığa vurmadı. Onlar bu dini kehanetten dolayı, Romalılara karşı olan savaşlarını kazanacaklarından emindiler. Fakat Josephus, daha sonra kitabında onların, 'aslında çok büyük bir yorumlama hatası yaptığını' ve 'Yahudiye'de olduğu ve imparator olduğu için, aslında kehanetin Vespasian'ın tahta çıkışına işaret ettiğini' kaleme alacaktı."

Romalı tarihçilerin de bu öngörüden haberleri vardı. Suetonius şöyle yazar: "Eski bir batıl inanış doğuda gerçek oluyordu; dünyanın hakimleri Yahudiye'den çıkacaktı. Bu öngörü, sonradan doğrulanacağı gibi, bu haberi kendilerine yoran itaatsiz Yahudilerden değil, bir Roma imparatorundan bahsediyordu."

Tacitus da bunu belirtiyor ve şu şekilde açıklıyordu:

Çoğunluk, hahamların eski yazılarının; Doğu'nun zafer kazanacağı ve Yahudiye'den dünyayı yönetmekle mukadder kılınmış adamların çıkacağı zamandan bahsederken, şimdiki zamana işaret edildiğine ikna olmuştur. Bu gizemli kehanet gerçekten de Vespasian ve Titus'tan bahsetmektedir, fakat birçok insan bu kaderin onlar için belirlenmiş olmasına rağmen, yaşadıkları felaketler bile, gözlerini açıp gerçeği görmelerine yetmiyor.

SONRA NERO ÖLDÜRÜLDÜ. Ondan sonra iki imparator geldi ve fazla kalamadan gittiler. Sonunda M.S. 69'da Vespasian, ordusu tarafından imparator ilan edildi. Gücünün merkezi olan yere yoğunlaşmak için, Kudüs kuşatmasını durdurdu, hepsinden çok Mısır'a egemen olmak istiyordu. Destekçisi ve arkadaşı olan Yahudi general Tiberius İskender, Mısır valisiydi ve orada bulunan iki lejyonun sorumlusuydu. Vespasian, Tiberius İskender'e imparatorluk tahtı için

duyduğu ihtirası açıklayan bir mektup yazdı. Tiberius İskender mektubu herkese yüksek sesle okudu, sonra birlikleri ve sivilleri Vespasian için ant içmeye çağırdı. Kehanetler, Vespasian'ın hükümdarlığını önceden haber veriyordu ve 'Nero hâlâ hayattayken kendisinin imparator olacağını söylemeye cesaret eden Josephus'un sözlerini hatırladı.' Josephus'un tutsaklığına hemen son verildi. Vespasian, oğlu Titus'u ordunun başına geçirdi ve Titus, Tiberius İskender'i başyardımcılığına atadı.

Josephus'un tutsaklığına hemen son verildi. Vespasian, oğlu Titus'u ordunun başına geçirdi ve Titus, Tiberius İskender'i başyardımcılığına atadı.

Bir Yahudi olarak Tiberius İskender 'yıldız' kehanetinin ne olduğunu iyi biliyordu. Bu yüzden, bunu Vespasian için geçerliymiş gibi göstermeyi planlamış olması akla yatkındır. Romalı tarihçi Dio Cassius'un bildirdiğine göre; Vespasian, İskenderiye'deyken bir kör ve bir de eli sakat bir adamı iyileştirdiği söyleniyordu; ikisine de rüyasında Vespasian'a yaklaşmaları söylenmişti. Uzun süre önce büyük uzman Robert Eishler, sadece Yahudi kehanetleri bilgisine ve Vespasian'ın zaferini görme tutkusuna sahip olan Tiberius İskender'in koşulları ayarlayıp, İşaya'nın kehanetini gerçekleştirmiş olabileceği fikrini önerdi. Kehanet, tanrının dünyayı iyileştirdiği günden, 'körlerin gözlerinin açılacağı, sağırların kulaklarındaki mührün kaldırılacağı sonra topalların bir geyik gibi sıçrayacağı' günden bahsediyordu (İşaya 35:5-6). Sadece, Tiberius İskender'in Vespasian'a bir kör ve bir sakat göndermeyi tezgahlayabileceğinden bahsetmişti Eisler. Ve böylece 'Mesihsel mucize' canlandırılacaktı.

Tiberius İskender, İşaya'nın kehanetlerinin diğer bölümleri hakkında da bilgi sahibi olmalıydı. Örneğin; Kudüs'teki tapınağın yıkılışı. İşaya, Tanrının, "Size üzüm bağımı ne yapacağımı söyleyeceğim... Üzerine basılması için duvarını yıkacağım" dediğini yazıyordu. Ve iki bölüm sonra şöyle açıklar: "Evet, üzüm bağı... Davut'un evidir." (İşaya 5:5, 7). Tiberius İskender için, Vespasian bir Mesih'ti. Josephus, "Aslında kehanet, Vespasian'ın göreve gelişine işaret ediyor" diye yazarak da bunu gösteriyordu. Bu iki Romalılaşmış Yahudiye göre; Vespasian, eski dini metinlerde, geleceği önceden bildirilen Mesih'ti. Her ikisi için de Davut'un soyu, yakında yok olacak Tapınak gibi yok olmuştu. Bununla birlikte Vespasian, kehanetin doğru olduğunu hissetmiş bile olsa, başta kesinlikle 'Yakup' soyundan olmadığı için tanımlamalara uymuyordu. Damarlarında 'Davut' nesline ait bir kan dolaşmıyordu. Bu yüzden savaşı kazanıp Kudüs'ü yıktıktan sonra, Davut neslinin bütün üyelerini toplayıp idam ettirdi. Vespasian, kehanete riayet ediyordu ve işini şansa bırakmak istemiyordu. Yahudiler arasında, kraliyet

neslinin hiçbir üyesinin hayatta kalmadığından da emin olmak istiyordu. Fakat tarihin sonradan açığa çıkaracağı gibi, eski soylu neslin bazı üyeleri, onun pençelerinden kurtulacaktı.

YILDIZLA İLGİLİ BÜTÜN BU ANLATILANLARDAN sonra, Beytüllahim'in Yıldız ından bahsetmememiz mümkün değil. Aslında Beytüllahim'in Yıldızı, 'Beytüllahim'in Mesihi' diye de adlandırılabilir. Bu, Mecusilerin, Davut neslinin bir kalesi olan Beytüllahim'e gelişini açıklamak için, uzaydaki süpernova veya yıldızsal birleşmelere bakmamız gerektiği anlamına elbette gelmez. Bu bir astronomi meselesinden öte, bir hanedanlık meselesi gibi görünmektedir. Mecusiler, krallarını bulmak için nereye gitmeleri gerektiğini artık bileceklerdir.

Fakat Matta'nın söylediği gibi; Yusuf ve Meryem'in, bebek İsa'yı Herod'dan kurtarmak için Mısır'a götürmeleri hikayesi üzerinde hep bir gizem kalmıştır. Luka, İsa'nın Beytüllahim'de doğduğunu ve nüfus sayımı için Davut neslinin bir üyesi olarak, oradan götürüldüğünden bahseder. Bildiğimiz tek nüfus sayımı M.S. 6 yılında; Roma, Yahudiye yönetimini aldıktan sonra, Ouirinius tarafından yapılan sayımdır. Fakat bunun İsa'nın doğumu için çok geç bir tarih olduğu düşünülür. Çünkü İnciller onun haça gerildiği sırada otuzlu yaşlarda olduğunu söylemektedir.

Bu hesaplamalar, İncillerde verilen bilgilere paralellik göstermez. Hugh Schonfield çok kışkırtıcı bir alternatif önermiştir:

Vatikan'ın, çarmıha gerilme olayı için verdiği tarih, Kudüs İncilinin sonunda yer alan tarih çizelgesindeki gibi M.S. 30 yılının Fısıh arefesi, yani 8 Nisan günüdür. Sebebi şudur: Yuhanna'nın İncili, İsa'nın M.S. 28 yılında, vaftiz edilişini takip eden ilk Fısıh'tan bahsederek, daha kesin tarihler içerir (Yuhanna 2:13,20). Yuhanna iki tane daha Fısıhtan bahseder. Üçüncüsü ise; çarmıha gerilişi görür, bu nedenle M.S. 30 yılından önce olmuş olması gerekir. Peki bu ne kadar doğrudur?

Yeni Ahit'ten başka bilgi alabileceğimiz sadece iki sağlam kaynak vardır. Birincisi; Tacitus, Mesih'in Tiberius yönetiminde Vali Pontius Pilate tarafından idam ettirildiğini söyler. Pilate'nin M.S. 26 ve 36 tarihleri arasında Yahudiye'de valilik yaptığını biliyoruz ve bu bilgi bize, üzerinde durmamız gereken tarih aralığını veriyor. İkincisi; Josephus'un aynı olaydan bahsetmesine rağmen, onun Mesih hakkındaki pasajlarının, sonradan Hıristiyan editörlerin eklemeler yaptığı metinler mi, yoksa orijinal metinler mi olduğu konusunda genel bir görüş birliği

yoktur. Luka'nın İncili, (3:1, 23) İsa'nın Yahya tarafından vaftiz edildiğinde otuz yaşlarında olduğundan ve bunun Tiberius'un hükümdarlığının on beşinci yılına denk geldiğinden bahseder; (Suriye'de hesaplandığı gibi) M.S. 27. Fakat İsa, Vaftizci Yahya'nın idam edilmesinden kısa bir süre önce vaftiz olmuştur ve Yahya'nın ölümünden sonra Matta İncili (14:13), İsa'nın, hayatından endişe ediyor olabileceği için çölde sığınacak bir yer aradığını anlatır. O hâlde İsa'nın idam tarihi tam olarak nedir? M.S. 27 olamaz; çünkü Matta ve Markus'un anlattıklarına göre Vaftizci Yahya, Herodias ile evliliği yüzünden, Herod Antipas tarafından tutuklanmıştır. Herodias, onun kardeşinin boşanmış karısıdır ve bu evlilik Yahudi yasaları tarafından yasaklanmıştır. Ayrıca bu yasaklama Ölü Deniz Parşömenleri'nden olan, Tapınak Parşömeni'ndeki bir metinde de geçer. Sonuç olarak, Yahya bu suçundan dolayı idam edilir. Şimdiye dek araştırdığımız kadarıyla Herod Antipas ve Herodias'ın evliliği M.S. 35 yılında gerçekleşmiştir. O hâlde Vaftizci Yahya'nın idam tarihi de M.S. 35'tir. Eğer tüm bunlar doğru ise; İsa, o tarihte hâlâ yaşıyor demektir.

Pilate'nin bulunduğu son Fısıh, M.S. 36'dakiydi. Diğer bir deyişle İncillerde İsa'nın idam kararının, Vaftizci Yahya'nın ölümünden sonra Pilate tarafından verildiği söylendiği için, İsa'nın çarmıha gerildiği Fısıh bayramının M.S. 36'daki bayram olması gerekir. Bu, birçok uzmanın belirlediği tarihten daha geç bir zamandır fakat İsa, Luka'nın belirttiği gibi (2:2) M.S. 6'daki nüfus sayımı zamanında doğmuştur ve idam edildiğinde otuz yaşlarında ise; M.S. 36 çarmıha gerilişin -'Beytüllahim'in Yıldız'ının' çarmıha gerilişi- doğru tarihidir.

Aslında ilk Hıristiyanlar, Mesihsel 'Beytüllahim Yıldızı' ile Saydar Balaam tarafından anlatılan 'Yıldız' kehaneti arasındaki bağlantının ve bunların İsa olduğunu iyi biliyorlardı. Roma'da düşünmüş, yazmış ve de M.S. 165'te ölmüş olan Hıristiyan yazar Justin, Yahudi öğretmen Trjrpho ile yaptığı bir tartışmada; Beytüllahim Yıldız'ının, Balaam'ın kehanet ettiği yükselen yıldız olduğunu açıklamıştı; bir kez daha bu yıldızın astronomik değil, Mesihsel olduğunu görmekteyiz.

TOPLU KATLİAMIN KAÇINILMAZLIĞIYLA yüzleşen birçok insan Yahudiye'yj terk etti. Kilise tarihçisi Eusebius ilk Hıristiyan toplumunun Mesihsel toplum James'in idam edildiği M.S. 44'lerde savaşın patlak vermesinden önce Kudüs'ü terk edip, Roma kontrolündeki Suriye'de bulunan Ürdün yakınlarındaki Pella'ya kaçtığını bildiriyor. Fakat bu, muhtemelen kuzeye, Eusebius'un 'ilk Hıristiyan olan ülke' dediği, krallığın başkenti Edessa'ya kadar sürecek daha uzun bir yolculuğun ilk bölümüydü. M.S. 2. yüzyılda Edessa'nm

önemli bir Hıristiyan merkezi olduğu kesinlikle doğrudur, ikinci yüzyılın başlarında Edessa kralının, Mesihsel Yahudilik davasına yakınlığı bulunan bir kraliyet soyunun parçası olan Abiadene (biraz doğuya uzanan bir ülke) kralının oğlu olması bir tesadüf olamaz. Aslında, Abiadene Kraliçesi Helen ve oğlu Yahudiliğe geçmişlerdi."Üstelik oğlunun Mesihsel Yahudiliğe, diğer bir değişle Zelot davasına geçtiğini kesin olarak biliyoruz. Bu ittifak, diğerleri tarafından da desteklendi. En azından Abiadene Kralı'nın iki akrabası M.S. 66'da Romalılara karşı başlatılan isyan savaşlarındaki önde gelen Zelotlardı.

Yahudiye'de ise hâlâ Zelotlara karşı olan Yahudiler vardı. Kudüs'te Zelot gruplar, diğer Yahudi gruplarla savaşmaya başladı. Birçokları Roma tarafına gönülden bağlıydılar. En azından Josephus'a göre; çünkü o, bu gerçeği vurgulamak için, savaştan ve tapınağın yıkılmasından Zelotların sorumlu olduğuna inanarak kendince önemli bir neden bulmuştu. O, taraf tutuyor olmasına rağmen, Zelotların acımasızca savaştıkları konusunda haklı olabilir. O kadar şiddetle savaşıyorlardı ki; Josephus bundan oldukça rahatsız oluyordu. Zelotlar bazı durumlarda kendilerini bile öldürmekten çekinmiyorlardı.

Josephus'un kayıtlarından çıkan sonuçlar Zelotların, Romalıların eline düşmektense, intihar etmeyi seçtiklerini gösteriyor. Bunlardan en ünlü olanı, 960 kişinin kendini öldürdüğü Masada'daki toplu intihar olayıdır. Bu ideoloji çok geniş çapta bir ün kazanmıştı; Roma hakimiyetine karşı silahlı direniş doğal bir tepkiydi. Josephus bile bir intihar anlaşmasına dahildi fakat ihaneti sayesinde hayatta kaldı. Fakat daha başka olaylar da vardı, tıpkı beş bin kişinin kendini öldürdüğü Gamala'daki gibi. Kendinizi öldürmeniz büyük bir şeydir. Fakat karınızı, çocuklarınızı ve en son kendinizi öldürmeniz ise; daha büyük bir şeydir. Burada neler oluyordu böyle?

Zelotlar dinsel açıdan saflık barındıran bir durumda, öldükleri zaman tekrar beraber dirileceklerine inanıyorlardı; Ezekiel'in kehanetinde olduğu gibi: "Sizlere mezarlarınızdan yükseltileceğinizi söylüyorum... ve tekrar İsrail toprağına getirileceksiniz" (Ezekiel 37:12-14). Üstelik beraber ölenlerin beraber dirileceğine inanıyorlardı. Bu yüzden Zelot savaşçılar sadece ölmeyi değil, aileleri ile beraber ölmeyi tercih ettiler. Eğer yakalansalardı; birbirlerinden ayrılacaklar, kadınlar ve erkek çocuklar genelevlere gönderilip, ruhsal saflıklarını kaybedeceklerdi. Böylece yeniden dirilme ümitleri yok olacaktı.

KUDÜS TITUS'UN ORDULARI tarafından kuşatıldı. Esir alınan bütün savaşçılar çarmıha gerildi. Bu o kadar sıradan hâle gelmişti ki; askerler

birbirlerini eğlendirmek için, kurbanları çeşitli ve değişik şekillerde çivilemeye başlamışlardı. O kadar çok kişi idam edilmişti ki; Romalılara haç yetmiyordu. Hatta yeni haçlar yapmak için tahtalar bile yetmiyordu artık.

29 Ağustos M.S. 70'te, İşaya'nın kehanetindeki gibi. Tapınak gözler önünde, engellenmeden yok edildi. Takip eden günlerde, şehrin geri kalanı da alındı. Romalılar Kudüs'ü almış, bütün evleri yakmış ve bütün surları yıkmıştı. Esir alınan bütün savaşçılar idam edilecek, on yedi binin üzerinde sivil Mısır'a çalışmaya gönderilecek ve aralarında genç olanları orada satılacaktı. Çok sayıda savaşçı, Roma arenalarındaki ölümleri için ayrıldı. Birçoğu, aylak kalabalıkların eğlenmesi için Roma eyaletlerine, bir gladyatör olarak ölmek veya vahşi hayvanlar tarafından parçalanmak üzere belli yerlere gönderildi. Diğerleri Titus tarafından kıyı şeridine götürülerek, bütün kasabalarda eğlence için seyirciler önünde hayvanlara öldürüldü veya birbirlerini öldürmeye zorlandılar.

Kudüs kuşatması sırasında Vespasian, etrafta gezip kendini imparator olarak tanıtıyor, gövde gösterisi yapıyordu. Şehrin düşmesinden ve kardeşinin doğum gününü, arenadaki 2,500'ün üzerinde Yahudi esirin ölümüyle sonuçlanan kutlamasından kısa bir süre sonra geri döndü. Daha sonra, babasının doğum gününü daha fazla ölümle kutladı. Bu arada sürekli, taşıdığı hazineler ve idam edeceği isyan liderlerinin de dahil olduğu esirlerle birlikte Roma'ya zaferle girişini planlıyordu.

Yahudi milleti için, bu büyük bir faciaydı. Tapınağın yıkıntıları arasında kalmış ve neler olduğunu bile anlayamamışlardı. Dini açıdan bu ikinci bir sürgün demekti; Tapınak, Tanrının Evi; dinlerinin ana kaleleri elden gitmişti. Kudüs de kaybedilmişti; Yahudilerin, ismi Aeliona Capitolina olarak değiştirilen şehre artık girmelerine bile izin verilmeyecekti. Tanrı onları terk etmiş gibi görünüyordu. Bütün dünyada Yahudi karşıtlığı tırmanmıştı, isyan ve cinayetler, Yahudi tüccar, filozof ve politikacıların bir zamanlar ellerinde tuttuğu nüfuz, güç ve saygıyı alıp götürmüştü. Sağlam temelli ortaklıklar bile, binlerce insanın öldüğü ve hayatta kalmaya çalışanların ise boynunun bükük kaldığı çatışmaların ardından, ayakta durmakta zorlanıyordu. Bazı Sicariiler, Roma karşıtlığını aptalca diriltmeye çalıştıkları İskenderiye'ye kaçmayı başarabilmiştiler. Gittikleri yerde kendilerine katılmayı reddedip, bu fikre karşı çıkan diğer Yahudi grupların önde gelen bazı üyelerini öldürmekten çekinmediler. Misilleme olarak, diğer Yahudiler de Sicariileri toplayarak, onlara ölene kadar işkence yapacak olan Romalılara verdiler.

Yahudiye'nin kıyılarından olan Jabneh'te küçük bir kıvılcım parıldadı. Orada, Kudüs'ten kaçmayı başaran ve Vespasian'dan şehrin yönetimini isteyen, Ferisilerin bir önde geleni Johanan ben Zakki'nin idaresinde Yahudi konseyi tekrardan oluşturuldu ve bir okul kuruldu. Hahamsal Yahudiliğin doğuşu da işte böyle oldu. İmparatorun bu büyük iyiliği, Johanan'ın, Josephus gibi istilacılarla Zelotların yapmayı reddettikleri anlaşmaya varmak için hazır olduğunu ortaya çıkarıyor. Üstelik Johanan'ın, 'yıldız' kehanetindeki Mesih'in, Vespasian olduğunu ilan ettiği bildirilmiştir.

Jabneh'deki Tapınaksız ruhbanlar, Yahudilikteki en önemli konu olan Halakhah'ı -Sina Dağı'nda Musa'ya verilen yasadan ve çağlar boyunca yapılan yasa yorumlarından oluşan Yahudiliğin yasal tarafı- yeniden canlandırdılar. M.S. 70 ve 132 yılları arasında, Kudüs'teki tapınağın yıkılmasının ardından Jabneh, Yahudi yönetiminin başkenti ve Yahudi dinsel merkezi olarak hizmet vermiştir. Kitab-ı Mukaddes metinlerindeki yasalar orada düzenlenmiştir. Bu dini merkezleşme, korkunç yıkımlara sebep olan savaştan sonra, milli birliğin kurulmasına yardımcı olmuştur.

Direniş küçük fakat önemli yollarla devam ettiriliyordu. Yahudi esirler; işçilikte, yapı işlerinde, ordu için silah yapımında, yönetim için madeni paraların imalatında köle olarak çalıştırılıyorlardı. Bu sefer, Yahudiye'nin küçük düşüşünü vurgulayan paralar basılıyordu. Bazılarının bir tarafında iudaea capta -Yahudiye fethedildi- yazıyordu ve diğer tarafında bir asker, bir palmiye ağacı ve Yahudiye'yi temsil eden üzgün bir insan resmi vardı. Diğer paralar Vespasian'ı, P.M. yani Yüksek Rahip anlamına gelen, (Pontifex Maximus) unvanı dahil olmak üzere, çeşitli imparatorluk unvanlarıyla tanımlıyordu. Ve üzerlerinde 'Kutsal imparatorun Zaferi' anlamın gelen, Victoria augustus yazıyordu. Bunlar Yahudi nüfusunun boyun eğişinin sürekli hatırlatıcılarıydı. Fakat Roma darphanelerinde çalışan güçlü Yahudi bir köle böyle düşünmüyordu.

Bir keresinde bir Ortadoğu antikaları satıcısını ziyaret ettiğimde, bana hatifçe gülümseyerek, "Şuna bak!" dedi ve camlı dolabından madeni bir para çıkarıp bana uzattı. Bu, Vespasian'ın Roma darphanelerinde bastırdığı madeni bir paraydı fakat parada bir farklılık vardı; Palmiye ağaçlı tarafta iudaea august yani Kutsal Yahudiye yazıyordu. Cesur veya aptal bir Yahudi köle baskıları karıştırmıştı. Parayı çevirdim; normal olarak Vespasian'ın kafası vardı. Fakat o tarafta da bir farklılık (Vespasian'ın şakağında, yuvarlak bir delgi ile vurulmuş, göze çarpan bir çentik) vardı. Sade ve anlamlı bir şekilde yapılmıştı.

Bu, o şekilde bulunmuş tek paradır. Şu anda özel bir koleksiyonda duruyor.

M.S. 115 YAZINDA YAHUDİYE'NİN dışındaki Yahudiler -özellikle Cyrene, Libya ve İskenderiye, Mısır'dakiler- yeni isyanlar başlattılar. Bu ayaklanmalar Nil'e, Mısır'daki birçok şehre kadar yayıldı. Vespasian, Davut'un neslinin bütün üyelerini yok etmeyi denemiş olabilirdi fakat bunu başaramamıştı. Bu neslin başka bir üyesi Mısır'da ortaya çıktı. Adı Lucuas'tı ve Yahudilerin kralı olarak tanımlanıyordu. O, isyana liderlik eden adamdı. ' Bu isyan da kesinlikle Mesihsel yönlüydü. Bu, Lucuas'ın Davut'un kanını taşıdığı anlamına gelir fakat olanlar hakkında çok az bilgimiz vardır; çünkü onlar hakkında yazacak, Josephus'a eşdeğer bir tarihçi yoktu. Sadece sonuçlarını bildiğimiz, vahşet dolu iki yıl yaşanmıştı. Bu isyan, Mısır'daki Yahudilerin durumunu tamamen mahvetmişti. O zamandan sonra artık hiç güç ve nüfuz sahibi olamadılar, hatta dirliklerini bile sağlayamadılar. Daha da ötesi Romalılar, bu isyana çok ciddi bakıyordu; çünkü Mısır, imparatorluk için inanılmaz öneme sahipti ve buradaki başarılı bir isyan hareketi, Roma'yı çok zor durumda bırakabilirdi. Mısır'dan İtalya'ya giden tahıl yüklü gemiler durdurulursa, İtalyan halkı açlıktan ölebilirdi. Roma böyle bir tehlikenin var olmasına asla izin veremezdi. Misilleme olarak isyan acımasızca bastırıldı. Sonunda Ağustos 117'de Yahudi halkı İskenderiye'de büyük bir yıkım yaşadı. Ve Mısır'ın bütün geri kalanında Yahudiliğin bedeli pahalılaştı.

FAKAT YAHUDİLER, GİZLİ ASKERİ FAALİYETLER veya tanrısal bir müdahale -veya her ikisi- ile bağımsızlıklarını tekrar kazanacaklarına dair umutlarını kaybetmemişti. Tapınağın yıkılışından hemen hemen altmış yıl sonra, imparator Hadrian hükümdarlığı sırasında Roma otoritesine karşı ikinci bir girişimde daha bulunuldu.

Bu girişim, çok uzun bir zaman içinde iyice planlanmıştı. Strateji büyük bir gizlilik içinde geliştirilmeliydi. Bu nedenle yeraltındaki doğal ve insan yapımı mağaralarda gizli üsler kuruldu. Yahudiye'nin dağ yamaçlarında, yine bunlar gibi en az altı merkez kuruldu; Ceme'de Ailabo'daki bir tanesi, yerin altmış beş metre derinine kadar kazılmış, çatısında hava ve ışık girmesi için delikler olan bir yeraltı mağarasıydı. Bunun gibi yerler, planlama ve eğitim yeri olarak kullanılıyordu. Yetkililer savaş başlamadan önce hata yapmamaları gerektiğini iyi biliyorlardı. Ne de olsa hataların bedelini, Romalıların nasıl ödettiğini Zelotlar sayesinde herkes öğrenmişti. Bu sefer Romalılara hızlı ve sert bir şekilde saldırmaya ve sonra çabucak yeraltındaki üslerine dönüp, saklanmaya niyetleri vardı; değişkenli harekatı (bu gerilla savaş taktiğidir), zaferin anahtarı olarak görüyorlardı.

Şunu da belirtmek gerekir ki; bu sefer Yahudi savaşçılar, Simon Bar Kochba adında -daha sonra 'Yıldız'ın Oğlu' Bar Kochba olarak tanınacaktı ve bu da onun Mesihsel statüsünü açığa çıkarmaktadır- tek ve güçlü bir lider altında birleştiler. O da, Sayılar 24'teki kehanete uyuyordu (Yakup'un Yıldızı liderliği alır, İsrail'den bir mesaj yükselir) Ve bu yüzden onun da damarlarında Davut'un kanı akıyor olmalıydı. Simon'un, Yahudiye'deki erken Mesihsel liderleriyle sadece 'tasvirsel değil; aynı zamanda fiziksel' bağlantası olma ihtimali, bir Ölü Deniz Parşömenleri araştırmacısı olan Profesör Robert Eiseman'ın ilgisini çekti.

Bar Kochba, denizaşırı yerlerden askeri uzmanları kendi askerlerine katmıştı, isimlerin Grekçe listesi bulunmuştur. Bu listede her bir isim, adelphos yani 'kardeş' unvanıyla yazılmıştır, tıpkı sonraki şövalyeler, St. John'un Şövalyeleri veya Tapınakçıları gibi." Bunlar, artık Arami veya İbranice'nin bilinmediği, bunun yerine Grekçe'nin konuşulduğu Yahudiye'nin ötesinde, Yahudi diasporalarından (Yahudilerin anavatanlarını terk edip gittikleri yerler) gelen ve askeri deneyime sahip olan adamlardı. Bu adamlar, personel planlamada hizmet ediyor veya Roma kuvvetlerindeki deneyimlerinin avantajları ile gizli Yahudi ordusunun eğitimine yardımcı oluyordu.

Bar Kochba bu adamların, kendilerinden çok daha büyük insan gücüne sahip, dünyadaki en disiplinli orduyla yüzleşeceğini biliyordu; Roma ordusu 575,000'den fazla iyi eğitimli askerden oluşuyordu. Yahudiye'de iki lejyon vardı, altıncı ve onuncu lejyonlar. Bunlar toplam 12,000 adamdan oluşuyordu ve bir o kadar da yardımcı kuvvet vardı. Ek olarak, civardaki Suriye, Arabistan ve Mısır gibi Roma eyaletlerinde de beş ile yedi arasında lejyon ve bir o kadar da yardımcı kuvvet vardı. Yahudiler ise en fazla -hiçbirinin askeri deneyimi olmayan- 60,000 adam toplayabilirdi. Eğitim gerekliydi ve Bar Kochba bunun için çok zaman ve çaba harcadı.

O ve adamlarının silaha ihtiyacı vardı. Bu yüzden, M.S. 194'ten 216'ya kadar yazan Romalı tarihçi Dio Cassius'un anlattığı gibi, kendilerine silah teminini garantileyen yaratıcı bir plan yaptılar. Yahudiye'de silah endüstrisinde çalışan işçilerin çoğu Yahudi'ydi ve kendilerinden istenen silahları kasten defolu üretiyorlardı ve böylece Romalılar bu silahları kabul etmeyecek ve onlar da kendileri için kullanacaklardı. "Savaş M.S. 131'de başlatıldı ve hemen başarı elde edildi.

Romalı siviller Kudüs'ten kaçtı ve onuncu lejyon geri çekildi. Mısır'ın yirmi ikinci lejyonu o zamanın askeri kayıtlarına geçmemiştir. Fakat bu konudaki

varsayımlar, bu lejyonun Mısır'daki görevinden Yahudiye'ye çekildiği fakat orada yenildiği ve tamamen yok edildiği yönündedir. Kudüs, Romalılardan geri alındı, surları onarıldı ve bir Yahudi sivil yönetimi kuruldu. Neredeyse iki yıl boyunca Kudüs, Romalılardan kurtulmuştu. Fakat tabii ki Romalılar, ezici kuvvetleriyle geri dönmek için asker topluyordu.

Bu sefer Hadrian'ın kendisi komutadaydı. Yanında, generallerinin en iyisi olarak gördüğü Britanya'nın eski valisi Julius Severus vardı. M.S. 133'te, dokuz belki de on iki Roma lejyonu ve yardımcı kuvvetleri ile -altmış bin, seksen bin arası asker- uzaklardaki Britanya'dan ilerleyerek, Celile'yi batıdan ve doğudaki Ürdün Nehri'nin karşısından istila etti. Fakat bu zor oldu. Yahudi savaşçılar çok esnek bir savunma kurdular. Eski yüksek rütbeli bir ordu personeli olan Profesör Mordechai Gichon, Bar Kochba'nın uzun vadeli savaş stratejisini kaleme aldı: 'Yahudilerin en büyük umudu, savaşı mümkün olduğu kadar uzatmak, düşmanı dışarıda yorgun ve perişan hâle getirmek ve sonunda bedeli ne olursa olsun saldırıp, Romalılara galip gelmekti." Fakat kaybettiler. Simon Bar Kochba M.S. 135 yazında, Bethar kentini savunurken öldürüldü. Büyük mücadelesi böylece sona erdi.

Yahudiye'yi hafızalardan tamamen silmek isteyen Hadrian, Yahudiye'nin ismini Palaestina (şu an Filistin) olarak değiştirdi. Fakat iki nesil sonra, oradaki nüfusa tanınır bir özerklik verildi. Bu özerkliğin içinde, 'dinlerinin kurallarına ve inançlarına uymayan davranışlarda bulunma halinde affedilebilme' imkanı da vardı.

Anlaşılan Romalılar, tekrardan fethettikleri Yahudiye için kan nehirleri olarak ödedikleri bedeli hatırlıyorlardı. Ve bu hâlâ acı veriyordu.

LONG BEACH'TEKİ KALİFORNİYA DEVLET ÜNİVERSİTESİ'NDEN
Robert Eisenman ve ekibi ile beraber katıldığım, İsrail'deki arkeolojik çalışma sırasında Mordechai Gichon ile arkadaş oldum. Gichon'un, Bar Kochba hakkındaki engin bilgisi beni çok etkiledi ve o da okumuş olduğu Kutsal Kan, Kutsal Kase tezi ile ilgileniyordu. Beni bir keresinde -Ölü Deniz'de kazı çalışmalarımıza yardım eden öğrenciler ve gönüllülerle beraber- Bar Kochba'nın, Roma birlikleri tarafından alınan son komuta merkezlerinden birini ziyaret etmeye götürdü. Bu, Kudüs ve deniz kıyısının ortasında kalan Yahudiye dağ yamaçlarındaki Emmaus yakınlarında terkedilmiş bir kalıntıydı. Daha önce hiç kazılmamıştı ve Profesör Gichon bunu yapmak istiyordu. Kısa süre sonra sebebini öğrendim.

Buranın taş zemininin altında birçok tünel vardı. Romalılar burayı ele geçirdikten sonra müdafaacılar kaçarak, ellerimiz ve dizlerimiz üzerinde emekleyerek ilerlediğimiz bu tünellere sığınmışlardı. Ayrıca, sadece birkaç metre yukarılarındaki Romalıların konuşmalarını da duyabiliyorlardı. Sitenin ilginç taraflarından biri, su kanallarının tasarımında göze çarpıyordu; su, bu kanallara yukarıdaki taş zemin platformunun üzerindeki deliklerden giriyordu. Fakat bu yuvarlak kanallara su, deliklerin ortalama bir metre ötesinden, taş blokların altından geçerek geliyordu. Ayrıca aşağıdaki tüneller müdafaacıların, Romalılara görünmeden yuvarlak kanalların içine girip, haftalarca kalabilmesine olanak tanıyordu. Ana sığınak, tepenin daha derinlerindeki tünellerden geçerek, tek bir giriş kapısından girilen bir yerdeydi.

Romalılar, sonunda ayaklarının altında neler gerçekleştiğini keşfettiler ve kanallarını taşlarla doldurup, su kaynaklarını kestiler. Tünellere girip emekleyerek, daha alt seviyelere kaçan Bar Kochba savaşçılarını bulup yok etmek için aramaya başladılar.

Gichon, korkutucu tünellerde ilerleyerek, benden kendişini takip etmemi istedi. Sonunda, aşağılarda, kayalıklı dağ yamacının derinlerine giden dik açılı bir tünele vardık. Giriş, taş ve harç ile mühürlenmişti. "Romalılar burayı kapatmış." diye açıkladı. Bir an durdu. "Tünel hiç açılmamış. Bütün müdafaacılar hâlâ burada."

Söylediği şeyin önemini fark edebilmek birkaç saniyemi aldı. Ve sonra, orada yaşanan trajediyi daha derin hissederek içim ürperdi. Ayrıca o tünellerde emekleyip ilerledikten sonra, taş mührü açacak ilk arkeologun duyabileceği, ardında kendisini neyin beklediğini bilmeme korkusunu da hissettim. Neredeyse 1900 yıl önce, birkaç dakika içinde mühürlenmiş, bir canlı mezarına dönüştürülen sığınağın, o küçük ve kapalı girişini hiç unutmuyorum.

BU, İSA'NIN TAKİPÇİLERİNİN ve en azından onun sonradan yaşam öyküsünü ilk yazanların dünyasıydı. Ayrıca bu, Hıristiyanlığın doğduğu yerden de başka bir dünyaydı. Ve bu çekişmelerle dolu dünyanın, bu iki bölümü arasındaki bağlantıydı. Bu gördüğümüz gibi inancın her şey olduğu ve yanlış bağlamdaki yanlış inançların, hem Romalıların haçından hem de Sicariilerin hançerlerinden ani ölümler getirebildiği bir zamandı.

Bu olayların çok azı İncil'de yer aldı. Tarihin yerine. Yeni Ahit'imiz bizlere sansürlü, yönlendirilmiş ve yanlış bakış açısıyla geçmişi anlatıyor. Yeni Ahit'i

bizlere bırakanlar bile, dünyada olup bitenleri tamamen gizleyip herkesi anlattıklarına inandıramazdı. İsa, erken Zelot hareketinin yaşandığı yıllarda doğdu ve yaşadı. Otuz yaşlarında görevine başladığında, en yakın takipçilerinden bazıları Mesihsel hareketin üyeleri olarak biliniyorlardı; Yahudilerin başlattığı ve devam ettirdiği bir hareketin. Yeni Ahit'te Romalılar aleyhindeki anlatımlar ve o çağda yaygın olan körleşmiş bir şiddet duygusu görebiliriz. Tabii ki İsa'nın, hikayenin sonunda çarmıha gerilmesiyle keskinleşen bir şiddet duygusu.

Fakat onların anlatımında, bu çarmıha gerilmenin politik yanları iyi düşünülerek kitaptan çıkarılmıştır. Bu, sonraki sansürlerin İsa'yı ve hayatını, doğup yaşadığı ve öldüğü tarihsel zamanlardan ayrı göstermek için girilmiş bir çaba olduğunun kanıtıdır. Bu şekilde, bu sansürlerle çok daha zararlı bir şey yapmışlardır: İsa'yı Yahudi değilmiş gibi göstermişlerdir. Ve bugün çok büyük sayıda Hıristiyan, İsa'nın aslında hiçbir zaman Hıristiyan olmadığını, onun bir Yahudi olarak doğup yaşadığını bile bilmemektedir.

İsa'nın çarmıha gerilişinden bir nesil sonra -veya en azından onun sahneden çekilişinin ardından- Kudüs ve Tapınak, Yahudilik için bir kayıp olmuştu. Bu inanç, onun yerine Jabneh'teki haham okulunda merkezlenmişti. Aynı zamanda, sonuç olarak tanrı üzerine merkezlenmek yerine, İsa üzerine merkezlenmiş kendi geleneklerini yaratan 'İsa hikayesi' yayılmaya başladı. Bu, birçok eski tarih kaydedicisinin kabul etmediği bir konuydu. İsa'nın Yahudi kökeni, Yunanlılar ve Romalılar tarafından giderek Hıristiyanlığa dönüştürülen pagan inanışı içinde sınıflandırılır oldu. Pagan etkisi, geçen yüzyıllar içinde Hıristiyanlığı ve İsa'ya bakış açısını, Yahudilikten çok uzak yerlere getirdi.

Hıristiyan mesajı açıkça değiştirildi: Artık Yahudiler için değil; paganlar Mithras, Dionysius, Isis ve Demeter gibi tanrılar ve tanrıçalara inananlar için tasarlanmış hâldeydi ve sunulmak için yeni bir pakete ihtiyacı vardı. Ve bu da Yahudi karşıtlığıydı. Meydan, tarihin yeniden yorumlanması için müsait hâle gelmişti ve yapay 'inanç İsa'sının zaferi, gerçek 'Tarihsel İsa'nın -tanrının mesajını ileten, tanrının sözleriyle konuşan fakat kendini tanrının yerine koymayan bir adam- üzerinde yerini buluyordu.

Muhtemelen gerçek bir mucize olan şey, İncillerin birinde, İsa ve Yahudilik kavramı birbirinden böyle ayırılırken, hâlâ Tarihsel İsa'ya ve tanrısal mesajına ait unsurların kalmış olmasıdır:

Yahudiler onu taşlamak için taşlar topladılar, böylece İsa onlara, "Sizlere görmeniz için birçok iyi iş yaptım... Bunlardan hangisi için beni taşlıyorsunuz?" dedi. Yahudiler, "Seni iyi bir iş yaptığın için değil, tanrıya karşı saygısızlığından dolayı taşlıyoruz. Sen sadece bir insansın ve tanrı olduğunu söylüyorsun." diye cevapladılar. "Bu sizin yasanızda yazılı değil mi? Ben sizin tanrılar olduğunuzu söyledim. Yasa tanrılar sözcüğünü, tanrının işaret ettikleri için kullanıyor." (Yuhanna 10:31-35)

Bu sözlerin söylendiği ve yazıya geçirilmeye başlandığı zaman -muhtemelen 1. yüzyılın sonları- aralığında. İsa bir Hıristiyan yapılmıştı. Ve bir Hıristiyan olmak, Yahudilikten uzaklaştırılan öğretilerin peşinden gitmek anlamına geliyordu. Bu, bir 2. yüzyıl kilisesi rahibi Justin Martyr ile Trypho adlı bir Yahudi öğretmen arasında geçen diyalogun kaydında geçen, açık bir gerçektir. Bu mektup, 'İsa'nın bir insan ve kutsanmış bir Mesih olduğunu doğrulayan' oldukça anlamlı bir noktaya dikkat çeker. Ayrıca Justin'e karşı çıkarak şunları ekler: "Cevap ver bana, önce, her şeyin yaratıcısından başka bir tanrı nasıl gösterebilirsin? Ve sonra, onun bir bakireden doğduğunu nasıl kabul edebilirsin?" Bu tartışmanın temaları ve Justin'in, Tvypho'ya göre zayıf ve anlamı belirsiz yanıtları bir yana, iki din arasındaki mesafenin ne kadar uzak ve araya köprü kurulamaz olduğu açık bir gerçektir. Hıristiyan Ortodoksluğuna dönüşecek olan, bu ufukta kararlılıkla ilerleyenlerin arasında bir uzlaşma noktası vardı. Justin'e göre, İsa'nın tebliğ ettiği inanç, herkese kurtuluş getirebilirdi, 'dini tatillere inanmasalar, sünnet olmasalar veya yortulara katılmasalar bile.'

Görebildiğimiz gibi Yahudi yasası çok geride bırakılmıştı, İsa'nın gerçek tarihi boyunca.

İNANCIN İSA'SININ YARATILIŞI

Modern Hıristiyan resimlerinde, eski İsrail'de dolaşıp duran İsa'nın popüler imajı betimlenir. Açık tenini hiç bronzlaştırmayan güneş, altın sarısı saçlarına yansır ve parıldatır. O, tanrının kutsal sözlerini kaydederek İncilleri yazan havarilerin eşlik ettiği bir Hıristiyan misyoner olarak resmedilir.

Bu resimdeki belirgin hataya zaten dikkat çekmiştik: İsa bir Yahudi'ydi. Sarışın bir Kuzey Avrupalı değil; esmer bir Filistinliydi. Fakat bu resimde, önemli olduğu kadar az bilinen belirgin bir yanlış daha vardır: O zamanlar İncil diye bir şey yoktu; Hıristiyanlık yoktu. İsa ve havarilerinin kullandığı dini kitaplar, İncil'de betimlenen olayların gerçekten doğru olduğunu kabul eden Yahudiliğe aitti -Yeni Ahit' i okuyan herkes, İsa'nın Yahudi kutsal kitaplarından alıntılar yaparak konuştuğunu hemen fark edebilir-.

Bizlere çeşitli İncillerin, M.S. 1.yüzyılın sonlarında yazıldığı söylenmişken; M.S. 2. yüzyılın başlarında bile. Yeni Ahit'in var olmadığını keşfetmek şaşırtıcı olabilir. Ve hatta, teologların neyin doğru olduğuna karar veremedikleri ve bu yüzden kendi doğrularını yaratmaya giriştikleri o yüzyılın sonlarına doğru bile henüz yazılmamıştı diyebiliriz. Teologların bütün çabalarına rağmen, Hıristiyanlar, üzerinde fikir birliği edilmiş bir metin için yaklaşık iki yüzyıl daha beklemek zorundaydılar. Peki, bu kadar zaman neyi beklemişlerdi?

Resmi olarak kabul edilmiş Hıristiyan metinlerinden oluşan bir derlemenin oluşturulmasındaki bu gecikme, doğal olarak. Yeni Ahit'teki her kelimenin tanrının kendisinden gelen iletiler olduğu fikrinin temelsizliğini akla getirir. Tarafsız bir gözlemciye göre Yeni Ahit, tanrı tarafından özenle düzenlenmiş ve insanların kurtuluşu için gerekli öğretilerin yer aldığı bir kitap gibi değil, tam tersine; dinsel baskıyı kendi çıkar ve amaçları doğrultusunda kontrol etmek isteyen bir grup insan tarafından özenle düzenlenmiş ve kabul ettirilmeye zorlanmış bir kitap gibi görülebilir.

Bu gecikme devam ederken teoloji, merkezleşmiş bir Ortodoksluk talebiyle karşı karşıya kaldı, İsa'nın tanrısallığı hakkında kritik kararlar verilene kadar, kilise liderleri, yeni yaratılacak olan bu dine hizmet etmesi için tasarlanmış metinlerden hangilerini seçeceklerine dair güvenilir kaynak ve bilgiden yoksundular.

Daha da ilginç olan, bugün birçok insanın Yeni Ahit'i gerçekten kutsal bir kitap zannediyor olmasıdır. Onun, kurtuluşumuz için tanrı tarafından söylenmiş, değiştirilemez ve bütünlüğüne dokunulamaz kutsal sözler olduğuna inanılmaktadır. Bunun, İsa'dan çok sonra derlemeciler tarafından düzenlenen bir kitap olduğunu kimse onlara anlatmamıştır. Aslında Hıristiyan geleneğinin ilk 150 yılı boyunca, referans alınan metinlerin hepsi bugün 'Eski Akit' dediğimiz kitapları meydana getiren metinlerdir.

Eski kutsal metinlerin durumuyla ilgili güzel bir örneği Justin Martyr veriyor. Ona göre, bizim sözde İncillerimiz, havarilerin kiliselerde okunacak ve inancımızı destekleyecek; fakat asla bir 'Kutsal Kitap' olarak değerlendirilemeyecek anılarıdır. 'Kutsal Kitap' terimi, yasa ve peygamberlerin kitapları için kullanılır. Bu, Eski Ahit'tir. Justin Martyr, asla İncilleri veya Havarilerin Anılarını vahiy yazıları olarak değerlendirmez. Justin, Aziz olarak kabul edilir. Ancak, bugünkü Hıristiyan Kilisesi'nin üyeleri tarafından bakılacak olursa, onun konumu oldukça radikal görünecektir.

M.S. 1. yüzyılın sonlarında ve 2. yüzyılın tamamında, İsa ile ilgili geleneklerin kaydedildiği, kesinlikle doğrudur. Onun yaşamına ait olaylarla ilintili söylenceler ve öyküler toplanmış; ancak hiçbiri o dönem resmi bir koleksiyon hâline getirilmemiştir. Bunun yanı sıra, Yeni Ahit'imizdeki metinlerin, bu kapsamda yazıldığı da doğrudur. M.S. 1. yüzyıl sonu ve 2. yüzyılda 'Hıristiyanlık' kavramı, Mesihsel Yahudilik anlayışının dışında şekillendirilmiş, bu da bizi bir meydan okumaya yönlendirmiştir.

Merak uyandırıcı bir fenomen M.Ö. 2. yüzyılda başladı: Aramice meshiha -mesih- kelimesi, İsrail'in gerçek yöneticisini adlandırmak için kullanılmaya başlandı. Özellikle, Davut'un kraliyet soyundan gelmesi beklenen kralın unvanıydı." Kral Davut'un neslinden olan kişinin geleceğine dair genel bir umut. Eski Ahit'teki kitaplarda vardır. Aramice meshihanın Grekçe çevirisi olan Hristos veya Hrist' ve Grekçe yazılışı Messias -şimdi Mesih- teriminin Hıristiyanlarca kullanımı, aslında Yahudi anlamasından gelir ve anlamı İsa'nın döneminde gayet iyi bilinmektedir.

En radikal karşı çıkış, son 150 yıldan fazla süredir üzerinde durulan bir konuyu açıklığa kavuşturur: İsa, hiç var olmamıştır ve onun hakkındaki hikayeler, çeşitli Mesihsel lider masallarıdır. Bu masallar bir araya gelerek, adaletle hükmedecek liderlerden biri olan Yahudi Mesih in tanrısal bir imparatora dönüştürüldüğü Roma merkezli bir gelenekten bahseder. Cambridge Üniversitesinde, Yahudilik

ve Erken Dönem Hıristiyanlık uzmanı olarak çalışmalarını yürüten William Horbuıy, "Meleklere tapma anlayışı, İsa'ya tapma geleneğinin ilerleyişini destekledi" diyor."

PEKİ İSA'NIN YAŞADIĞINDAN GERÇEKTEN EMİN OLABİLİR MİYİZ? Onun gerçekliği hakkında Yeni Ahit'in ötesinde bir kanıt var mıdır? Eğer yoksa ve eğer Yeni Ahit onun zamanından uzun bir süre sonra oluşturulduysa. İsa Mesih kavramının sadece yeniden canlandırılmış eski bir efsane olmadığını nasıl bilebiliriz? Belki de bu, Adonis Efsanesi'nin, Osiris Efsanesi'nin veya Mithras Efsanesi'nin yeni bir düzenlemesiydi: Bunların üçü de bir bakireden doğmuş ve ölüden yükseltilmişti ki bunlar da Hıristiyanlarınkine benzer hikayelerdir.

Horbury'ye göre, erken dönem Hıristiyanlıkta, 'Grekoromen kahramanlarına, ulu krallarına ve kutsallarına tapmayla kıyaslanabilecek olan İsa'ya tapma' fikrini görmemizin dikkate değer bir sebebi vardır. Önce de belirttiğimiz gibi bu kült, meleklere tapma fikriyle desteklenmiştir. Horbury, İsa'nın, kendisine verilen 'İnsan Oğlu' unvanıyla 'melek gibi bir Mesih' kavramıyla ilişkilendirildiğini düşünüyor. Aslında İsa'nın Mesihlik kapasitesi, meleksel bir ruh olarak düşünülebilir... Mesih ideolojisi, angelolojinin (melek bilimi) etkisi altında oluşmaya başlayan Hıristiyanlığın prensiplerini şekillendirmiştir ve İsa, bir melek olarak kabul edilmiştir. O hâlde, Hıristiyanlığı yaratmak için tekrar başvurulan eski bir efsaneden mi bahsediyoruz?

İsa'nın Aramice ismi olan Yeshua, 'teslim eden' ve 'kurtaran' anlamlarına gelir. Bu yüzden, bu sadece bir unvan da olabilir. Ayrıca Hrist'in (Christ), Aramice kutsal yağla yağlanmış, kutsanmış anlamına gelen meshiha’nın Grekçe tercümesi Hristos'tan (Christos) geldiğini söylemiştik. Bu yüzden çift unvanı tartışıyoruz: 'Teslim eden (veya kurtarıcı), kutsanmış kişi.' O hâlde onun adı neydi? 'Bin Davut' olarak kabul edebileceğimiz birini tanımıyoruz; edinebildiğimiz bilgiler bu kadar.

Kanıt için Yeni Ahit'e başvuramayız; çünkü metinlerin ne kadarının tarih ve ne kadarının fantezi olduğunu bilmiyoruz. Zaten elimizdeki en eski bölümler de M.S 2. yüzyıldan -Yuhanna'nın İncilinin bazı bölümlerine göre, yaklaşık M.S. 125 civarından- kalmadır. Peki Paul'ün mektuplarına ne olmuştur? Hepsinden öte bunlar, Romalılara karşı ilk savaştan önce yazılmışlardı. En eskisi -Paul'ün Selaniklilere ilk mektubu- M.S. 50 kışından 52 yazına kadar oturduğu Corinth'te yazılmıştır. Mektuplarının geri kalanı M.S. 56 ve 60 yılları arasında, belki daha da sonra, Roma'dayken yazılmıştı ve M.S. 65'te Paul'ün idam edildiği söylenir

Paul'ün Roma'da tutuklanmasıyla sona eren seyahatinin detayları için tek kaynağımız olan, 'Elçilerin İşleri'nden beri bu konudaki gerçeği kimsenin bilmemesine rağmen.

Yeni Ahit'teki, Paul'ün mektuplarının doğruluğundan, elimizdeki en eski kopyaların M.S. 3. yüzyıla ait olması nedeniyle maalesef emin olamıyoruz. M.S. 115'te İgnatius tarafından yazılan mektuplarda, Antakya Piskoposu Roma'ya giderken Paul'ün mektuplarından çeşitli alıntılar yaptığı için, o tarihte mektupların bazılarının mevcut olduğunu biliyoruz; fakat onlara da o tarihten önce veya sonra editörler tarafından dokunulup dokunulmadığını bilmiyoruz. Ne olursa olsun, Paul İsa'yı tanımıyordu ve İncillerdeki İsa yaklaşımının tersine, o, İsa'nın ne dediğine ve ne yaptığına fazla ilgi göstermiyordu. İncili oluşturan Paul'ün mektuplarından, İsa hakkında hiçbir bilgi edinemiyoruz.

İsa'nın çarmıha gerilme ve dirilmesinin, Yahudi yasasının sonunun ve dünya tarihinde yeni bir çağın başlangıcının işareti olduğu söylencelerine karşılık, İsa'nın 'Dağdaki Vaaz'da söylediği şu sözler, dogmatik Hıristiyanlık aleyhinde işleyen bir çelişkiyi ortaya koyar: "Yasayı ve peygamberleri yok etmek için geldiğimi düşünmeyin: Yok etmek için değil, tamamlamak için geldim." (Matta 5:17)

PİLATE'DEN HİÇBİR KAYIT GÜNÜMÜZE KADAR KALMADI; ayrıca Herod'dan ve Roma askeri veya idari kurumlardan da hiçbir kayıt kalmadı. Zaten Kudüs'te Herod takipçisi kralların resmi kayıtları savaş esnasında yakılmışken, bu hiç de şaşırtıcı değildir. O dönemde resmi Roma kayıtları, idari başkent Sezarya'da toplanıyordu ve orası da savaştan nasibini almıştı. Nüshalar ve raporlar, oradan Roma'ya götürüldüyse ve hatta daha sonraları Domitian gibi imparatorların yıkımlarından da kurtulabildiyse bile, M.S. 405 yılında Gotların Roma'yı talan ettiği ve resmi arşivlerin yok edildiği sırada kaybolmuş olmalıydılar. O dönemlerde Roma Hıristiyan'dı. Dolayısıyla İsa'nın hikayesini anlatan belgelerin yok edilmiş olduğundan emin olabiliriz. Pilate'nin raporlarının da yok edilen bu belgeler arasında yer alması çok mantıklıdır.

Fakat her şey kayıp değildir: Josephus, Roma kayıtlarına girebiliyordu ve eğer İsa'dan bahsedildiyse, bunu okuyabilecek durumdaydı. Aslında Josephus gerçekten İsa'dan söz eder; fakat bunu, okuyanlara bunların Hıristiyanlarca sonradan eklendiğini düşündürecek bir tarzda yapar. Josephus, kendisinin güvenilmez bir şahit ve tarihçi olduğunu kanıtladığı için, bize tamamen yardımcı olamıyor. Diğer bir Yahudi filozof ve tarihçimiz, M.S. 50 civarında ölen

İskenderiyeli Philo, İsa'dan bahsetmiyor bile. Bu oldukça ilginçtir; çünkü bunun, İsa'nın gerçekte varolmadığı veya İskenderiye'de yaşayan eğitimli Yahudiler açısından bir önem taşımadığı dışında bir anlamı olamaz.

Yine de Roma kayıtlarına ulaşabilen ve Hıristiyan kilisesi'nde gelişen Ortodoksluktan uzun zaman önce, Hıristiyanları araştırma fırsatına sahip olan iki Roma tarihçisinin çalışmaları günümüze kadar varlığını korumuştur. Bu yüzden onların tanıklıkları çok önemlidir. Kayıtları referans alınırsa, Roma arşivlerinde Hıristiyanların anıldığı resmi raporların var olduğu gerçeği inkar edilemez. Bu tarihçilerin ilki, bu kanıtları gördüğünü iddia eden erken dönem kilise yazarı Tertullian'dır (M.S. 160-225). Ancak görünüşe göre, bu belgelerin herhangi birisine ulaşamamıştır.

Tarihçi Tacitus (M.S. 55-120), Domitian döneminde bir Roma senatörüydü ve sonra Türkiye'deki Batı Anadolu'nun valisi olduğunda eline Hıristiyanları sorguya çekmek için gereğinden fazla fırsat geçti. Nero Hükümdarlığı döneminde, Roma'nın yakılmasıyla ilgili olarak şunları yazıyordu: Nero, suçu atacak birilerini buldu ve adı kötüye çıkmış, ahlaksız Hıristiyanları her türlü cezayla cezalandırdı. Onların ortaya çıkmasına sebep olan Hrist, Tiberius Hükümdarlığı döneminde, Yahudiye Valisi Pontius Pilate tarafından idam edildi. Fakat bu geçici yenilgisine rağmen, ölümcül batıl inanç, sadece ilk başladığı yer olan Yahudiye'de değil; Roma'da bile yeniden ortaya çıktı.

Ve küçümseyici bir üslupla şunları ekliyor, "Bütün küçük düşürücü ve utandırıcı işler başkentte yapılır oldu."

Tacitus'un arkadaşı ve öğrencisi Genç Pliny de Hıristiyanlardan bahsediyor. “Yasal olarak onları sorguya çekebilme imkanı vardı ve onların, 'Hristos'tan tanrıymış gibi bahseden ilahiler söylediklerini Roma'ya bildirmişti.'"

İkinci yüzyıl pagan yazarları Lucian ve Celsus, İsa'yı bir büyücü ve 'isyana teşvik eden bir fesatçı' olarak portrelendiriyor. Bunların her ikisi de Roma yasalarına göre suçtur ve cezası ölümdür. 117-38 arasında yazan tarihçi Suetonius, Claudius yönetimi döneminde Yahudilerin Roma'da Hristos önderliğinde ayaklanma başlattığından bahsediyor.

Bu durumda, İsa Hristos -yani İsa Mesih- diye birinin, bir zamanlar gerçekten yaşadığına dair çok az şüphe kalıyor. Hatta Romalı yazarlar, bu Mesih'in siyasi hareketlerinden dolayı yargılanıp idam edildiğini gösteren kayıtlar üzerinde de

hemfikirdirler.

Fakat yazarların bildiği şeyin ne olduğundan çok fazla emin olamayız. Kimden bahsediyorlardı? Belki Mesih Hristos'tan, fakat hâlâ adını bilmiyoruz. Emin olabileceğimiz tek şey; Pontius Pilate'nin Tiberius döneminde, Roma'ya karşı siyasi bir isyancı olan ve bu yüzden çarmıha gerilmeyi hak eden Yahudi bir Mesih'i idam ettirdiğidir. Sonuç olarak; liderleri bu Mesih kabul edilen ve yüzyılın sonlarına doğru da adına 'Hıristiyanlık' denilen bir hareket gelişmiştir.

İSA'YA TAPMA FELSEFESİNİN kaydedilmeye başlandığı M.S. 2. yüzyılın önemini göz ardı edemeyiz. Yeni Ahit'in elimizde bulunan en eski bölümleri, M.S. 125 yılında Mısır'da yazılan Yuhanna İncili'dir (şu anda, İngiltere, Manchester'deki John Rylands Kütüphanesi'nde bulunmaktadır). Fakat metinler, yazıldığı zamandan daha önceki dönemleri anlatır. O yüzyılın sonunda, İncil'den farklı metinleri temsil eden yüzlerce doküman birikmişti. Harvard Üniversitesi Profesörü Helmut Koester, Ancient Christian Gospels (Eski Hıristiyan İncilleri) adlı kitabında, bu çalışmaların bazılarını analiz eder. Bunlar şaşırtıcı şekilde fazladır; Peter'in İncili, Thomas'ın İncili, Markus'un Gizli İncili, Mısırlılara göre İncil, Clement'in Mektupları, Roma Piskoposu, Peter'in diğerleri, Yuhanna'nın Gizli Kitabı (Apocryphon), Kurtarıcının Diyalogu, British Museum'daki 2 No'lu Egerton Papirüsü'nde kaydedilmiş bilinmeyen metinler ve birçok başlangıç dönemi hikayeleri gibi. Bunların hepsi ve İsa hakkında ağızdan ağza dolaşan bilgiler veya söylenceler, M.S. 2. yüzyılda mevcuttu.

İsa'nın Anıları'nın böyle çeşitli şekillerde kaydedilmesinden dolayı bazı farklı yaklaşımların gelişmesi şaşırtıcı değildir. Daha ötesi, bunların arasından bir tanesinin kabul görür hâle getirilmesi girişiminde bulunulması da şaşırtıcı değildir: Bu yaklaşımlar, Yahudilikten çok, pagan bir alt yapıya sahip Hıristiyanlar tarafından desteklenen Paul'ün çalışmaları üzerinde temellenmiştir.

Paul'ün Yeni Ahit'teki mektupları, tek bir sebepten dolayı İncillerden çok farklıdır. Paul, İsa hikayeleri anlatmaz. Paul, sadece Paul hikayeleri anlatır. Paul, İsa'yı kişisel olarak tanımıyordu -bildiğimiz kadarıyla- ve onun öğretileri Hıristiyanlığa geçme potansiyeli taşıyan paganlara yönelikti. Kudüs'te, İsa'nın kardeşi James'in liderlik ettiği Yahudi Hıristiyanların Paul'ü İsrail'den çıkarıp, Antakya ve diğer yerlere göndermiş olması önemli bir bilgidir. Onun kendi taraflarında yer almadığını biliyor olmalıydılar. Paul, yasada bazı değişiklikler yapmayı önerirken -böylece Yahudi olmayanlar, yasanın tamamını kabul etmeden Hıristiyan olabilecekti- James ve diğerleri Yahudi yasasının korunması

konusuna çok önem veriyorlardı. Bu, James'e göre lanetlenmiş bir fikirdi ve daha sonraları bunu şu şekilde anlatacaktı: "Her kim yasanın tamamını kabul eder de sadece bir konuya karşı çıkarsa, o tamamından suçlu olur." (James 2:10) Paul'ün yaklaşımı tam tersine, 'dünyasal işler değil, ruhun arınması' yönündeydi (Romalılar 2:29). Yahudi yasasına esnek bakıyordu. Paul, "Bir insan inançla yargılanır, yasayla değil" diyordu. "İnanç aracılığıyla yasayı hükümsüz mü kılıyoruz?" diye soruyor, sonra da "Tanrı yasakladı,.... bizim yasayı kurmamızı." (Romalılar 3:28-31) diye cevaplıyordu.

Bu bizi, M.S. 2. yüzyılda Hıristiyanlığı iki farklı geleneğe ayıran kırılma noktasına getirir: Bir tarafta bilgi arayanlar, diğer tarafta ise inananlar vardı. Bu bölünme, Hıristiyan Ortodoks mezhebini ortaya çıkaran en büyük etkenlerden biri olmasından dolayı, bu ayırımı yapmamız gerçekten Önemlidir.

"İnanç, umut edilen şeylerin özüdür, burada kanıtlar görünmez." Böyle yazmıştı Paul, İbranilere mektubunda (II:I). Fakat inanç, bilgiden daha aşağıdadır. İnsanın, kanıtlan kendi gözüyle görmek istemesine her zaman saygı duymuşumdur. Bunu bir örnekle açıklayayım.

Ateşten korkabilirsiniz; çünkü elinizi ateşe koyarsanız, elinizin yanacağına ve sonuç olarak acı duyacağınıza inanırsınız. Bunun doğru olduğuna inanabilirsiniz; fakat elinizi gerçekten ateşe koyana kadar, bu acının ne olduğunu bilemezsiniz. Deneysel bilgiye -burada bahsedilen, iki kere ikinin dört olduğunu bilmekten farklıdır- Grekçe'de gnosis denir. Bu önemli sebepten dolayı, Hıristiyanlığın içindeki tanrıyı deneyim etmek isteyen mistik gruplar, kendilerine Gnostikler demişlerdir. Bu görüşün Hıristiyanlık içinde ne zaman başladığı bilinmiyor; fakat bu tarz bir yaklaşım uzun süreden beri pagan dinlerde mevcuttu. M.S. 2. yüzyılda bu yaklaşımın, Hıristiyan Kilisesi içerisinde popülerliği hızla arttı.

Gnostikler, ortaya koydukları fikirlerin karmaşıklığına rağmen, İsa ve Tanrı hakkındaki gerçeklerle ve Kutsal metinlerdeki inançlarla çok az ilgileniyorlardı. Onların asıl ilgilendikleri, tanrının ne olduğunu kendi deneyimleriyle direkt olarak bilmekti. İsa'nın sözlerindeki inançla ilgilenmiyorlardı; onun gibi olup tanrıyı bilmek istiyorlardı. Nag Hammadi'de bulunan Gnostik metinlerden biri gibi, Thomas'ın İncili de şunu vurgular: "Ne zaman kendinizi bilirseniz, o zaman bileceksiniz ve yaşayan Babanın

ORTAYA ÇIKAN SAYISIZ GÖRÜŞÜN ARASINDAN seçilen, teolojik kriterler göz önünde bulundurularak yapıldığı pek de söylenemez: Birileri oturup, kendi

bakış açılarına ve anlayışlarına göre; 'Bu gerçektir, kabul edilmeli ya da bu yanlıştır, kabul edilmemeli; doğrusu şu şekilde inanmaktır, böyle bir inanç yanlıştır, kafirliktir...' diye kararlar verdiler. İnsanın üstünlüğü kavramı üzerine temellendirilmiş insancıl kararlar alınmışsa da çoğu kontrol ve güce ilişkindir. Koester'in yazdığı gibi, "Hıristiyanlığın ilk zamanlarında 'kafir' ve 'inanan' sıfatları anlamsızdır." Daha da anlamsız olanı, Yeni Ahit'imizdeki kitaplarda, İsa hakkında yalnızca gerçek geleneklerin yazılı olduğunu düşünmektir. Bir kez daha Koester, yaptığı yorumda sözünü esirgemez: "Ancak dogmatik bir peşin hükümle, papaz yazılarının havari kökenli ve sonuçta tarihsel önceliğe sahip olduğu iddia edilebilir." Gerçekte Yeni Ahit'imize, M.S. 393 ve 397'de Hippo ve Kartaca Konsillerine gelinceye dek bir nokta koyulamadı. Yani kitaplar, konu aldıkları olayların yaşanmasının üzerinden 360 yıl geçtikten sonra tamamlanabilmişti.

M.S. 140'LI YILLARDA HIRİSTİYANLIĞA GEÇMİŞ zengin bir armatör olan Marcion, Pontus'taki evinden çıkıp, kendi topluluğunu kurduğu yer olan Roma'ya gitti ve yarattığı topluluk bütün Roma İmparatorluğu'nu etkiledi. Onun tüm yazıları kayboldu. Ancak eleştirmenlerine göre; sadece Paul'ün gerçeği bildiğini iddia ediyordu. Üstelik Yahudilikten etkilenen diğer havarilere de saygı gösteriyordu. Eski Ahit'i tamamen reddediyordu ve sadece, İncil' olarak kabul ettiği Paul ve Luka'nın yazılarını kullanıyordu. Görünen o ki; İncil terimini ilk kez Marcion 'kullanmıştı. Onun örgütü, kendi kutsal kitabına sahip ilk Hıristiyan kilisesiydi. Marcion, Kilise için en büyük tehlikelerden biriydi ve M.S. 144 yılında Roma'daki Kilise tarafından resmen aforoz edildi.

Her şeye rağmen Marcion'un yazılı metinler kullanmasının bıraktığı etkiler; büyüyen Hıristiyanlık geleneğinin, sözlü gelenekleri geride bırakmasına ve 'İnciller' temeli üzerine oturtulmuş yazılı geleneğe başlamasına bir zemin oluşturmuştur. Bunun, kabul edilebilir resmi bir ruhban yönetim sınıfı kurmak amacıyla, yazarlığı havarilere atfedilen kutsal 'Yeni Ahit' edebiyatı yaratılmasına katkısı yadsınamaz. Metinlerin resmi bir listesini oluşturma tutkusu ise; ilk kez. Roma Fransa'sının başkenti Lyons'un Piskoposu Irenaeus tarafından biçimlendirilmiştir.

O ve Ortodoksluğun sadık koruyucuları 'gerçekler' diye ellerinde tuttuklarından hiçbir sapma göstermeyeceklerdi. Onlar, Marcion'un takıntılı Paulcülügünden hoşlanmıyorlardı. Bütün inançlara göre, insanı aşan bir iş olduğu düşünülen tanrının direkt olarak bilme konusuyla ilgilenen Gnostikler de onları etkileyememişti. Bunlara karşı çıkmak amacıyla Irenaeus, M.S. 180 yılı

civarında, Gnostiklere saldıran ve beş kitaplık anıtsal bir çalışma olan, ünlü Against Heresies’i (Kafirlere Karşı) kaleme aldı.

Bu yüzden Irenaeus'un başı, Gnostiklerle ciddi şekilde beladaydı. Onların kendilerini sözüm ona insanüstü bilgilere sahipmiş gibi gösterdiklerini, rol yaparak zavallı beyinleri saptırdıklarını söylüyordu. Onların, kendisine argümanlarla, kıssalarla ve maksatlı sorularla saldırmalarından şikayet ediyordu. Gnostiklerin yazılarını okuyarak çeşitli Gnostiklerle inançları hakkında konuştuktan sonra öğretilerine saldırmanın bir yolunu bulmuştu. Kafirlere Karşı'daki uzun açıklamalarında Irenaeus, Gnostikler ve M.S. 2. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan Ortodoksluk hakkında bize birçok bilgi vermektedir. Irenaeus, Gnostiklerin bazı sırlara sahip olduklarını iddia ettiklerini biliyordu: "Onlar, 'İsa, havarileriyle özellikle gizemli konuşuyordu' diye iddia ediyorlar" diyordu. Ayrıca bu önerinin, geçmiş yüzyıllardan kalan ve bir şekilde ölünün dirilmesiyle bağlantılı ezoterik bir anlayışa ait olduğuna işaret ediyordu. Irenaeus'a göre, Gnostikler, dirilme inanışını tam olarak kabul etmez; kutsal kitaplardaki anlatımların çoğunlukla aslında sembolik olduğuna inanırlardı. Hikayelerin altında yatan asıl mesajı alabilmek için yorum yapmak şarttı. Onlara göre ölüden dirilme, bir kişinin ancak Gnostizm ile öğrenilebilecek bir 'gerçeği' deneyim etmesi gibi, sembolik bir anlama sahiptir.

Gariptir ki; Irenaeus bunu, Gnostiklerin -fakat Kilisenin de kabul ettiği ölüden dirilme- iddialarını çürütmek için bir araç olarak kullanır. O, ölü bir adamın hayata geri döndürülmesi olayını iyi biliyormuş gibi görünür. Bu durumda ona göre, ölü adam artık hep diri kalmaktadır. Bu, etkileyici ancak detaylandırılmamış bir hikayedir. Irenaeus'un konuyu tam olarak anlayamadığının da açık bir kanıtıdır.

Irenaeus anlasa da anlamasa da, Gnostiklerin Kiliseyi her an ele geçirebileceği o hassas dönemde, Ortodoksluğa önderlik ettiği bir gerçektir. Hangi İncillerin kullanılacağını ve hangilerinin reddedilmesi gerektiğini de belirlemiştir. Önce dört İncili; yani Matta, Markus, Luka ve Yuhanna'yı bir araya getirmiş, en sonunda da hem oğul hem de sonsuz yaratıcı olan. Tek Tanrı İsa kimliğini yaratmıştır. Ayrıca ona göre tek merkezli kilise örgütlenmesi; evrensel hukukun, doğanın ve hakikatin bir ölçüsüdür. Merkezleşme sağlanmış ve Ortodoksluk güçlendirilmiştir. Ortaya çıkan bu maddesel güç de, tanrısal desteğin kanıtlarından birisidir. Bir merkez etrafında toplanmak yerine; dağınık bağımsız olmak, yanlış bir karar olurdu ve gücün dağınıklığı zayıflık anlamına gelirdi. Ne de olsa tek bir tanrı Vardı ve dolayısıyla tek bir kilise olmalıydı. Bu basit fakat

yanlış argüman, birçoğunu doğruluğuna ikna etmiştir. Ve hatta bugün bile bu iddianın savunucuları Vatikan'da mevcuttur. Başları ise tabii ki Papa'dır.

TEOLOGLAR, MERKEZLEŞMİŞ BİR ORTODOKS inanç sistemi meydana getirmeye çabalarken, diğerleri de Kilisenin fiziksel yapısını merkezleştirmeye çalışıyordu; çünkü insanları yönetmek, merkezleşmiş bir güçle mümkün olabilirdi. O dönemlerde Kilise, büyük bir zulüm uyguluyordu. Bu zulmün doğurduğu siyasi sorunlar ise Hıristiyanlığın şekillenmesinde rol oynamıştır.

Önceleri yerel kiliseler, bir grup insan -presbiteryen, yani resmi olarak atanmış piskoposlar- tarafından idare ediliyordu; ancak bu idari yapılar yavaş yavaş merkezleşmeye başladı. İlk önce piskoposluk bölgeleri oluşturuldu ve her biri için, birer bölge piskoposu belirlendi. Bunlar, kendi bölgelerindeki diğer bütün din görevlilerinin amiri sayılıyordu. Bu süreç, Roma'da 2. yüzyılın ortalarında başladı ve 3. yüzyılın başlarında tamamlandı. Tabii ki Roma piskoposunun, bunlar arasındaki en önemli piskopos olmasına şaşırmamak gerekir. Roma piskoposu, dünya üzerindeki en büyük kilise yöneticisi ve Mesih'in temsilcisi olarak tanınmak istiyordu. Roma'nın ilk piskoposu olan Papa I. Stephen (254-57), havari Peter'in yerine geçip, bütün piskoposlar arasında üstünlük sahibi olma isteğindeydi. Bu isteğini ise Matta'nın İnciline dayandırıyordu (16:18): "Peter ile beraber bu kayanın üstüne kilisemi inşa edeceğim." Ayrıca Roma'ya gelen Peter, şehirdeki ilk Hıristiyan din görevlisi olarak tanımlanmaktaydı.

258 yılında imparator Valerian tüm Hıristiyan rahiplerin bir an önce idam edilmesini emretti. Birçoğu öldürüldü. Ancak kurtulanlar da oldu. Hıristiyan Kilisesinin liderleri merkezi otoritenin avantajlarına somut bir şekilde tanık olmuş, fırsat buldukları anda bu gücü ellerine geçirmeleri gerektiğini anlamıştılar.

İlk fırsat, Konstantin hükümdarlığı döneminde geldi. Ölüm döşeğine yatana kadar hiç vaftiz edilmemiş olmasına rağmen, onun iktidarı döneminde Hıristiyanlık gelişme fırsatı bulmuştu. Konstantin birlik istiyordu; İznik Konsili'ni toplayarak, kafir Arius'un fikirlerine karşı çıkılmasını istedi. Amaç, Arius ve diğerlerinin itiraz ettiği, İsa'nın Baba Tanrı ile bir olduğu fikrinin desteklenmesiydi. Arius ve taraftarlarına göre İsa Tanrı değildi. Princeton Üniversitesi Profesörü Elaine Pagels, bu ifadeye karşı çıkanların ne kutsal kitaplarda ne de Hıristiyan geleneğinde böyle bir şey olmadığını savunduğunu belirtir. Ancak bu itirazların İznik'e önyargılı bir şekilde giden teologlar üzerinde bir etkisi olmadı.

Konsil kesinlikle Arius'a karşıt görüşlerle doluydu; fakat onun destekçilerinin varlığı, öfke dolu toplantılar ve ateşli tartışmaların yapılmasına neden olmuştu. Aslında, bunlardan biri sırasında, geleneksel dava resimlerinde gösterildiği gibi, Demre piskoposunun zayıf ve kendini dünyevi işlerden çekmiş olan Arius'a fiziksel bir saldırıda bulunmuş olması mümkün gibi görünüyor. Tartışmalar konsilin dışına taşmıştı, İznik sokaklarında konuşuluyordu: Bu çekişmeleri konu alan parodiler, halk tiyatrolarında oynanıp kahkahalar topluyordu ve şehrin her yanında pazarcılar, esnaflar, sarraflar vs. tarafından tartışılıyordu. "Ekmeğin fiyatını sor, sana söylesinler, 'Oğul, Baba'nın emrine tabidir.' Sor, banyo hazırsa sana söylesinler, 'Oğul, yokluktan yükseldi.'

Sonunda oylama yapıldı. Gerçek rakamlar kuşkulu olsa da Arius ve iki yandaşının hükme karşı oy kullandıkları bilinir. İktidarın iddiasına göre; öneri, 3'e karşı 217 oyla kabul edildi. Oylamanın ardından Arius ve iki yandaşı Uanube (Tuna) bölgesine sürgüne gönderildi.

Gariptir ki; bu olaya ek olarak, Konstantin ölüm döşeğinde vaftiz edildi ve bu tören kafir Aryan Kilisesi'nin bir üyesi tarafından gerçekleştirildi. Bu durum, Konstantin'in, birliği ve mukavemeti sağlayabilecek her türlü görüşe, teolojiden daha fazla önem verdiğini açığa çıkarır.

Bu kararla birlikte İznik Konsili, inancın hayal ürünü İsa'sını yarattı ve bunu tarihsel olarak benimsedi. Konsilin çalışmaları, ileride Yeni Ahit kitaplarının seçilmesi için dikkate alınacak ölçütlere de bir zemin oluşturmuştur. İznik Konsili, inancın bilgiye tercih edildiği Hıristiyan dünyasını yarattı. Farklı olan her düşünce, kafirlik sayılıp reddedildi ve hatta mümkünse de toptan yok edildi.

Bugün hâlâ bunun acısını çekiyoruz. Gnostik metinler üzerinde uzman olan Pagels, bir akademisyen için alışılmadık bir davranışta bulunarak, Beyorıd Belief: The Secret Gospel of Thomas (İnancın Ötesinde: Thomas İncil’inin Sırları) adlı kitabında kişisel bir not sunar. Bu not, uzun vadeli sonuçlar doğuran kritik bir noktaya değinmektedir: Kilisede hoşuna gitmeyen şey 'Hıristiyanlığın, tek bir inanç otoritesine ait olarak tanımlanma eğilimi ve bu inancın tanrıya ulaşmanın tek yoluymuş gibi gösterilme çabasıdır'.

Sonradan ortaya çıkmış olan Roma piskoposları, gücü ellerinde tutmak için zalim politikalar sürdürdüler. Ancak hiçbirisi, bir katil grubu kiralayarak, aleyhtarlarını üç gün süren bir işkence sonrası ortadan kaldıran Papa I. Damasus (366~84) kadar ileri gitmemişti. Damasus kontrolü tekrar sağladığında Roma'yı

'havarilik merkezi' olarak adlandırdı; diğer bir deyişle Roma, bütün kilise merkezleri arasında, havarilerin varisi olarak miras aldığı otoriteyi devam ettirebilecek tek merkez oldu. Bu hak talebi, Kudüs'te hiç olmamıştı. Ne de olsa İsa'nın her bir Zelot yoldaşı, böyle bir hak talebini gereksiz ve mantıksız bulacaktı.

Damasus kendisine yapılan suçlamalara hiç aldırmadan, kendisini havari Peter'in tek varisi olarak ilan etti ve İsa tarafından kurulmuş olan kilisenin kendisine miras kaldığını, dolayısıyla kilisenin de sahibinin kendisi olduğunu söyledi. Dünya üzerindeki en yüksek otorite olarak Damasus, dini bir bilginin doğru olup olmadığını belirlemenin tek ölçüsünün, Papalık tarafından onaylanmış olması şartını öngören prensiplerin de kurucusudur. Havari veraseti talebi böyle arsızca bir tutum içinde sunulmuş ve sonunda zorlamayla ele geçirilmişti.

Bir sonraki Papa Siricius (384-99), emrin yorumlanmasını yasaklayan ve emre hemen itaat edilmesini şart koşan yasalar çıkartarak, yüce mahkemenin uygulamalarını devam ettirdi ve kendisinden önceki anlayışı sürdürdü. Dogmatik otoritesi altında Yeni Ahit yasası, M. S. 393'te Hippo Konsili ve M.S. 397'de Kartaca Konsili'nde karara bağlandı.

Gücü ele geçirme ve merkezleştirme amaçlı bu aleni süreç, Papa I. Innocent (401-17) döneminde de devam etti. Bugün dahi dinin merkezi olarak görülen Roma'yı, en yüksek kilise otoritesi olarak ilan etti. Ancak en büyük güce ulaşan Papa I. Leo oldu (440-61). O, sonunda büyük bir cüretkarlıkla, bugün bile karşı gelinemeyen iddiayı ortaya atacaktı: Ona göre İsa, Peter'e Hıristiyan Kilisesi üzerinde sınırsız bir yetki vermişti ve bu yetki Peter'den sonra Roma piskoposları tarafından devralınacaktı. Roma piskoposu yani Papa, bütün piskoposların başı olup, Peter'in ruhunun bedenleşmiş hâli gibi hareket edecekti. Onun ardından en cüretkar çıkışı yapan Papa I. Gelasius (492-521) oldu; imparatora bir mektup göndererek, dünyanın sadece iki büyük güç tarafından yönetilebileceğini belirtti: Bunlardan biri papanın sahip olduğu ruhsal otorite diğeri ise imparatorun sahip olduğu maddi otoriteydi. Papanın yetkisi sınırsız olmalıydı; çünkü maddi olanın ruhsal kurtuluşu onun elindeydi. 13 Mayıs 495'te Roma'da yapılan Kilise Meclisi toplantısında alınan kararla Gelasius, 'İsa'nın Vekili' unvanını alan ilk papa oldu.

Aynı zamanda teolojik egemenliğin ele geçirilmesiyle Kilise'nin Pagan mekanları ve bayramlarına, uydurma ruhani sebepler öne sürülerek sahip çıkması sağlandı; -25 Aralık'ta Mitras'ın doğumu hâlâ kutlanmaktadır.[1] Kilisenin

mantığı M.S. 601'de Papa I. Gregory (509-604) tarafından, Britanya'dan yola çıkmak üzere olan bir başrahibe verilen talimatlarda vurgulanmıştı. "Putların tapınaklarının yıkılmasına gerek olmadığı konusunda karara vardık" diye başlıyordu Papa yazısına.

Putlar yok edilmelidir fakat tapınaklar kutsal su ile temizlenecek, içlerine minberler kurulacak ve emanetler yerleştirilecektir. Bu tapınaklar iyi inşa edildiği için şeytanlara kulluktan arındırılacak ve gerçek tanrının hizmetine adanacaktır. Bu yolla, insanların tapınaklarının yıkılmadığını görmelerini, hatalarından dönmelerini, kiliselere çevrilen bu yerlere gelerek cemaatleşmelerini ve gerçek tanrıyı bularak ona ibadet etmelerini umuyoruz. Şeytanlara hayvan kurban etmek gibi geleneklerinin yerini, bu yerlerde yapılacak Adanma Günü veya Kutsal Şehitler Bayramı kutlamaları gibi dini faaliyetler almalıdır.

Gelişen dogmaların desteğini arkasına alan Kilise, minberleri bozulmamış hâlde bırakmasına rağmen, belge yok etmek ve sahte belge üretmek konularında hiç de çekingen bir tavır sergilememiştir.

DAHA İYİ ANLAMAK İÇİN dikkatimizi Eunapius'a çevirelim. Eunapius, tahmini M.S. 345- 420 yılları arasında yaşamış Yunanlı bir retorik öğretmeniydi. Retorik, ikna edici ve etkileyici bir şekilde sözlü veya yazılı ifade etme sanatıdır.

Bu modern akıl hocamız, eskilerin mükemmelleştirdiği teknikleri kullanıyordu. On altı yaşında eğitim için Atina'ya gitti. Orada Elosis efsaneleri üzerinde çalıştı ve Emolpid Kolejinde rahip oldu. Emolpid denen rahipler ailesi, hem kadın hem de erkeklerden oluşan ve öğrenmeye hazır olduklarını kanıtlamış az sayıdaki seçkin kişiye, Dimitri ve Persefon'un Elosis'deki efsanelerini öğretiyordu.

Atina'da geçirdiği beş yılın ardından Eunapius, memleketi olan Türkiye'deki Sardis'e[2] geri döndü. Burada tıp ve Teurji -ayin, dans ve müzik yoluyla tanrısal güçleri açığa çıkarma öğretisi- öğrenimi gören bir grup Platoncu filozofla yolları kesişti. imparator Teodosyus'un M.S. 391'de bütün pagan dinlerini yasakladığı esnada Eunapius hâlâ hayattaydı; fakat tehlikelere rağmen, yazılarında Hıristiyanlığı şiddetle eleştiriyordu.

Eunapius kendi döneminde yaşamış filozofların biyografilerini kaleme almıştı. Ayrıca genel tarihi derinlemesine araştırmış ve başka bir yazar tarafından yayınlanan bir tarih kitabı için katkı yazıları yazmıştı. Bu kitaba M.S. 270 ve

M.S. 404 arasında geçen döneme ilişkin detaylar eklemişti. Bu çalışmayı M.S. 414'te bitirdi. Maalesef bu tarihin sadece küçük bölümleri varlığını koruyabilmiştir. Fakat bu kayıpla ilgili bir gizem her zaman varolacaktır.

İznik Konsili'nin toplanarak İsa'yı 'Tanrı' ilan etmesi, M.S 306'dan 337'ye kadar hüküm süren imparator Konstantin'in dönemine rastlar. Hıristiyanlığın, çoğu kişinin karşı çıkışlarına rağmen Roma'nın resmi dini hâline gelmesi de aynı dönemde olmuştur, imparatorluğu tek bir bütün hâline getirme tutkusuyla Konstantin, dini politik bir araç olarak kullanmış gibi görünmektedir. Gerçekten de, görüldüğü gibi kendisi ölüm döşeğindeyken Hıristiyan olmuştur.

Hristiyanlar tarafından pagan olarak görülen Eunapius'un bu değişimleri ve Hıristiyanlığı sevmediğinden emin olabiliriz. Konstantin tarihi hakkında yazdıklarının çok eleştirildiğinden, öfke ve düşmanlıkla karşılandığından da emin olabiliriz. Bu, 5. yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan Hıristiyan Ortodoksluğuna zarar verebilirdi. Eunapius'un imparator Julian hakkında da anlatacağı ilginç şeyler olmalıydı. Julian (M.S. 361-63) imparatorluğa paganizmi, özellikle de klasik çağın en büyük filozoflarından Apamealı Lamblichus'un (tahminen; M.S. 240-325) öğretilerini geri getirmeye çalışıyordu.

Eunapius'un tarihi, bugün elimize alabileceğimiz çok ilginç bir metin olabilirdi. Ne yazık ki Vatikan'ın, kendine özgü İsa ve Hıristiyanlık doktrinlerini koruyabilmek amacıyla bu tarz belgelerin yok edilmesi veya 16. yüzyıldan beri içine girilemeyen Vatikan Kütüphanesi'nde gizli tutulması gereğine inandığı için, bu metnin bir kopyasına şu an sahip değiliz.

Bu, 1563'te Roma Üniversitesinde hocalık yapan akademisyen Marci Vntoine de Muret tarafından aktarılmıştır. O, Vatikan Kütüphanesi'nde Eunapius'un Tarihinin bir kopyasını görmüştü. Bunu o kadar ilginç bulmuştu ki; Vatikan'ın önde gelenlerinden Kardinal Sirlet'ten kendisi için bir kopya çıkarmasını rica etmişti. Fakat Sirlet bunu reddetti ve papanın desteğiyle bu kitabı 'din dışı ve sakıncalı' addetti. Bu çalışmaya bir kez dikkat çekilince, yetkililer bu soruna bir çözüm aradılar. Çözüm çok basitti: Bilgili bir Cizvit papazı, Eunapius'un Tarihinin 'ilahi takdiri ile çürüdüğünü' kaydetti." Şüphesiz ki bu takdir, tanrının insan vekillerine aitti.

Vatikan'ın tarihinde bilgiyi gizlemek veya yok etmek konusundaki örnekler bir hayli çoktur. Fakat ne kadar sayıda tarihsel belgeyi yok ettiklerini ve ne kadarının da ellerinden kurtulmuş olabileceğini kimse tam olarak bilemez.

M.S. 5. YÜZYILDA 'İnancın İsa'sının zaferi, tarihsel İsa'nın üzerinde yükselmişti. Her ikisinin de aynı olduğu masalı, teolojik olarak gerçekmiş gibi gösterildi. Bu dogmatik fikirleri savunanlar, elbette ki hiçbir zaman rahat edemezdi; çünkü yanlış hesabın eninde sonunda tekrar karşınıza bir sorun olarak çıkması gibi, yüzlerine çarpılan tarihsel kaynaklar yüzünden zor duruma düşme tehlikesi her zaman bir ihtimaldi. Diğer Hıristiyanlara, Pagan imparatorların daha önce yaptıklarının aynılarını yaparak amansızca inançlarını savundular. M.S. 386'da Avila piskoposu Priscillian'ı kafirlikle suçlayıp idam ettiler. Bu, Kilisenin, durumunu kurtarmak için verdiği ilk idam emriydi.

Takip eden yüzyıllarda, kilisenin döktüğü kanın hesabı artık yapılamıyordu bile. Teolojik birliğin bedeli sadece altınla değil, insan hayatlarıyla da ödeniyordu.

İsa'nın, barışı öğütleyen Yahudi bir Mesih olduğuna inanan Priscillian'ın ölümü unutulmaması gereken dramatik bir örnektir. İnanç kendilerini Mesih'in varisleri ilan edenlerin nasıl olduda eline düştü? Roma'nın papaları daha sonra bunu kullanarak, -sanki bir Mesih yaratabilme gücüne sahipmiş gibi- imparatorları taç giyme törenleri sırasında yüceltilmiş makamlarında kutsadılar. Sanki gerçeğe giden yol kendi tekellerindeymiş gibi.

ROMA'NIN EN BÜYÜK KORKUSU

5 Ağustos 1234'tü. Zavallı bir kadın, Toulouse kentinde damadına ait bir evde, ölüm döşeğinde yatıyordu. O zamanlar Fransa'nın güneyinde yayılmaya başlayan, gizemli bir Hıristiyanlık akımına mensuptu. Bunlar Katarlardı. Katarlar, Roma'yı hem küçümsüyor hem de Roma'dan korkuyorlardı. Birçok Katar'a göre Papa, Deccal'ın ta kendisiydi ve Roma Kilisesi'ne 'kıyametin alameti veya 'kurtların kilisesi' diyorlardı. O gün, bazı Katar rahipleri inançlarına göre teselli töreni adı verilen en önemli görevi yerine getirmek için kadını ziyaret etmişlerdi. Fakat bu olay, onların dinine karşı düşmanlık besleyen biri tarafından ihbar edildi. Görünen o ki; kadının bir Katar ve damadının da Toulouse'deki Katarların habercisi olduğu bilindiğinden, ev gizlice gözetleniyordu. Muhbir, bu haberi hemen engizisyon mahkemesi başkanına ulaştırmak için harekete geçti.

Dominiken (Dominik tarikatı üyesi) engizisyon üyeleri, Toulouse piskoposunun yanındaydılar. O gün, tarikatlarının kurucusu olan Dominic de Guzman, Toulouse'de aziz ilan edilecekti. Papazlar kutlama yemeği yemek üzerelerdi. Sonra 'ilahi takdir' ile engizisyon başkanına, ölüm döşeğindeki bir kafirin, bir Katar törenini kabul etrnekte olduğu haberi ulaştı. Başkan hemen piskoposu bilgilendirdi. Bu olayı öğrenen piskopos ve engizisyon üyeleri, yaşlı kadını ölmeden önce gerçek dine döndürmek için yemeği bırakarak, aceleyle eve doğru yola koyuldular. Vardıklarında içeri öyle hızlı girdiler ki; gelmekte olduklarını görüp endişelenen bir arkadaşları onları uyarmak ve yaşanmak üzere olan trajediye engel olmak için biraz geç kalmıştı.

Piskopos, hasta kadının yanına oturdu ve onunla sakin bir şekilde inançları hakkında konuşmaya başladı. Kadın olanların farkında değildi. Herhalde kendisini ziyarete gelenin kim olduğundan bile habersizdi. Belki de onun Roma'yı temsil eden biri değil de, bir Katar ileri geleni olduğunu düşünmüştü. Sonunda kadın, yakında gerçekleşecek olan ölümünden dolayı dini bir görevi yerine getirmek için orada bulunduğunu düşündüğü kişinin bir dost olduğuna kanaat getirdi ve onunla serbestçe konuştu. Diğer yandan kadının ölümü düşündüğünden de yakınmış gibi görünüyordu.

Piskopos onu yönlendiriyor ve konuşması için cesaretlendiriyordu: "Yalan söylememelisin" dedi, sevecen görünmeye çalışarak, "inancına ters olan ve kalbinde sımsıkı tuttuğun şeyi dile getirir ve günah çıkarırsan; elde edeceğin şey,

ölüm korkusu yerine dini tekamül olacaktır."

Ölmek üzere olan kadın ağırbaşlı ve soğukkanlı bir şekilde Katar inancına mensup olduğu için mutlu ve tanrıya minnettar olduğunu söyledi ve devam etti: "Lordum, söyleyeceğim şudur ki; ben inananlardanım ve hayatımın geri kalan bu son ıstıraplı saatlerinde, inandıklarımdan vazgeçmeyeceğim.

Piskopos buna çok sinirlenmişti. "O hâlde sen kafirsin!" diye bağırdı odanın içinde. "Günah çıkarmak istemediğin konular, kafirlerin inancıdır... Roma'nın ve Katolik Kilisesi'nin inandıklarına iman et!"

Ölmek üzere olan kadın büyük bir cesaretle bunu reddetti. Böylece piskopos İsa'ya yakardı ve resmi yetkisini kullanarak kadını kafir ilan etti. Dolayısıyla da ölüm emri verilmiş oldu. Hemen oradan alınıp şehir dışında bulunan Toulouse Kontu'nun sahip olduğu bir otlağa götürüldü ve orada diri diri yakılarak idam edildi.

Piskopos ve onun Dominiken arkadaşları, neşe içinde Toulouse'deki manastırlarına geri dönüp, tanrıya ve Aziz Dominic'e teşekkür ettikten sonra, kendileri için hazırlanan yemekleri afiyetle yediler. Bu olayı aktaran Dominiken papaz, odada bulunanlardan biriydi ve şu sonuca varmıştı: "Kutsal Dominic'in ilk ziyafet gününde yaşanan bu olayı tanrı düzenledi, adının şanı ve yüceliği için... inancın coşkusu ve kafirlerin utanması için."

'Kutsal Dominic' bir zalim ve fanatik bir İspanyol rahibi olan Dominic de Guzman'dı. Katarlara karşı sürekli bir haçlı savaşı yürüttüğü için ün kazanmış ve Papa tarafından, 1216'da Dominiken sınıfı kurdurulmuştu. Amaçları kafirliğin sonsuza dek yok olmasını sağlamaktı. Dominic, 1221'de öldü ve 1234 ise; Toulouseli kadının diri diri yakıldığı ve kendisinin, önceki yıl papa seçilen bir arkadaşı tarafından aziz ilan edildiği yıl oldu.

ON İKİNCİ YÜZYİLDA, özellikle Fransa'nın güneyinde Kilise yolsuzluklara karışmıştı. Tek uğraşları mallarını idare etmek ve gelirlerini arttırmak olan papazlar ve piskoposlar, dindar gibi görünmüyor olmalarını önemsemiyorlardı. Metres tutma, kumar, avlanma gibi dünyevi eğlenceler ve Kilise hizmetleri karşılığında para alma veya borçlandırma; yasadışı evliliklere izin verme, avukatlık yapma gibi dünyevi işler çok yaygındı ve rahatlıkla bunu uluorta yapabiliyorlardı. Öyle ki; sonunda Papa III. Innocent, seçiminin yapıldığı 1198'de, kendini kilise uygulamalarından dolayı eleştirilerin tam ortasında

bulmuştu. 13. yüzyıla girilmek üzereyken, Languedoc'un önde, gelen din adamı Narbonne başpiskoposu, papaya göre tek bir tanrıya: 'paraya' tapıyordu. Piskoposları kutsamak için ciddi ücretler alıyordu ve kilise üzerinden gelir elde ediyordu; rahiplerin evlenmelerine izin veriyordu ve kilise yasasına aykırı diğer davranışları bağışlıyordu. Papa onu, bir başka başpiskopos ve yedi piskoposla beraber ihraç etti. Bu Katolik ruhbanların bazılarının aileleri bile Roma'dan kovuldular. 1209'dan 1212'ye kadar, bir Katolik olarak görevini sürdüren Carcassonne piskoposunun annesi, kız kardeşi ve üç erkek kardeşi teselli törenleriyle Katar inancına geçmişti.

Soylular, mülk ve gelir gibi konularda Kiliseyle sürekli anlaşmazlık halindeydiler ve Katarlarla ilişkilerini geliştirdiler. Bazı soylular daha da ileri gidip, teselli olarak alenen Katarlığa geçtiler. Örneğin; 12. yüzyılda Foix Kontu'nun karısı, kocasının ölümünün ardından. Kont'un kız kardeşi Esclamonde gibi Katar olmuştu.

Katarlar fedakarlık, ruhaniyet ve sadelik dolu bir hayata kucak açmış, kutsal erkekler ve kadınlardan oluşan bir gruptu; Lesi Bonhommes ve kendilerini 'İyi İnsanlar' veya İyi Hıristiyanlar' diye adlandırıyorlardı. Dinsel deneyimler kazanmayı çok istedikleri hâlde; ruhani işleri bir kenara atıp, para hırsına kapılan Kiliseden beklentilerini bulamıyorlardı. Katarların dünyevi armağanları reddetmesi tehdit ettikleri gücün kendilerine yönelik muhalefetini artırdı.

Aleyhtarları, Katarların kafirlik konusunda mükemmelleştiklerini öne sürerek, onları 'Mükemmeller' diye adlandırmıştı. Bu inancın tüm üyeleri teselli töreninden geçmişti. Teselli töreni; Katarların 'hem vaftiz, hem kiliseye üye olma, hem din adamlığına atanma hem de ölüm anında uygulanan törenleriydi."

Teselli edildikten sonra kendilerini dünyevi işlerden uzaklaştırıyorlardı. Böylece dualar ve dini öğrenimle -eğitimleri Latince değil, kendi dillerinde yapıyorlardı- geçirilen basit bir yaşam sürdürüyorlardı. Vejeteryandılar; çiftler hâlinde dolaşırlar, bilgiye ve ruhsal huzura önem verirlerdi. Yalancıların ve hilekarların karşısında dürüstlüğün ve doğruluğun temsilcisiydiler.

Pratikte, kişinin büyük sorumluluklarını yerine getirmemiş olması ve yaşam tarzını değiştirmesi, teselli töreni gerektirirdi. Ancak bu tören, en çok ölüm döşeğindekiler için yapılırdı. Ve kadın-erkek herkes bu törene katılabilirdi. Katolik kilisesinin tersine, bu oluşumda erkek egemenliği yoktu. Her iki cinsten olan Mükemmeller arasında, hiyerarşi veya örgütlenme de yoktu.

Kilise, iyilikçi ruhani vaizlerin meydan okuyuşunu dikkate almıştı ve buna karşı ilk tepki veren ise, manastır hayatı yaşayan, Cistercian keşiş sınıfının parlayan yıldızı Clairvauxlu Bernard olmuştu. O ve keşişler, Katarlar gibi sade bir yaşamı tercih ettiler. Bernard, Katar Mükemmeller ile kent meydanlarında görüşmeler yapmak üzere, 1145'te, Fransa'nın güneyine birçok seyahat yaptı. Onların dindarlıklarını gören ve dürüstlüklerine hayran kalan -aynı zamanda kafirliklerini lanetleyen- Bernard, sürekli genişleyen ve kuvvetlenen bu hareketi durduramayacağını anlamıştı. Sonuçta kamuoyu tartışmalarının da etkisiyle Katar Mükemmelleri 12. yüzyılın sonlarında artık resmi bir organizasyon hâline gelmişti.

Birçok soylu, bu hareketin Kilise merkezi olan Roma yerine, Languedoc'ta, yani kendi topraklarında merkezileştiğini görünce. Katarları destekledi. Kuşkusuz, Roma bu durumdan hiç de hoşnut değildi.

1209'da Katarlara karşı bir Haçlı Savaşı başlatıldı ve bunu kaos takip etti. Kuzeyli şövalye orduları Languedoc'a hücum ederek, büyük bir yıkım gerçekleştirdiler. Binlerce Katar'ı diri diri yaktılar. Hatta kimi zaman öyle büyük ateşler yaktılar ki; yüzlerce insanı tek seferde içine atabiliyorlardı. Kayalık tepelerin zirvesinde, erişilmez bir yapı gibi görünen, köhne durumdaki Montsegur Kalesi, o dönem bir Katar kilisesi olarak yeniden inşa edilmişti. Daha alçak vadilerde yaşanan bu yıkımlardan sonra, 1232'de inancın merkezi ve bir Katar piskoposunun konağı olmuştu. Kuzeye ve kaleye bakan yüksek sarp yamaçlar arasında. Katar Mükemmelleri için küçük bir köy kuruldu. Bu köyün kalıntıları, yamaçlardan bugün bile görülebilir.

Genç İspanyol rahip Dominic de Guzman, kuzeyli ordulara eşlik ediyordu. Savaşın ilk yıllarında, onun. Katarları toplu kurban etme eylemlerinin ne kadar içinde olduğu konusunda çok şey bilinmese de, olayların uzağında olmadığı da açıktır. O sıralar, bu şeytani kafirler örgütüne karşı savaşacak yeni bir örgüt - yeni bir yaklaşıma sahip, yeni bir rahipler topluluğu- olması gerekir diye düşünüyordu. Sonunda düşüncesini hayata geçirerek, Dominiken Keşişler tarikatını kurdu ve beraberce, bugün iyi bildiğimiz rezil Engizisyonu yarattılar. Dominic yakıyor yıkıyor ve işkence ediyordu; Dominikenler de onu örnek aldılar: Güney Fransa'yı kırıp geçirdiler. Kilisenin, Roma'yı görmezden gelen bu kafirler üzerinde disiplin ve kontrol sağlamaya çok ihtiyacı vardı. Ülkede derin bir korku hakimdi. Dominic'in Engizisyoncularından herkes korkuyor ve aynı zamanda onlardan nefret ediyordu. Karşılıklı kayıplara rağmen; Engizisyoncular acımasız eylemlerini. Katarlar ise kafirliklerini sürdürdü.

Engizisyonculann yöntemi basitti: Kafirliklerinden şüphe edilenler; sorguya alınıyor ve kötü şöhretli Gestapo'nun bile imreneceği, işkenceyle bilgi alma süreci başlatılıyordu. Şüpheli, itirafta bulunduğu veya verdiği cevaplar sorguculara tatmin etmediği taktirde tutuklanıyordu.

İnsan psikolojisinden anlayan Dominikenler, hapsetmenin ve korkutmanın kendi işlerini ne kadar kolaylaştıracağını bildikleri için, olayları sonuca bağlamak konusunda hiç aceleci davranmıyordu. Bu süreçte değişmeyen tek uygulama, işkenceydi. Kana susamış cellat başlıklı işkenceciler tarafından kullanılan kor hâldeki çeşitli aletler, şüpheliler üzerinde oldukça korkutucu etki yaratıyor olmalıydı. Kilise tarafından düzenlenen, kemiklerin kırıldığı ve etlerin parçalandığı bu işte o denli uzmanlaşılmıştı ki; işkence sırasında bir damla kan bile yanlışlıkla akıtılmıyordu.

Kurban itiraf etmeye karar verdiği anda, -yeter ki kabus bitsin diyerek- Dominiken avukatlar ifadelerini alıyor ve katipler de bunu kayıtlara geçiyordu. Tuttukları kayıtların çoğunda tanık oldukları işkenceleri de detaylarıyla anlatmışlardır. Sonra kurban başka bir odaya alınıyor ve itirafını 'hür irade' ile yaptığını onaylaması isteniyordu. Eğer itirafçı ölüme mahkum edilirse, idam cezasını infaz etmeleri için kraliyet görevlilerine teslim ediliyordu.

Dominikenler, bu sorgulamalar sayesinde birçok bilgi içeren geniş arşivler ve kurumsal bir bellek yarattı. Engizisyonun ardından kafir ilan edilen binlerce insanı yakarlarken, yaptıklarından biri de buydu. Güçlerine güç katan bu belleğe sürekli sahip olmak ve daha da genişletmek istiyorlardı. Bu nedenle kendilerine ihanet edecek bir döneğin, kızarmış bir cesetten daha faydalı olduğuna inanıyorlardı."

Engizisyon, 13. yüzyılın kapsamlı ve sofistike bir veritabanına sahip olan istihbarat ajansıydı. Şüpheli kafirler sorgulanıyor, karmaşık detaylar içeren, suçlu bulma ve İtiraf ettirme konulu tutanaklar tutuluyordu. Saklanan belgelerden, üzerinden çok uzun zaman geçtikten sonra bile tekrar yararlanmalarına olanak tanıyan arşivler hazırlamışlardı. Örneğin; 1316'da dine aykırılık suçundan tutuklanan bir kadının, bu kayıtlar sayesinde kırk sekiz yıl önce, 1268'de tutuklandığını görebilmişlerdi. Bu çeşit bir bilgi havuzu, başa belaydı. Bilgi, Kilisenin egemen gücünün hizmetinde ve kötü niyetle kullanılıyordu.

Engizisyoncular, Kilisenin katilleri hâline geldiler. Gizli ajan orduları, acımasız

sorgucu ve yargıçları, İsa'nın adıyla hareket ediyordu. Tarihsel Mesih çoktan unutulmuştu. İşte bu, Vatikan'ın İsa'sıydı. Çarmıha gerilmiş bu dokunaklı figür, her yaşamı ve yaşamın her bölümünü etkileyen kural ve düzenlemelerin tanzim edilmesinin gerekçesi olarak kullanılmıştı.

İLK BÜYÜK SAVAŞI KAZANAN ENGİZİSYONUN, sonunda Katar Kilisesi'nin kalbini söküp kanını akıtışı. Yeni Dünya'daki Azteklerin insan kurban etme ayinlerinin bir tekrarı gibidir.[3] Mart 1244'te Katar Kilisesi'nin merkezi olan Montsegur Kalesi, işgalci güçlerin eline geçti. İki yüz ya da daha fazla Katar, tepenin eteklerinde diri diri yakıldı. Buna karşın Engizisyon bunu, yaptıkları son şey olarak değil; bilakis bundan sonra yapacaklarına bir başlangıç olarak görüyordu. Engizisyon, arşivleri ve muhbirleriyle bölgeyi kontrol altına aldı. Ve orada kalma sebebi ise şüphesiz Roma'nın gücünü desteklemekti.

Günümüze kadar da orada kaldı. Ancak kuşku yok ki, kendini temize çıkartması gerekirdi. Öyle de oldu: 1908'de Engizisyon yeniden adlandırıldı ve ismi Kutsal Büronun Dinsel Topluluğu (Sacret CongregatLon of the Holly Office) şeklinde değiştirildi. Daha sonra 1965'te İnancın Doktrini Topluluğu (Congregatlon for the Doctrine of the Falth) adını aldı: Kilise içinde hâlâ aynı role sahip, dogmatik ve fikrinden dönmeyen bir topluluğa unvan olarak seçilen bu sözcükler, onları tanımayanlara kendilerinin sakin ve yumuşak başlı bir topluluk olduğunu düşündürtse bile durum hiç de görüldüğü gibi değildir.

13 Mayıs 2005'te atanan, Prefecf[4], (Vali)' ve Büyük Engizisyoncu adlarıyla anılan bugünkü topluluk başkanı, California doğumlu San Francisco Başpiskoposu Monsignor William Levada'dır. Görevi kendisinden devraldığı kişi. Nisan 2005'te papa olan Kardinal Joseph Ratzinger'dir -bugünkü adıyla Papa XVI. Benedict-. Ratzinger, Kilisenin doktrini hakkında oldukça açık konuşur: "Temel prensipler konusunda hiçbir esneklik söz konusu olamaz."

"Vahiy, İsa ile birlikte son buldu" diye açıklıyor Ratzinger net bir şekilde. Böylece, gerçeğin bugün bile keşfedilmeyi beklediğini düşünenlere bir gönderme yapıyor. Oysa İsa'nın, İznik Konsili'ndeki oylarla tanrısallaştığını unutuyor. Kilisenin, tanrısal bir yapıdan başka her şey olabileceğini düşünen insanları hafife alıyor: "Bazı teologlar bile. Kilisenin insan yapımı olduğunu düşünüyor" diyerek, küstahça yakınıyor. Fakat insan yapımı Kilisenin, kendi teolojisini, fikirleri oylamaya koyarak yarattığını o da iyi biliyor. "Gerçekler oylamayla yaratılamaz" diyen Ratzinger, tarihsel dayanakları göz ardı ederek, gerçek olduğunu iddia ettiklerinin aslında bir oylama sonucu belirlendiğini

görmezden geliyor. Dogmatizmine şunları ekliyor: "Kişi, çözüm üreterek gerçeği yaratamaz fakat sadece onu tanır ve kabul eder." Ratzinger şöyle devam ediyor: "inancın taşıyıcısı olan Kilise günah işlemez." Açıktır ki tarih, Ratzinger'in söylediklerini onaylamıyor.

Ratzinger'in açıklamalarında, Vatikan'ın politikasından geri adım atacağına dair hiçbir işaret görülmemektedir. Öte yandan açıktır ki; Vatikan, geçmişten bugüne hiç değişmeden gerçeğe giden tek yolun sahibinin kendisi olduğunu düşünmüştür. (Seçtiği yol ise, güç ve idare ihtirasıyla inşa edilmiş; Pontius Pilate tarafından bir siyasi suçlu olarak çarmıha gerilen tarihsel İsa Mesih yerine, masalsı İsa Mesih figürü üzerine kurulmuş bir yoldur.)

İnancın Doktrini Topluluğu, ataları olan Engizisyoncuların felsefesini akıllıca devam ettirmektedir, inanca sınırlar getirip, gerçeği keşfetmenin önüne engeller koyarak, başarılı bir şekilde Vatikan'ın komuta merkezi ve kontrol departmanı olarak hizmet vermektedir.

Bu departmanın varlığının tek nedeni, Vatikan'ın en büyük ve en gizli korkusunu gidermektir. Bu korku, 'tarihsel İsa' ile 'inancın İsa'sı' arasındaki farkın kanıtlandığı taktirde, Vatikan'ın tüm yapısının sahtekarlık üzerine kurulu olduğunun anlaşılacak olmasıdır, İsa'nın, İznik Konsili'nde de ilan edildiği gibi, bir tanrı değil; gerçekte bir insan olduğuna dair kanıtların ortaya çıkmasından korkmaktadırlar.

KATARLAR YOK EDİLDİĞİNDE Engizisyon, savaşmak için kendine yeni kafirler aradı. Tapınak Şövalyeleri'nin, Engizisyon rehberliğine ihtiyaç duyduğunu fark ettiler. Engizisyon işkencecileri, Hıristiyan milletlere neredeyse iki yüz yıldır hizmet eden askeri düzeni yok etmek amacıyla, onları Avrupa'nın her yerine gönderdiler.

On dördüncü yüzyılın başlarında dikkatlerini bu kez, sadelik ve fakirlik anlayışlarına kafirliğin bulaştığı ileri sürülen Fransiskanlara yönlendirdiler. Birçoğu ateşe atıldı. Yüz yıl sonra Engizisyon, İspanya’daki Müslümanları ve Yahudileri hedef aldı; özellikle de aralarında Katolikliğe geçip, sonra eski dinlerine gizlice geri döndüklerinden şüphelendiklerine... Yakma olayları iyice artmıştı. 1481 Şubat ve Kasım ayları arasında, Seville'de 288 masum diri diri yakılarak kurban edildi. Bu ise, Hıristiyanlık adına sayısız insanın kurban edileceği yeni çağın yalnızca bir başlangıcıydı. Ağır bedellerine rağmen, bu zulüm iktidarına karşı çıkışlar devam etti. 1485'te Saragossa'da bir Engizisyoncu,

katedralde diz çökmüş dua ederken öldürüldü. Bu ve benzeri girişimler, daha fazla can kayıplarına sebebiyet vererek devam etti.

Katliamlar, potansiyel kurbanların sayısı azalana kadar yavaşlamadı. On beşinci yüzyılda yaratılan büyücülük takıntısı. Engizisyona yeni kurbanlar sundu. Bu, düzenbaz Kilise tarafından vurulan büyük bir darbeydi. Kilise, büyücülüğü hep bir hilekarlık ve aldatmaca olarak gördü. Büyüye inanmayı da; uzun süre boyunca, bir günah olarak değerlendirdi. Fakat, 1484'te, Kilisenin bu konudaki tavrı beklenmedik şekilde değişti: Papa bir bildiri yayınlayarak, büyücülüğün kınanması gerektiğini; bunun tanınması gereken bir gerçeklik ve bu şeytani gerçeği inkarın da kafirlik olduğunu açıkladı. Ayrıca, büyüyü inkar eden kafirlerin, kilise tarafından belirlenecek her türlü cezayı hak edeceğini de ekledi. Bu saçmalık Engizisyonun zulüm alanını daha da genişletti. Dominikenlerin harekete geçmek için biraz cesaretlendirilmeye ihtiyacı vardı.

Ne gariptir ki; büyünün inkar edildiğini düşündükleri yer olan İspanya hariç, Avrupa'nın her yerinde, Dominikenler tarafından sürdürülecek bir av başlatıldı. Dominikenlerin yakacak büyücüler bulma çabası, kendi büyücülerini üreten bir histeriye dönüştü. Kadınlar cadılık suçlamasıyla tutuklandı, işkence gördü ve yakıldı. Kilise için, 150 yıl içinde ortalama otuz bin kadını yakmak bir övünç Kaynağı oldu. Bunların hepsi. Kilise onaylı patolojik bir fantezinin masum kurbanlarıydı.

Dominikenler, kendilerini büyücülük konusunu tartışır vaziyette bulan Engizisyon ve sivil otoriteler için bir kitap hazırladı. Bu tarihin en rezil kitaplarından biridir: Malleus Maleficarum (Cadıların Çekici), deliliğin en uç noktasındaki yüksek bir bilgeliğin en önemli örneğidir. 1486 yılında, yüksek eğitimli iki Alman Dominiken tarafından yazılmıştır. Bu rahiplere göre; şeytan bir kadındır ve kadınsı olan her şey kötüdür.

Onlara göre; dünyadaki bütün şeytanlıkların kaynağının kadınlar olduğuna hiç şüphe yoktur. Kadınlar düzeltilemeyecek kadar bozuktur ve her an kötülük için hazırdırlar. Erkeklerden güçsüzdürler ve dolayısıyla yoldan çıkarılmaları kolay olduğu gibi, kendileri de yoldan çıkarırlar. Disiplinsizdirler ve onlara bakmak güzel olduğu için; insanın bakışlarına bulaşıp ruhunu zehirlerler. Bu iki azimli Engizisyon memuru, 'cadılığın, kadınların doymak bilmez şehvetinden kaynaklandığı' sonucuna varmıştır.

Neden Kilise kadınları yıkıcı, şeytani ve insanlık dışı görmüştür? Neden kadınlar

konusunda dehşete kapılmıştır? Onların bu sıra dışı tepkiyi vermelerine neden olan nedir?

Bu, cinsellikle ilgili olmalıydı. Kilisenin bundan ödü patlıyordu. "Cinsel tatmin asla günahsız olamaz" diye belirtiyor Responsum Gregorii, Papa I. Gregory'ye atfederek. Beşinci yüzyıl başlarında, kilise rahibi John Chrysostom, tehlikenin nerede yattığı konusundaki düşüncesini çok net ifade ediyor:

Bu dünyada, ruhun saflığının bozulmasına neden olan çok fazla durum vardır. Birincisi ve en önemlisi kadınlarla münasebettir... Kadının gözü dokunarak ruhumuzu rahatsız eder ve bu göz sadece azgın kadına değil; terbiyeli kadına da ait olabilir.

Böylesine durmak bilmeyen bir düşmanlıkla yüzleşen modern kadın teologlar, skolastik bir üslupla bu tür açıklamaların önünü kesmiştir. Essen Üniversitesinde din tarihi profesörü olan Uta Ranke Heinemann, akademik çevrelerde nadir görülecek kadar açık bir dil kullanarak, şöyle belirtiyor: "Dar görüşlü erkeksi zorba zihniyetin; kilise tarihi boyunca kadına yönelik bastırma, karalama ye şeytan gibi gösterme çabaları ortaya koyduğunu görebiliriz. Ve bu despotluk, bugün de kesintisiz devam etmektedir."

Kesinlikle bu konuda haklıdır. Kadınların da papaz olabilecekleri öne sürüldüğü zaman kopan gürültüleri ve hiddetlenmeleri buna bir örnek olarak kabul edebiliriz.

Bu korku ve cinsel despotluk nereden kaynaklanmaktadır?

Bu, Kilisenin ebedi bekaret ve ömür boyu bekaret takıntısıyla ilgili bir şey olsa gerek.

KİLİSENİN SEVDİĞİ TEK KADIN, sözde bakire Meryem'dir. Tanrının sınırsız gücüyle İsa'yı doğurmuştur. Buradan, tanrının bir çeşit insan olduğu anlamı çıkmaktadır. Daha da ötesi, merhum Papa, II. John Paul, 1987'de Katolik piskoposlara gönderdiği Redemptoria Mater başlıklı genelgede, Meryem'in kızlık zarının bozulmamış olduğunu söylemişti. Bu bir mucizeydi.

Eğer bu doğruysa, gerçekten de bir mucize söz konusudur. Ancak maalesef, inancın İsa'sına atfedilen birçok şey gibi, bu hikayenin de tarihsel İsa de uzaktan yakından ilgisi yoktur.

Tarihsel bilgiler içerdiği varsayılan dört İncilimizden sadece ikisi, yani Matta ve Luka, 'Bakire Doğumu'ndan bahsediyor. Ve Luka (2:48) teolojik anlayıştan uzaklaşmayı tercih ederek; Meryem ve Yusuf'u, İsa'nın ebeveyinleri olarak tanıtıyor ve net bir şekilde Yusuf'un, İsa'nın babası olduğu vurgulanıyor. Yuhanna (1:45, 6:42) ise; kendi İncilinde İsa'nın, Yusuf'un oğlu olduğunu belirtiyor (ayrıca Matta 13:55'e de bakınız).

En eski Yeni Ahit yazıları, Paul'ün mektuplarıdır; fakat orada da 'Bakire Doğumu'na ilişkin hiçbir iz görülmez. Aslında Paul, Romalılara mektubunda (1:3), "İsa, Davut'un neslindendir" diyerek, bunu açıkça reddeder. En eski İncil, böyle bir mucizeyi belirtmeyi unutan ve genelde İsa'nın doğumundan daha çok, Yahya tarafından vaftiz edilişiyle ilgilenen Markus'unki olarak kabul edilir.

Bir bakireden doğma fikri, M.S. 3. yüzyılda İbranice olan Tevrat -Hıristiyanların Eski Ahit'i- Grekçe'ye tercüme edildiğinde ortaya çıktı. Yeşaya (7:14), 'genç kadın'ın bir oğul doğuracağını ve bu oğula Emanuel deneceğini kehanet etmişti. 'Genç kadın' anlamındaki alma kelimesi, Grekçe'ye 'bakire' anlamındaki parthenos olarak çevrildi. Matta, İsa'nın doğumundan ilk bahsederken, onun 'peygamberin' -yani Yeşaya'nın- kehanetini gerçekleştirdiğini vurgular. Ve hamile kalıp bir oğlan doğuran bakireden -parthenos- bahseder. Aslında Matta'nın hikayesi (1:22, 23) oldukça mecazi bir anlatıma sahiptir." Ve bütün bu fikirlere kaynak olmuştur.

Kilise, bekaret söylemini sürdürdü. Bu söylem en hafif ifadeyle 'hasta' olarak nitelendirilebilecek birçok erkek tarafından benimsendi. Bunlar arasında daha mükemmel bir Hıristiyan olabilmek amacıyla on sekiz yaşındayken kendini hadım ettiren Origen Kilisesi Rahibi ve başta seks olmak üzere her türlü hazdan nefret eden Augustine gibi isimler vardı. Bu adamların takipçileri, tüm inanç öğreticilerinin bakir olması zorunluluğu için mücadele verdi. 1139 yılında da tüm rahiplerin evlenmesi ve seks yapmasının yasaklanmasıyla amaçlarına ulaştılar.

İsa hiçbir zaman, dinsel nedenlerden dolayı bekar kalmak gereğinden bahsetmemiştir ve Paul, bu konuya ilişkin yazıya geçirilmemiş sözlü bir ifade bile olmadığını söyler ve 'el değmemişlere ilişkin hiçbir emir almadım' diye yazar (Korintliler 7:25).

Üstelik, Katolik Kilisesi'nin kurucusu ve ilk papa olduğuna inanılan havari Peter'in evli olduğu ve karısıyla seyahat ettiği kesin bir bilgidir. Paul'ün

Korintlilere ilk mektubu (9:5) kendisinin, diğer havarilerin ve İsa'nın kardeşlerinin evlilik hâllerini açıkça ortaya koyar. Paul'ün evli olduğuyla ilgili bilgiler, en son M.S. 2. yüzyılın sonlarında, İskenderiyeli piskopos Clement tarafından belirtildiği zamana kadar süregelmiştir. Daha sonra Paul dini nedenlerle bekar kalan kişi statüsüne taşındı. Bakir erkekler inancı ele geçirdikleri zaman, kadınları da anlatımların dışında tuttular.

İSA'NIN YAŞAMINA ve dönemine ait kalıntılara tarafsız bir açıdan bakıldığında, İsa'nın da evli olduğu görülür. Ben ve meslektaşlarım tarafından Kutsal Kan, Kutsal Kase'de tartışılan konular; İsa'nın, Mecdelli Meryem ile evli olduğu', 'Yeni Ahitte aktarılan Kana'daki düğünle ilgili İsa'nın bazı sorumluluklar taşıdığı' ve bunun aslında İsa'nın düğünü olduğuna dairdi.

M.S. 1. yüzyılda, Yahudiliğin içindeki en büyük mezhep grubu olan Ferisilere göre evlenmek, bir erkeğin mutlak göreviydi. O dönemde yaşamış olan haham Eliezer inançla şöyle diyor: "Evlenmeyen biri, kan döken biri gibidir." İsa, Kilisenin bizi inandırmaya çalıştığı gibi bekardı da, neden o hâlde onun Ferisi aleyhtarları -ki kendilerinden Yeni Ahitte birçok yerde bahsedilir- İsa'yı ve öğretilerini şiddetle eleştirirlerken, evli olmama durumunu hiç öne sürmemişlerdi? Neden evli olan havariler, İsa'ya evlenmeme hatasının sebebini hiç sormamışlardı?

Paul, Hıristiyan olmadan önce bir Ferisiydi. Madem, İsa evli değil de, dini nedenlerden dolayı bekar kalan birisiydi, peki neden Paul bunu hiç ifade etmemişti? Ranke Heinemann önemli bir noktaya dikkat çekiyor: Paul bekârlıkla ilgili yazarken, İsa'dan bu konuyla ilgili hiçbir emir almadığını söylüyordu. Dolayısıyla bu konuda söyleyecekleri, onun sadece kişisel görüşü olabilirdi ve Paul ün, İsa'nın gerçekleştirdiği bekar kalmak gibi sıra dışı bir eylemi anlatmaması kesinlikle olanaklı görünmüyordu; tabii eğer İsa evlendiyse başka. Elaine Pagels, 2005 yılında bir televizyon programına katılarak, şu yorumda bulunmuştu: "Başta hahamlar olmak üzere, Yahudi erkeklerin çoğunun evli olduğu kesinlikle doğrudur.

Fakat bir bakireden doğma ve bakir bir yaşam, özellikle Yahudilikteki köklerini terk ederek kendi içine katacak, Yahudi olmayan kişiler arayışında büyütülen dogmatik bir Hıristiyanlık için gerekliydi. Bekarlık, tabii ki pagan dünyasındaki, başta Stoikler olmak üzere, birçok filozof tarafından benimsenen bir kavramdı. Pagan egemen bir dünyada kendine yer arayan ve kendi inananlarının da pagan filozoflar gibi ahlaki erdemlere sahip olabileceğini göstermek isteyen

Hıristiyanlığın, sahip olduğu bekarlık anlayışının köklerini nereden aldığını anlamak pek de zor değildir. Hıristiyanlık, pagan dünyasındaki aradığı yere kesinlikle ulaşmıştı.

Marcus Aurelius'un doktoru Galen, 2. yüzyılın sonlarında cinsel yaşamlarını yalnız geçiren Hıristiyan erkekler ve kadınlar hakkında şöyle yazmıştı: Sadece erkekleri değil, kadınları da tüm yaşamları boyunca cinsellikten uzak duruyor. Onlar, gerçek filozoflardan hiç de geri kalmayacak kadar disiplinli ve iradeli bireylerden oluşuyorlar.

Fakat M.S.11O yıllarında, Romalıları eğlendirmek için arenada vahşi hayvanlara parçalatılarak öldürülen Antakya Piskoposu Ignatius, İzmir piskoposuna yazdığı mektuptaki öngörü içeren bir yorumunda, 'tanrının bedenini onurlandırmak için, el değmemişliğini ömür boyu koruyan Hıristiyanların' var olduğunu ve onların bu davranışlarını kabul etmediğini ifade eder. Aslında onun dikkat çektiği ve üzüntü duyduğu konu, onların küstahlıklarıdır. Ve el değmemişlikleri konusunda övünmeye devam ederlerse; yitirilmiş olacaklarını söyleyerek, uyarıda bulunmaktadır."Yazık ki Hıristiyan düşüncesini yaratmak konusunda başarılı olanlar ve İsa'nın tanrılaştırılmasına sebep olanlar, Kilise yöneticilerinin el değmemişliğinin baki kalması gerektiği fikrini ilk ortaya atan ve kadınları önemli rollerden tek kalemde ihraç eden kişilerle aynıdır. Kadının, öğretmenlik yapması fikrine karşı bir öfke geliştirip yaydılar. Paul'ün, kadının Kilisedeki öğretmenlik rolünden bahsettiğini -hatta bunu desteklediğini- bile unuttular,

Romalılara mektubunda Paul (16:1-12), İsa Mesih'e hizmet eden sekiz kadın diyakozu (kilise işlerinde papaza yardımcı olan kimse) yüceltiyor: Pheobe, Priscilla, Aquila, Meryem, Junia, Tıyphena, Tıyphosa ve Persis. Ayrıca Korintlilere ilk mektubunda (11:5), kilisede dua ve kehanette bulunan hem erkek hem de kadınlardan bahsediyor. Ranke Heinemann, 'kehanette bulunmanın' resmi bir bildiri işi veya 'vaaz verme' olduğuna dikkat çekiyor."" Paul, aynı zamanda 'cemaatlerdeki kadınların, toplantılarda kendilerine konuşma izni verilene kadar sessiz kalmaları gerektiğini' de yazar. "Eğer soracak bir soruları varsa da evde kocalarına sormaları gerekir." (I Korintliler 14:34-35)

M.S. 2. yüzyılın sonlarında, kadınların Hıristiyanlık öğretiminde görev almaları artık mazide kalmıştı. M.S.197'de, Hıristiyanlığa geçmeden önce Kartaca'da eğitim görmüş olan Tertullian, kadınlara karşı ateşli konuşmalar yapıyordu: "Siz şeytanın geçiş köprüsüsünüz: Siz o (yasak) ağacın meyvesini koparanlarsınız: Siz, ilahi yasaya ilk karşı gelenlersiniz... Karşı gelişinizin bedeli olarak tanrının

oğlu ölmek zorunda kaldı. "***

Ç.N: Hıristiyanlar Hz. İsa'nın çarmıhta ölerek, bütün insanların günahını üstlendiğine ve insanlığı kurtardığına inanır. 'Karşı gelişin bedeli'nden kasıt budur.

Doğal olarak, bütün insanlığın suçu kadınlara yıkılmıştır ve kadınlar İsa'nın ölümünün sorumlusu olarak kabul edilmişlerdir. Eğer kiliselerde dini görevlerde bulunacak olsalardı, Tertullian zihniyeti yüzünden bu biraz zor olurdu. Zaten, kadına (sözde) öğrenme hakkı bile vermeyen Paul'ün, öğretme ve vaftiz etme yetkisi vermiş olabileceği de inanılır görünmüyordu. Çünkü o, "Onlar sessiz kalsın ve evde kocalarına danışsın" diyordu.

Şimdi, burada durup sormalıyız: Bütün bunlar ne anlama geliyordu? Aslında anlamı şuydu: Hıristiyan Kilisesi'nde -Tertullian'ın bildiği- bir yerlerde kadınlar, Paul tarafından tanımlanan rollerini çalışıyorlardı. Yani kadınlar; rahipler gibi hareket ediyor, vaaz veriyor ve dine yeni girenleri vaftiz ediyorlardı. Fakat bu nerede gerçekleşiyor olabilirdi? Bu ne kadar yaygın olabilirdi? Tertullian bu konuda sessiz kalır. Kilise ve rahiplerin çoğu gibi, o da genel kabule aykırı görüşlere acımasızca saldırıyordu. Fakat eleştirilerinde kadınları erkeğe eşit görüp, rahiplik makamında görev yapmalarına izin veren bir topluluktan hiç bahsetmiyordu. Şu hâlde, birinin çıkıp, sessiz kalan Tertullian'a sorması gerekir: Neden?

Söz konusu olan şey, bu dönem için büyük önem taşıyordu. Roma kendini kabul ettirmeye çalışıyordu. Bu amaçla da 'apostolic succession' (havarilik vekaleti) kavramını oturtmaya çabalıyordu.

Matta'nın İncil'ine (16:18) göre Peter, İsa'nın Kilisesi'nin üzerine inşa edildiği kayaydı. "İyi bir Yahudi neden bir kilise kurmak istesin?" gibi zor bir soruyu görmezden gelerek, Vatikan geleneği, İsa'nın Peter'e Hıristiyan kilisesi üzerinde sınırsız yetki verdiğine dair açıklamasında -bundan diğer İncillerde hiç söz edilmediği hâlde- ısrar eder. Roma'nın sonradan gelen piskoposları, bu yetkiyi birbirlerine sırayla aktarmaya başladılar. Bu geleneğe göre; Peter ilk Roma piskoposuydu ve belirttiğimiz gibi, Roma piskoposu M.S. 440 yılında seçildi. Papa I. Leo, Hıristiyanlığı yönetme yetkisinin Roma'ya miras kaldığını iddia etti. Bu iddia olmasaydı, bugün Vatikan ve papalık diye bir kavram olmayacaktı. Katolik Kilisesi, 'kendisinin gerçeğe giden tek yol olduğu' ve 'papanın İsa'nın -tanrının- dünyadaki vekili olduğu' şeklindeki akıl almaz iddialar üzerine

kuruludur. Tarihsel İsa kendi adıyla yapılan işleri bilseydi, kesinlikle şoke olurdu...

MANTIKLI BÎR SEBEPLE İSA'NIN EVLENDİĞİ ve Mecdelli Meryem'in onun eşi olduğu konusunu tartışabiliriz. Fakat elimizde az kanıt vardır ve elimizdeki kanıtların hepsi ikincil önemdedir. Dikkatimizi Roma'nın ve İsa'nın kadınlara karşı tutumları arasındaki farka çevirdiğimizde, daha sağlam bir zemin oluşturmuş oluruz. İsa, İncillerde anlatıldığı kadarıyla kadın takipçilerine karşı samimi ve yakın davranıyordu. O kadar samimi ve yakındı ki; erkek takipçileri bundan yakınıyorlardı. Yuhanna'nın İncili, İsa'nın Samarya yolculuğu sırasında yaşadığı bir olaydan bahseder. Bütün havarileri et satın almak için ayrılmıştır ve İsa tek başınadır. Uzun yolculuğundan dolayı yorgundur ve bir kuyunun başucunda oturmuştur. Evli olmayan bir kadın, su almak için oraya gelir. Sonra İsa ve kadın konuşmaya başlarlar. Havariler geri döndüğünde, onu kadınla konuşurken gördükleri için çok şaşırırlar. Burada Yuhanna, havarilerin hiçbirinin İsa'ya karşı çıkmadığını belirtir (Yuhanna 4:27). Şu çok açıktı; İsa'nın sözleri herkes içindi.

Nag Hammadi metinlerinin 1977'de yayınlanışından bu yana, İsa ve Mecdelli Meryem'in yakın ilişkileri, akademik çevrelerde ve popüler müzakerelerde tartışma konusu olmuştur. Philip'in İncilindeki -tercümesinde parantezler eklenmiş olan- dikkat çekici bir metin, ikisi arasındaki özel ilişkiyi açık bir dille ifade ediyordu.

(Kurtarıcının) yoldaşı Mecdelli Meryem'dir. (Fakat İsa) onu diğer (bütün) havarilerden daha çok (seviyordu ve sık sık ağzından) öpüyordu. Diğer (havariler) bu yüzden (güceniyordu ve hoşnutsuzluklarını dile getiriyorlardı) ."

Fakat duygusal veya cinsel bir ilişkiden daha fazlası söz konusuydu. Bu İncili ve Kilisenin kabul etmediği, M.S. 2. yüzyılda yazılmış diğer İncilleri biraz daha incelersek, Mecdelli Meryem'in İsa'nın öğretileri hakkında özel bilgilerin sahibi olduğunu görürüz; diğer havarilerle paylaşılması gerekmeyen bir anlayış. Philip'in İncilinde İsa'nın Meryem'le ilişkilerinden söz edildikten sonra İsa'nın havarileriyle ilişkileri hakkında şunlar söylenir:

Ona dediler ki; 'Neden onu hepimizden çok seviyorsun? '. Kurtarıcı cevapladı ve onlara dedi ki; 'Neden sizi onun kadar sevmiyorum?'. Kör bir adamla gören bir adam, beraber karanlık bir odada bulundukları zaman birbirlerinden farklı değildirler. Işık geldiğinde, görebilen ışığı görür ve kör olan karanlıkta kalır."

İsa, diğer havarilerin göremediği ışığı Mecdelli Meryem'in görebildiğini ima ediyor. O, diğer bir deyişle İsa'nın öğrettiklerini tamamen anlıyordu; diğerleri ise anlamıyordu.

Bu nokta, ayrıca Mısır'da bulunan daha eski metinlerde, yani Meryem'in İncilinde de vurgulanmıştır. Burada, havariler öğrenmek ister; Peter, Mecdelli Meryem'e soruyor ve kayda geçiriyor, "Hemşire, Kurtarıcının seni diğer bütün kadınlardan daha çok sevdiğini biliyoruz. Bize Kurtarıcıya ait hatırladığın sözlerini söyle; senin bilip bizim bilmediklerimizi".

Ve Meryem cevaplar, "Size, sizden gizleneni öğreteceğim." Fakat bunu yaptıktan sonra erkek havariler onun açıklamasından şikayet ederler ve Andrew der ki; "Ben kurtarıcının bu sözleri söylediğine inanmıyorum, gerçekten bu öğretiler garip fikirlerdir". Peter da yakınmayı tercih eder; "O, bizim haberimiz olmadan bir kadınla özel mi konuştu? Durup Meryem'i mi dinleyeceğiz? İsa onu bize mi tercih etti?"

Sorunun ana kaynağı odur ki; İsa ve Meryem arasındaki ilişki, İsa'nın ona verdiği sırlarla doludur. Bu sırlar, gizli tutulması gereken ve Kiliseye ait olan acıların tam da kaynağını oluşturur. Meryem'in İncilinde ise havarilerin bu sırları inatla yalanlayıp, karşı çıktıkları dile getirilir.

Peki bu sırlar gerçekte nedir ve İsa tam olarak kimdir?

Daha keskin sorular sormak ve şu ana kadar elde ettiğimiz tatmin edici yanıtlardan daha iyilerine ulaşabilmek için, Romalıların ve bölünmüş Yahudiye sakinlerinin dünyasını tekrar ziyaret etmeliyiz.

Şimdi Kudüs'e geri dönelim.

ÇARMIHTAN SAĞ KURTULUŞ

İsa, Kudüs'e bir eşek sırtında girdi. Bu, sıradan bir bilgi gibi görünebilir. Daha öncesinde, Fısıh bayramı nedeniyle Eriha'dan Kudüs'e yaptığı yolculuk sırasında İsa, Zeytin Dağı'nda durup mola verdi. Takipçilerinden ikisine, gidip bu eşeği bulmalarını söyledi. Bu, onun için önemliydi ve Matta (21:4) sebebini şöyle açıklar: "Böylece kehanet yerine geliyordu." Maalesef Matta'nın yalın ifadeleri göründüğünden daha fazla anlam taşımaktadır. Bunu biraz daha açmaya çalışalım.

Eski Ahit, peygamberleri Mesih ile çok yakından ilgiliydi. Onun nasıl Kudüs'e girip kral olacağını ve halkını özgürleştireceğini detaylar vererek anlatmıştı. Hatta neler yapacağına da: Peygamber Zekeriya (9:9), İsrail'in muzaffer fakat mütevazı kralının eşek gibi basit bir hayvana binerek geleceğini öngörmüştü. İsa, bu öngörüyü izleyecekti. İsa'nın Kudüs'e geldiği gün; kalabalıklar, onun şehre girişini ve halkın arasından geçerek, tapınağa gidişini izlemek için bir araya toplanmıştı. Şehre girdiğinde "Davut'un oğluna hamdolsun!" sözleriyle şarkı söylemeye başladılar. İsa'nın şehre girişi, hemen kamusal bir harekete dönüştü. Kalabalık gruplar onun önünde sokakları dolduruyor, başka kalabalık gruplar da bu geçit törenini izliyordu. Şehirde büyük bir curcuna oluyordu. Belli ki hem halk hem de idareciler neler olup bittiğinden haberdardı. Ve ayrıca bunun öneminin de farkındaydılar, İsrail'in vaat edilen özgürleştiricisi gözlerinin önündeydi ve kalabalık Kudüs sokaklarında, idareyi alacağını bildikleri -belki de umdukları- yer olan tapınağa doğru ilerliyordu.

Bu olaydan haberdar olmaları için, bu kalabalıkların önceden bilgilendirilmiş olması gerekirdi. Ancak Yeni Ahit'te, bunun nasıl gerçekleştiğine dair hiçbir bilgi yoktur. Buradaki anlatımlar, halkın sevgi gösterisinin içten gelen bir tepki olduğunu düşünmemizi sağlayacak niteliktedir ve kesin olan şudur ki; halk, İsa'nın gelişi hakkında önceden bilgilendirilmiş ve ona coşkulu bir karşılama hazırlamak için cesaretlendirilmişti.

Bu konuda, önemsiz görünen bir ima Yuhanna'nın İncilinde (11:56-57) yer alıyor. O, Kudüs'e Fısıh bayramı için gelen birçok insanın, İsa'nın Fısıh için tapınağa gelip gelmeyeceğini merak ettiğini ve İsa'yı aradığını yazar. Genel olarak, İsa'nın tutuklama emrinin önde gelen hahamlar tarafından verildiği bilinir. Açıktır ki, o, kurum için bir tehdit olarak görülüyordu. Yuhanna (12:12-13) daha fazla bilgi vererek, şehirdekilerin İsa'nın Kudüs'e gelmek üzere

olduğunu işittiklerini gösterir. Çünkü ellerinde hurma dallarıyla onu karşılamaya gitmişlerdi. Bu durumda bela elbette kaçınılmazdı.

Çevresindeki kalabalık giderek büyüyor ve tapınağa giden yol üzerindeki sokakları dolduruyordu. İsa tapınağa vardığında, hepimizin bildiği 'sarrafları kovma' olayını gerçekleştirdi. Bu hareket de İsrail'in kralına, yani Meshiha'ya ait, eski peygamberlerin bildirdiği işaretlerden biri olarak gerçekleşti: Yeşaya (56:7), Tapınaktan, arı 'bir ibadethane' olarak bahseder ve Yaremya (7:11), tanrının sözleriyle "Benim adımın anıldığı bu Tapınağı bir soyguncu ini olarak mı kabul ediyorsunuz?" der. Bu kehanet, Matta (21:13) tarafından yapılan açıklamalarda da net bir şekilde göze çarpar. Çok açıktır ki İsa'nın, eski peygamberlerin sözünü ettiği İsrail'in seçilmiş Mesih'i olduğunu gösteren işaretlerle birlikte, Kudüs'e girişi, iyi planlanmış bir organizasyondur.

Bunu biliyordu. Bu konuda açıktı. Ancak bütün Mesihlerin kutsal yağla kutsandığı bilinir. O hâlde, İsa ne zaman yağlanmıştı? Matta'nın, Markus'un ve Luka'nın İncillerinde; İsa'nın Kudüs'e girişinden önce yağlandığına dair bir ifade yoktur. Halk tarafından tanınma ve desteklenmeye ihtiyacı olduğu için kehanetinin son parçalarını da yerine yerleştirmek amacındaydı. Bu yüzden, o noktada İncil kayıtlarına göre de henüz teknik olarak bir Mesih değildi.

İsa'nın sarrafları tapınaktan atmasından sonra, körün ve topalın yanına gelerek bizi iyileştir dediği, çocukların, Davut'un oğluna hamdolsun!" diye bağırdığı söylenir. Mesihsel liderliğin gereklerini üçüncü kez yerine getirmiş, sakatları iyileştirmiş, çocukların övgüsünü kazanmıştı. ("Majesteniz, çocukların ağzıyla okunan ilahiyle övüldü." [İlahi 8:1-2] ve "Bilgelik için dilsizin ağzını açtı ve bebeklerin diline sözler söyletti." [Bilgelik 10:21]). Matta Vl:16), İsa'nın, kendisine karşı gelindiği zaman bu iki metni hatırlattığını vurgular. Ardından, önceden belirlenmiş rolüne ait bu üçüncü gösteriyi takiben, İsa, Kudüs'ten ayrıldı ve geceyi geçireceği Bethany'e gitti.

Sabah olduğunda Kudüs'e geri döndü. Bu kez, kendisini dinlemeye gelen kalabalıklara, Tapınakta vaaz vermeye başladı ve bu durum onun faaliyetlerini gözleyen düşman rahipleri kuşkusuz çok rahatsız etmişti, ikinci gün, ilginç bir olay oldu ve kendisine, Yahudiye'de çok önemli bir soruna ilişkin soru soruldu: Sezar'a vergi ödeme meselesi.

İsa, Roma egemenliği altında bulunan Yahudiye'deki politik durum gerçeğini iyi biliyordu. Sonradan gelen İncil yazarları da bu durumun hassaslığını fark

etmiştir. Matta'nın kayıtlarına (22:17) göre, Ferisiler ve Herod taraftarları -her iki taraf da Roma öncesindeki yapının destekçileriydi- gelip İsa'ya dolaysız yoldan sordular:

"Sezar'a vergi vermeli miyiz, vermemeli miyiz?"

Açıkçası bu çok ağır bir soruydu. O dönem bu, ülkedeki en önemli sorundu ve patlamaya hazır bir bomba niteliğindeydi. Aynı vergi sorusu ve ödenmemesi gerektiği cevabı, M.S. 6 yılında, Celileli Yahuda'nın liderliğinde Romalılara karşı başlatılan isyanın çıkış sebebi olmuştu ve söz konusu isyan, yarım yüzyıl boyunca sürekli kan dökülmesine neden olmuştu. Zelotlara -ve bazı adanmış Yahudilere- göre vergi. Roma ile ilgili hatalı olan her şeyin sembolüydü. Şundan emin olabiliriz ki; İsa, vereceği yanıtın sonuçta neler doğuracağını çok iyi biliyordu. İsa dikkatli davranmak zorundaydı; çünkü vereceği yanıt, başının taraflardan biri veya her ikisiyle belaya girmesine sebep oluşturabilirdi. Evet yanıtı, onu Zelotlarla karşı karşıya getirecek; hayır yanıtı ise, Romalılar ve onların hahamlar arasındaki destekçileri tarafından kendisi için çıkabilecek bir tutuklama kararma ve kınanmasına sebebiyet verecekti.

Peki İsa ne dedi? Yanıtı hepimiz biliyoruz. Kendisine bir sikke vermelerini istedi ve ona bir Roma dinarı verdiler. İsa, madeni paraya baktı ve sordu; "Bu kimin başı? Kimin adı?"

"Sezar'ın!" diye cevapladılar.

"Güzel!" dedi İsa. "Sezar'a ait olanı, Sezar'a geri verin ve tanrıya ait olanı ise tanrıya." (Matta 22:19-22).

O zamanda, o yerde İsa'nın söylediği bu söz, yalnız zekice düşünülmüş sevimli bir yanıt değil; aynı zamanda Zelotlara karşı verilmiş öfke dolu ve kışkırtıcı bir yanıt olarak da algılanacaktı.

Sorunu hayalinizde bir canlandırın: Roma egemenliğinin Yahudiye'den gönderilmesi veya yok edilmesi konusuna odaklanmış olan Zelotlar, Davut'un soyundan gelen bir asil olan, Yusuf ile Harun'un soyundan gelen Meryem arasında bir hanedan evliliği organize ederek, hem adil kral hem de yüksek rahip olabilecek İsa'nın doğup, İsrail'i kurtarmasını ummuşlardı.

İsa rolünü oynadı ve Kudüs'e bir Mesih olarak girdi. Bütün kehanetlere uygun olarak hareket ederek, kendisinden beklenen her şeyi yerine getirdi (ta ki bu

kritik noktaya kadar). Şimdiye dek Zelotlar, bütün olanlardan memnundu. Fakat sonra beklenmedik bir şekilde, Mesihleri vitesi geri takmıştı: "Vergiyi ödeyin" diyerek... "Bunun hiçbir anlamı yok." Onun adil krallığı, bu dünya için değildi; sık sık vurguladığı gibi.

İsa'nın Zelot destekçileri, işlerin böyle ani bir şekilde tersine döndüğünü görünce, sinirden çılgına dönmüş olmalıydılar. Özenle yarattıkları Mesih, onları bir kenara atmış, onlara ihanet etmişti.

Tapınaktaki bu ikinci günün ardından İsa, gece için Bethany'e geri döndü; Matta'nın İnciline (26:6) göre, Fısıh'a iki gece kalmıştı ve İsa 'Cüzzamlı Simon'un evinde kalıyordu. Fakat Yuhanna'nın İncili (11:1-2, 12:3), onun Meryem, Martha ve Lazarus'un evinde kaldığını söyler.

Bu İncillerden biri yanlıştır; ancak İsa kimin evinde kalmış olursa olsun, orada sıra dışı bir olay yaşandı: İsa yağlanarak kutsandı. Bu, onun İsrail'in Mesih'i olarak tanınma ve onaylanması mıydı? Görünüşe göre öyleydi.

Matta'nın İncili (26:7) bir kadının İsa'nın başına, kaymak taşından yapılmış bir kutudan -o dönemde çok değerli olan bir eşya- çıkardığı 'kıymetli bir merhem' sürdüğünden bahseder.' Bu merhem ve içinde saklandığı kutu, sıradan bir çiftçi veya esnafın evinde bulunacak türden eşyalar değildi. Bütün bunlar, İsa'ya yakın olanların arkasındaki gizli bir zenginlik kaynağına işaret eder. Markus (14:3) aynı olayı anlatırken söz konusu pahalı yağın, Hint sümbülü yağı olduğunu ekler ki bu, aynı zamanda Tapınak tütsülerinde kullanılan bir malzemedir. En ilginç detayı Yuhanna (11:2) aktarır ve bu kadının adını verir: Lazarus'un kız kardeşi Bethanyli Meryem.

Bugünkü İncil okuyucuları, o dönemin politik durumu ve uygulamaları hakkında fazla bilgiye sahip değildir ve bu yüzden yağlanma olayı kendilerine sıradan gibi görünür. Bazı kilise yorumcularına göre ise bu, değerli bir misafiri onurlandırmak için yapılan süslü bir törendir. Belki de denildiği gibidir; ancak bu açıklama pek de ikna edici görünmüyor. M.S. 1. yüzyıl insanları için, böyle bir olayı anlatmak kaçınılmazdı: Bu, bir kraliyet töreniydi. Geleneksel olarak İsrail'in kralları ve hahamları, pahalı yağlarla kutsanırdı. Kralların başının etrafına, bir taç sembolize edecek şekilde; hahamların başına ise, çarpı işareti şeklinde dökülürdü.

Ayrıca belirtmeliyiz ki; Matta, Yahuda'nın bu törenin ardından hemen

hahambaşılara olanları yetiştirdiğinden ve İsa'ya ihanet ettiğinden bahseder. Bu olay ve kutsama töreni arasında çok kısa bir zaman olduğuna göre, ikisi arasında ilişki kurmalıyız. İsa'ya yakın olan bir kadın tarafından gerçekleştirilen bu kutsama, verilen resmi alarmı tetiklemişti. Şimdi İncilin nerede saçmaladığını görebiliriz: Matta, kararsız bir şekilde, İsa'nın Mesih olarak tanındığını ve ilan edildiğini belirtiyor.

1988'de, Ölü Deniz yakınındaki Kumran'da, Herod zamanından kalma, ağaç lifleriyle sarılarak paketlenmiş küçük bir testi bulundu ve testinin içinde, ne olduğu hâlâ anlaşılamayan esrarengiz bir yağ vardı. Arkeologlar, bunun antik zamanlarda kullanılan ve asillerin kutsandığı çok kıyrnetli -gramajı gümüşle kıyaslandığında iki kat daha değerli- kınaçiçeği yağı olabileceğini öne sürdüler. Kudüs'ten getirilerek orada saklanan veyahut da Kumran'a ait olan bu testi, alternatif bir yüksek rahibi kutsamak için kullanılacaktı. Tapınak parşömeni, Kumran toplumunun Tapınağa dair özel bir ilgi beslediklerini gösteriyordu ve bu parşömenin tamamı, kutsal yerdeki bu yağlama esnasında yapılan işleri, karmaşık detaylarıyla birlikte anlatıyordu.

Fakat yağlama metotlarının önünde derin bir sır perdesi vardı (sanki İsa hakkında yeterince sır yokmuş gibi). İsa 'resmi' Mesih veya bazı Zelotların 'alternatif Mesih'i olsun ya da olmasın, böyle bir törenin; bir grup kraliyet memuru, hahamlar veya Sanhedrin[5] temsilcileri tarafından gerçekleştirildiği düşünülebilir. Tabii eğer Zelotlar, dinar olayından sonra hâlâ İsa ile konuşuyorlarsa.

Ancak olaylar bu şekilde gelişmemişti. İsa, Matta'nm kayıtlarına göre bir 'kadın' -Yuhanna'nın İncilinde (12:3) Bethanyli Meryem olarak tanıtılıyor- tarafından, basit bir şekilde yağlanarak kutsanmıştı. Ayrıca olay, kız kardeşi ve kısa süre önce 'ölüyken diriltilen' erkek kardeşi Lazarus'la beraber paylaştığı evinde olmuştu. Krallığa geçiş ve rahipliğe geçiş konularında erkek egemen örgütler tarafından tutulan tarih kayıtlarında, bir kadının 'yağla kutsanma törenini' yürütmesi, örneği olmayan bir olaydır, İsa'nın Mesihliğini onaylayan ve ilan eden bir kadın mı? Bu ne çeşit bir törendi ki; kara bulutlar yüzünden, görünmeyen bir kuyrukluyıldız misali İncillerde geçiyordu?

Bu olay, açıklanmadan günümüze kadar gelmiştir; fakat görmezlikten gelinebilecek türde değildir. Hıristiyan hareketinde büyük öneme sahip olan bu bilgi, birçokları tarafından bilindiği için daha sonradan kayıttan silinememiş ve böylece İncil olarak yazılmış bu anılar arasındaki yerini muhafaza etmeye devam

etmiştir, indirgenmiş ve çarptırılmış bu hikaye, günümüze kadar gelmeyi başardığı hâlde, hiç araştırılmadığı için gizemli kalmıştır, ilginç olan diğer bir nokta da bu törenin, havariler arasında daha belirgin bir kadın olan Mecdelli Meryem yerine, Bethanyli Meryem tarafından yürütülmüş olmasıdır.

Yeni Ahit'te ikisinin arasında fark var gibi görülebilir fakat ikisini birleştiren bir gelenek hep var olmuştur. Bu gelenek 6. yüzyılda Papa I. Evidence tarafından dine eklenmiştir. Ancak daha sonra bu tanımlama her nedense, Vatikan tarafından hiç desteklenmemiştir. Ve göreceğimiz gibi, bu konu burada kapanmamıştır.

Çok ilginç -ve inandırıcı- bir bakış açısı, Margaret Starbird tarafından 1993'teki çalışması. Kaymak Taşı Sürahili Kadın'da (The Woman with the ALaboster Jar) yayınlanmıştı. Keşfettiğimiz kadarıyla, İsa'nın çarmıha gerilmeden önceki birkaç gün içinde gerçekleştirdiği önemli olayların tamamı, Eski Ahit kehanetine uygun olarak yapılmıştı, İsa'nın yağlanma töreni bile, gelişi önceden bildirilen Yahudi meshiha kehanetlerine uyacak şekilde yapılmıştı. Starbird, bu kehanetlerin birinde, Mecdelli Meryem'in kökenlerini bulabileceğimiz önermesinde bulunuyor. Starbird, şu sözleri yazan, Eski Ahit peygamberi Mika'ya (4:8) dikkat çeker: "Ve sen. Sürünün Kulesi, Siyon'un kızının Upal'ı, sana eski bağımsızlık ve İsrail Ailesi üzerindeki asil kuvvet geri verilecek."

'Sürünün Kulesi' ifadesi, çobanın sürüsünü izlediği yüksek yer anlamına gelir. Burada, resmi Vatikan tercümesine (Kudüs İncili) rağmen, Kudüs kastedilir.' 'Sürü' tanrının bağlıları anlamındadır. 'Upal' sözcüğü ise bu açıklamayı güçlendirir; çünkü 'Upal' Kudüs'te kralın ikametgahının bulunduğu bölgedir. Kudüs İncili; 'Sürünün Kulesi ifadesinin İbranice aslının, Migdaleder olduğunu açıklar. Migdal, 'kule' anlamına gelir ancak aynı zamanda 'yüce' anlamını da taşır. Starbird, gayet mantıklı bir açıklamayla burada aslında 'Mecdelli' lakabının kökenlerini gördüğümüzü öne sürer. Yani sözü edilen yer, Mecdel adında bir kasaba değildir. Eğer bu açıklama doğru ise; Mesih'in eşi, aslında Bethanyli Yüce yani Mecdel Meryem olur, ki kendisi zaten 'Yüce Meryem' olarak bilinir.

Tıpkı İsa'nın Kudüs'e girdiğinde. Eski Ahit peygamberlerinin Mesih'in gelişi hakkında yaptıkları açıklamaları değerlendirerek hareket etmesi gibi, 'Mecdel' Meryem de bizi, asil gücün geri alınması hakkındaki bir Eski Ahit Mesihsel kehanetine götürür.

İsa'nın, eşi tarafından yağlanarak, kutsanmış bir Mesih olduğu önermesinde

bulunulur!

Bazı nedenlerden, bu onun yetkisi dahilindeydi. Bu, Kilise dogmalarından biri olan erkek havari üstünlüğü düşüncesine ters düşen bir durumdur. Görünen odur ki; İsa'nın hareketindeki yetkiler, sadece erkek havarilere verilmiş değildir.

Bu yağlama töreninin, kutsal bir evliliği ortaya çıkardığı iddia edilir. Ancak bu yağlama klasik gizemli geleneklere ait bir uygulama değildir. Mezopotamya dinlerine de ait değildir. Bölgede Yahudilikten başka, kutsal yağla meshetmenin önemli olduğu, daha eski olan tek bir gelenek vardır ve bu da Antik Mısır geleneğidir. Orada rahipler, başlarına kutsal yağ dökülerek kutsanıyorlardı.

YENİ AHİT KESİNLİKLE KÖTÜ BİR TARİH KİTABIDIR. Bunu inkar etmek olanaksızdır. Metinler tutarsız, eksik, yanlış ve eğilimlidir. Yeni Ahit'teki dogmatik Hıristiyan mitolojisi; İsa'nın, halkı Roma'ya vergi ödemeye teşvik etmesi örneğinde de açıkça görülebileceği gibi, sonradan Hıristiyanlığa geçmiş olan Greko-Romenler tarafından, bu yeni dinde hiçbir şeyin politik olmadığını göstermek; dolayısıyla Roma'nın gücüne karşı politik bir tehdit unsuru oluşmasını engellemek amacıyla düzenlenmiştir.

Öte yandan, eğer bu hikayelerin, bozulmuş dahi olsa biraz tarih içerdiğini kabul edersek, sonradan yaratılan bu mitolojik yapı içerisinde hayatta kalmayı başarabilmiş olmasından dolayı muhtemel bazı gerçeklik kırıntılarını aramamız gerekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, özellikle Tacitus ve Genç Pliny gibi pagan tarihçiler, Yahudi bir Mesih'in, Yahudiye Valisi Pontius Pilate döneminde çarmıha gerildiğini ve bu özel Mesih üzerine odaklanan dinsel bir hareketin M.S. 1. yüzyılın sonlarında var olduğunu aktarıyor. Sonuç olarak, İncil'de bazı tarih bilgileri olduğunu kabul etmek zorundayız; ancak ne kadarı oradadır? İncillerdeki gerçekliğin kapsamı hakkında ne kadar doğru değerlendirme yapabileceğimiz, bunlara getirdiğimiz bakış açılarına bağlıdır.

İncillerdeki çelişkilerin önemli bir hâle geldiği nokta işte burasıdır. Özellikle bir tanesi gerçekten de çok ilginçtir.

İsa'nın Kudüs'e girişinin ikinci gününde, Bethany'deki evde Lazarus'un kız kardeşi Meryem tarafından çok pahalı bir merhem olan Hint sümbülü yağıyla meshedilerek kutsandığını söylemiştik. Dolayısıyla İsa, bir Mesih olarak Fısıh için Kudüs'e girdiğinde henüz kutsanmamıştı. Teknik olarak bir Mesih değildi, olmak üzereydi.

Fakat Yuhanna'nın İncili (12:1-3) bizlere çok farklı bir hikaye anlatır. Burada İsa; Fısıh'tan altı gün önce, yani Kudüs'e henüz girmemişken yağlanır. Dolayısıyla Yuhanna'nın İncilinde İsa, Kudüs'e girip Mesihlik tezahüratı aldığı zaman, önceden yağlanmış olduğu için bunlar yerinde tezahüratlardı. Peki kim doğruyu söylemektedir? Yuhanna mı, yoksa diğer üç evanjelist mi? Bunu bilebilmek kolay değil. Bütün söyleyebileceğimiz, Yuhanna'nın İncilinde anlatılan İsa'nın Kudüs'e görkemli girişi hikayesinin diğerlerinden daha mantıklı olduğudur. Yuhanna'nın da, Mesih'i yağlayan kadını, Lazarus'un kız kardeşi Meryem olarak tanımlayan tek kişi olması, bu açıklamayı ilginç ama daha akla yatkın göstermektedir.

BURADA ORTAYA KOYDUĞUMUZ HİPÖTEZİ derinlemesine irdelemek gerekir: Zelotların, İsa'nın Mesihsel yağlama törenini kabul edişi ve kendisi için belirlenen politik rolü reddedişi nedeniyle öfkelenmiş olmalarını hayal etmek, pek de zor görünmemektedir, İsa'dan kurtulmaları gerekiyordu ve böylece daha uygun bir lider onun yerine geçebilecekti. Belki de politik tutkuları bakımından Zelotlara daha çok benzeyen kardeşi James... İsa sahneden çekildikten sonra, kardeşi James'in Kudüs'teki Mesih takipçisi Yahudi halkın liderliğini yaptığı kesindir.

Ayrıca, İsa'yı hazırlayanların Zelotlar olduğunu düşünmek de zor değildir. Eğer bir lider edinemiyorlarsa, en azından bir şehit edinebilirlerdi. İsa, kendisine ihanet etmeleri gerektiğini biliyordu (ve sicarii bir Zelot olan Yahuda Iskaryot'un, kayıtlara geçen hain olması da ilginçtir) .Onun, İsa için bir hain, Zelotlar için ise kahraman olduğu öne sürülebilir. O, aslında kendinden isteneni yapmıştı. Tutuklama için gelen silahlı muhafızlara, İsa'yı işaret etmişti. Getsemani Bahçesi'nde tutuklandığında, İsa şöyle der: (Orijinal Grekçe metinde anlatıldığı gibi; çünkü çevirilerde Zelot yerine, haydut yazmaktadır.) "Ben bir Zelot muyum ki kılıçlar ve sopalarla beni yakalamaya geldiniz?"(Matta 26:55). Burada, İsa'nın -ve elbette ki bu İncilin yazarı Matta'nın- o dönemin politik durumunu bildiğini açıkça görüyoruz.

Belki de Saduki ruhbanları, İsa'yı bir Mesih ve güçlerine karşı bir tehdit olarak görüp, ondan kurtulmak istedikleri için (aynı şekilde Zelotlar da; tabii ki farklı nedenlerden dolayı), bu bilgiyi Pilate'ye ulaştırmışlardır. Ve bu istihbarat, İsa'yı zor bir duruma sokmuş olmalıydı. Pilate, Roma'nın Yahudiye'deki resmi temsilcisiydi ve Roma'nın Yahudiye ile ilgili en önemli sıkıntısı, oradaki halkın Sezar'a vergi ödemeye karşı çıkıyor olmasıydı. Bu durumda halka vergi ödemesini söyleyen Yahudi bir lider varken, nasıl olurda Pilate, Roma

politikasını destekleyen böyle bir adamı muhaliflerinin eline bırakırdı? Bunun tam tersine Pilate'nin kendisi ona destek vermeliydi.

Yeni Ahit, Yahudileri İsa'nın kanı için haykıran kişiler olarak tanımlar ve Yahudiler, neredeyse iki bin yıl boyunca bu suçlamayla yüz yüze kalmıştır. Bu, Vatikan tarafından yaratılan bir inanıştır ve 1960 gibi yakın bir tarihe kadar öğretilerden çıkarılmamıştır. Açık olunması gereken konu şudur ki; İsa'nın tutuklanmasını isteyenlerin çoğunluğunu, Roma'dan nefret eden ve politik amaçları doğrultusunda, kendi içlerinden birini bile kurban verebilecek olan Zelotlar oluşturuyordu. Burada sunulan senaryoda, Pilate'nin kendisini ciddi bir ikilem içinde bulması gerekir: Barışı devam ettirebilmek için; Roma'yı destekleyen fakat aynı zamanda varlığı, Zelotlar tarafından kışkırtılan toplumsal kargaşalara neden olan bir Yahudi'yi yargılaması, suçlu bulması ve idam etmesi gerekiyordu. Pilate bir çözüm bulmak zorundaydı; bir anlaşmaya ihtiyacı vardı.

Benim önerdiğim anlaşma şudur: İsa'yı yargılar, siyasi tahrik suçundan dolayı mahkum eder ve böylece kargaşanın büyümesi konusunda bir tehdit unsuru olan Zelotları yatıştırır. Böyle bir kargaşa. Roma otoriteleriyle karşı karşıya gelmekten çekinen Pilate'nin en son isteyeceği şeydir. Eğer İsa'yı yargıladıktan sonra çarmıha gerdirse bile, Roma'ya onun gerçekten öldüğünü bildirmeye cesaret edemeyecektir. Bu nedenle Pilate, İsa'nın hayatta kalmasını sağlamak için bazı adımlar atar. İsa'nın bir arkadaşı olan Sanhedrin üyesi Aramatyalı Yusuf ile konuşur.

Çarmıha gerilişin nasıl sahtesi yapılabilirdi? İsa nasıl kurtulabilirdi ? Çarmıha gerilişten sağ kurtulmuş birisi hiç olmuş muydu?

Çarmıh, bir idamdan çok, ölene kadar yapılan bir işkenceye benziyordu. Süreç basitti: Kurban bağlanarak, haça asılırdı ve ayakları haçın alt kısmındaki çıkıntılı yerden destek alırdı. Arkeologların, çarmıha gerilerek ayak bileklerinden çivilenmiş bir ceset keşfetmiş olmasına rağmen, genelde ayaklar çıkıntıdan destek alırdı." Asılı bedenin ağırlığı, nefes almayı güçleştirirdi ve kurban bu yüzden sürekli ayaklarıyla kendini yukarı iterdi ki, göğsündeki baskı hafiflesin. Hiç kuşku yok ki, yorgunluk ve zayıflık, itme gücüne üstün gelecekti. Bu olduğunda vücut yığılacak, nefes almak olanaksız hâle gelecek ve en sonunda çarmıha gerilen kişi ölecekti. Bunun, ortalama üç gün sürdüğü hesaplanmıştır.

Bir merhamet göstergesi olarak -sadece zalim Romalılar böyle bir tarif yapabilirdi- kurbanın bacakları kırılır, dolayısıyla vücudunu yukarı itmesi

engellenirdi. Böylece vücut, ağırlığı nedeniyle aşağı doğru kayar; göğsü sıkışan kurban ise kısa sürede havasızlıktan boğularak ölürdü.

Bu örneği Yeni Ahit'te görebiliriz. Yuhanna, İsa ile beraber çarmıha gerilen iki Zelot'un bacaklarını kırdıklarını ancak tam İsa'nın bacaklarını kırmaya geldiklerinde, onun ölmüş olduğunu görüp, vazgeçtiklerini kaydeder (Yuhanna 19:31-33).

Çarmıhtan sağ kurtulmanın zor olduğu bir gerçektir; ancak bu olanaksız da değildir. Örneğin; Josephus, çarmıha gerilmiş tutsaklardan oluşan geniş bir grubun içinde, üç eski arkadaşını gördüğünden bahseder. Gidip Titus'a aşağı indirilmeleri için yalvarır ve merhamet etmesini ister. Titus bunu kabul eder ve üç adam haçtan indirilir. Yapılan tıbbi müdahaleye rağmen, ikisi ölür fakat üçüncüsü hayatta kalır.

İsa, Josephus'un kaydında geçen kişi gibi hayatta kalmış olabilir miydi? İslam'da böyle olduğuna inanılır.

Kur'an'da "Onu çarmıha germediler" denerek, İsa'nın haç üzerinde öldürülmemiş olduğundan bahsedilir. Fakat Kur'an, çok eski olaylar ve geleneklerden bahseden bir kitap olmasına rağmen, İsa'nın zamanıyla kıyaslandığında, yeni bir metin sayılır.

Belki de konuyla daha yakından ilgisi olan açıklamalar, 2. yüzyılın sonlarında Irenaeus'tan gelenlerdir. İrenaeus, Mısırlı Gnostiklerin ve asilzadelerin inandıkları. İsa ve İsa yerine çarmıha gerilen Sireneli Simon ile temsil edilen kafirce fikirler hakkındaki yakınışını dile getirir.

Yine de eğer İsa'nın yerine çarmıha gerilen başka biri olmadığını farz edersek, bu nasıl gerçekleşmiş olabilir? Fiugh Schonfield, The Passover Plot (Fısıh Entrikası) isimli çalışmasında, İsa'nın uyuşturulduğunu öne sürüyor. Ona göre İsa, haç üzerinde uyutularak ölü gibi gösterilmiş ve haçtan indirildiğinde tekrar ayıltılmış olabilirdi. ' Anlamsız ve çılgınca gelen bu fikir, ilginç bir tepki almıştı. BBC televizyonu, 2004 yılında ‘İsa öldü mü?’ adında, çarmıha geriliş üzerine bir program yayınladı. Elaine Pagels, Schonfield'in kitabına atıfta bulunarak, İsa'nın haç üzerinde uyuşturulmuş vaziyette durduğu önermesinde bulunuyordu. Bu yüzden haçtan erken indirilmiş ve hayatta kalmış olabilirdi. Pagels, 'bunun kesinlikle mümkün olduğu' sonucuna varıyordu.

İncillerde, belki sadece hipotezlerle açıklanabilecek, merak uyandırıcı bir olay

vardır: haç üzerindeyken, susuzluktan dolayı şikayet etmişti. Sirkeye batırılmış bir sünger, uzun bir çubuğun ucuna takılarak kendisine uzatıldı. Fakat İsa, bunu içince kendine geleceği yerde ölüverdi. Bu ilginç bir tepkidir ve süngerin İsa'yı kendine getirecek bir madde olan sirkeye değil; bilincini kaybetmesine neden olacak başka bir maddeye, örneğin, bir çeşit uyuşturucuya batırıldığını düşündürtür. Bu çeşit uyuşturucular ise Ortadoğu'da mevcuttu.

Bir süngeri afyon karışımına, belladon, haşhaş gibi başka karışımlara batırarak iyi birer anestezik elde edilebileceği bilinen bir şeydi. Bu süngerler karışıma batırıldıktan sonra kurutularak istenilen yere götürülürdü. Birini uyutmak gerektiğindeyse -örneğin ameliyat için- sünger suya batırılarak içindeki uyuşturucu aktive ediliyor ve bilincini kaybetmesi gereken kişinin burnuna veya ağzına koyuluyordu. İsa haç üzerindeyken geçen olaylar ve ani ölümü hakkındaki açıklamalar dikkatlice değerlendirildiğinde, onun aslında sünger metoduyla uyuşturulmuş olduğu fikri çok mantıklı görülmektedir. Çarmıha geriliş, 'İsa'nın hayatta kalması amacıyla' ne kadar dikkatlice 'sahnelenmiş' olursa olsun, yaşanacak şokun üzerindeki etkisini tahmin etmek mümkün değildi. Çarmıha geriliş her şeyden öte, hem fiziksel hem de ruhsal açıdan travmatik bir deneyimdi. Uyuşturulmak, travmanın etkisini azaltarak hayatta kalma şansını arttıracak ve böylece uyuşturucu iyi bir amaç için kullanılmış olacaktı.

Bu konuda çok çarpıcı başka noktalar da vardır: Yuhanna'nın İncili, İsa'nın yan tarafına saplanmış bir mızraktan ve bundan dolayı kaynaklanan bir kanamadan bahseder. Burada anlatılanları değerlendirerek, iki sonuç çıkarabiliriz: Birincisi, mızrak beynine veya kalbine saplı değildi ve bu nedenle acil bir hayati müdahale yapılması gerekmiyordu. Ve ikincisi; kanama olduğuna göre İsa hâlâ hayattaydı.

Görünüşte ölü gerçekte ise bilinçsiz durumda olan İsa'yı kurtarmak için geriye kalan, sadece onu haçtan indirmek ve ilaç vererek tekrar ayıltılacağı özel mezarına götürmekti. Sonra sahneden çekilecekti ve bu kesinlikle İncillerde anlatılan şeydir: Luka (23:53) ve Markus (15:46) İsa'nın yakındaki mezara yerleştirildiğini kaydeder. Matta (27:6) bu mezarın, zengin ve nüfuzlu Aramatyalı Yusuf'a ait olduğunu ekler. Bizlere genelde daha fazla detaylı bilgi veren Yuhanna (19:41-42) ise; bu mezarın etrafında bir bahçe olduğunu söyler. Bu bahçe muhtemelen Aramatyalı Yusuf'a aittir.

Yuhanna ayrıca, İsa'nın aceleyle haçtan indirildiğini ve mezara götürüldüğünü vurgular. Sonra Aramatyalı Yusuf ve arkadaşı Nikodim'in, yanlarına çeşitli baharatlar alarak, gece mezarı ziyaret ettiklerini kaydeder: Mürrüsafi ve sarısabır

(Yuhanna 19:39). Bunların esans olarak kullanılabildikleri doğrudur; ancak bir o kadar mantıklı başka bir açıklama daha vardır. Her iki madde de medikal kullanıma sahiptir. Özellikle mürrüsafi kanamayı durdurmak için kullanılır. Bu ilaçların, ölü bedenleri mumyalamak için kullanılmadığı bilinir. Markus (16:1) ve Luka (23:56) da bu ilginç mezar konusuna değinerek, cumartesinin bitiminde kadınların -Mecdelli Meryem ve James'in annesi, Meryem- beraberlerinde baharatlar ve merhemler getirerek, mezara geldiklerini anlatır.

İsa'nın, Aramatyalı Yusuf'a ait bir mezarın ve bahçenin çok yakınında çarmıha gerilmiş olması da dikkat çekici bir bilgidir. Bu çarmıha geriliş de kişiye özel olabilir miydi? Kim bilir, belki de gerçekleşen olayın şahitlerini kontrol altında tutmak istiyorlardı. Luka (23:49), izleyicilerin uzak bir mesafede durduğunu bildirir. Belki de uzakta durmuyor; uzakta tutuluyorlardı. Golgota olayları hakkındaki tanımlamalar; çarmıha gerilmenin gerçekleştiği yerin, aslında bugün dahi kaya mezarların bulunduğu ve muhtemelen İsa'nın arkadaşlarından birine ait olan Gethsemane Bahçesi'nin de içinde yer aldığı Kidron Vadisi olduğunu bizlere gösterir.

Belirtmemiz gereken başka bir gariplik daha vardır: Markus'un İncilinde, Aramatyalı Yusuf'un, Pilateyi ziyaret edip İsa'nın cesedini istediğinden bahsedilir. Pilate, İsa'nın ölüp ölmediğini sorar ve öldüğünü duyunca, nasıl bu kadar çabuk öldü diye şaşırır. Fakat sonuçta İsa öldüğü için Pilate, Yusuf un cesedi haçtan indirmesine izin verir. Eğer orijinal Grekçe metne dikkatlice bakarsak, önemli bir noktayı fark ederiz: Yusuf'un, Pilate'den İsa'nın cesedini istemesi anlatılırken, ceset olarak tercüme edilen soma kelimesi kullanılır. Bu, Grekçe'de yaşayan vücut anlamına gelir. Pilate'nin, Yusuf'a cesedi haçtan indirmesi için izin verdiği anlatılırken de, yine ceset olarak tercüme edilen ptoma kelimesi kullanılır (Markus 15:43-45). Bu sözcük de, et yığını, ceset ve leş gibi anlamlara gelir. Diğer bir deyişle, Markus'un Grekçe metninden anlaşılan odur ki; Yusuf, İsa'nın canlı bedenini istedi ve Pilate de ona ceset olduğunu düşündüğü şeyi verdi, İsa'nın hayatta kaldığı, işte tam burada açığa çıkar; gerçek İncil metninde.

Eğer bu İncilin yazarı gerçeği saklamak istemiş olsaydı, her iki açıklamada da aynı sözcüğü kullanması yeterli olurdu. Yani hem Yusuf'un hem de Pilate'nin konuşmalarını yazarken, ceset anlamındaki ptoma sözcüğünü kullanabilirdi. Fakat yazar, tutarlı olmayı tercih etmemiştir. Acaba bunun nedeni; bu durumun herkesçe bilinen bir gerçek olması ve manipülasyona olanak tanımaması olabilir miydi? Bunun için Yeni Ahit'in, Grekçe'den Latince'ye çevrilişinin beklenmesi

gerekiyordu: Vulgate yani Latince İncil’de corpus sözcüğü hem Pilate hem de Aramatyalı Yusuf tarafından kullanılan sözcüktür ve ceset anlamına geldiği gibi, beden anlamına da gelir. Ve çarmıha gerilmeyle ilgili sır artık saklı kalmıştır.

Teolojik dogmadan sıyrılıp, bakış açısında tekrar küçük bir değişiklik yaparak, çarmıha gerilişi farklı bir yolla değerlendirelim ve İsa'nın nasıl kolayca hayatta kaldığını görelim.

"BENİM KRALLIĞIM BU DÜNYADA DEĞİLDİR" diyordu İsa, Pontius Pilate'ye sorgu esnasında (Yuhanna 18:36). Eğer benim krallığım bu dünyaya ait olsaydı, hizmetkarlarım savaşırdı." İsa'nın bu sözlerinin de, tıpkı vergi vermelerini önermesi gibi, uzlaşmaz Zelotlan öfkelendirdiği kesindi.

Peki bu açıklama gerçekte ne anlama geliyordu? Daha da önemlisi, siyasi arkadaşlarının ve çağdaşlarınınkinden çok farklı olan bu yaklaşım tarzını nerede öğrenmişti?

İsa, bu işi Celile'de öğrenmiş olamazdı; çünkü orası Zelotların anavatanıydı. Zelotlar kendisi için belirli bir kader planlamışken, onun çalışmalarına ve öğretilerine müdahale ederlerdi. Ve her şeye rağmen, bazı nedenlerden dolayı böyle mistik bir bakış açısına odaklanmış olsaydı bile; Zelot öğretmenleri onun kalbindeki bu değişimi görür ve Kudüs'e beklenen Mesih olarak girişine engel olurlardı.

Bütün bunlar, İsa'nın kendi planını hazırladığını gösterir. Öyle bir plandı ki; sadece, kendisine yakın bir kadın tarafından yağlanarak meshedilişini içerecek, ancak Zelotların da, zamanı gelinceye kadar kendisinden şüphelenmemelerini sağlayacaktı. Sonuç olarak, İsa'nın bu işi başka bir yerde öğrendiği sonucuna varabiliriz.

Önemli bir ipucu, İsa'nın, İncillerden birinde geçen şu sözlerinde görülür: "Gözün tek olduğu zaman, bedenin ışıkla dolar." (Luka 11:34).

Bu, Yeni Ahit'te pek göremeyeceğiniz saf mistisizmdir; bunun örneğine Ölü Deniz Parşömenleri'nde vurgulanan Zelot öğretilerinde de rastlanmaz. Bu çeşit bir yaklaşım, Yahudiye'de tektir. Bunlar bizi, İsa'nın başka bir yerde benimsendiği sonucuna varmaya yönlendirir. O, mistiklerin çağlar boyunca anlattıkları Tanrısal Işığı tecrübe etmişti.

Bu açıklama çok önemli olduğu için üzerinde daha fazla düşünmemiz gerekir.

Bu, İsa'nın ekseni etrafında dolaştığı gerçeğin ta kendisidir. Eğer bu açıklamayı anlayabilirsek, İsa'yı anlayabiliriz. Zelotlarla neden anlaşmazlığa düştüğünü ve Kilisenin, onun hakkında neden sürekli yalanlar söylediğini de... Kilise bu tür yalanları devam ettirmek zorundadır; çünkü, eğer İsa hakkındaki gerçek öğrenilirse, kendisinin yok olup gideceğini bilmektedir, işte bu, gerçekten bu kadar önemlidir.

İsa'nın bu yaklaşımı öğrenmiş olabileceği tek bir yer vardı. Yahudi yerleşkeleri arasında, bu tür mistik kavramların düşünüldüğü ve istişare edildiği, Yahudiye'deki politik saplantıların söz konusu olmadığı tek bir yer: Bu yer Mısır'dı.

Mısır'daki Yahudi tecrübesini anlamadıkça; İsa'yı, öğretilerini ve 1. yüzyılda Yahudiye'de yaşanan olayları anlamak olanaklı değildir.

İSA MISIRDA..

İsa'nın onlu yaşlarından itibaren, Celile'den ayrılıp Ürdün'de vaftiz oluşuna kadar geçen süre içerisinde, nerede yaşadığı konusu tam bir muammadır. Luka (3:1-23), vaftiz olayını imparator Tiberius'un on beşinci yılı olarak tarihlendirir- M.S. 27-28 arası- ve İsa'nın o sıralar otuz yaşlarında olduğunu ekler. Emin olabileceğimiz tek şey, İsa'nın yaşadığı yer neresi olursa olsun, İsrail olamayacağıdır.

Bu kesinlik, İncillerin mantığına bakıldığında anlaşılır: İsa Yahudiye'de, Celile'de veya Samarya'da yaşamış olsaydı, bu gerçek de Matta, Markus, Luka ve Yuhanna tarafından, İsa'nın gençliğinde ve vaftizinden sonra yaşadıklarının anlatıldığı şekilde, yüceliğinin sıra dışı hatta mucizevi göstergeleri olarak anılırdı.

İncillerin, öncelikle İsa'nın vaftizinden sonra edindiği misyonuna, ilişkin olduğu doğrudur; ama onun doğumu, ailesinin seyahatleri ve özellikle on iki yaşındayken tapınakta hahamlarla yaptığı tartışma hakkında da detaylar sunulur (Luka 2:41-47). İncillerden en az biri, İsa'nın özellikle ergenliğe geçişi sırasında yaşanan bu tür olaylardan bahsederek, onun dinsel anlayışına dair kanıtlan ortaya koyar. Eğer böyle olaylar anlatılmış olmasaydı, durum oldukça şüpheli olurdu. Ancak durum tam olarak şöyledir: "Yeni Ahit ile ilgili bir araştırma sonucunda, İncillerin, İsa'nın hayatındaki en önemli on sekiz yıllık süreç hakkında hiçbir bilgi içermediği görülmüştür."

Bir gariplik daha vardır: Matta, Markus ve Luka İsa'nın, Celile'de Nasıra kasabasında yaşadığını söyler. Luka, İsa'nın ergenliğe orada girdiğini ve anne babasının Fısıh'ı kutlamak amacıyla her yıl Kudüs'e gittiğini de ekleyerek, diğerlerinden biraz daha fazla bilgi verir. Bu ziyaretlerin birinde, İsa'nın tapınakta bilgili din adamlarıyla oturup, onlara dini konularda sorular sorduğu ve sohbet ettiği görülür. Ne yazık ki; Nasıra diye bir yerin İsa'nın zamanında var olduğunu bile kanıtlayamayız. Nasıra'nın ilk telaffuz edildiği zaman, M.S. 3. yüzyıldan daha erken değildir. Tapınakta geçen bu olay, İncil'e, İsa'nın yaşamındaki pek dikkate alınmamış bir dönemi anlatmak amacıyla yerleştirilmiş olabilir miydi?

İncillerin aktardığı kadarıyla, İsa'nın gençlik döneminde ve yetişkinlik döneminin başlarında gözden kaybolduğu bir sürecin varlığından bahsedebiliriz.

Bu süreç onun, fikirleri, inançları ve daha sonra öğretmeye başlayacağı bilgileri öğrendiği zamana denk gelir. O hâlde İsa tam olarak neredeydi ve bulunduğu yerler neden gizli tutulmuştu? Yeteneği bazı rahipler ve hahamlar tarafından keşfedilmişti de yirmi yıla yakın bir süre boyunca uzak yerlerde mi saklanmıştı? Havariler bu konuda muhakkak bilgi sahibi olmalıydılar. Peki, bu bilginin paylaşılmaması gerektiğini düşündüren sorun ne olabilirdi? İncil yazarlarının gizliliği korumak konusundaki amaçları neydi?

İsa'nın hayatındaki bu belirsiz dönem, birçok uzman tarafından yıllarca araştırılarak, spekülasyonlar yaratılmasına sebebiyet vermiştir. İsa'nın, Roma adaletinden uzaklardaki doğuya, Parthia'ya, Fars topraklarına (Iran) ya da daha ötesi Afganistan'a veya Hindistan'a yapmış olabileceği seyahati hakkında, kendine has yorum ve gerekçeleriyle mantıklı görünen birçok iddia öne sürülmüştür. Bugün bile, Keşmir'de türbesi bulunan Yuz Asaf'ın, aslında çarmıhtan sağ kurtulduktan sonra doğuya, evine dönen ve burada yaşamını geçirip sonunda vefat eden İsa'nın ta kendisi olduğuna inanan birçok insan vardır. Ayrıca, onun çocukken Budistlerden ders aldığı iddiası da ortaya atılmıştır. Bu iddianın, İsa'nın öğretileri ve Buda öğretileri arasındaki benzerlikleri açıklayabileceği söylenir. Ayrıca Hindistan'ın batı kıyılarındaki Malabar'da merkezlenmiş ve Havari Thomas tarafından kurulduğu iddia edilen çok eski bir Hıristiyan topluluk görürüz, İsa'nın gittiği -ve şüphesiz ki Thomas'ın da onu takip ettiği- yer neresi olabilirdi?

İsa'nın doğuya gittiğine dair çeşitli iddiaların çıkış noktası olan argümanlar, çok önemli ve bir o kadar da ispatlanması güç konuları içerir. Hugh Schonfield, Keşmir inançlarını ilk kez 1984'te yayınlanan, The Essene Odyssey (Esseni Serüveni) adlı çalışmasında derinden inceler. Keşfettiği şey, bir Mesihsel Yahudi topluluğunun -Zelot topluluğu- lideri veya lider vekilinin Roma kontrolü altında bulunan bölgelerden kaçıp, kuzeydoğuya gittiği ve sonuçta Hindistan'a vardığıdır.

Schonfield, bu hicretin yaşandığını destekleyecek belgelerin var olduğuna kesin bir şekilde inanıyordu. 1988'deki ölümünden kısa bir süre önce yaptığımız bir görüşmede bana, Irak'ın Musul yöresindeki bir Nesturi Manastırında bulunan kanıtlara çok yaklaştığını anlatmıştı; ancak oradaki Süryani keşişler, bu belgeleri incelemesine kesinlikle izin vermiyorlarmış. Bu manastırın hangi manastır ve bu belgelerin de neyin belgeleri olduğunu bana söylemedi. İnanıyorum ki; o belgeleri ele geçirmeyi hâlâ umuyordu ve içerdiği bilgilerin ne olduğunu da zaten kendisi biliyordu. Öte yandan, M.S. 6. veya 7. yüzyıldan kalma Yahudi ve

Hıristiyan belgelerine sahip olduğu düşünülen Arap tarihçi Abdülcabbar'dan söz ettiği Esseni Serüveni isimli kitabında; bunlara dair bir ipucu bulunur. Bu belgeler anlaşıldığı kadarıyla Musul bölgesindeki Nesturi Manastırı'na yerleştirilmişti." Tabii ki bu. Iraklı Saddam Hüseyin 'e karşı yapılan iki savaştan da önceydi. Artık manastırlardan veya belgelerden geriye bir şey kalıp kalmadığını tahmin etmek çok güç gibi görünmektedir.

Schonfield ve diğerlerine göre; Filistin'i terk eden bu Mesihsel Yahudilerin göç nedeni, 1. yüzyılda yetkililerden gelen zulüm ve şiddetin iyice artmış olmasıydı. Bu topluluğun, engellerle karşılaşmadan inançlarını sürdürebileceği, barış ve huzur dolu bir yere göç etmek istemiş olmaları anlaşılabilir bir sebeptir; her ne kadar İsa, bu resimde kolayca görülemese de,.. İsa, vaftiz edilip görevine başlamadan önce Romalılarında Roma yandaşı Yahudi otoritelerin de dikkatini henüz çekmemişti. Yine de, özellikle Romalılar Kudüs'teki Tapınağa imparatorun resimlerini koydukları zaman, bela çıkarmaktan hoşlanan birçok Zelot vardı. Bu hareketlerden dolayı Yahudilerin direnişleri bize Roma taleplerine karşı duyarlılıklarının hiç azalmadığını göstermektedir. O sırada İsa ne yapıyor olursa olsun, Zelotların damgasını vurdukları bu direnişlere katıldığına dair hiçbir kayıt bulunmaz. O hâlde İsa'nın Roma yargısından kaçması için de hiçbir sebep bulunmamaktadır. Dolayısıyla İsa'nın Yahudiye ve Celile dışına yapacağı herhangi bir yolculuk, zorlamayla değil; kendi isteğiyle olacaktır. Şimdi sorulması gereken soru şudur: O hâlde İsa neden bir maceraya atılmıştır?

Bu sorunun yanıtına dair İncil’de bulunan bir ipucu, kendisine kaynak olan Eski Ahit'ten Yeni Ahit'e yansımıştır. Görüldüğü üzere Eski Ahit peygamberlerinin, gelecek olan Mesih hakkındaki kehanetlerini iletirken anlattıkları detaylar, İsa için çok önemliydi ve bunları harfi harfine uyguluyordu. Bunun örneklerini, Mesihsel iddialarla halkın karşısına çıkmak için Kudüs'e girişi esnasında yaptığı işleri incelerken görmüştük. O hâlde. Eski Ahit'teki Mesihsel kehanetlerde anlatılan tüm bu eylemlerin. İsa tarafından hayata geçirildiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Aslında peygamberlerin bu kehanetleri, İsa'yı kısıtlamıştı. Mesihsel görevinin açığa çıkması için sınırlar koymuşlardı. Özellikle ilginç bir kehanet, peygamber Hoşea (11:1) tarafından iletiliyordu: "İsrail bir çocukken onu çok severdim ve oğlumu Mısır'dan çağırdım." Matta (2:15), bu eski peygamber kehanetini alır ve yanlış bir tarihsel hesapla kaydederek, Kutsal Ailenin Mısır'a, İsa bebekken kaçtığını söyler: "Bu, Tanrının peygamber aracılığıyla bildirdiği şu sözün yerine

gelmesi içindir: 'Oğlumu Mısır'dan çağırdım.' "

BU NOKTADA, BİR ŞEY SÖYLEYEMEYİZ ama 'Neden Mısır?' diye sorabiliriz. Bu Matta'nın İncilindeki küçük bir detaydır ve Roma Kilisesi bunu dikkate almaz. Fakat M.S. 451 yılında, Kalkedon Konsili'ni takiben. Roma Kilisesi'nden ayrılan Kıpti Mısır Kilisesi için bu gerçekten önemli bir detaydır. Kıpti Mısır Kilisesi neredeyse iki bin yıldır, Kutsal Ailenin Mısır'a yaptığı yolculuk, orada ziyaret ettikleri veya kaldıkları yerler ve İsa'nın mucizeleriyle ilgili bir efsaneyi savunmaktadır. Bu efsaneye 'Theophilus Tasavvuru' denir. Theophilus, İskenderiye patriğiydi ve M.S. 385'ten 412'ye kadar Mısır Kilisesi'nin liderliğini yaptı. Ancak bu Tasavvurun, 11. veya 12. yüzyıla kadar yazıya dökülmediği düşünülür.

Hikayenin dindar yapısı ve İsa'nın tanrısallığını haklı çıkarmak için kullanılan argümanları dikkate alırsak, Mısır'daki Yahudi toplumunun -İsa'nın ailesini arasına kabul eden toplum- inançlarından çok uzak bir teolojiye sahip olduğunu görürüz. Bu yüzden, böyle bir yolculuk hakkında tutulmuş bir raporun, yolculuğa ait bazı doğru bilgileri içermesine rağmen, aktardığı bilgilerin tamamıyla doğru olduğu söylenemez. O hâlde, hikayenin neye hizmet ettiğini sormalıyız. Kim bundan bir fayda elde edebilirdi?

Katı Hıristiyan içeriğine rağmen. Tasavvur; Mısır'ın birkaç yüzyıl boyunca Müslüman yönetimi altında kaldığı bir zamanda, yani Haçlı döneminde, İsa'nın Mısır'a ait olduğunu savunan insanların var olduğunu ortaya koyar. Bu, Haçlıları cesaretlendirip, Mısır'ı ele geçirmeleri ve Kıpti Hıristiyan Kilisesi'ni İslam'dan kurtarmak için yaratılmış bir hikaye olabilir miydi? Belki de öyledir; ancak bu argümanlar daha derinden incelendiğinde, elle tutulur yanları pek kalmamaktadır: Kıpti Kilisesi, Roma ile altı yüzyıldan uzun bir süre anlaşmazlık içinde oldu ve inançları en azından Müslüman yöneticiler tarafından engellenmiyordu. O hâlde bu işten en büyük yararı Matta'nın İncil'i görmüştür: Hikaye, Matta'nın İncilinin Kutsal Ailenin kaçışı hakkındaki ifadelerini destekler niteliktedir. Ancak bu işin dolaylı yollardan Kıpti Kilisesi'ne de yararı dokunmuştur. Çünkü Matta'nın İncilinin kabul görmesi durumunda hikayede adı geçen Mısır'daki kutsal mekanlar da değer kazanacak, bu sayede Mısır'ı da kapsayan yeni bir hac yolu açılacaktır. Hacılar da elbette altın getirecek, ticareti canlandıracaktır. Kutsal Ailenin Matta İncilinde anlatılan kaçış hikayesi, ağızdan ağıza dolaşan yerel gelenek veya efsanelerin bir araya toplanmasından ortaya çıkmış bir masala çok benzemektedir. Mısır'da, çok eski ve hikayenin etkisini İslami zamanlara kadar sürdürmesini sağlayacak kadar geniş çaplı bir Yahudi

dönemi yaşandığı kesindir.

MISIR'DAKİ YAHUDİ TOPLUMU sadece büyük değil; aynı zamanda oldukça nüfuzluydu da. Yunan fatihlerin müttefikleri olarak Ptolemiler, fetihten sonra kendi ülkelerinde ikinci sınıf vatandaş yerine konan yerli Mısırlılardan daha yüksek bir sosyal statüye sahiptiler. Ptolemiler, Mısır dilini bile öğrenmeye çalışmamışlardı. Son hükümdar Kleopatra, yönettiği ülkenin anadilini konuşabilen tek insandı. Bu istilanın ve takip eden sürecin kaçınılmaz sonucu, büyük bir halk isyanıydı. M.Ö. 3. yüzyılın sonlarından beri sayısız ayaklanmanın yapıldığı ve M.Ö. 2. yüzyıl boyunca birçok başarılı isyan girişiminin olduğu Teb'de, (şimdiki Luksor) bu milliyetçi hareket kısa zamanda bastırıldı.

İşgalciler, sayıca az olmakla birlikte, psikolojik baskı, aşağılama ve utandırma yöntemlerini kullanarak, özgüven ve toplumsal değerlerini yok ettikleri kalabalık yerli halklara hükmedebilir. Bu teknik, daha sonraları İngilizler tarafından Hindistan'da ustalık ve başarıyla uygulanmıştır.

Yahudileri, Mısır'a yaptıkları büyük göç için cesaretlendiren unsurlardan biri de, İsrail ve Mısır arasındaki sınırların kaldırılması olmuştu; serbest geçişin yapılabildiği M.Ö. 302'den I98'e kadar olan dönemde İsrail, Ptolemi krallığına geçmişti. Bu göçmenler, kısa zamanda Yunan kültürünün içine çekildi; Grekçe öğrendiler, Grek isimleri aldılar ve hem aile hem de iş yaşamlarında, toplantıları sinagoglarda yapılan ticaret birlikleri benzeri Grek ticari ve toplumsal geleneklerini benimsediler. İbranice büyük ölçüde unutuldu ve Grekçe, Mısırlı Yahudilerin günlük hayatlarında kullanmayı tercih ettikleri dil hâline geldi. Birçok sinagogda ibadetler bile Grekçe yapılır oldu.

Bütün bunların sebebini Büyük İskender'e bağlayabiliriz. M.Ö. 332'de Mısır'ı ele geçirdi ve Siva Vahası'ndaki Amon Tapınağına yaptığı gizli bir ziyaretin ardından, 'Tanrının Oğlu' ve Firavun ilan edildi. M.Ö. 331'de Mısır'da, Helenistik bir şehir olarak İskenderiye'yi kurdu. Buranın, Helenistik dünyada en önemli Yunan şehri olma başarısını yakaladığını asla göremeyecekti; burası Atina'dan bile daha büyük ve daha önemli bir yer olacaktı.

İskender, M.Ö. 323'te Babil'deyken, gizemli bir şekilde öldü. Sonra onun Yunanlı generalleri, imparatorluğu aralarında paylaştılar. General Seleucis, Suriye'yi alıp Antakya'ya yerleşti. Ptolemi ise Mısır'ı alarak, kendi adını verdiği hanedanlığı kurdu ve bu hanedanlık M.Ö. 60 yılında ünlü kraliçe Kleopatra'nın ölümüyle son buldu.

Yunanlı Ptolemilerin yönetimi altındaki Mısır, çok büyük bir ticaret hacmine sahipti. Bunun sebebi ise; Roma'nın bütün buğday ve tahıl ihtiyacını buradan temin etmesiydi. Hiç abartısız, imparatorların kaderi, Mısır'daki bu ticaretin devam etmesine bağlıydı. Böyle bir ticaret hacmi Ptolemilerin güçlü bir ordu ve donanma kuvvetleri kurabilmesine olanak sağlamıştır. Bölge çok zengin olmuştu; hükümetin yıllık geliri, ortalama 288 ton altına eşitti, İskenderiye'de kurulan bir kraliyet bankası mevduat alıyor, ipotekler düzenliyor ve parayı yönetiyordu. Bölgede bulunan, dünyadaki en büyük ve olağanüstü kütüphane sayesinde kültürel yaşam da zenginleşmişti. İskenderiye'ye demir atan gemilerin tüm yolcularının üzerlerindeki kitaplar alınıyor, birer kopyası çıkarılıyordu. Kitabın orijinali kütüphanede kalıyor, kopyası ise sahibine teslim ediliyordu. Ayrıca dünyanın her yerindeki kütüphanelerden kitaplar satın alınarak, İskenderiye'ye getiriliyordu. Anlatıldığına göre; İskenderiye Kütüphanesi, sonunda yedi yüz bin tomara sahip olmuştu. Bunların çoğu ana kütüphane Mouseion'un yedi büyük salonundaki raflarda; kırk bin adetlik küçük bir bölümü de Serapis Tapınağındaki daha küçük bir kütüphanede duruyordu.

Bu hareketliliğin bir sonucu olarak, Mısır'da yeni şehirler kuruluyor ve varolanlar da genişletiliyordu. İskenderiye, Roma İmparatorluğu içerisinde İsrail'den sonra en büyük Yahudi nüfusuna sahip şehirdi. Mısır'da ortalama üç yüz bin Yahudi yaşıyordu: Yarısı taşra kentleri veya kırsal alanlarda toprak sahibi olarak ikamet ediyor ve diğer yarısı da İskenderiye'de yaşıyordu.

Yahudi halk, İskenderiye'nin doğu kesiminde kurdukları Yahudi mahallesinde toplanmıştı; bu bir getto değildi ve şehirdeki bütün Yahudiler büyük prestij sahibiydi. Bu toplum, İskenderiye'den yarı bağımsızdı. Bir valinin kontrolü altında kendi mahkemelerine sahiptiler ve kültürlü üyeleri ülkede yüksek pozisyonlara yükselmişti. M.Ö. 2. yüzyılda VI. Ptolemi ve II. Kleopatra hükümdarlığı döneminde bütün Mısır'ın yönetimi, ordu ve donanmanın kontrolü Orüas ve Dositheus adında iki Yahudiye verilmişti.[6] Daha sonraları M.Ö. 115'ten l0l'e kadar hüküm süren III. Kleopatra'nın ordusunun iki generali de Yahudi olmuştur.

Şüphesiz Yahudilerin o zamanın öncesinde de, Mısır'la temaslarının uzun bir tarihi vardı; Yusuf ve Musa'nın hikayelerini saymasak bile... Firavunlara hizmet eden Yahudi askerlerin, muhtemelen M.Ö. 7. yüzyılda başta Nubia'ya olmak üzere güneye birçok sefer yaptıkları bilgisini zikredersek, daha sağlam bir zeminde tartışabiliriz. Yaremya (44:1) M.Ö. 7. yüzyılda Mısır'da yaşayan Yahudi kolonileri hakkında öfkeli açıklamalarda bulunarak; başta o dönemde Mısır'ın

başkenti olan ve bu seferlerden birine maruz kalan Memfis olmak üzere. Mısır'daki birçok bölgenin adını anar.

Papirüs belgelere göre; M.Ö. 5.yüzyılda, Nil'deki Elephantine Adasında Mısır'ın güney sınırındaki askeri üs bir Yahudi askeri kolonisi kuruldu. Bu koloni; bir kaleye, bir gümrük muhafazaya ve aktif görevden emekli olmuş asker ve ailelerinin yaşadıkları bir kasabaya sahipti.

Adada, Mısırlılara ait Tanrı Khnum Tapınağı bulunuyordu; Yahudi halkı için bir de Yehova Tapınağı vardı, iki tapınak birbirine yakındı. M.Ö. 6. yüzyılın başlarında, Kudüs'teki tapınağın yıkılmasından ve içindekilerin Babil'e esir olarak götürülmesinden sonra; Elephantine Adasındaki tapınak, hizmet veren tek Yahudi tapınağı oldu ve özveriyle yapılan işler sayesinde, dini ayakta tutmaya devam etti.

Yazık ki; Mısır'ın Perslerin kontrolü altında bulunduğu Darius döneminde (M.Ö. 522-486), Yahudiler ile Mısırlılar arasındaki gerilim giderek yükseldi ve sonunda Elephantin Mısırlıları, Yehova Tapınağını yıktı. Yeniden inşası için imparatorluk onayı M.Ö. 406'ya kadar verilmedi; M.Ö. 401 'de tekrar inşa edildi. Ancak kısa süre sonra tekrar yıkıldı ve o tarihten itibaren tapınağa, ve askeri koloniye dair hiçbir bilgi alınamadı. M.Ö. 400 civarında Mısırlılar işgalcileri kovdu ve yeni bir Firavun tahta çıktı. Mısır'da milliyetçiliğin dirilişi, Yahudi kolonisinin yok olmasındaki en önemli faktörlerden biridir.

Bugün, geniş Yahudi kitlesine ait kalıntıların bulunduğu yerde, Kahire'deki Alman arkeoloji okulunun kazı çalışmaları devam etmektedir. Keşifleri, resmi yetkililer tarafından hafife alınsa da -Elephantine Adasindaki küçük müze, yerleşim alanındaki Yahudi doğallığını dikkate almaz- arkeologlar kazılarını, hevesle yapmaktadır.

Bölgeye yaptığım bir gezide, Yahudi kasabasının büyük ve etkileyici kalıntılarına hayran kalmıştım: Dar sokaklarla birbirinden ayrılan çok katlı taş binaların kararmış yıkıntıları, adanın güney ucundaki bir tepeden, altın kum tepelerinin yükseldiği çorak batı sahili arasından geçen, martı kanadı gibi bembeyaz yelkenleri olan teknelerin gezindiği Nil Nehri'ne bakıyordu.

Sitede çalışan arkeologlar, bana, üzerinde Aramice yazılar bulunan ve Yahudi adlarının kayıtlı olduğu bir ostraka (yazı malzemesi olarak kullanılan kırık çömlek parçaları) bulduklarından söz ettiler. Kalıntılar, bütün evlerin yakılarak

yok edildiğini ve Yahudi halkının sonunu getirdiğini gösteriyordu. Aynı kaderi Yehova Tapınağı da paylaşmıştı. Ptolemiler zamanından kalan ve şu anda harabe hâlinde olan Khnum Tapınağı'nın, eski Yahudi yapısının bulunduğu yerin üzerine inşa edildiği düşünülüyor. Burası, Yahudi kasabasının yıkıntılarının içindedir ve dolayısıyla Yahudilere ait olmayan bir tapınağın burada olması garip görünmektedir. Fakat yine de Elephantine Adası'ndaki Yehova Tapınağı, Mısır'da Yahudilere ait sonuncu kutsal mekan olmadı.

BU TAMAMIYLA BİR SIRDI. İsa'nın yaşadığı süre boyunca, Mısır'da faaliyet gösteren bir Yahudi tapınağı olmuştu. Buradaki hahamlar, tıpkı Kudüs'teki tapınakta olduğu gibi görevlerini icra ediyorlardı. Bu tapınak, Yahudi dünyasında meşru hahamlar tarafından idare edilen tek yer olarak görülüyordu ve Kudüs'teki tapınağın yıkılmasının ardından birkaç yıl daha ayakta kaldı.

Hahamların, buranın gerçek Yahudi inancına göre idare edilen tek tapınak olduğuna dair iddiası, Yahudi halkı tarafından da kabul görmüştü. Hemen bütün kaynaklar buradaki hahamların, Kudüs'tekilerin aksine, gerçek Sadokite hahamları olduğunu doğrular. Sadokite hahamları, 'Sadok'un oğulları' olan Levili kahinlerin torunları ve varisleridir. Hezekiel (44:15-16) onların, hizmet etmek ve tapınmak için tanrının huzuruna çıkacaklarından bahseder. Bu mirasın, Ölü Deniz Parşömenleri'ni yazan grubun üyeleri için hayati öneme sahip olduğunu görürüz: Kendilerini tanımlamak için kullandıkları terimlerden biri, benei Zadok yani Sadok'un oğullarıydı; bu sorumluluğu ciddi şekilde üstlendiler. Parşömenlerden biri olan Şam Belgesi, eski adıyla Sadokite Yapıtı şöyle yazar: "Sadok'un oğulları, İsrail'in seçilmişleridir."

Bu tapınak üzerine çalışmalar yapmış birkaç modern kurumdan biri olan. Yeni Zelanda'daki Waikato Üniversitesi'nden Profesör Joan Taylor, buranın kesinlikle bir Sadokite kurumu olarak değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Bu durum, tapınağı Ölü Deniz Parşömenleri ile ilişkilendirir ve hikayemizin konusuna bizi daha da yakınlaştırır.

Ölü Deniz Parşömenleri'ni kuşatmış sırlardan biri, Kumran'daki 7 numaralı mağaraya ilişkindir: Bu mağarada bulunan tüm metinler -Mısır'dan Çıkışın bölümleri, Yaremya'nın Mektup bölümü ve tanımlanamayan on yedi küçük bölüm- papirüsler üzerine Grekçe yazılmıştır. Kumran'daki tarikatın, yabancılara şiddetle karşı çıktığını kabul edersek, grubun herhangi bir üyesinin Yunanlı olması olanaksızdır. Burada mantıklı olabilecek tek açıklama, bu Zelotların ana dilinin Grekçe olduğu ve İbranice ya da Aramice'yi bilmedikleridir. Peki birer

Zelot olan bu Yahudiler nerede yaşamışlardır? Bildiğimiz tek şey, Mısır'da yaşamış olabilecekleridir.

Tapınakla ilgili aktarılan her bilginin, bugün bile hassas bir zemin üzerinde oturduğunu görmek gerçekten de inanılmazdır. Uzun zaman önce tarihçi Josephus, kendine göre sebeplerden dolayı, bu tapınağın aslında Yahudi yasasına aykırı davranan, hizipleşmiş bir kurum olduğunu iddia eder. Bu hüküm, Kudüs'teki tapınağın meşru olmadığını göstermek için verilmiştir. Bunun yanı sıra modern Yahudi Ansiklopedisi'nin bile aynı tavrı sergilemesi ilginçtir: Tapınak, Kudüs'teki tapınağa gönülden bağlı olan Mısırlı Yahudi halkına dinsel hizmet sunmuyordu. Akademik çevreler de bu görüşü destekler niteliktedir: Oxford tarih Profesörü Geza Vermes, tapınağı, 'kutsal kitap yasalarına aykırı hareket eden gayri meşru bir yapı' olarak tanımlar. Devamında da hiçbir Filistinli muhafazakarın, bu Kurumun yönetiminden -her ne kadar hahamları Sadok hanedanlığı'nın üyesi veya müttefiki olarak bilinse de-hoşlanmadığını ekler."

Mısır'daki Yahudi tapınağının kuruluşunun ardındaki hikaye basittir: Önceleri Ptolemi Hanedanlığı, Mısır'ı ve İsrail'i birlikte yönetiyordu. Vergiler ödendiği sürece, Mısır'daki yöneticiler, İsrail'in idare yetkisini yüksek rahip ve konseyinin eline bırakmaktan hoşnuttu. Yüksek rahip bir çeşit vali statüsündeydi ve Ptolemilerin hizmetindeki Yahudi ordusunu kumanda etme yetkisine sahipti.

M.Ö. 200 civarında Suriye'nin yöneticisi Seleucid Hanedanlığı, İsrail'i fethetti. M.Ö. 175 yılında, Antiochus Epiphanes hükümdar olduktan sonra, Yahudiye ve Mısır'daki etkilerini artırmak için, M.Ö. 170'te Kudüs ve Mısır'a saldırdı. VI. Ptolemi'nin yakın dostu, Sadokite Yüksek Rahibi III. Onias, emrindeki Yahudi ordularını Seleucidlerin üzerine sürdü. Ancak Suriye kuvvetleri üstün geldi ve Onias beraberindeki birçok hahamla Mısır'a kaçmak zorunda kaldı. Bu sırada, Kudüs'teki tapınak, Suriye yandaşı ve Sadok Hanedanı'ndan da olmayan hahamların eline geçti.

M.Ö. I69'da Antiochus, bir saldırı daha yaptı ve tapınaktaki hazinelere el koydu. Bir sonraki yıl, Mısır'a tekrar girdi; ancak bu kez güçlü Romalılar, Antiochus'a oradan çıkmasını emretti. Amaçları; Roma'nın tahıl tedariklerini güvence altına almaktı. Antiochus 167'de, Yahudilerin tapınakta ibadet etmelerini de yasakladı ve tapınağı Zeus'a adadı. Bu, İsrail'de, Makabiler önderliğindeki Yahudileri isyana sürükleyen sonuncu hareket oldu.

Onias sürgündeyken, meşru tapınak hizmetleri vermenin yollarını arıyordu.

Mısır deltasında harabe hâlindeki Bubastis Tapınağı'nı yeniden inşa edip bir Yahudi tapınağı olarak kullanmak için Ptolemi'den izin istedi; Ptolemi bu talebi onayladı. Bu tapınak, Kudüs'teki ile aynı tasarımda inşa edildi. Hizmete girdikten sonra burası, Sadok Hanedanı'ndan olan meşru hahamların hizmet ettiği tek tapınak oldu. Aynı zamanda tek meşru tapınak olarak kabul edildi. Ama Yahudiye'nin dışında olduğu için, statüsü her zaman tartışılmıştır. Aslında, görünüşe göre, bu tapınak inşa edilirken, Sadokitelerin amacı; zamanı gelip Kudüs'teki tapınağa geri dönene kadar, burada meşru din hizmetleri verebilmekti. Hahamlar fırsatını buldukları anda burayı bırakıp, eski tapınaklarına geri döneceklerdi; fakat maalesef bu hiç gerçekleşmedi. Tapınak ve Sadokiteler burada ortalama iki yüzyıl daha kalıp, din hizmetlerini sürdürdüler.

Bu yüzden, Mısır'daki bu kurumun gayrı meşru ve Yahudi yasasına karşı olduğunu düşünmek anlamsızdır. Hahamsal gelenek, o dönem bu iki tapınaktan - belirtilen nedenlerden dolayı- hangisinin meşru sayılması gerektiği konusunda yapılan tartışmaları kaydeder. Bu tartışmaların en önemli konusu; Mısır'daki tapınakta edilen yeminlerin, Kudüs'tekilerin yerine geçip geçmeyeceği ve bir din görevlisinin hizmet etmek için Mısır tapınağından Kudüs tapınağına gitmesinin mümkün olup olmayacağıdır. Ayrıca, Tora'nın[7] tapınak konusundaki hiçbir ifadesinden, Onias'ın tapınağının kınanması gerektiği anlamı çıkarılamaz.

Çok az insanın hakkında bilgi sahibi olduğu bu tapınağın neden bu kadar hassas bir konu olarak değerlendirildiğini anlayabilmek için, tapınağın tarihine bir göz atmalıyız. Bu, diğer bazı sorulara yanıt bulmamızı da kolaylaştıracaktır; "Neden 1929'dan beri hiçbir arkeolog bu siteye ilgi göstermemiştir?" 'Sitede, eski İbranice dilinde yazılmış kitabelerin bulunmasına rağmen, neden hiçbir zaman sistemli bir kazı çalışması yapılmamıştır? "Arkeolog Flinders Petrie burada Yahudi mezar taşları ve İbrahim adının anıldığı metinler bulduğunu söylemiştir.

Akla gelen ilk olasılık; sitenin, siyasi nedenlerden dolayı, Egiptoloji araştırmalarına eklenmesinin istenmemiş olabileceğidir. Ne yazık ki bu durum, siteyi bir sır dünyasının içine gömen ve sonsuza dek öyle kalmasını isteyenlerin amacına hizmet etmektedir. Kahire'den ortalama 32 km. uzaklıkta olan Tel el Yahudiye (Yahudiye Tepesi) denilen bu site, ağır tahribat görmüştür ve yakın bir gelecekte, büyümekte olan Shibin al Qanatir kentinin varoşları, bu bölgeye yayılacaktır. Harekete geçmek için zaman hızla azalmaktadır.

Bu tapınağın öyküsü, Yahudi tarihçi Josephus tarafından anlatılır, ilk kitabı olan Yahudi Savaşı'nda Mısır'daki tapınağın, kendinden önceki haham Simon'un oğlu

ve VI. Ptolemi'nin arkadaşı olan yüksek rahip Onias tarafından inşa edildiğini yazar. Bu rahip, tarihte III. Onias olarak bilinen, Sadok Hanedanı'ndan gelmiş bir yüksek rahiptir.

Ortalama on beş yıl sonra Josephus, Yahudilerin Kalıntıları'nı (Antiquities of the Jews'i) yazdı. Fakat bu çalışmasında hikayenin ayrıntılarında değişikliğe gitti: Mısır'daki tapınağı, III. Onias'in oğlu olan IV. Onias'e atfetti. Bu durum sadece, tapınağın inşa edişinin daha sonraki bir tarihte olması gerektiği anlamına gelmiyor; aynı zamanda tapınağın kurucusunun Sadok Hanedanı'ndan bir yüksek rahip olmadığı sonucunu da doğuruyordu. Ortaya çıkan bu sonuç, Josephus'un amacına hizmet eder. IV. Onias, Mısır Ordusu'nda bir kumandandı ve kendisinden sonra iki oğlu da, orduda kumandanlık yaptı. Josephus, hikayenin niteliğini değiştirerek, Mısır'daki Yahudi tapınağının meşruluğunu geçersiz kılmıştı. Peki böyle bir şey yapmak istemesinin ardında yatan neydi?

Bu hata, günümüze dek süregelmiştir. Oxford'dan Geza Vermes, Mısır Tapınağı kurucusunun, IV Onias olduğunu açıkça ifade eder ve dolayısıyla bu tapınağın kurumsal olarak tanınma statüsünden çıkarılmasını destekler. Bu örnekteki çözüm basittir: Eğer tarih, III. Onias'ı kurucu olarak kabul etmeyi tercih ederse; bu tapınak meşru, Kudüs'teki tapınak da gayrimeşru olur. Eğer tarih, IV. Onias'ı kurucu olarak kabul etmeği tercih ederse, Mısır'daki tapınak gayrımeşru olur. Josephus'un Yahudi Savaşlarında. sunduğu kanıta ve ilginç şekilde eski hahamsal geleneğe göre güneşi temsil ettiğini belirtir. Ve Josephus'a göre, Onias'ın Tapınagı'nda yedi kollu şamdan yoktur. Bunun yerine 'parlak bir ışık saçan, yukarıdan asılı tek bir meşale' vardır. Büyük bir ihtimalle, bu meşale güneşi temsil etmekte ; dolasıyla da Onias'ın Tapınağı'nda, güneş takvimi kullanıldığı anlamına gelmektedir. Eğer öyleyse, bu, sanıldığından daha büyük olan Zelot dünyasına ait önemli bir bilgidir.

Şimdi, bu karmaşık parçaları bir araya getirmenin ve bu tapınağın neden bu kadar düşmanlık kazandığını -ve neden bugüne kadar böylesine hassas bir durum olarak kaldığını- görmenin zamanı geldi. Bu, ilk bakışta önemsiz bir konu gibi görünebilir. Ancak, en az daha önce belirttiğimiz -önemsiz gibi görünen- İsa'nın Hint sümbülü yağıyla meshedilmesi veya Aramatyalı Yusuf ile Nikodim'in, beraberlerinde tıbbi yağlar ve baharatlar götürerek, İsa'nın mezarına yaptıkları gece ziyareti konuları kadar önemlidir. Bölgeye dair edindiğimiz bu bilgileri aklımızda tutarak, hiç açıklanmamış bu olaylara tamamen farklı bir açıyla bakan bir değerlendirme yapmaya artık hazırız.

JOSEPHUS, ROMA'DAKİ İMPARATORLUK SARAYINDA hatırı sayılır bir lüks içinde yaşayıp, Kudüs'teki tapınağın yakılmasını ve binlerce yurttaşının uğradığı katliamı kaydeden tarihi yazarken, Zelotları ve uğrunda mücadele ettikleri şeyleri kötülemek için pek çok nedeni vardı. Yeni patronları olan Roma imparatorluk ailesi için, en azından Zelotları karalayabilirdi.

Hatırlayalım ki; Zelotları, çok büyük kayıpların verildiği yıkıcı bir savaşa yol açmakla suçluyordu. Oysa geçmişte kendisi de bir Zelot kumandanıydı. Belli ki; Josephus, kendini aklayıp temize çıkarmaya çalışıyor ve geçmişin bilinemezliğini akıllıca kullanıyordu. Yahudi milletini günahsız olarak resmederken acı duyuyordu: Mısır'daki ptolemi ve Yahudiye'deki Romalı efendilerinin sadık kulları, tahrikçi ve katil Zelotlara uyup yoldan çıkmıştı, işte konunun en önemli noktası burasıdır: Anlaşılacağı gibi, Mısır'da bulunan Yahudi tapınağındaki rahiplik anlayışı Sadokite hahamlığıydı; ayrıca Yahudiye ve Celile'deki Zelotlar da Sadokite taraftarıydı ve onlar, Ölü Deniz Parşömenleri'ni yazan Sadokite taraftarı Zelotlardı. Bu feci savaş, Yahudi yasasına sadık Sadokite taraftarlarınca tetiklenmiş ve icra edilmişti. Josephus, Mısır deltasındaki, Sadok'un sojomdan gelen meşru hahamların hizmet verdiği Yahudi tapınağını, elbette ki küçümsemek zorundaydı. Roma'nın aristokrasisinin merkezindeki ayrıcalıklı pozisyonunu yitirmemek için başka bir seçeneği yoktu.

Özellikle İskenderiye şehrinde büyük nüfusa sahip olan Mısır Yahudi toplumu, belayı uzak tutmak için savaştan kısa bir süre önce, Yahudiye'deki kardeşlerini ziyarete gitmişti. Kaçan Zelotlar, İskenderiye'ye gelip orada halkı kışkırtmaya ve kendilerine karşı çıkan önde gelen Yahudileri öldürmeye başlayınca, Yahudi nüfus onları hemen Romalıların eline verdi ve işkenceyle öldürüldüler. Belli ki İskenderiyeli Yahudiler, kendi toplumlarıyla Sadokite hareketinin arasındaki mesafenin mümkün olduğunca uzak olmasını istemişlerdi.

Şunu da belirtelim ki; deltadaki Yahudi tapınağının varlığına rağmen, İskenderiye'nin önde gelen zengin ve güçlü Yahudileri, Kudüs'teki tapınağın en büyük destekçileriydi. Orada Sadok soyundan olan, meşru bir yüksek rahibin eksikliği, onlar için fazla bir önem teşkil etmiyordu. Mısır'ın finansal idarecisi olan Yahudi soylusu İskender Lysimachus, Kudüs'teki tapınağın en büyük bağışçılarındandı. Tapınakta bulunan 15 metre yüksekliğindeki çift kapının kalın, altın ve gümüş plakayla kaplanması için gereken parayı kendi cebinden vermişti. oğlu, M.S.46'dan 48'e kadar Mısır valiliği yapan General Tiberius İskender; daha önce de belirttiğimiz gibi Titus'un yakın arkadaşı ve M.S. 70'te tapınağı yıkan Roma ordusunun askeri personel şefiydi. Ne baba ne de oğul,

Sadokite taraftarı olan Zelotlardan hoşlanmıyordu. Ve yine daha önce belirttiğimiz gibi General Tiberius İskender, Josephus'un yakın bir arkadaşıydı.

İskender Lysimachus'un ünlü bir kardeşi vardı: Filozof İskenderiyeli Philo. Philo, Yahudi düşüncesine mistik bir yaklaşımla bakarak, Platon felsefesini ve Yahudiliği beraber resmetme girişiminde bulunmuştu. Günümüze kadar gelmeyi başaran çalışmalarında, önemli olduğunu düşündüğü birçok Yahudi dinsel gruptan bahseder. Mistik, hatta ezoterik yapıları olan bu gruplara kişisel ilgi besler. Yahudi dinine dahil olan bu gruplar, ona göre Platonculuk ve Pisagorculuk gibi hayranlık duyduğu Yunan felsefe geleneklerine eşdeğerde olan gruplardır. Yahudilik hakkında yaptığı çeşitli incelemelerin hiçbirisinde, Onias tarafından deltada yaptırılmış bir tapınaktan bahsetmez.

Onun bu konudaki sessizliği merak uyandırıcıdır; ama okuyabildiğimiz kadarıyla, onun bir sebeple buranın varlığını görmezden gelmeye karar verdiği sonucunu çıkarıyoruz. Bu durum, kendi içinde bazı bilgileri açığa çıkarır. İskenderiye'deki önemli Yahudilerin çoğunun, Mısır'da böyle önemli bir nesil tarafından idare edilen bir Yahudi tapınağının varlığından dolayı mutluluk duymuş olmaları gerektiğini düşünebilirsiniz. Ama öyle olmadı ve onlar Philo'nun kardeşi gibi, Kudüs'teki tapınağı -Zelotların şiddetle karşı çıktıkları hahamlar tarafından yönetilen tapınağı-desteklemeye devam ettiler. Philo'un bu sessizliğinin sebebi, deltadaki tapınakta hizmet veren hahamlarla Zelotların aynı görüşleri paylaşıyor olması olabilir miydi? Zelotların politik amaçlarını biliyor ve bunlara karşı çıkıyor olabilir miydi? Bu, Philo'nun garip dışlayışını anlayabilmek açısından, ortaya konabilecek mantıklı bir önermedir.

Bu tapınak, Yahudiye'den, bugünkü Kahire havaalanının içinde bulunduğu bölgede yer alan önemli Mısır kenti, Heliopolis'e gelen yol üzerinde bulunuyordu. Karayoluyla Yahudiye'den Mısır'a gelen herkesin, Heliopolis'e giden yolu kullanması gerekirdi. Grek şehirleri olan Naucratis ve İskenderiye'ye giden yol çatallaşıp batıya doğru döndüğü zaman, bu yol değil de diğer yol takip edilirse, tapmağa, Heliopolis ve Memfis'e gidilebilirdi. Eğer İsa ve ailesi Mısır'a seyahat ettiler ve iyi Zelotlar gibi, Grek etkisi altındaki Yahudi toplumlarından uzak durmak istediler ise; Onias'ın tapınağından geçen bu yola devam etmiş olmalıydılar. Bunu görmezden gelmek olanaksızdır.

Sadok soyundan gelen hahamların, Kudüs'teki tapınakta eski mevkilerini geri kazanmalarını uman ve bunun için dua eden Zelotlar arasında yer alan İsa ve ailesinin yolculukları sırasında Mısır Yahudi tapınağının yanından geçip

gitmeleri hiç ihtimal dahilinde görünmez. Bütün bu gözlemler bizi, Onias'ın Tapınağı'nın, İsa'nın ilk eğitim yeri olduğu fikrine götürür. Burası belki de onun, Zelotların politik dünyasına giriş yaptığı yerdi.

Bir anlamda bu tapınağı, Grekçe konuşan Zelotların sanatlarını öğrenmiş olabilecekleri yer olan Celile'nin denizaşırı şubesi olarak görebiliriz. Ayrıca burası, ailesinin İsa'yı getirmesi için iyi bir yerdi. Böylece İsa, İsrail'in Mesih'i olmanın ne anlama gelebileceğini öğrenecekti. Çünkü Mesih'in rolü üzerine aktarılmış bütün metinler ve yorumlar burada mevcut olmalıydı. Böylece, artık elimizde Kutsal Ailenin Mısır seyahati için iyi bir sebep olmuş oldu. Tabii Matta'nın, 'Herod'un bebek katliamları nedeniyle doğan tehlikelerden kaçmak için' diye kamufle ettiği kısa yorumu için de... Aslında bunu bir kaçış olarak görmemek gerek. Bunun yerine, İsa'nın büyümesi, eğitim alması ve Yahudiye veya Celile'deki belalardan uzak, öğretilerini aktarması için yapılmış olumlu bir hareket de diyebiliriz. Zelot ilkeleriyle yetişmesine rağmen. İsa gördüğümüz kadarıyla bazı konularda gizlice başka bir rota izler. Bunlardan biri, yağlanarak Mesih olmasının hemen ardından, yani herhangi birinin kendisine karşı gelmesi için artık çok geç olduğu zaman açığa çıkıyor. Bu rota, daha mistik bir rotaydı. Peki, Mısır'ın Yahudi dünyasında, böyle bir rotayı nerede öğrenmiş olabilirdi? Bu soruyu yanıtlamak için, o dönemin mistik gruplarından birine; İskenderiyeli Philo tarafından tarif edilen bir gruba bakmalıyız.

MAYRUT GÖLÜ, İSKENDERİYE'NİN güneybatısına uzanır. Göl ve deniz arasında, şehir duvarlarından ortalama on sekiz kilometre uzakta, kalker yapılı alçak bir tepe bulunur, İskenderiyeli Philo zamanında, bu tepenin her iki tarafındaki daha alçak yerlerde, İskenderiyeli zenginlere ait yazlık villalar, küçük köy ve kasabalar vardı. Hem göle hem de denize yakınlığı nedeniyle bu kalker taşları, şehirdeki havadan daha serin ve temiz olan meltem esintileri tarafından süpürülüyordu. Bu tepede, doğanın verdiği huzurdan, civardaki villa ve kasabaların sağladığı güvenlikten, temiz deniz havasından istifade eden; kendilerini derin düşünceye adamış Yahudi filozoflardan oluşan, küçük bir topluluk yaşıyordu. "

Therapeutae adı yerilen bu topluluk, Philo'nun anlattığına göre, hem bedeni hem de ruhu güçlendirme ile ibadet konularına yoğunlaşmıştı. Therapeutae'nin ibadetleri 'Öz Varlık' kavramı -yaratılmamış ve sonsuz olan Tek Tanrısal Gerçeklik inancı- üzerine merkezlenmişti. Bu, sözcüklerle tarif edilmesi olanaksız olan bir tanrısallık kavramıydı.

Therapeutae, önemli bir noktada, Philo'nun tarif ettiği Esseniler gibi, diğer adanmış gruplardan farklılıklar gösteriyordu. Therapeutae grubu içinde kadınlar, diğer üyelerle eşit görülüyor ve toplumun ruhsal faaliyetlerine erkeklerden aşağıya kalmayacak bir bütünlükte katılıyorlardı. Philo, Josephus ve Pliny ye göre Esseniler, tam tersine kadını dışlamaktan gurur duyuyorlardı; onların inancına göre kadınlar, insanın dikkatini dağıtan, gereksiz birer eğlencelik eşyaydı. İsa'yı, Esseniler ile özdeşleştirmek konusunda birçok girişim bulunduğu için, burada tekrar hatırlatmamız gereken, İsa'nın çevresindeki kadınlara verdiği değerdir. Öyle ki, bazı erkek havarilerinin bundan dolayı yakınıp şikayette bulunduğu İncillerde belirtilir.

Therapeutae, göründüğü kadarıyla soylu sınıfını oluşturan, iyi eğitimli ve zengin İskenderiyeliler arasından, dünyevi zenginlikten vazgeçip, basit bir komün hayat yaşamayı seçen ve kendisini ibadete adayan kişilerden oluşmuş seçkin bir topluluktu. Philo'nun, kişisel deneyimi karakteri içeren yorumlarından da anlaşılmaktadır ki; kendisi de bu grubu ziyaret etmiş ve ibadetlerine katılmıştır.

Fakat bu grup tek değildi: Philo, kendisini bir çeşit derin düşünceye adamış ve Mısır'ın bütün bölgelerine dağılmış diğer gruplardan da bahseder. Philo, bu tarz grupların dünyanın farklı yerlerindeki çeşitli dinsel gelenekler kapsamında var olduğunu belirterek, Therapeutae'nin, her ülkeye yayılan bu mistik geleneğinin 'Yahudi versiyonunu' temsil ettiğini açıklar.

Therapeutae'nin, kadınları dışlamak yerine, kabullenmekle asıl göstermek istediği; bir grubun kendini, ruhun en yüksek deneyimini kazanmak için - doğruyu ve yanlışı kalp gözüyle görmek- tekamüle adamasında, cinsiyetin konu dışı bir kavram olduğudur. Bugün, bizim 'kendini bilmek' olarak tanıdığımız bu kavram, Philo ve İsa'nın dünyası (o zamanın koşulları) göz önüne alındığında, gerçekten de büyük bir devrim sayılır.

Therapeutae bireyleri, mistik bir düş gücüne sahiptiler: Görme gücünü kullanmanın, öğrenilmesi gereken ilk ders olduğunu düşünen bir toplum olan Therapeutae'nin, mutlak varlığı görüp, algıların güneşine ulaşmayı arzulaması çok hoş bir şey" diye yazar Philo.

Therapeutae üyeleri, gerçeğin tasavvurunu -Philo'nun değişiyle "Öz-Varlığı"-, geçici yaşama ait bu madde dünyasının ardında gerçekten varolanı deneyim ederek, dolaysız bir şekilde görmek istiyorlardı. Bu ise, klasik dünyada, özellikle 'gizemciler' diye adlandırılmış büyük ve gizli mezheplere mensup bazı mistik

grupların ana hedefiydi. Şimdi, mistiklerle aynı sonu arayan ama Yahudi geleneklerine göre davranmış olan bir grupla karşı karşıyayız...

Therapeutaeler şafakta ve gün batımmda dua ederdi. Gün boyu da kutsal metinleri okurlardı. Ancak bu metinleri Yahudi ulusunun tarihi olarak değerlendirmez, birer alegori olarak görürlerdi. Philo'nun ifadesine göre; bu metinlerde, ancak dikkatle incelendiğinde anlaşılabilen gizli anlamlar olduğuna inanırlardı.

Aralarından kıdemli bir üye tarafından yapılan konuşmayı dinlemek için, her yedi günde bir bir araya geliyorlardı. Her elli günde bir de beyaz cübbeler giyinerek, büyük toplantılarını yapıyorlar, kutsal ama sade yemeklerini yiyorlar; bir aradaki erkek ve kadınlardan oluşturdukları korolarıyla karmaşık ritimli ilahiler söylüyorlardı. Bu şenlik, gece boyu, şafak sökene değin devam ediyordu. Güneşin etkisi, onların ibadetlerinde belirleyici bir unsurdu: "Güneş doğarken, yüzleri ve bedenleri doğuya dönük vaziyette ayakta durup; kollarını yukarı, cennete doğru kaldırıyorlar, parlak günler ve gerçekliğin bilgisine kavuşmak için dua ediyorlardı."

Açıktır ki bu, tapınak ibadetlerine hiç de bağlı olmayan, çok farklı bir Yahudilik anlayışıydı. Kudüs ve Mısır tapınaklarındaki hahamların inandığı Yahudilik anlayışında çok önemli olan unsurlar, Pisagorculuğunkine çok benzeyen Therapeutae ibadetlerinde görülmüyordu. Dine hizmet eden bir yüksek rahip, Zelotların mücadeleleri veya Davut'un neslinden bir Mesih'in gelişi gibi konularla ilgilenmiyordu. Therapeutae'nin erkek ve kadından oluşan üyeleri için, sadece tanrısal deneyime ulaşabilme arzusu vardı.

Onların krallığı gerçekten bu dünya için değildi: İsa da bunu onaylayacaktı.

Therapeutae hakkında belirtilmesi gereken bir konu da onların. Eski Ahit'in tamamının sembolik olduğuna inanmış olmalarıdır. Onlar, Peygamberlerin Mesih hakkındaki kehanetlerini, sembolik söylevlermiş gibi görerek okuyorlardı. Akıllarında, Mesih'in gelip, İsrail'i özgürleştireceğine dair hiçbir düşünce yoktu; İsa'nın adil kral ve yüksek rahip olması için bir sebep yoktu; Mesih hakkında bildirilmiş kehanetler, daha derin ve gizemli bir şeyin sembolüydü. Daha önce Yıldız'ın nasıl bir Mesih sembol olduğunu görmüştük. Peki bu kavram biraz daha ileri götürülemez mi? Peter'in, Yeni Ahit'teki sözlerini, bu çeşit bir düşüncenin yansıması olarak görebilir miyiz? "Gün Yıldızı'nı kalplerinizde yükseltin." (2 Peter 19) sözleri, 'kalplerinizdeki gizemli ışığı yükseltin' şeklinde

yorumlanamaz mı?

Sonradan gelen Hıristiyanlığı ilk şekillendiren kavram, Mısır'daki Yahudilik anlayışında gördüğümüz, bu kendine has nitelikteki mistik görüştür: Hıristiyan manastır felsefesinin doğduğu yer, Mısır'dadır; bir çöl manastırında kullanılan Gnostik Hıristiyan metinlerinin -içlerinde Plato'ya ait bir metnin ve Hermes Trismegistus metinlerinde geçen Aselepius'un da dahil olduğu metinler- saklandığı Nag Hammadi, Mısır'dadır.

Mısır'daki Hıristiyan Kilisesi 3. yüzyılın sonlarında bile mistik düşünceli din adamlarına sahipti; İskenderiyeli Clement ve Origen gibi. Daha ilk günlerden -Yusuf ve Musa'nın dönemlerinde- Yahudiliğe işleyen Mısır geleneklerini, daha sonra Philo'nun yazılarında görüyoruz. Hepsinin ortasında ise; mistik türde bir Yahudilik anlayışını benimsemiş, Therapeutae gibi grupları ve Sadokite hahamlığını benimsemiş Onias'in Tapınağını fark ediyoruz.

Bu noktada şu sorular akıllara gelecektir: "Yahudiliğe ve Hıristiyanlığa mistisizm katan Mısır'ın sırrı neydi? Bu yabancı dinler, ne tür topraklarda büyüyorlardı?"

Bu sorulardaki ironi, bu inançları besleyenin topraktan öte, yaşamsal nimetlerini yukarıdan akıtan güneş olmasıdır. Aynı ipucu, hem Therapeutae hem de Yahudi Sadokite taraftarlarının kullandıkları güneş takvimlerini, en büyük tanrıları Ra -bir yaşam kaynağı, bütün yaratılışın kaynağı olan güneş betimlemesi- olan Mısırlılardan aldıkları gerçeğinde yatar. Metinler, Firavun'un, 'insan-tanrı kişiliğinin en derin eylemi' olarak, Ra ile mistik bir birlik kurmayı amaçladığını gösterir."

Gerçeğin Mısırlılar tarafından deneyim edilişinin kalbinde yatan derin mistisizm, açıktır ki bu yerde kurulan bütün inanç sistemlerini etkilemiştir. Kutsal gizem okumaları ve yeraltı tapınaklarında gerçekleştirilen özel ayinleri bünyesinde barındıran bu Mısır mistisizmi, bu dünya ve öte dünya arasında bir bağ kurmaya çalışmıştır.

Mısırlıların yaklaşımı; bir çeşit felsefe değil, tanrısallık ihtimalleri üzerine tahminler veya ölüm sonrasında daha iyi bir yaşama sahip olma ümidi üzerine kurulu bir inanç sistemiydi. Cennet hakkında konuşmak yerine, oraya bizzat gidip görmek ve geri dönmek istiyorlardı. Tıpkı Lazarus gibi.

Şimdi, Mısır'ın gizemlerine göz atma zamanı.

MISIR'IN GİZEMLERİ

Başlangıçta, eski Mısırlılara göre her şey mükemmeldi. Ma'at adı verilen bu sonsuz uyum durumundan kopuş, ancak temelinde açgözlülüğün yattığı, insani eksiklik ve kusurlar sebebiyle olabilirdi.

Bu mükemmelliği desteklemek ve içindeki dengesizlikleri bertaraf etmek, önemli veya sıradan her insanın göreviydi. Ancak en büyük sorumluluk, bütün Mısır'ı kaplayan tapınaklar ağıyla desteklenen firavuna düşüyordu.

Her sabah, güneşin doğuş anında kapıları açılan tapınaklarda, tanrıların uyanış törenleri gerçekleşiyordu. Londra'daki Petrie Müzesi müdürü Dr. Stephen Quirke, Mısır tapınağını, şakayla karışık, yaşamsal görevin eksiksiz yerine getirilmesi için yapılan... bir evren koruma makinesine ya da uzman personel veya bilgi gerektiren bir teknik operasyona' benzetiyordu.

Tapınak, aynı zamanda öteye açılan bir geçiş kapısı gibiydi: Burası yerin ve göğün ufukta göründüğü gibi birleştiği yerdi ve bu nedenden, birçok metin tapınaktan 'göksel ufuk' olarak bahseder. 'Ufuk' sözcüğünün eski Mısır dilindeki karşılığı olan akhet'in başka önemli anlamları da vardır. Bu sözcük, sadece gök ve yerin birleşimi değil; ayrıca Öte Dünya Duat'tan akşam geri dönmek üzere her sabah gelen güneş tanrısının yükseldiği ufkun özel bir bölümü için de kullanılır. Açıktır ki Mısırlılara göre ufuk, Öte Dünyaya geçiş noktasıydı.

Bu anlayış piramitlere de yansıtılmıştı: Firavun Kufu'nun Giza'daki Büyük Piramiti, 'Kufu'nun akheti' olarak adlandırılıyordu. Ayrıca akhet'in sözcük kökünün anlamı, 'parlamak, ışık saçmak'ti." Bu terim, güneşin doğarken veya batarken saçtığı ışığın parlaklığından bahsediyordu. Ancak birazdan göreceğimiz gibi, bu sözcüğün gizli bir anlamı daha vardı.

Firavunun başlıca rolü, Ma'at'ın kefili olarak hizmet etmekti, insanlıktan istenen tek -ve en büyük- şey, kozmos ve fiziksel dünyayı birbirine uyumlu hâle getirerek, Ma'at içinde yaşamaktı. Bu mükemmel denge ve uyum, saçlarına devekuşu tüyü takmış bir kadın olarak resmedilmiş Tanrıça Ma'at ile simgelenmişti. Bu simge, uyumun meyveleri olan doğruluk ve adaleti bu dünyaya taşıyordu.

Bu evrensel mükemmelliğin içinde de, bir arada varolmuş iki dünya vardı: içine

doğup yaşadığımız fiziksel dünya ve öldüğümüz zaman gittiğimiz Öte Dünya ya da Duat. Öte Dünya, cennet ve cehennem diye ayrılmış veya bu dünyadan çok uzak, iletişim kuramadığımız bir yer olarak görülmezdi. Öte Dünya her an mevcuttu. Hermes'in asasının çevresine dolanmış iki yılan figürü gibi, fiziksel dünyayla birlikte var olduğuna inanılırdı. Orası, her zaman bizimle beraberdi; fakat ölene değin görülemez ve gidilemezdi.

Zamanın içinde olan fiziksel dünya ve ötesinde olan Öte Dünya, gizemli bir biçimde aynı alanı paylaşıyordu. Tek fark; fiziksel dünyanın zaman içerisinde, Öte Dünya'nın ise zamanın ötesinde yer almasıydı. Zaman, yaratılışla başlamıştı; Öte Dünya ise ebediydi. Ancak bu ebediyet, sonsuz geçmişten sonsuz geleceğe uzanma anlamında değil; zamanın tamamen dışında yer almak anlamındaydı. Öte Dünyanın hakimi, Tanrı Osiris, ölülerin rehberi ise onları tanrıların krallığına götüren Thoth'tu.

Öte Dünyanın, daha öte bir başka yönü de, görünür evrendeki her şey sonsuz alt yapısını oluşturuyor olmasıydı. Bu, her şeyin tanrısal kaynağı olarak kabul ediliyordu. Bütün gücün ve diriliğin kaynağı. Yaşamın geldiği yer fiziksel dünyaya sızıp, kendini çevremizde gördüğümüz tüm şekiller olarek açığa çıkaran Öte Dünya olduğuna inanılıyordu.

Eski Mısırlılara göre, ölülerin dünyasıyla yaşayanların dünyası birbirine çok yakındı; iç içe geçmişlerdi. Ölülerin dünyası, canlıların dünyasının yaşam kaynağıydı. Bu anlamda, asıl yaşayanların ölüler olduğuna inanılıyordu.

Yeni Krallık döneminden (yaklaşık M.Ö. 1550 ve M.Ö. 1070 arası) kalma lahit yazıtı bizlere, yaşamın değersiz kısmının bu dünyada ve sonsuzluğun ölüler krallığında olduğunu' hatırlatır. Bir Orta Krallık (yaklaşık M.Ö. 2040 M.Ö. 1650 arası) döneminden kalma rahip Neferhotep'e ait Teb'deki -şimdiki Luksor- lahit ise; bazı beyitler içerir ve bunlardan birinde şöyle denir:

Dünyada geçirilen ömür, rüyanın bir anıdır. Batı'ya ulaşanlara derler ki; "Hoş geldin, sağ salim olarak".

'Batı,' Mısırlılar için ölüler diyarıydı. Lahitler ve piramitler hep öte Dünyaya gitmek için, güneşin gece batıp kaybolduğu yer olan Nil'in batı yakasına işaret edilirdi.

Bunu anlamak için, dönemin Mısır konseptine bir göz atmak faydalı olacak Birbirine paralel iki çeşit zamanın birlikte işlediğini düşünüyorlardı. Bunlardan

biri dedikleri, doğal desenlerini -mevsimler, yıldızların hareketleri vs. gibi- içeren döngüsel bir zaman ve diğeri ise djet diye bilinen zamansız bir zamandı; yani tamamıyla zaman dışı olma durumu. Sadece nenehteki zaman hareket ediyordu; djet askıdaki zamanı temsil ediyordu. Neneh[8] sonsuz olabilirken, djet yalnızca sonsuzdu." Bir kitabe şöyle yazar: "Djet sonsuzluğuna ait olan ölmez."

Bu çiftli bakış açısı, bizim, mükemmel olmasını sadece umabileceğimiz bir geleceğe doğru içinde sürüklenip gittiğimiz modern zaman anlayışımızdan çok farklıdır. Birçok dinde var olan bir umut, bir Mesih'in bir gün gelip kötülüğün kuvvetlerine karşı son savaşı kazanacağı ve mükemmel bir dünya kuracağı vaadinin gerçekleşmesine bağlanmıştır. Siyaset felsefemiz de geçmişten geleceğe ilerleyen doğrusal bir zaman anlayışıyla şekillendirilmiştir. Eğer yasalarımızı adilce düzenleyebilirsek; gelecekte bütün vatandaşların tatminkar olmalarını sağlayabiliriz, tabii eğer sadece yasa yapmak, çatlakların üzerindeki sıvadan daha fazla bir işe yarıyorsa.

Bugün bizim kültürümüzdeki, zamanın ötesine adım atmış olan insanlar -mistikler-, eski Mısırlılar gibi, her zaman mevcut ve yakın olan ölüler diyarının, aslında yaşayanların diyarı olduğunu söylerler. Kültür ve dil farklılıklarım bir yana bırakırsak, ölümsüz dünyaya yakınlık hissini, mistik bir "haz" içerisinde ölümsüz krallığa dalan 16. yüzyıl mistiği Avilah Azize Teresa'nın anlatılarında da bulabiliriz. Azize Teresa tanrı hakkında şunları söyler: Başlangıçta, hakkında bilgim olmayan bir şey vardı. Tanrının her şeyin içinde var olduğunu ve bana bu kadar yakın görünebileceğini gerçekten bilmiyordum. Bunun olanaksız olduğuna inanıyordum.

Ma'at'a hizmet edenlerin en önemli destekçisi, büyük tanrı Tehutiydi. Yunanlılar tarafından Thoth olarak adlandırılırdı ve Hermes'le beraber anılırdı. Ma'at'ın en büyük sırlarına vakıftı ve bilgeliğiyle hem ölülerin hem de yaşayanların dünyasına girip çıkabilirdi. Thoth 'gecenin sırlarını' biliyordu. Öte Dünya, mükemmelliğin hüküm sürdüğü bir yerdi ve Thoth'un yardımı -bu doğru tekniklerle yapılan bir eğitimdi- sayesinde insanlar orayı ziyaret edebilirdi. Tanrıların Krallığına gidip, sonra da geri dönebilirlerdi.

İlk kayıtların tutulmaya başlandığı zamandan beri, bütün tapınak ibadetlerinin evrensel uyumu sağlamak üzere tasarlandığını görebiliriz. Hem erkekler hem de kadınlar bu tapınaklara sırlara ermek için kabul ediliyorlardı. Fakat onlara, gördükleri konusunda hiç kimseye bir şey anlatmamaları da öğütleniyordu. Tapınak sırları hakkındaki her şey korunuyordu. Edfu'daki Horus Tapınağı'nın

duvarlarındaki yazıların arasında çok açık bir uyarı vardır: "Tapınakların gizemleri arasında gördüğünüz hiçbir şeyi açığa vurmayın."

Peki biz, bu gizemlerin neler olduğunu bulabilir miyiz? Acaba birileri sözünden dönüp de hiç sırları açığa vurmuş olabilir miydi?

ÇEŞİTLİ ESKİ KÜLTÜRLERE AİT dini uygulamaları anlamaya çalışırken karşılaştığımız problemlerden birisi de, bizden öncekilerin, sadece yazının icat edildiği zamana kadar olan dönemde değil; fikirlerin ve inançların kaydedilmesi konusunda ileri tekniklere sahip olunan dönemlerde bile, tam olarak neye inandıklarını bilmememizdir.

M-Ö. 8000 yılı dolaylarında, kil tabletler kullanarak, yapılan ticari işlemler hakkında sembolik kayıtların tutulmaya başlanmış olmasına rağmen, bu yöntem M.Ö. 3000'e kadar gelişip, yazıya dönüşmemiştir.

Bu soruna bir örnek, şimdiki Irak'ta bulunan, eski Sümer şehri Eridu'daki büyük ziguratın[9] kazı çalışmasında görülür. Zigurat, M.Ö. 2100 yılıyla tarihlendirildi ve metinler bu şehrin zeka, bilgelik ve yeraltı suları tanrısı Enki'ye adanmış olduğunu ortaya koyuyordu.

Titizlikle sürdürülen kazı çalışmalarının yardımıyla, zigurattan daha derinde ve farklı seviyelerde birbiri ardınca uzanan, eski dönemlere ait yirmi üç tapınağın daha kalıntıları bulundu. Bunlardan en eskisi, en geç M.Ö. 5000'de, basit bir ibadethane olarak eski kum tepeleri üzerine yapılmıştı. Bu tapınağın, yazının icadından önce gelen, sözde Ubaid döneminden kalma on sekiz katı ortaya çıkarılmıştı.

Zigurat; Enki'ye adanmıştı; fakat buranın erken dönemlerdeki durumu neydi? Tapınak aynı tapınak olduğuna göre, en başından beri Enki inancının devam etmiş olması gerektiğini söyleyebilir miyiz? Tabii ki hayır. Mesela; bir istilacı kendi inancını getirip, dayatma uygulayarak, eski mevcut inancı sindirmiş olabilirdi ve bu aslında çok sık yaşanmış bir olaydır. Öyle olmasa bile bir inanç, halkın başka bir bölgeye göç etmesiyle mekan değiştirmiş ve böylece terk edilen tapınak başka inançlara sahip olanlar tarafından doldurulmuş olabilir. Tapınakların, inşa edilirken, hizmet etmeleri amaçlanan inançların dışında farklı amaçlarla kullanılışlarının birçok örneği mevcuttur. Mısır deltasında, ilk olarak Bubastis'e tapınmak için yapılan fakat terk edildikten sonra, yeniden elden geçip bir Yahudi tapınağı olarak kullanılan Onias Tapınağı olayını görmüştük. Tapınak

binaları, sadece organize olmuş bir inanç sisteminin varlığını kanıtlamaya yeter; hizmet ettiği inançlar hakkında daha fazla bir bilgi vermez.

Sembolizmin var olması bile çok fazla işe yaramaz. Metinler olmadan; sembollerin, kendilerini kullananlara göre ne anlam ifade ettiklerini bilemeyiz. Büyük piramidin garip odalarının sade taş duvarları, Giza platosundaki diğer örneklerinden çok farklıdır ve yapının başlıca kullanım amacı konusunda hiçbir fikir vermez. Tam aksine, yakın doğuda bilinen en büyük Neolitik yerleşim alanı olan, Türkiye'deki Çatalhöyük, yaklaşık sekiz bin yıllıktır ve farklı dönemlere ait sembollerle dolu kırkın üzerinde tapınak vardır. Bazılarının içlerine renkli resimler çizilmiştir; bunlardan birinde, oturma yerlerinde bir dizi, nesli tükenmiş vahşi arok boğası boynuzu; diğerinde bir sıva işi olan boğa başları ve boynuzları; bir diğerinde ise kadın göğüsleri ve boğa boynuzlarını birleştiren çizimler ve çok sayıda geometrik çizim vardır. Her bir tapınak, bu bakımdan diğerinden farklıdır; hepsi boğa boynuzlarını şaşırtıcı şekillerde kendine has betimlemelerle kullanır ve ne anlam ifade ettikleri konusunda hiçbir ipucu vermez. Tapınakların dışında küçük tanrıça heykelleri bulunmuştur. Peki, neden bu heykeller tapınakların içinde değildir? Bölgenin, sembolizm açısından oldukça zengin olmasına rağmen, metinler olmadan bunların anlamları konusunda neden hiçbir ipucuna ulaşamıyoruz.

Ancak zor da olsa, yöredeki genel eğilimlere dair bir fikir sahibi olabiliriz: Bu dünya ile diğeri, yani 'Öte Dünya' arasındaki bağlantı konusuna karşı, derin bir ilginin varlığını görebiliyoruz. Bu dikkate değer bir çıkarımdır. Fakat bu kavramın kökenlerine ait kanıtlar için çok daha eski zamanlara bakmalıyız: İlk insanların ölülerini gömerken cenaze törenleri düzenlemeye başladıkları andan itibaren, bu dünya ve diğeri arasındaki ayırım ortaya konmaktadır; ikisinin varlığı da bilinir ve birinden diğerine geçen kişi yolculuğuna uğurlanmış olur.

Bu uğurlama törenlerinin bilinen en eski örneği, Neandertallar zamanından kalmadır: Yüz bin yıl önce, Orta Asya'da genç bir adam gömülmüştü. Rus arkeologlar, onu etrafı keçi boynuzlarıyla sarılmış şekilde gömülmüş olarak buldular. Başka bir Neandertal iskeleti, Fransa'da, Le Moustier'de bulunmuş ve yetmiş beş bin yıl öncesinden kaldığı belirlenmişti. Bu defin için de cenaze töreni yapılmıştı. Ölü adam kırmızı aşı boyasıyla kaplanmıştı, başının altına çakmak taşları koyulmuştu ve adamın etrafına yanmış sığır kemikleri saçılmıştı. Daha sonraki dönemlere ait, ortalama altmış bin yıllık definler; Irak, Shanidar'daki büyük bir mağarada bulundu. Bir tanesi, her biri tıbbi ilaç yapımında kullanılan çiçekler bir araya yığılarak, üzerine yatırılmıştı. Diğer 36

civarındaki törensel defin, geçtiğimiz milenyumda, Avrupa ve Asya'nın çeşitli yerlerinde bulunmuştur. Emin olabiliriz ki; on binlerce yıldır -en az-, insanlar Öte Dünya konusuyla ilgilenmektedir. Aslında, hep süregelmiş olan, hayatın ve insan bilincinin kaynağının ne olduğu sorusu bile, bu konuda tek başına bir kanıt olmaya yetecek niteliktedir.

Fakat hâlâ, ne Büyük Piramit'in ne de Giza'daki diğer piramitlerin içinde, yazılı metinler olmamasından kaynaklanan açmazlarla karşı karşıyayız. Bunların hepsi IV. Hanedanlık firavunları tarafından, M.Ö. 2500 dolaylarında inşa edildi. En erken metinler, V. Hanedanlık sonlarında ve VI. Hanedanlık esnasında ortaya çıkar, yani M.Ö. 2300 dolayları. En eski yazılar Unas Piramiti'nin yeraltı odalarının duvarlarına yazılanlardır ve bunlar da V. Hanedanlığın son firavununun zamanında yazılmıştır. Sonra, izleyen ortalama iki yüzyıl içinde beş piramit daha yapıldı. Benzer şekilde, bu piramitlerin de duvarlarında metinler vardı. Bu metinlerin bizlere çok önemli bilgiler sağlamalarına rağmen, beraberinde daha derin bir esrar perdesi yarattıkları ise bir gerçektir. Bunların iyi tercüme edildikleri görülmektedir; ancak kötü anlaşılmışlardır.

Yanlış anlaşılmış olmaları şaşırtıcı değildir; çünkü arkeologlar, sınırlarını odanın dışına genişletmeye daha yeni yeni başlıyorlar. Rahatsızlık duyuyorlar; oluşmaya başlamak üzere olan şeylerin, gerçekten tuhaf şeyler olduğunu biliyorlar.

Bu sadece bir zaman meselesi.

BAZI PİRAMİTLERDE BULUNAN METİNLERİN, tamamen ölüm ve cenazelere, dolayısıyla da ölülere ilişkin olduğu kabul görmüştür. Böylesi bir görüş, bu piramitlerin yeraltı odalarının duvarlarına kazınmış yazıların arasında bulunan bir ifadeyle de desteklenir: "Ruhun sınırı gök, cesedin sınırı dünyadır."

Yine de incelememiz gereken bazı gariplikler vardır: "Ey kral, yola ölü olarak değil; canlı olarak çıktın" diye yazar piramit metinlerinde. 'Bunun anlamı kesinlikle muğlaktır: 'Kral öldüğü için sonsuz yaşama doğru yola çıkar ve böylece göksel dünyaya göre canlı sayılır' şeklinde anlaşılacağı gibi, 'Kral Öte Dünyaya doğru yola çıktığı zaman, hâlâ buraya göre canlıdır' şeklinde de anlaşılabilir.

Eğer öyleyse, yaptığı seyahatin ardından geri dönmesi beklenebilir. Yoksa bunu çok mu abartıyoruz? Böyle bir fikir metinlerle destekleniyor olabilir miydi?

Piramit metinlerindeki başka bir satır da şöyle yazar: "Gittim ve geri döndüm...

Bugün, yaşayan bir ruhun gerçek şeklinde dışarı çıkıyorum." Burada, Öte Dünyaya yapılan ölüm öncesi seyahat fikrinin açıkça desteklendiğini görmek pek de zor olmaz.

Ayrıca, mezarlarda bulunan cenaze yazılarındaki ölüye ait ruh tasviri -Eski Mısır'daki adıyla Ba- diğer birçok yerde de görülebilir. Ba bir kuş olarak resmedilmiştir; fakat bu kuşun başı, ölü bir insanın başıdır. Bu kuş, genellikle pençeleriyle shen işareti taşırken görülür. Shen sonsuzluğun sembolüdür; yaşadığı dünyadan, beraberinde götürdüğü bir hediye olarak anlaşılır.

Ba, genellikle 'ruh' olarak tercüme edilir; ama içerisinde daha çok anlam barındırır. Ölen bir insanın içindeki gizli yerinden açığa çıkıp, ölü bedenden bağımsız hareket eden ve tanrısal kaynağına geri dönmek için uçarak yol alan bir güç olarak tanımlanabilir.

Ancak içerdiği anlam bundan da fazladır: Ba hep vardır; onun varoluşu ölümün gelişiyle değildir. Mısırlı rahiplere göre, insana has bütün özelliklerin yapı taşıdır. Eğer bu doğruysa, bir insanın Ba'sını ölümünden önce deneyim edememesi için hiçbir neden yoktur.

Mısır metinlerinde vurgulanan derin gizemler üzerine araştırmalar yapan Dr. Jeremy Naydler, bu eski dinsel metinlerin deneysel doğasını asla göz ardı etmememiz gerektiğine dikkat çeker. Ba'nın bedensizlik durumu içerisinde, başlı başına bir birey olarak tanımlanabileceğinden bahseder. O, bu durumun ölüm anında 'kendiliğinden gerçekleştiğini' ancak yaşarken de 'bu beden dışı farkındalığın uyarılması gerektiği'ni açıklar. Uyarılması gerekir, yani diğer bir deyişle ibadet ve diğer özel yöntemlerle açığa çıkarılmalıdır. Naydler'in çözümlemeleri. Eski Mısırlıların, Öte Dünyanın bilgilerine ulaşmayı ve dolayısıyla oraya gidip gelebilmeyi sağlayacak, bazı sıra dışı tekamül teknikleri uyguladıkları konusunda bir önermeyi ortaya koyar.

Uzmanların tam olarak anlayamadığı Mısır tapınak ritüelleri, gerçekten bazı çok tuhaf yanlara sahiptir: Bulduğumuz metinlere göre, görev yapan rahipler sessiz sakin bir yerde oturup, hiyerogliflerde ged diye adlandırılan bir duruma geçiş yapmak için özel teknikler uyguluyorlardı. Normal şartlarda bu durum, uyku hâli olarak algılanabilir; ama burada özel bir ritüel söz konusu olduğu için, daha çok trans veya meditasyon durumu olarak anlaşılır. Uzmanlar bunun, kutsal heykellerin içine tanrısal ruhun girip yerleşmesi için yaptıkları ve 'Ağzın Açılışı' adını verdikleri bir ritüel olduğunu düşünmektedirler. Bu ritüel, aynı zamanda

cenazelerin bir bölümünde de icra edilir. En azından ikinci örnekte anlaşılır ki; bu ritüel durumunda rahip, bir şekilde ölüler dünyası olan Öte Dünyaya gider ve dönüşünde ölü bir insan olarak deneyim ettiklerini tarif edebilecek durumda olur. Bu ciddiye almamız gereken bir konudur; çünkü bu metinler, ritüeller sırasında düzenli olarak yapılan bu uygulamadan bahseder.

Şurası bir gerçektir ki; bu ruhsal yolculuk, sadece entelektüel bir keşif, bir çeşit ruhsal drama veya 'dinsel bir sahtekarlık' değil; gerçek bir tutkuydu. M.S. 3. yüzyılın sonlan ve 4. yüzyıl başlarında, dönemin önde gelen Platoncu felsefecilerinden biri olan Mudanyalı Lamblichus, bugünkü Lübnan'da dersler veriyordu. Onun öğretisi, daha önce de kısaca değindiğimiz teurji -tanrısal işlerle uğraşmak- denen kavram üzerine merkezlenmişti. O, teolojiye -tanrısal işlerden bahsetmek- karşıydı. Teorik meselelerden çok, pratik uygulamalarla ilgileniyordu. Öğrencilerinin sadece inanmalarını değil; bilmelerini de istiyordu.

Lamblichus, Mısır'ın gizli öğretileriyle de yakından ilgilenmişti. On the Mysteries of the Egyptians (Mısırlıların Gizemleri Üzerine) başlıklı çalışmasında, tapınakların içsel bilgilerinden bahseder. Mısırlı rahiplerin, bedenleriyle bilinçlerini birbirinden ayırarak, Öte Dünyaya seyahat edebilme yetenekleri olabileceği konusuna gayet iyimser yaklaşır. Rahiplerin ruhlarının, henüz bedendeyken tanrılar tarafından yukarı çekilerek, bedenden ayrıldığını ve sonsuz kaynağa götürüldüğünü söyler.

Lamblichus yine aynı çalışmasında, popüler Aristo yaklaşımına açıkça meydan okurcasına, rahiplerin tanrısal krallık konusundaki bilgilerini sadece akılları sayesinde artırmadıklarını söyler ve ardından, onların evrensel gerçekliğe ve yüceliğe ulaşmak için hazır olduklarını, aslında teurji sayesinde bildirilerek (beyan edilerek-ederek) kabul edildiklerini açık bir şekilde dile getirir. Sorulması gereken asıl sorular şunlardır: Buna neden şaşıralım ki? Ve modern şüphecilik anlayışımızın sonucunda bir şey mi kazandık, yoksa kayıp mı ettik?

M.Ö. İKİNCİ BİN YIL DOLAYLARINDA, tahta tabutlar içinde metinler görünmeye başlar. Bu metinler, daha eski olan piramit metinlerinden türemiştir; ama ruhsal kavramlar hakkında daha çok bilgi açığa çıkarır. Odaklandıkları şeyin ne olduğu, 'Göğe yükseliş ve Akh oluş' ifadesinin geçtiği 76 numaralı sözde ortaya çıkar.

Akh, 'parlayan' yani bir çeşit 'ışık benlik'tir ve ufuk anlamına gelen akhet kelimesinin köküdür. Ba tarafından, ruhsal aydınlığa dönüşebilmek amacıyla

aranan sonu tanımlar. Bu terim, ölümden sonra bedeninden kurtulup Ba formuna geçen, böylece yücelik durumuna geçiş yapmak için nazır hâle gelip, ardından her şeyin ışık saçan kaynağıyla birleşen kişiye ad olur. Stephen Ouirke, akh'm şeklini değiştirip, yücelmiş ve ışıkla bir olmuş ruh olduğunu açıklar. Metinlerde, bu süreci tanımlamak için kullanılan kelime sakhu'dur, anlamı '[ölü] ışığın benlik kazanması'.

Bu metinlerle ilgili M.Ö. 15. yüzyıla ait bir gelişme Ölüler Kitabı'nın sunulması olmuştur. Fakat bu, söz konusu metin koleksiyonunun orijinal adı 'Günle Gelen Uzaklık Kitabı'dır. Aslında bunun yerine 'Işıkla Gelen uzaklık Talimatnamesi' demek, belki daha iyi bir sunum olabilirdi. M.Ö. 2. bin yılın sonlarında bu başlığın yerine kullanılan cümlenin içerisinde, 'şekil değiştirip yücelme' anlamında kullanılan sakha kelimesi de geçiyordu. Böylece bunların, 'kişinin akh'a dönüşmek için kullanacağı metinler' olduğu anlaşılır.

Bu kavram daha eskiye gidildiğinde de görülebilir: Abidos'taki Osiris Tapınağının kütüphanesinde saklanan, Piramit ve Tabut metinlerinden oluşan koleksiyonlar, M.Ö. 4. yüzyılda, bin beş yüz yıl öncesinde yazıldıkları aynı sırayı takiben papirüsler üzerine kopyalanmıştı. Bunların başlığına da yine jakhu denmişti. Modern tercümanlar anlamasa bile, tapınak rahipleri bu yazılanların bilincindeydi.

YUNAN TARİHÇİ VE YAZAR PLUTARCH, M.Ö. 70'te Kudüs'teki tapınak sonunda Roma kuvvetlerinin eline düştüğü zaman, yirmili yaşlarının başlarında ve muhtemelen Atina'da bir öğrenciydi. Delhi mistisizmine girdi ve 1. yüzyılın sonlarından itibaren mistik bir rahip olarak hizmet verdi; dolayısıyla dinin gizemli yönleri konusunda bir şey -veya iki şey- biliyordu. Mısırlı rahipler arasındaki gizliliğin korunması prensibinden dolayı, bu gizemler tarihsel kayıtlara alınmamıştır. Plutarch'ın kaleme aldığı, İsis ve Osiris hikayesi, bu konuda bilinen en ayrıntılı metindir. Bu metinde enteresan bir yorumu yer alır: Mısır tapınaklarının odalarından ve koridorlarından bahsederek, şöyle yazar: "Diğer bir bölümde, [tapınakların] yeraltında, hücreler ve ibadethaneler gibi gizli ve karanlık rahip atama odaları vardır.

Plutarch, daha fazla bilgi vermez ve bu açıklamayı burada keserek, boşa heveslenmemizi sağlar. Kesinlikle birçok Mısır tapınağının yeraltı oda ve dehlizleri vardır. Örneğin; Danderah'takiler on tanedir; üç seviye derinlikte, uzun dehlizler, tek kişilik odalar, koridorlar gibi. Edfu'daki Horus Tapınağı'nda, Öte Dünyanın efendisi Osiris'e ait şapelin duvarında bir giriş vardır ve bu, içinde

kendi duvarları olan bir tünelin girişidir. Bu tünel de iki yeraltı odasına gider. Bu karanlık ve sessiz odalarda birkaç kez meditasyon yapmak amacıyla bulunmuştum. Bu tünelin kapısı şu anda kilitli tutulmaktadır.

Arkeologlar çoğunlukla bu odaların dini objeleri veya yüksek değerdeki eşyaları depolamak amacıyla kullanıldığını iddia ederler. Fakat Plutarch, bunların varlıklarının arkasında yatan ve daha büyük gizemlere işaret eden bir fikri ortaya koyar. Örneğin; Danderah'taki gizli yerlere hiyeroglifler ve sembolik figürler kazınmıştır ve bu nedenden depolama yeri olarak kullanıldıklarını düşünmek zordur.

M.S. 3. yüzyılda yazan Emesalı Heliodorus, Isis ve Osiris gizemlerindeki gelenekler hakkında bazı bilgiler ekler: Bu iki tanrının hikayelerinin, kutsallara karşı saygısız insanlar yüzünden açıklanmamış sırlar içerdiğini ve bu sırların; doğanın gizemleri konusunda kendini aşıp, tapınaklarda bu özel konuları öğrenme tutkusuyla çabalayanlar için olduğunu belirtir.

Çok az Ejiptolog (Mısır bilimci), bu meselelerin peşinden gider. Mistik konulardan çekinen uzmanların çoğu, arkeolojilerini 'bilimsel' tutmak isterler ve bazen öyle olur ki; sanki şişme bir oyuncağı şişirdikten sonra orijinal paketine geri koymaya çalışırcasına, buldukları şeyler hakkında görünüşte akla uygun açıklamalar getirmeye çalışırlar."

Kendine güvenen ve Mısır ibadetlerinin gizemli yönleri hakkında konuşma cesareti gösteren çok az uzman vardır: Amsterdam Üniversitesi'nde, Din Tarihi konusunda bir uzman olan Profesör Claas Bleeker, bugün sadece başlıkları bilinen Eski Alışır dinsel gizemlerinin kesinlikle var olduğunu açıkça dile getirir. Bu gizli ritüellere katılan bir mistiğin, gururla, "Oraya kabul edildim; fakat bunun hakkında bilgi vermem" dediğini iletir.'"

Ejiptolog Walter Federn de Mısır dinsel yazılarının ezoterik bir altyapıya sahip olduğunun farkındadır ve Piramit ile tabut metinlerinde bulunan büyü sözlerinden bazılarının, 'yaşayanlar için de geçerli olduğunu' açıklar.

HENÜZ İNCELEMEDİĞİMİZ SIRA DIŞI BİR METİN daha vardır: The Amduat-The Book of What is in the Far-World (Amduat-Öte Dünyada Olanın Kitabı). Bu metnin ilk kopyaları, M.Ö. 1470 yılına aittir ve orijinal başlığı 'Gizli Odalar Tezidir. Güneş tanrısı Ra'nın bir gece, göksel gemisi içinde, Öte Dünyaya yaptığı on iki saatlik yolculuğu kaydeder ve yolculuk esnasındaki tehlikeler ve

zorlukların içinden nasıl geçtiğine dair bilgiler verir. Bu, sözde ölen firavunun, ölüm sonrası yapacağı yolculuğunu kolaylaştıracak bir talimatnamedir. Fakat bu metinle ilgili ilginç olan konu; metindeki bilgilerin, hâlâ yaşıyor olanlar için de faydalı olduğunun açıkça belirtilmesidir: "Bu bilgiye sahip olmak, ölü için iyidir ama sadece onun için değil; dünyada olan kişi için de.

Konunun fiziksel dünyayla olan ilişkisi metinde düzenli bir şekilde vurgulanır. Öte Dünyaya hem ölülerin hem de yaşayanların seyahat edebilecekleri konusunda az bir şüphe kalır. Ve kitap şöyle biter: "Her kim bu gizemli görüntüleri bilirse, onun Akh-ruhu iyileştirilir. [Bu kişi] Her zaman alt dünyaya girip çıkabilir. Her zaman yaşayanlarla konuşur. Bu, bir milyon kere kanıtlanmıştır." Bundan daha açık olamazdı... Bu yolculuk deneyseldir ve kabul edilmeyi gerektirir.

Bu nokta, bazı uzmanların gözünden kaçmaz: Chicago Üniversitesinde Mısır bilimci Profesör Edward Wente, Amduat ve 'Geçişler Kitabı'nın da dahil olduğu bazı metinlerin, sadece mezarlarda cenazelere dair kullanım için değil; bu dünyadakilerin kullanımı için de yazıldığı sonucunu çıkarır. O, bu çeşit çalışmaların, yaşayan ve kendilerini 'çeşitli durum ve pozisyonlarda alt dünyada yaşayanlar' olarak tanımlayan ve güzelliklere ulaşmak için ölümü beklemek istemeyenlerin 'uygulamalı teolojisine birer örnek olduğunu belirtir. " Bu tanımlama dinseldir. Wente ekler:

Benim fikrime göre, Amduat Kitabı'nın ve aynı şekilde Geçişler Kitabının, tıpkı diğer dünyadaki kullanım için olduğu gibi, aynı zamanda bu dünya üzerindeki kullanım için de tasarlanmış olduğunu; bu metinlerin kral cenazelerinde kullanımının bir uyarlama ve ikincil önemde bir uygulama olduğunu görmek hiç de zor değildir.

Amduat, kendisinin gizli tutulması gerektiğini ve içeriğinin sadece izin verilen birkaç kişi tarafından görülebileceğini söyler. Wente şu sonucu çıkarır: .

Bu iki harika kompozisyonun, farklı yöntemler sunarak birbirlerini tamamladığını ve alt dünyaya girip, ölüm ve yenilenme sürecine iştirak edebilmek için 'iki yol' önerdiğini düşünebiliriz.

Şundan emin olabiliriz ki; Mısır tapınaklarının gizli inziva ve ibadet odalarında ezoterik ve gizemli uygulamalar düzenli olarak icra ediliyordu ve bu adamlar -ve tabii İsis rahibesi kadınlar da- tanrıların krallığının gizemlerine kabul edilmişler

ve yıldız parlaklığına kavuşacakları yere doğru yapacakları yolculukta, kendisinde büyük tehlikeleri barındıran sonsuz gecenin içinden nasıl güvenle geçip gidecekleri konusunda bilgilendirilmişlerdi.

SON BİRKAÇ YILDIR MISIR'DA, yirmi-otuz kişilik turist gruplarına rehberlik yapıyorum. Normalde tapınakların etrafında toplanan kalabalık turist kafilelerine, bu yerlerin savaşlar ve istilalarla dolu tarihi ve yapıların mimari özelliklerinden bahsedilir. Fakat genelde verilmeyen bilgiler ise; bu tapınakların amaçları, içlerinde yapılan ritüeller ve bunların Eski Mısırlılar için ne ifade ettiğidir. Bu turların diğer bir dezavantajı ise; ziyaretçi kalabalığı ve gezi planlarının tasarısı -daha çok tur düzenleyicilerin tanıdıklarına ait restoranların arasında dolaşma planı- yüzünden, bu sit alanlarını gerçekten hissetme şansınızın fazla olmamasıdır.

Tapınakları kimin inşa ettiğinin benim için bir önemi yok. Asıl önemli olan, içlerinde ne yapıldığıdır. Biz, gruplarımızın sit alanlarını kendi kendilerine deneyim etmelerini sağlamaya çalışıyoruz. Bunun sonucunda, çoğunlukla önemli bir şey gerçekleşiyor; geçmişin uzaklığı kadar derin ve beklenmeyen bir duygu patlaması yaşanıyor. Bu anların, bölgenin sunduğu deneyimin bir parçası olmasını sürekli ümit ederek, bunları içimizde, derinlerde bir yerde var olan ve açığa çıkmak için doğru anı bekleyen eski anıların varlığına kanıt olarak kabul etmeyi öğreniyoruz. Gruplarımızdaki ziyaretçilerin kendilerini birdenbire gözyaşları içinde bulmaları veya basitçe boşlukta yüzüyor hissetmeleri çok sık yaşanan bir olaydır. Abidos'taki Osireion Tapınağı'nda, sanki bir rüyadaymış gibi kendinden geçmiş bir şekilde dolanıp duran ve 'bu gerçek, bu gerçek' diye, kendi kendine mırıldanan bir adamı hiç unutmuyorum.

Tabii ki haklıydı... Dönüşte onun otobüse binip binmediğini kontrol etmek zorunda kalmıştım.

Mısır'ın güney ucunda yer alan Ebu Simbal'a yaptığımız gezilerden birinde yaşanan bir olayı da hiç unutmam. Turu bitirmiş oradan ayrılırken, iki tapınağın -girişinde dört büyük oturan figür bulunan II. Ramses'in tapınağı ve kızı Nefertari'nin daha sade olan tapınağı- önünde,

Nasser Gölü'nde gezi teknemiz olduğu yerde yavaşça dönüş yaptı. Hafifçe sallanarak dönerken, üst güvertedeki hoparlörlerden Aida ve Nabucco operalarının melodileri duyuldu ve sesler, o hafif meltem esintisine karıştı; hepimiz bir garip olduk.

Bu sanki tiyatral bir gösteri gibiydi. Teknenin, bu iki tapınak ve eski tanrıların önünde müzik eşliğinde yaptığı zarif dansı öyle inanılmaz buldum ki; tüylerim ürperdi. Olduğum yerde durup, bu etkileyici gösterinin tadını çıkarmaya çalıştım. O anın sonsuza dek sürmesini istemiştim. En azında hafızalarımızda öyle kalacaktı ve o güneşli salı sabahında yaşadıklarımızdan dolayı, grubumun üyeleri bana ağlayacak kadar duygulandıklarını söylediler.

Üvey kızımı krallar Vadisi'ne ilk götürdüğüm zamanı çok iyi hatırlıyorum. Kendisi, otuz yaş altı gençlere hitap eden, önemli bir İngiliz moda dergisinde editördür. Yaşamı genellikle çağdaş moda, gezi ve tasarım konularına odaklıdır; geçmişe bakmak için fazla zamanı olmayan biridir. Sabahın erken saatleriydi. Otobüsümüz vadinin dar girişine saptığında, gün yeni doğuyordu ve güneşin ağarttığı susuz taş vadi, mezarları ve etrafındaki yüksek tepeleriyle karşımıza çıktı, içinde bir duygu seli koptu ve "Daha önce burada olduğumu hissettim" diyerek ağlamaya başladı. Bu yeterliydi.

Bunlar sadece kişisel anılar değildi. Dolanıp duran, birdenbire ortaya çıkıveren başka anılar da vardı. Bölgenin ve taşların içinde hâlâ canlı duran anılar... Sanki geçmiş zaman ince bir örtüyle şu andan ayrılmış ve yer eşelendiğinde örtü kalkacak, içindeki gerçeklerle beraber tekrar belirecekmiş gibiydi. Geceleri sit alanında devriye gezen, oralarda uyuyan, sessiz yerleri ve sessiz anları iyi bilen bekçilerle konuşmayı çok seviyorum. Kendilerini sit alanlarına kaptıran ve ayrıca, sakin yerleri bilen Ejiptologlarla da konuşmayı seviyorum. Eski ritüellere ait aniden beliren görüntülere, tanrıların kutsal göllerde bir araya geldiklerine veya tapınakların koridorlarında dolaştıklarına dair hikayeler duymuştum. Büyük sit alanlarının uzak bölümlerindeki bazı ibadethanelere götürülmüştüm ve buralarda çok özel bir şey olduğunu söyleyebilirim; deneyim edilmesi gereken özel bir şey.

Yine de bu yerlerden bazıları her zaman gizli kalmalıdır. Sadece, onlara nasıl yaklaşacağını bilen, hak ettikleri saygıyı gösteren ve oradan alacağı hediyeyi anlayabilecek kişiler gitmelidir. Mısır'da bu deneyimleri arayan ve elde eden küçük ziyaretçi gruplarını -hacıları- her gün görmek alışıldık bir durum değildir. Onlar, bu inanılmaz ülkenin yaşayan geçmişini tanımayı öğrenirler. .

BU HACILAR, PİRAMİTLERİN, BİZE ÖĞRETİLDİĞİ GİBİ sadece aşırı gösterişli mezarlardan ibaret olmadığının kanıtıdır. Stepken Quirke, piramitlerin ve zaman içinde yıpranan diğer birçok binanın, Firavun'un tanrısallığı inancına adanmış büyük bir yapının parçalarını şekillendirdiğini açıkça ifade eder ve

"Mezar olarak kullanmak, onların yapılış amaçlarının sadece ikincil önemde olanıdır" diye ekler."Ouirke, Djoser Piramiti ve Sakkara'daki komplekste diğer binaların ayinsel kullanımlarına dair belirgin kanıtlar olmadığını söyler. Bu kompleks, sed festivalinin, yani firavunun gücünü yenilemesi için, otuz yılda bir yapılan büyük festivalin kutlandığı yerdir.

Firavun inancı hakkında yapılan en önemli inceleme, kısa bir süre önce Dr. Jeremy Naydler tarafından tamamlandı ve Piramit Metinlerindeki Şaman Zekası (Shamanic Wisdom in the Pyramid Texts) adlı kitabında sunuldu. O, sed festivalinin, firavunun fiziksel dünyayla Öte Dünyaya uyumlu hâle getirmesi; sonuç olarak da bunun Mısır'a faydalı olması için düzenlendiğini açıklıyor. Adına Sed festivali denilmiş olan bu temel dini geleneğe göre; kral, normalde saklı kalan ruhsal güçlerle dolaysız temas kurmak amacıyla iki dünya arasındaki bilinç eşiğinden geçiyordu. Bunu gerçekleştirebilmek için, dinsel törenin gizli bölümleri sırasında kral, 'kendinden geçtiği düşsel bir deneyim' yaşıyordu. Bu deneyime, töreni yöneten ve firavunun iki dünya arasındaki bağlantısını ve aradaki irtibat noktası olarak yerine getirdiği önemli görevi anlayabilen kişiler refakat ediyordu.

Naydler açık sözlüdür; Piramit Metinleri üzerine yaptığı incelemelerinden çıkardığı sonuç şöyledir; "Bu metinler, cenaze metinlerinden öte, aslında yaşayan kralın, sed festivalindeki gizli ayinler sırasında deneyimlediği türden mistik deneyimlere dairdir. Metinlerin, bu dünyayla ruh dünyası arasındaki geçiş noktasında bulunan insan deneyimlerinden bahsettikleri açıktır."

Elbette birçok uzman, metinler ve ritüellerdeki bu deneysellik yaklaşımına karşı çıkacaktır. Öte Dünyayı tanımlayan çok sayıdaki Eski Mısır edebiyatı örneğinin, bilgiye değil; hissiyata dayalı doğrular olduğu kabul edilmiştir. Bu düşünceye göre, mistik metinlerde anlatılanlar, bin yıllar boyu süregelmiş rahiplerin ürettiği hayal gücüne dayalı tahminlerdir ve bunları üreten kişilerin, yazdıklarına sadece inanıp, hakkında kesin bilgi sahibi olmanın olanaksız olduğu bir şeyi açıklamaya çalışan 'mistikler' oldukları düşünülür. "Ama" der Naydler, "bu bilgiler, hâlâ canlı olan kişinin, ölümün bilinç eşiğinden geçme deneyimini içinde barındıran mistisizmin yardımıyla, bir dış kaynaktan gelmektedir."

BURADA, FİRAVUN KHUFU'NUN, Giza'daki Büyük Piramiti'ni tanımlamak için kullanılan, bu bölümün başında bahsettiğim 'Khufu'nun ahket'i terimini tekrar hatırlatmak istiyorum. 'Parlayan, ışık saçan' anlamına gelen ve ufuktaki Öte Dünyaya giriş noktasını adlandırmak için kullanılan ahket terimi; aynı

zamanda piramide, Khufu'nun Öte Dünyaya geçiş noktası anlamında verilmiş bir isim olabilir miydi? Tabii bir de dönüş noktası...

Ma'at'ı sürdürme sorumluluğunu üstlenen Khufu, bu dünyadaki uyumu sağlayabilmek için krallığının ötesindeki ruhsal varlıklardan yardım istemiş olabilir miydi? Eğer gerçekten tanrıların krallığının bilinç eşiğinden geçtiyse, bunu nasıl yapmıştı? Khufu'yu ve ondan önceki ve sonraki kralları destekleyen rahipler, ne çeşit özel teknikler biliyor olabilirlerdi?

Eski dünyanın başka bir yerinde ortaya çıkan kendini aşma ayinlerine yakından bakmamızın, araştırmamızda kesinlikle bize yararı olacaktır; ancak, bu yolculuğumuzun bir sonraki durağı...

YÜCELME

Bazı yerler gerçekten gizemlidir. Yapıları konusunda belli bir mantığa sahip gibi görünebilirler; ancak amaçları ve uygulamaları gizli tutulmak istenir ve açıklanmaz. Eski yeraltı türbeleri, tapınaklar ve mezarlar hakkında yaptığım araştırmalarla geçen uzun yıllarımda, keşfettiğim en garip ve gizemli mekanlardan birisi İtalya'da, Napoli Körfezi'nin kuzeybatı köşesinde, küçük Baia Limanı'nın yukarısında yer alır. Dar girişi, ufalanmış ve yamaç boyunca serpilmiş Roma harabeleri arasına zekice gizlenmiştir.

Taş bir duvarın üzerine dikkatlice tırmanıp, arkasındaki metal merdivenden dört buçuk metre aşağı indim ve muhtemelen 2600 yıl önce volkanik kayaya oyulmuş dar geçide ulaştım. Aşağıda, eski çağ teknolojileri konusunda bir uzman olan yazar ve akademisyen arkadaşım Robert Temple beni bekliyordu, İtalyan arkeoloji otoriteleri, Robert'in yıllar süren ısrarlarının sonucunda sit alanına girişine izin vermişlerdi; yeraltı keşifleri ve fotoğrafçılık konusundaki deneyimlerimin faydası olacağını düşünerek, beni de beraberinde götürmüştü. Tarih 24 Mayıs 2001 ve günlerden Perşembeydi.

Önümüzde, yerin altındaki bu esrarengiz yapıya ait dar bir geçit duruyordu. Bizim için heyecan verici bir andı; çünkü o güne kadar bizden önce oraya giren hiç kimse artık hayatta değildi. Baretlerimizi başımıza taktık, lambalarını yaktık ve parlak güneş ışığından uzaklaşarak, zifiri karanlığa doğru yol almaya başladık. Bu ani değişim rahatsızlık vericiydi.

Aslında, en başında devam etmeye biraz çekinmiştik; çünkü içeride, daha derinlerdeki koşulların neye benzediği konusunda hiçbir fikrimiz yoktu. Daha ileride karşılaşabileceğimiz şeyler hakkında yaptığımız tahminler de pek iç açıcı değildi. İtalyan yetkililer uzun süre, bu yeraltı geçitlerinin zehirli gazlarla dolu olduğu konusunda ısrar etmiş ve bu yüzden, içeri giriş için izin vermeden önce, başımıza gelecek ölümcül kazalardan dolayı herhangi bir sorumluluk taşımadıklarına dair bize bir anlaşma imzalatmışlardı.

Giriş tünelinin tavan yüksekliği; ortalama 180 cm. fakat genişliği sadece 53 cm. di; yani aynı anda iki kişinin yan yana yürümesi olanaksızdı. Tünelin duvarlarında, meşale takmak için belirli aralıklarla, sağlı sollu küçük delikler açıldığını görebiliyorduk. Aşağılara uzanan bu tünel, şaşırtıcı şekilde doğudan batıya doğru ilerleyen bir eksen üzerindeydi. Arkamızda kalan girişteki ışık

gözden kaybolduğunda, kendimizi kötü kokulu sessiz bir ortamın içinde bulduk.

Çok fazla olmasa da sıcaktı ve çok rutubetliydi; fazla geçmeden kıyafetlerimiz terden sırılsıklam oldu. Tünel, binlerce büyük sivrisinekle doluydu; fakat şansımız varmış ki, pek saldırgan değildiler. Zehirli gaz riskine karşı, kimyasal filtreli toz maskelerimizi taktık. Fenerlerimizin ışığı önümüzde parlıyordu. Tünel, düz bir hat üzerinde devam etti. Bastığımız zeminin sağlam olmadığını fark ettik. Ortam, inanılmaz bir yalnızlık ve boşluk hissi vermeye başlamıştı. Her şeye rağmen, yürümeye devam ettik.

Ortalama yüz yirmi metre kadar ilerledikten sonra tünel değişti. Kendimizi garip bir yapının içinde bulduk. Sol tarafta, tuğla örülerek kapatılmış bir kapı eşiği vardı; sağa doğru dönüldüğünde ise, tünel daha dik bir açıyla aşağı devam ediyordu. Biz de devam ettik. Kırk beş metre kadar ilerledikten sonra aniden durmak zorunda kaldık: Önümüzde bir su kitlesi vardı. Tünelin devamı, daha derinlere doğru giderek, içini dolduran su yüzünden gözden kayboluyordu. Fakat bu yeraltı su yolu da, tıpkı tünel gibi yapay olarak oluşturulmuştu. Suyun içinde atılan birkaç adımdan sonra derinlik artıyor ve ilerledikçe, aşağı yöndeki tünelin tavanına kadar ulaşıyordu. Belliydi ki; eski çağlardan bu yana, suyun yüksekliği epeyce artmıştı. Buradan geçmemiz mümkün değildi.

Bu sualtı yoluna varmadan az önce, tünelin sağ tarafındaki duvarda bir delik görmüştük; geri döndük ve içine girdik. Buradan geçtikten sonra kendimizi başka bir tünelin içinde bulduk. Bu tünel sola keskin bir dönüş yaparak, dik bir açıyla yukarı doğru çıkıyordu; bu tünelde bizden önce başkalarının da yürüdüğü çok açıktı; ancak şimdi burası molozlarla kaplanmıştı. Zorlanarak yukarı çıktık.

Altı metre kadar ilerledikten sonra, kendimizi oldukça sıra dışı bir şeyin önünde bulduk. Bu, tuğla örülerek kapatılmış başka bir girişti ve muhtemelen bir yeraltı odasına, dehlizine ya da tapınağına aitti. Burada, tünel sağa ve sola ayrılıyordu. Sağa döndük. Altı metre kadar sonra, tünelin molozla kapatılmış olduğunu gördük; ama tünelin, yeraltı su yolunun bittiği yerle birleştiğini orijinal araştırmalardan biliyorduk.

Sonra mühürlü girişin olduğu yere geri emekledik ve soldaki tünele girdik. Bu tünel, bizi iki ayrı tünelin önüne getirdi. Bunlardan biri, kompleksin içine ilk girdiğimiz giriş yönünün zıt istikametinde ve yukarı meyille devam ediyordu.

Bu tünel de, hemen sol yanındaki aşağı meyilli diğer tünel gibi, molozla

doldurulmuştu; ama aradan iki bin yıldan fazla bir süre geçtiğinden, moloz biraz çökmüş, tavanla moloz arasında 45 cm.lik bir boşluk oluşmuştu. Fenerlerimizin ışığının gittiği yere kadar boşluğun devam ettiğini görebiliyorduk. Diğer ucunun nereye çıktığı konusunda ise hiçbir fikrimiz yoktu. Ben, bunu keşfetmeye karar verdim.

Her ne kadar, geçmişte Ortadoğu'da arkeolojik sitelerdeki tünel ve mağara keşiflerinde bulunduysam; normalde, insanı kendini mezarının içinde hissettiren derin ve kapalı yerlerde ortaya çıkan panik duygusuyla başa çıkmayı biliyorsam da durumun klostrofobik olduğunu söylemek, yetersiz bir açıklama olur.

Ben tünele girmeye hazırlanırken, Robert bana katılmayı reddetti, İtalyan arkeoloji işçileri, Gino ve Pepe de başka tarafa bakarak, anlamsızca sırt çantaları ve halatlarıyla oynamaya başladılar. Sonra bacağıma ip bağlamam gerektiğini söylediler. Amaçlarının, eğer ben tüneldeyken kalp krizi geçirirsem, hemen beni dışarı çekebilmek olmasını umdum. Sonra bu umudun anlamsız olduğunu düşündüm; çünkü bu hiçbir işe yaramazdı.

Tünelin tavanı okadar yakındı ki; başımı yukarıdaki tırtıklı taşlardan koruyacak olan baretimle, karnımın üzerinde sürünerek, ayaklarımla iterek ve ellerimle kendimi çekerek ilerlemek zorundaydım. Başımı fazla kaldıramadığım için, gittiğim yeri yeterince görmem olanaksızdı. Eğer tünel hep aynı genişlikte - ortalama 50 cm.- devam ediyorsa, geri dönmem de mümkün olmayacaktı. Bunun bir yere çıkmasını ve dönüş yaparak geri gidebileceğim durumda olmasını ümit ettim. Aksi takdirde, geri geri sürünmek zorunda kalacaktım. Bunun zor bir iş olduğu doğruydu; ama yine de başarabilirdim. Bu yüzden fazla endişelenmeme de gerek yoktu. Yüzüm toprağa değecek kadar yakın bir durumda ve sürünerek ilerledim. O anda toz maskem, kendisi için ödenen paranın hakkını veriyordu. İlerlerken, içinde fotoğraf makinelerimin olduğu çantayı önümde itmek zorundaydım; çünkü sırtıma takmak için yeterli boşluk yoktu.

Tünelin içinde sürünerek ilerlerken, elimden geldiğince hızlı gitmeye çalışıyordum ve aynı zamanda, katettiğim mesafeyi tahmini olarak ölçmeye çalışıyordum. Bir ara durup, arkadaşlarımın bana çok uzak olup olmadıklarını anlayabilmek için ıslık çaldım ve ardından tünelin aşağısından onların da ıslık seslerinin geldiğini duydum. Biraz daha ilerleyince ip bitti. Ben de ipi ayağımdan çözdüm ve yola ipsiz devam ettim.

Yerin derinliklerinde, daracık bir tünelde yalnızdım ve hiç ses yoktu. Birkaç kez

durmak zorunda kalmıştım. Bu tarz düşüncelerden zihnimi arındırmak için gösterdiğim çabaya rağmen, sırtımın üzerinde duran tavanın inanılmaz ağırlığını düşünmeden de edemiyordum. Başım tavana sürtüyor, dirseklerim çeperlere değiyor ve bedenim iki bin yıllık moloz yığını üzerinde yatıyordu. Arkamda uzun bir tünel uzanıyor; önümde ise tam anlamıyla bir gizem duruyordu. Ansızın bu durum bana tam bir delilik gibi göründü.

Eğer o anda tavan çökseydi; kimse beni almaya gelemezdi: Klostrofobik panik başladı ve tüm zihnimi sardı. Vücut ısım yüksek olmasına rağmen, sırtım ürperdi ve kaskatı kesildim; duygularım kontrolden çıktı ve kendimi, mezarımda durup toprakla kaplanacağım anı bekliyormuşum gibi hissettim. Sakinleşmek zorundaydım; tünel çok uzun zamandır orada duruyordu ve çökmek için benim geleceğim anı beklemiş olamazdı.

Birkaç kez derin nefes aldım ve sonunda sakinleştim. Fotoğraf makinesi çantamı iterek ilerlemeye devam ettim. Ortalama otuz metre kadar ilerlemiştim ve tünel hâlâ volkanik kayaya doğru, düz bir yönde devam ediyordu.

Kırk metreye kadar geldiğimde, tünel bir kez daha değişti: Tavanı biraz yükseldi ve eni iki katına çıktı. Yaklaşık her metrede bir, 30 cm. kadar alçalıyordum. Ferahlamıştım; çünkü gerekirse, dönüş yapabilecektim. Bir süre sonra önümde tünelin ikiye ayrıldığını gördüm. Bu ikili giriş, karşımda çifteli tüfek namlusu gibi duruyordu. Önce sağdaki tünele girmeyi seçtim ve emekleyerek içeri girdim.

Ancak bu tünel çok kısaydı; garip bir şekilde, girişten ortalama elli metre sonra bitiverdi. Bu anlamsızdı. Mühürlenmiş olabilir miydi? Üstünkörü bir tetkikle, durumun böyle olduğuna dair herhangi bir kanıt bulamadım. Solumdaki kayanın içinde bir delik gördüm. Aşağıdaki bir başka tünele doğru gidiyordu. Delikten geçtim. Çok tuhaf bir şekilde, kendimi soldaki tünelin sonunda buldum. Bu ilginç ve karmaşık yapı çok anlamsızdı. Birileri neden aynı yere çıkan iki ayrı tünel yapmış olabilir ki? Ve tam önümde, taş bloklar ve harçla mühürlenmiş bir kapı eşiği gördüm. Bunun solunda, başka bir duvar vardı ve kırılarak delinmişti. Başımı delikten soktum ve başka bir tünel daha gördüm. Ancak bu da az ilerisinde molozla mühürlenmişti. Sonra yeri tekmeledim ve çıkan sesten aşağıda bir tünel daha olabileceğini düşündüm. Çantamda sürekli bir mala taşıyordum; fakat kazmaya başlamanın zamanı değildi.

Yine de çantamdan çıkardım ve mühürlü kapı eşiğindeki taşlara vurdum. Aynı

anda sesimin çıktığı kadar bağırıyordum. Ben bir yankı duymadım; fakat Robert Temple beni duyabilmişti. İlk başta, aşağı inerken kullandığımız ana tünelin sonunda, önünden geçtiğimiz tuğlalarla örülmüş duvarın diğer tarafında duruyordum. (Şu anda bulunduğum yer, aşağı inerken kullandığımız ana tünelin sonundaki tuğlalarla örülmüş duvarın öte yanıydı.)

Bu tünelin, derinlerdeki yeraltı tapınağına giden geçit olduğunu düşündüm; çünkü diğer tünelden daha yüksek bir seviyede ilerliyordu, dolayısıyla altındaki yapay olarak inşa edilmiş su yoluna uğramadan devam ediyordu. Şimdi, bu yerin mantığını çözmeye başlamıştım: Bu tuhaf yapı, aslında Robert Temple'nin şüphelendiği gibi, insanların Öte Dünyanın sırlarının kendilerine verilmesi için geldikleri bir yerdi. Bu adaylar, yapıya girecekler; sağa dönecekler -eski metinlerde her zaman önerildiği gibi- ve yapay nehirden geçerek alt dünyayla tanrıların krallığı arasında bir geçiş noktası olarak hizmet veren tapınağa ulaşacaklardı. Aynı zamanda, alternatif olan diğer tünel ise; rahiplerin kullanımına ait olacak ve adayların varmalarını bekleyecekleri tapınağa, direkt giriş yapmalarını sağlayacaktı.

Bütün bunlar, klasik yazarların tarif ettiği alt dünya seyahatlerini hatırlatır. Bu hikayeler sessiz kayıkçı Charon'un, Styx Nehri boyunca şeytani yerlerde gezdirdiği ziyaretçilerin anılarıyla başlardı. Sonra, kutsal krallığa girişin ardından ziyaretçiler, Virgil'in şu sözlerle tarif ettiği bir deneyim yaşar: "Mutluluk diyarı, yeşillik ülkesi. Kutsanmış Ağaçların arasında ruhların huzur bulduğu yer."

Çantamdan, en sevdiğim Leica fotoğraf makinelerimden birini, birkaç objektif ve bir de flaş çıkardım. Sonra, görebildiğim her şeyi kapsamlı bir şekilde fotoğraflamaya başladım. Çeşitli keşiflerde bulunup deneyim kazanmış biri olarak, bir yere girerken hep bir daha dışarı çıkamayacakmışım gibi düşünerek davranırım. 'Kafese girmek' benim ana prensibimdir ve işe yarar. Çünkü dışarı çıkamasanız bile, en azından bu bir sürpriz olmayacaktır.

Bir saat kadar sonra tünelin aşağısına geri dönmüştüm. Gino ve Pepe oradaydı ve oldukça gergindiler. İp gevşediğinde çekmişler ve ucunda benim olmadığımı görünce endişelenmişlerdi. Dahası sesimi de duyamamışlardı; ben de onları duyamadığım için, çağrılarına bir yanıt verememiştim. Duydukları korkuyu yetkililere anlatmış olmalılar ki; bu komplekse daha sonraki her gelişimde, tünele girişim engellendi. Bundan emin de olamazdım; çünkü bana hiçbir şey söylenmemişti. Ancak birinin sürekli yakınımda durduğunu ve dar tünelin

girişine yaklaştığımda, kapının önüne oturup önümü kesmeye çalıştığını görebiliyordum. Emir aldıkları belliydi. Bu tünele giriş çok tehlikeliydi. Öyle ki; fotoğraf çekimi yaptığım yerlere, şimdiye kadar hiç kimse gidememişti.

BU YERALTI YAPISINI KİMİN inşa ettiği bilinmiyor. M.Ö. 7. yüzyılda Yunanlılar tarafından kazılmış olabilir. Ne için kullanıldığını, şu anda kimse kesin olarak söyleyemiyor. Ayrıca ne zaman mühürlendiğini ve neden gizli tutulduğu da bir sır. Bu konudaki en iyi tahmin; Augustus Sezar zamanında önemli bir Roma Amirali ve imparator Nero'nun dedesi olan Marcus Vipsanius Agrippa'nın, bugün bilinmeyen bazı nedenlerden dolayı, buranın çok tehlikeli bir yer olduğuna ve yeryüzünden yok edilmesi gerektiğine karar verdiği ve dolayısıyla, yakınlardaki filosunun inşa edilmekte olduğu ve denizcilerinin Roma'nın son muzaffer deniz savaşı olan Sicilya Savaşı'na hazırlık amacıyla Avernus ve Lucrina göllerinde talim yaptığı M.Ö. 37-36 yıllarında, buranın molozla doldurulmasını emrettiğidir.

Bunun sorumlusu her kim olursa olsun, bu yapıyı sonsuza dek ortadan kaldırma azminde ve bunu yapabilecek güçte olduğu kesin; çünkü bu sanıldığı gibi kolay bir iş değildir. Bu molozla kapama işini tek başınıza yapmaya kalkışsaydınız, tünellere ortalama otuz bin kere girip çıkmanız gerekirdi. Eğer Agrippa yaptıysa, onu korkutan ne olmuştu? Eğer Agrippa değilse, o hâlde kimdi ve neden yapmıştı?

Bu ortalama iki bin yıl önceydi. Kompleksin dış girişi, 1958 yılındaki arkeolojik kazılar sırasında keşfedildi; ancak o zamanlarda tünelin içinde çok kısa bir mesafe ilerlenebildi. Sit alanının karmaşık yapısının tamamı, ancak emekli bir kimya mühendisi olan Robert Paget'in, 1962'de yaptığı kazılarla ortaya çıkarılabildi. Paget'in çabalarından sonra, İtalyan Hükümeti burayı temizletti ve girişi mühürleyerek, gizliliğini sürdürdü. Ve buraya bir daha hiç kimse girmedi; ta ki kırk yıl sonra Robert Temple ve ben -ve beraberimizde Gino ile Pepe- bu tehlikeyi göze alana kadar. Bu sebeplerden dolayı, sit alanı arkeolojik çalışmaların dışında kaldı. Burası hakkında soru soranlara. Roma döneminde termal banyo olarak kullanılan ve bir sıcak su kaynağına giden sıradan bir tünel olduğu söylendi. Birçok uzman ilgisini kaybetti. Sadece Robert Temple bu siteyi ciddiye aldı.

21 EYLÜL 1962'de Robert Paget ve bir meslektaşı, ilk kez sit alanına girdi. İki bin yıldır bunu hiç kimse yapmamıştı. Acaba neyi keşfetmişti ki; İtalyan Hükümeti böyle bir tepki vermişti?

Bölgede bir 'Ölüler Kahini' olma ihtimali Paget'in aklını uzun süredir kurcalıyordu. O, Virgil'in anlattığı, alt dünyayı ziyaret eden Aeneas hikayesinin, aslında gerçek bir olaydan alındığına, yani deneyimsel olarak bu ünlü kahinin gerçekten ziyaret edildiğine inanıyordu. Garip bir şekilde Virgil'in anlatımları, Cuma'daki kahine Sybil'in, Cumaya bir kilometre ve Baia'ya (eski adıyla Baiae) ise bir-iki kilometre uzaklıktaki volkanik bir kraterin içine yağmur sularının dolmasıyla oluşan Avernus Gölü civarında bir yerde olduğu söylenen ölüler kahininden farklı biri olduğunu açıkça ortaya koyuyordu.

Virgil'in Aeneid şiirinde, Aeneas, Cumalı Sybil'i ziyaret eder ve alt dünyaya nasıl gidebileceğini sorar. Sybil, "Avernus'tan aşağı gitmek kolaydır" diye cevaplar. Diğer bir deyişle Virgil, alt dünyanın girişinin yakınlarda olduğunu belirtir. Görüldüğü gibi, Sybil'in sözünü ettiği yer, yaklaşık bir kilometrelik bir mesafededir.

Bu, sadece edebi bir eser miydi, yoksa aynı zamanda Virgil'in, hakkında bilgi sahibi olduğu gerçek bir yerde, yaşadığı deneyimleri aktaran bir rapor muydu? Paget, yazılanların gerçek olduğuna inanıyordu. Virgil'in, bir dönem bu bölgede yaşadığı bilindiği için, bu ihtimal göz ardı edilemez.' Paget bu kahinin Cuma'daki kahine gibi gerçekten var olduğundan emindi. Onun bu konuda haklı olduğuna hiç şüphe yoktur. Hannibal, M.Ö. 209'da bölgeyi yağmaladığı zaman, Avernus Gölü yakınlarında olduğu söylenen bir bölgedeki kutsal mekanda kahin için kurban vermişti. Tabii ki kuşkucular, bunun Virgil'in yazılarına kaynak olduğunu ve dolayısıyla da Virgil'in, kahini kendisinin görmesine gerek kalmadığını söyleyebilir.

Teorisini kanıtlamak için Paget, 1960'ta eşiyle beraber Baia'ya taşındı. Keith Jones ve Napoli'deki NATO üssünde A.B.D. Deniz Kuvvetleri için çalışan, arkeoloji meraklısı arkadaşlarıyla birlikte sistemli bir keşif araştırması başlatarak, kahine ait izleri bulmak için kararlı girişimlerde bulundu.

Aramaya, Baia'nın yaklaşık 3 km. kuzeybatısında bulunan Eski Yunan şehri Cuma'da başladı. Bölgede, birçok tünel ve mağara keşfetti. 1932'de keşfedilen Kahine Sybil'in tünellerini de araştırdı. Ancak ölüler kahinine ait herhangi bir iz bulamadılar.

Paget ve Jones, daha sonra dikkatlerini, birçok geleneğe göre kahinin yeri olarak kabul edilen Avernus Gölü'ne çevirdi. Agrippa'nın tersanelerine ve askeri yapılarına dair buldukları dikkate değer kanıtların arasında, iki de tünel vardı.

Bunlardan birisi 1 km. uzunluğundaydı ve Avernus Gölü'nden Cuma'ya kadar uzanıyordu. Sonrasında pek çok tünel ve mağara daha keşfetseler de, bir ölüler kahini fikriyle eşleştirilebilecek herhangi bir şeye henüz rastlamamışlardı. Aramaya devam ettiler.

Eski Baia şehri, Avernus Gölü'nün ortalama 3 km. güneyinde yer alan bir kıyı kentidir. Kıyının büyük bölümü, bölgenin hareketli jeolojik yapısından dolayı denizin altında kalmıştır. Burası bir zamanlar çok önemli bir Roma şehriydi. İsa'nın vaftiz edilişinden kısa bir süre önce, M.S. 24 yılı dolaylarında ölen Romalı coğrafyacı ve tarihçi Strabo, Baia'dan bahseder ve kaplıcalarını, 'dertlere derman, popüler bir su yeri' diye anlatır. Burası, Romalı seçkinlerin tatillerini geçirmek için geldikleri şık bir dinlence yeriydi. Ayrıca imparator ve diğer soyluların büyük villalarının bulunduğu bir yerdi. Bunların yıkıntıları hâlâ yamaçlarda veya denizin altında görülebilir. Yer kaymasından dolayı, bugün kıyının Pozzuoli Körfezi civarlarındaki ortalama bir kilometrelik bölümü sular altında olduğundan, altı cam bir tekneyle denizdeki birçok yıkıntıyı yukarıdan seyredebilirsiniz. Kaplıca hamamlarının yıkıntılarının bulunduğu Baia tepelerinde, üç tapınağın kalıntıları vardır: Diana, Merkür ve Venüs. Modern Baia, şimdi sadece küçük bir balıkçı limanıdır ve burada birçok küçük ama hoş restaurant -İtalyan iş adamlarının, gönül rahatlığıyla güzel arkadaşlarını öğlen yemeyi için getirdiği yerler- bulunur.

Baia'da 1956 ve 1958 yılları arasında yapılan kazılar. Roma hamamlarından oluşan bir kompleksi gün ışığına çıkardı; fakat bunlar, birçok kez onarılmış veya yeniden inşa edilmiş yapılardı. Bunun sebebi ise, muhtemelen bölgede depremlerin çok sık yaşanmasıydı. M.Ö. 63 yılında çok büyük bir deprem yaşanmış, toprak kaymalarına ve birçok yapının yeraltında kalmasına sebep olmuştu.

Paget ve Jones, Cuma ve Avernus'ta yaptıkları gibi, bu bölgedeki bütün tünelleri araştırmaya başladılar. Çalışmalarının başlangıcından o ana kadar en az yüz tane tünele girip çıkmış olduklarını gördüler. Sonunda bu sitenin özel bir bölümüne yöneldiler: Ortalama M.Ö. 5. yüzyıla ait eski yunan tapınaklarının kalıntılarının bulunduğu bir platform. Bu platformun altında birçok tünel ve yeraltı odası bulunuyordu.

Paget, Ephorus'un, 'hiç gün ışığını görmeyen ve yeraltı tünelleri aracılığıyla iletişim kuranlar' diye tarif ettiği ölüler kahini rahiplerinin yaşadığı yerlere ulaştığı sonucuna vardı. Baia sitesinin direktörü, Paget ve Jones'a, tapınağın

altında, görmedikleri bir tünel olduğunu söyledi. Daha aşağıda olan tünelin zehirli havasından dolayı tehlikeli olduğunu öne sürdü. Bunu keşfeden kazıcılar, içeri çok az bir mesafe girip, geri çıkmışlardı. Paget, tarihi eserler polisinin, daha fazla keşif yaparak risk almamalarını emrettiğini bildirir. Sonunda bu tünelden ayrılmaya karar verdiler.

Aynı zamanda, diğer bütün tünelleri aradılar. Bunlardan birinde, dönecek hiçbir yer olmadığını fark edene kadar kırk beş metre boyunca süründüler. Sonunda geri dönmek zorunda kaldılar. Ve en sonunda, tehlikeli olduğu söylenen tünele bakma zamanı gelmişti. Paget'in grubundan bir gönüllü, yedi buçuk metrelik bir ipin ucuna bağlandı. Yöntem tamamen askeriydi; "Şöyle düşündük: İpin bittiği yere kadar yürüyecekti. Eğer ayakta duruyorsa, iyi olduğunu anlayacaktık... Eğer düşerse, onu güvenli bir yere geri çekecektik." Düşmedi.

Paget ve Jones, tünele kendileri de girmeye karar verdiler. Girişi dikkatle geçtiler:

Yerdeki tozun üzerinde, 1958'de tünele giren kazıcıların ayak izlerini görebiliyorduk. Bunlar bitti ve önümüzde karanlık tünelin derinliklerine doğru ilerleyen dokunulmamış bir toz tabakası gördük.

Devam ettikçe korkuları da giderek artıyordu ve yüz yirmi metreden sonra, artan sıcaklığın da etkisiyle yeterince ilerlediklerine karar verdiler ve çabucak yüzeye, temiz havaya çıktılar. Tünelin hâlâ zehirli dumanlarla dolu olduğunu düşünen İtalyan yetkililere, yaptıkları şey hakkında hiçbir şey anlatmamaya karar verdiler.

Kısa bir süre sonra Paget ve Jones, tekrar tünele girdi. Bu kez aşağıya doğru 170 m. kadar ilerlediler ve önlerine çıkan bir yeraltı su deposu yüzünden durmak zorunda kaldılar. Tünelin sonuna geldiklerini düşündüler. Tünelin içi aşırı derecede rutubetli ve sıcaktı; oksijen azlığından yakınıyorlardı. Suyun yanında, bir seferde sadece on beş dakika durabiliyorlardı. Negatif filmler üzerine birçok renkli fotoğraf çektiler. Böylece, çektikleri görüntüleri perdeye yansıtıp, üzerinde çalışabileceklerdi. Perde üzerinde inceleme yaparken, su yolunun tavanında bir kiremit set olduğunu keşfettiler.

Tekrar geri döndüklerinde kiremidi ittiler. Yerinden oynadı. Kaydırıp, Keith Jones'un içinden geçebileceği kadar boşluk açmayı başardılar. Jones diğer tarafa geçtiğinde, kendini dik bir açıyla yukarı doğru giden bir tünelde buldu. Bu tünel

direkt olarak, daha sonradan uçurum kenarından 182 m. ve yer yüzeyinden 42 m. derinde olduğunu hesaplayacakları, yeraltı tapınağının mühürlü girişine doğru gidiyordu. O ana kadar girdikleri en gizemli yeraltı kompleksindeydiler ve burayla ilgili keşfedecekleri bir şey daha vardı.'"

Paget, tüneldeki havanın sıcaklığının 49, suyun ise 30 derece olduğunu aktarır. Mayıs 1965'te. Birleşik Devletler ordusunda bir dalgıç olan Colonel David Levis ve oğlu, suyun altında bir keşif yaptı; ortalama 24 m.lik su yolunun diğer ucunda, sudan çıkış ve yeni bir tünele giriş olduğunu gördüler. Bu tünel, bir yeraltı tapınağına çıkıyordu. Lewis, yaklaşık dokuz metre daha derinde, içinde sıcak su kaynağı bulunan, yapay olarak oyulmuş odalar buldu. Buradaki suyun sıcaklığı çok daha fazlaydı: 49 derece. Daha öteye gittikçe suyun sıcaklığı öyle çok artmıştı ki; geri dönmek zorunda kaldı. O günden bu yana suyun sıcaklığı, en azından su yolunun geçilebilen kısmında büyük oranda düştü. Biz sitede keşfe çıktığımızda, su sıcaklığının 28,5 derece ve tüneldeki hava sıcaklığının da bir derece daha aşağı olduğunu görmüştük.

Görüldüğü gibi Robert Paget ve Robert Temple, birçok ortak ilgi alanına sahipti. 1984'te Robert Temple, Sonsuzluk ile Sohbetler (Conversations with Eternity) adında, eski dünyadaki kahinleri ve kehanetleri inceleyen, büyüleyici bir kitap yazdı. Kitapta, Baia'daki esrarengiz yeraltı kompleksinden bahsediyordu. Kitabı ilk çıktığında alıp okudum ve bu yerin sıra dışı doğası beni çok etkiledi. Ve de bu etki, hep üzerimde kaldı. Özellikle burada bir mühendislik harikası söz konusuydu. Uzun giriş tünelinin başlangıç noktası, yaz gündönümündeki güneşin doğuş noktasına; tapınak ise güneşin aynı gündeki batış noktasına yönlendirilmişti.

Diğer derin bir gizem, bu tanımlamalarla ortaya çıkıyordu: Bu yapıyı inşa edenler, tünelden aşağı doğru 182 metrede ve tepenin yüzeyinin 42 m. altında bir yeraltı nehri veya su kaynağı olduğunu nereden biliyorlardı? Temple'ın belirttiği gibi:

Bölgede bir keşif yapıldığına dair veya rasgele yapılmış geçitlere ya da yanlış girişlere ait hiçbir iz yoktur. Buranın yapısını oluşturan sert sünger kayalar, doğal yollardan yeraltı su kaynaklarının tespitinin yapılmasını sağlayacak mağaralar, tüneller veya kanallar oluşturmaz.

Bu gariplikle ilgili olarak Robert Paget ise; gözlemlerine dayanarak, burada birçok mühendislik problemiyle karşılaşılmış olması gerektiğini, ancak bunların

nasıl çözüldüğü konusunun bir muamma olduğunu söyler.

ROBERT VE OLIVIA TEMPLE ÎLE 1998 YILINDA, Kahire'de bir takside tanıştık. Graham Hancock ile birlikteydik ve Mısır'ın gizemlerini derinlemesine ele alan Yaratılışın Bekçisi (Keeper of Genesis) adlı kitabın yazarı, arkadaşım Robert Bauval tarafından düzenlenmiş bir Mısır gezisindeki yazarların arasındaydık.

Temple'a ilk sorum, "Kitabınızda bahsettiğiniz şu garip yeraltı tapınağına nasıl gidip, görebilirim?" oldu. On dört yıl önce yazdığı kitabının konusuna ilgi duymamdan ötürü mutlu olduğunu görebiliyordum; ancak Jâne de biraz mahcup olmuş gibiydi. Bana, 1970'lerde İtalyan Hükümeti tarafından burası taş ve molozlarla mühürlenerek kapatıldığı için, içeri bile giremediğini söyledi. Kimsenin girmesine izin verilmiyordu. "Fakat" dedi, "açılması için onlardan izin almaya çalışıyorum." Neredeyse yirmi yıldır bunun için uğraşıyordu; ve hâlâ bir sonuç alamamıştı. Roma'daki British School bile ona tünelin 'güvenlik nedeniyle kesinlikle girilemez' olduğunu söylemişti, İtalyan yetkililer de tünellerin 'zehirli gazlarla dolu' olduğunu söylüyordu.'

ÜÇ YIL SONRA, 2001 YILINDA, ilk karşılaşmamızdan bu yana düzenli olarak görüştüğüm Robert Temple, bana telefon açtı ve heyecan verici haberler iletti: italyan yetkililer, ona Baia kompleksine girmek için gerekli izni vermişlerdi. Gelip, sitenin kapsamlı bir kaydını çıkarmak için, fotoğrafçılık deneyimimi kullanabilir miyim?" Bu söz hiç düşünmeden ağzımdan çıkmıştı. O mayıs, eşim Jane ve ben, Robert ve eşi Olivia ile beraber, Napoli'ye gidip bir araba kiraladık ve Baia'ya gittik. Kalacağımız süre için, alt katı restoran olan rıhtımdaki bir apartmandan daire kiraladık.

Güzel bir öğle yemeyi yedikten sonra, siteye girdiğimiz ilk günün öğleninde Robert ve ben, kompleksin derinliklerinde çalışırken yankılı sesler duyduk; kadın sesleri. 'Eski kahin dünyaya mı döndü' diye merak ettik. Dönüp baktığımızda onların eşlerimiz olduğunu ve korkusuzca tünelden aşağı, su yoluna doğru geldiklerini gördük. Kapalı yerlerden korkan iki kadın için bu bir marifet sayılırdı. Belliydi ki, kimse günün keşiflerini kaçırmak istemiyordu. 'Alt dünyaya giden nehrin başında durduğumuz o an, hep birlikte paylaştığımız bir anıdır.

O gün, ayrıca İtalyan yetkililerin bu siteye karşı tutumlarına dair bir anlayış geliştirdik. Yetkili arkeolog Dr. Paola Miniero, tünelin sadece Romalıların termal

hamamlarına sıcak hava sağlamak için yapıldığı görüşündeydi. Bölge bu tür hamamlarıyla meşhurdu ve tepe yamacında bu amaçla kazılmış bazı tüneller vardı. Fakat bu tüneller basit ve kabaydı; bizimkiler ise, düz ve pürüzsüz kesilmişti. Buna rağmen, resmi görüş böyleydi. Bu yüzden gecikmenin, ilgisizlikten değil de burada araştırma yapılmasının istenmemesinden kaynaklanmış olabileceğini düşündük.

Buranın diğerlerinden farklı bir yapı olduğuna Dr. Miniero'yı ikna etmeye çalıştık ve onu sitenin aşağısına götürdük. Yapının karmaşıklığını görünce çok şaşırdı. Tünelin civardaki diğer sıcak su tüneli örneklerinden gerçekten farklı olduğunu itiraf etti ve bütün bunların ne anlama geliyor olabileceği konusunda düşünmesi gerektiğini söyledi. Hatta, konuya karşı tutumunun değiştiğini ve bizim burayla neden ilgilendiğimizi anlamaya başladığını da görebiliyorduk.

Aynı zamanda Robert ve ben de, sistematik bir kazı çalışması organize edilmesinin gerektiğini fark etmiştik. Birilerinin bu yerin varlığından, yapının molozla doldurulması emrini verecek kadar rahatsızlık duyduğunu görebiliyorduk ve dolayısıyla da bu kişilerin, tapınaktan herhangi bir şey almış olmaları bize pek muhtemel görünmüyordu. Bize göre akla en yatkın senaryo, bu kişilerin içeri girdikleri, buldukları her şeyi kırıp parçaladıkları ve sonra da boşlukları molozlarla doldurduğuydu. Büyük ihtimalle eğer bir şey almış olsalardı, kızgın ruhların lanetinin peşlerini bırakmayacağını düşüneceklerdi. Bu senaryoya göre; bir zamanlar burada kullanılan tüm dini eşyaların şu an bile sit alanının altında yatıyor olması gerekirdi. .

İtalyan yetkililere, sitede kazı izni almak için başvurduk ve gelecek yanıtı beklerken, 2002 Haziran'ında, Cuma'da Erken Yunan inançları konusunda uzman akademisyenlerin vereceği bir konferansa, iki kısa bildiri ilettik. Oradayken, uzmanlardan birkaçını, görmeleri için tünellere götürdük; yerin önemine ikna olmuşlardı. Konferansta Robert, Baia ve Baia'nın kahinler hakkındaki klasik eserlerle bağlantısı hakkında konuştu. Ben de sadece sitenin mimari özelliklerinin mantığı konusunda kısa bir sunum yaptım: Bunun, aslında basit bir su tüneli değil; arkeolojik açıdan kazılmaya değer, dinsel bir yapı olduğunu ortaya koyan kanıtları sunmaya çalıştım.

Tünelin, titizlik ve ustalıkla, belli amaçlar doğrultusunda inşa edilmiş olduğunu ve buranın, eğer sadece su tüneli olarak tasarlandığı düşünülürse; abartılı ve gereksiz bir mühendislik çalışmasının yapıldığından söz edilmesi gerekeceğini vurguladım. Ana tünel, doğu-batı eksenindeydi ve dinsel mekanlarda bulunan

yönleri çağrıştırıyordu; yapı, boyutları bilinmeyen bir yeraltı odasında sonlanıyordu Ve birbirleriyle bağlantılı tünellerden oluşan karmaşık bir sistem içeriyordu. Kanıtlamaya çalıştığım, buranın bir çeşit yolculuğun gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla tasarlandığıydı. Sözü edilen; ölüler dünyasına girişi konu alan ve klasik edebiyattaki mitolojik motiflerle tutarlı özellikler barındıran tekamül yerlerine bir yolculuktu. Bu tünel, içinde seyahat eden kişiye birtakım deneyimler sunuyordu. Vardığım sonuç; bu sit alanının bulmaca gibi esrarengiz bir yer olduğu ve kazılıp, hakkında daha fazla bilgi edinilmesi gerektiğiydi. Aldığımız tepkiler, kendimizi yeterince iyi ifade edebilmiş olduğumuzu gösteriyordu ve hatta birkaç uzman, sitede bir kazı organize edebilmek için ellerinden geleni yapacaklarına dair bize söz verdiler.

İtalyan yetkililer tarafından, sitede çalışma izni henüz verilmemiş olmasına rağmen umutluyuz: En azından, bu yetkililerle, kazı harcamaları ve süresinin ne kadar olacağı gibi konularda görüşmelerimiz oldu. Robert ve ben, çok geçmeden bu iş için izin ve fon alabileceğimize inanıyoruz. Bu arada Robert, Baia'daki keşiflerimizden bahseden, kahinler ve kehanetlerle ilgili. Ait Dünya (Netherworld) adlı son kitabını yazdı ve 2002'de yayınladı. Kitapta, kompleksin içinde çektiğimiz birçok fotoğraf da yer alıyor.

Geriye son bir gizem kaldı: Virgil, alt dünyadan Aeneid destanında bahsediyordu: Aeneas aşağı iner ve Styx Nehri'ni geçer; fakat 'Kutsanmış Ağaçlığa' girmeden önce, girişin önüne adak olarak bir ökseotu bırakması gerekmektedir. Aeneas girişin önünde durur ve dalı bir yere sabitleyerek bırakır. Bu, destandaki önemsiz bir detaydır. Fakat keşif sırasında, Baia'daki yeraltı tapınağının tuğlalanmış girişinin, bununla ilgili olabilecek çok ilginç bir özelliğini fark etmiştik. Kapının olduğu duvarın sağ aşağı kısmında, içine bir hediye bırakılabilecek, zemini düz, küçük ve bombeli bir oyuk vardı. Bu çok önemli bir anlama geliyordu: Virgil'in, alt dünyaya yapılan seyahat hakkında anlattıkları yazınsal bir fantezi değil; gerçekten var olan bir mekanda -Baia'daki yeraltı kompleksi-, gerçekten yaşanmış bir olaydan alıntıdır.

Virgil'i bilen ve duvardaki oyoığa dikkat çeken Robert Paget, Aeneas'ın, yolculuğunu gerçekleştirdiği yerin burası olduğuna ikna olmuş; yeraltı nehrini ise 'Styx' diye adlandırmıştır. Su yolunun diğer ucunda, sudan çıkıp, yeraltı tapınağına götüren tünele geçmeyi sağlayan basamakların bulunması, şiirin 'nehirdeki sandal yolculuğu' bölümüne bütünüyle uymaktadır.

ÖLÜLER KRALLIĞINA GEÇME FİKRİ, Yunan dünyasında uzun süre var

olmuş bir gelenektir. Bu tarz bir yolculuk hakkında yazılan en eski metin, Homeros'un meşhur Odysseia destanında görülür. Odysseus, Truva'daki savaşlardan sonra evine dönerken yaptığı maceralı yolculuğu sırasında, Kirke adında bir büyücü ona, Hades'e[10] gitmesi gerektiğini bildirir. Amacı; tanrıça Persephone'nin kraliçe olduğu yerde ölü Thebaili Teiresias'ı bulup, kendisinden nasihat almaktır. Homeros, Odysseus'un tekneyle 'sise yakalanmış' bir yer olan 'sonsuz duman şehrine' gittiğinden ve burasının, sisle örtülü gökyüzünü güneşin asla yarıp geçemediği bir yer olduğundan bahseder. Orası, Odysseus'un ölüler diyarına indiği yerdir.

Strabo, Homeros tarafından anılan 'sise yakalanmış' dumanlı dehşet diyarının, eski Baia yöresi olduğunu savunan çok eski bir inanıştan bahseder; söz konusu yerin bir zamanlar 'kükürt, ateş -ortalama on sekiz kilometre ötedeki Vezüv Yanardağı'nınkiyle aynı tektonik kuvvetlere bağlı olarak oluşan, korkutucu ve tehlikeli volkanik aktivite-, sıcak pınarlar ve vahşi ormanlarla kaplı, korkulan bir yer' olduğunu söyler.

Strabo, M.Ö. 4. yüzyılda yaşamış bir tarihçi olan Ephorus tarafından verilen ayrıntıları nakleder. Lîphorus, eski Baia yakınlarında bir yeraltı kahin diyarı olduğunu söyler. Kahinin ve ona hizmet eden uzman rahiplerin yeraltında yaşadıklarından, asla gün ışığına çıkmadıklarından ve ziyarete gelen insanların yer yüzeyinin çok derinlerinde inşa edilmiş tünellerden geçerek, kendilerine ulaştığından bahseder. Strabo hikayeleri anlatırken, bunun bir masal olduğunu da belirtir.

Bazı modern uzmanlar, bu kahinin Avernus Gölü yakınında olduğunu düşünmektedir. Diğerleri ise; kahinin önemini vurgulayarak, eski kaynaklardaki bilgilerin yetersiz olduğunu, Avernus hakkındaki referansların eski Baia'yı işaret ediyor olabileceğini kabul eder. Ama bu tünellere giren ve kalıntıları kendi gözleriyle görenlerin çok az şüphesi vardır. Gün ışığını hiç görmeyen rahipler tarafından kullanılan -Ephorus'a inanılırsa- Baia'daki bu büyük yeraltı kompleksi, meşhur ölüler kahinin eviydi. Bölgede buna aday olabilecek başka bir yer yoktur.

ESKİ DÜNYADA YAYGIN OLAN KAHİN TAPINAKLARI, kralların ve liderlerin politik tavsiyeler almak amacıyla ziyaret ettikleri yerlerdi. Ayrıca bu yerlere sıradan insanlar da -veya en azından gerekli bedelleri ödeyebilecek kişiler-, vermek üzere oldukları önemli kararlarla ilgili soruların yanıtlarını bulmak için gidiyorlardı. İşte bu kahin merkezlerinin bazıları, 'ölüler tapınakları'

gibi, ün kazanmış özel yerlerdi.

Ölülerle irtibat kurulan dört büyük site vardı: Bunlardan biri, incelemekte olduğumuz, İtalya'daki Napoli Körfezi'nin kuzeybatı bölümünde bulunan eski Baia'daydı (Baiae); bu site bazen Avernus olarak da adlandırılır, ikincisi; Yunanistan'ın kuzeybatısında, Thesprotia'daki eski Ephira yakınlarında bulunan Acheron'daydı. Üçüncüsü; Türkiye'nin kuzeyinde, Karadeniz kıyısındaki Zonguldak'ta bulunan Ereğli'deydi. Ve dördüncüsü ise; Yunanistan'ın güneyinde, Lakonya'daki, Tainaron'daydı. Bugün, en azından bunlardan son ikisine ait hiçbir iz kalmamıştır; Acheron'daki tapınakla ilgili 1950'lerin sonlarında yapılan kazı çalışmalarında yıkıntıların, sit alanının üzerine inşa edilmiş bir Hıristiyan kilisesinin altında olduğu keşfedildi. Bu durumda, bu yıkıntılar da yok sayılır denebilir; bazıları ise yıkıntıların bir çiftlik evinin altında olduğunu ve hâlâ ortaya çıkarılmayı beklediğini söylerler. Yani kısacası, Baia'daki kompleks, antik zamanlardan günümüze kadar kalmayı başarabilmiş tek kahin tapınağıdır ve bu da siteyi en önemli arkeolojik alanlardan birisi yapar.

Antik dünyaya ait tüm kahin merkezleri, gizemliydi; ancak ölü kahini merkezleri diğer hepsinden daha özel bir yere sahipti: Alt dünyaya giriş kapıları vardı ve burada tanrılarla görüşülüyordu. Bu nedenle, en azından bazılarına, giriş için özel izin de gerekiyordu. Öte Dünyanın sırlarının bildirilmesi, bu iznin verilmesi anlamına geliyordu.

Dr. Peter Kingsley, Ancient Philosophy, Mystery and Maglc (Antik Felsefe, Gizem ve Büyü) adlı kitabında, bazı ilginç konulara dikkat çeker. Ona göre; çok eski dönemlere ait Öte Dünya seyahatleri kavramı, cehenneme gitmeden cennete gitmenin olanaksızlığına inanan, eğitim seviyeleri gelişmemiş Şamanist toplumlarda varlığını devam ettirmiştir. Bu toplumların inancına göre; tanrılar dünyasına gitmek için önce rahatsızlık verici ölüm diyarlarından geçmeyi gerektiren bir seyahat yapmak gerekir ve yolcu, hedefine vardığı an, kendisini alt ve üst dünyalar arasında anlık geçişlerin yapılabildiği bir noktada bulur. Bu kavramı, M.S. 2. yüzyılda Roma'da yaşamış. Yunan yazar Lucius Apuleius'un notlarında da görebiliriz. Gizemli bir dille İsis inancına girişini tarif eder:

Ölümün sınırına yaklaştım, Persephone'un eşiğinde durdum, her şeyin içinden geçerek seyahat ettim ve geri geldim, gece yarısı güneşin beyaz ışıkta parıldadığını gördüm, alt ve üst dünyaların tanrılarına yaklaştım ve onları çok sevdim.

Ölü kahini tapınaklarının varlığını ve ölüler dünyasına yapılan seyahat kavramının yaygınlığını reddetmek zordur; ama bunlar arasında bağlantı kurmak için gereken kanıtlar da azdır. Fakat, Baia'daki ölü kahini tapınağıyla, izmir'de, Colophon (bugünkü Değirmendere) yakınlarındaki Claros'ta (bugünkü Ahmetbeyli) bulunan Apollo kahin tapınağı arasındaki benzerlik çok açıktır. Ayrıca bu benzerlikten dolayı, Ahmetbeyli'deki kahin tapınağının da bir geçiş mekanı olarak kabul edildiği sonucunu çıkarabiliriz. Buraya gelen yolcu, Hades'e -ölüler dünyası veya Öte Dünya anlamında Yunanlıların kullandığı terim- indiği zaman tanrılarla buluşurdu ve böylece onların tanrısallık sırları kendisine verilmiş olurdu; tıpkı Apuleius'a verildiği gibi.

Eski Yunanlılara göre; ölüm, hem bir geçiş hem de bir başlangıçtı. Bu duruma, kendi dillerinde; son, mükemmellik ve tamamlama gibi anlamlara gelen telos diyorlardı. Telos, tamamlayış ve yok oluş -ölüm- kavramlarını aynı anda içinde barındıran, tekamül geleneklerinin genel adı olarak kullanılan telea sözcüğünün çoğuludur. Bu sözcüğün çeşitli varyasyonları, bütün tekamül geleneklerinde bulunmaktadır: Telein 'tekamül etmek', 'başlamak', 'kabul edilmek' demektir; telesterion, kendini aşma ayinlerinin gerçekleştirildiği salondur; tetestes başlangıç rahibidir; telete, bu ayinlerin adıdır ve son olarak teloumenoi ermiş olanlar demektir.

Yunanlı filozof Sokrates, Atina'nın tanrılarına saygı duymadığından dolayı ölüme mahkum edildiğinde, kendisine verilen zehri içerek intihar etmesi istenmişti. Platon, Phaedo adlı eserinde, Sokrates'in öldüğü gün yaptığı konuşmayı aktarır. Bu konuşma, Platon'un tanık olduğu bir konuşma değildir. Ancak Platon, Sokrates'in inançlarını çok iyi bildiği için, hayali de olsa onun söylediklerini betimleyebilmiştir.

Doğaldır ki konuşma, bir noktadan sonra ölüm ve filozofun bu konuyla ilgili düşünceleri üzerine odaklanır. Platon, sözcükleri Sokrates'in diline yerleştirerek bir açıklama yapar. Çoğu kişi farkına varmasa da, filozofların yaptığı şeyin, 'ölmeyi ve ölü olmayı pratik etmekten başka bir şey olmadığını' ifade eder. Sonrasında da filozofların asıl işinin, ruhu bedenden bağımsız kılmak ve özgürleştirmek olduğunu vurgular. Sokrates, "Felsefeyi gerçek anlamda pratik edenler, ölümü terbiye ederler" der."

Aristo'nun, 'Ruh Üzerine' başlıklı yorumunda, Themistius'a atfedilen (fakat muhtemelen Plutarch'a ait olan tanımlamada, gizli bir öğretiden bahsedilir. Bu öğretiye göre; tekamül, ölümle elde edilen bilgiyi tecrübe etme anlamına gelir ve

ancak ölümün sırrına erebilen kişi bu dünyaya geri dönebilir.

Ölümden söz ederken, Themistius, "[ruh] büyük sırlara erdirilenlerin yaşadığı deneyimlerin aynısını yaşar" diye bildirir.

Bu eksiksiz açıklama, büyük sırlara erdirilmiş birinin yaptığı bir anlatım olarak kabul edilebilir. Bu, sadece entelektüel bir inanç değil; aynı zamanda Öte Dünyaya yapılan seyahatlere katılarak öğrenilen bir bilgiydi.

Themistius devam eder:

Önce kişi doğru yoldan sapar ve bezmiş bir hâlde her şey için acele eder; tekamül edememiş bir kişi olarak karanlıkta şüpheyle dolaşır. Devamında ise, sonuncu aşamaya gelmeden bütün korkular ortaya çıkar. Kişi ürperir; titrer, terler ve dehşet duyar: Sonra, olağanüstü güzellikte bir ışıkla çarpılır, saf yerlere ve çayırlara alınır. Sesler duyar ve danslar görür. Kutsal seslerin ve şekillerin efendisine varır. Tekamülü tamamlayan kişi azat edilir ve bunların arasında özgürce dolanır. Tacını giyerek, tanrısal topluma katılır. Kendisine saf ve kutsal insanlar eşlik eder.

Themistius, sonra, tekamülü hiç aramamış olan insanların aşağılayıcı ve küçük düşürücü durumlarından söz eder: "Burada tekamülü aramadan yaşayanlar... ölüm korkusu yüzünden sefaletlerine katlanırlar ve oradaki kutsallıklara inanmazlar."

M.S. 1. yüzyılda yaşamış bir Romalı devlet adamı ve entelektüel olan Seneca, tekamül konusunun önemini kavramıştı. "Bilgelik ve tekamül yerel bir tapınağın gizemlerinden değil; bütün tanrılara ait büyük bir tapınak olan dünyanın gizemlerindendir." Platon ise; ölmenin, tekamül etmek olduğunu söyler. Chicago Üniversitesi'nde din tarihi Profesörü olan Mircea Eliade, tekamülün, aslında kutsalın karşısına çıkmak olduğunu söyler.

Tıpkı Mısır'da olduğu gibi, ruhsal yaşama dair Eski Yunan kayıtlarında da bulunan, ancak sonradan unutulup giden tekamül konusunun, bu kültürün temelini oluşturduğu görülür.

Platon'dan önce, Homeros'tan sonra Eski Yunan'da çok gizemli bir dönem yaşanmıştır. Bu öyle bir dönemdi ki; filozoflar, sadece oturup konuşmak, şarap içip tartışmalar yapmaktansa, birçok faaliyette bulunuyorlardı: insanlara yardım ediyor, ilim öğretiyor, şarkılar ve ilahiler söylüyor, dini şiirler okuyor, kutsal

ayin ve meditasyon yapıyorlardı. Gerçekliğin kutsal kaynağına ulaşmak için bildikleri tüm teknikleri kullanıyorlardı. Hepsinden öte, ruhlarını özgür kılmaya çalışıyorlardı. Felsefe hakkında konuşmaktan öte, felsefeyi deneyimlemek istiyorlardı; inzivaya çekilmiş entelektüel seçkinlerin ideal dünyasında yaşamaktansa; gerçek dünyada yaşamayı yeğliyorlardı. Bugün, bu eski din öğretmenlerine Presokratik (Sokrates dönemi öncesi) filozoflar diyoruz; ancak bu, sadece bizim sınıflandırma takıntımızdan kaynaklanan, anlamsız bir modern addır.

Bu öğretmenlerin bazılarının adları günümüze kadar gelmiştir: Parmenides, Empedokles, Herakleitos ve Pisagor bu gruba dahil olan filozoflardır. Platon, onların öğretilerini çalıştı. Bir dönem, onların takipçilerinin yaşadığı Sicilya ve İtalya'nın diğer bölgelerinde yaşadı. Onların çalışmalarını alıp, içlerinden tüm deneyimsel nitelikleri çıkararak, kendi felsefesine uyarladı. Platon'un öğrencisi Aristotales ise; varolan her şeyi düşünce ve mantık yoluyla bulup öğrenebileceğimizi, dolayısıyla da, gerçeğe ulaşmanın tek yolunun beyinden geçtiğini belirterek; insan zihnini ilahlaştırdı ve bu uyarlama sürecini tamamladı. Deneyim yoluyla öğrenme yanlısı olmasına rağmen, deneyimle öğrenme konusunu ölçütler koyarak sınırlandırdı. Presokratikler, Aristo'yu tanımış olsalardı, herhalde ona gülerlerdi.

Aslında biz de gülmeliyiz. Çünkü gördüğümüz gibi gerçek, zihinde aranacak bir şey değil; direkt olarak deneyim edilmesi gereken bir şeydir. Daha önce belirttiğimiz gibi, ateşin acı vereceğine inanılabilir; ancak yine de elinizi ateşe koymadan acıyı bilemezsiniz. Bilmenin, inanmaktan her zaman daha değerli olduğunu söylemeden geçemeyiz.

Bu konular, hem eski hem de modern siyaset yüzünden iyi bilinmemektedir. Platon ve Aristotales Atinalıydı; Parmenides, Pisagor ve diğerleri ise; güney İtalya ve Sicilya'da kurulmuş diğer Yunan kentlerinde yaşıyorlardı ve bu kentler Atina ile sık sık savaş halindeydiler. Ayrıca Asya'dan Ege'ye ulaşan mistik ve Şamanist akımlarla yakın temastaydılar. Hepsinin ötesinde, bu şehirlerin Eski Mısırlılarla da yakın temasları vardı ve önde gelen filozoflar, genellikle Mısır tapınaklarında öğrenim görürlerdi. Pisagor yirmi iki yaşındayken, öğrenim için Mısır'a gitti ve Pers istilacılar tarafından alınarak Babil'e götürülene kadar, ortalama on üç yıl oradaki tapınaklarda kaldı.

Modern üniversiteler, antik felsefe ve tarih yaklaşımlarında Atina odaklıdırlar, yani eski Atina kökenli bir siyaset ve düşünce mantığına sahiptirler. Bu yaklaşım

tarzının kabul görmesinin sebebi, değerli olmasından da öte, günümüzde insan zihninin yetilerine çok güvenilmesidir. Böylece Atina felsefesine yapay bir yücelik atfedilmekte ve bu felsefeye asla itiraz edilmemektedir. Bu konuda yapılacak eleştiriler dahi radikal, hatta devrimci nitelikte sayılmaktadır. Ancak gerçek şudur ki; antik dönemlerde, Presokratik filozoflar üzerine uzman olan Peter Kingsley'in dediği gibi, "Birçok Yunan kültür merkezi Atinalıların yanında yer almaktansa, Perslerin yanında yer almayı tercih etmişlerdir ve onları daha uygar olarak bulmuşlardır'.

Ve Kingsley ekler: "Antik felsefedeki tümdengelim ve tümevarım. Platon ve Aristotales'in tekelinde değildir ve doğruya giden bütün yolların Atina'dan geçmesi gerekmez.

Kingsley'in, Oxford'daki Ali Souls Koleji'nde, hepsi klasik felsefe konusunda birer uzman, yirmi üniversite hocasından oluşan bir grubun karşısında yaptığı konuşmayı hatırlıyorum. Parmenides'i anlatıyordu: "Parmenides'in çalışmalarındaki deneyselliği inkar edemezsiniz dedi nazik dinleyicilerine. Sonra yumruğunu masaya vurdu ve "Ne cesaretle Parmenides'in çalışmalarındaki deneyselliği inkar edersiniz!" diye bağırdı Dinleyicilerine meydan okuyarak. Hepsi ağzı açık bakakaldılar; bir Oxford kolejinde böyle bir şey hiç olmamalıydı. Yine de Kingsley'in dikkat çektiği nokta önemliydi: Parmenides, kendini beğenmiş bir tavırla, kavramların sadece doğruluğunu kabul etmekle yetinen Atinalılar ve onların bugünkü taklitçileri gibi, sıradan bir filozof değildi; o sadece, felsefe adı verilen akıl oyunlarında önde koşan biri olmamıştı.

Parmenides önemliydi; çünkü Öte Dünyaya gitmiş ve geri dönmüştü. Yazdığı bir şiirde de bu konudan bahsetmiştir.

Kingsley şöyle der: "Parmenides'in yazılarında, onun ölülerin dünyasına gittiği ve kendisine bilgelik verildiği açıkça görülür. Bunu, 'ölmeden önce ölerek', kendi arzu ve iradesiyle gerçekleştirmiştir."

Parmenides, şiirine şöyle başlar: "Arzunun ulaşabileceği en öte noktaya beni taşıyan kısraklar..." Parmenides'in, 'arzuya verdiği ruhani önemi vurgulamak gerekir; bunu, gerçek evimize gidip geri dönme ihtiyacı anlamında kullanır.

Parmenides devam eder: "[Kısraklar] beni, büyük ve karanlık bilinmeze dokunanları taşıyan, tanrısallığın efsanevi yoluna getirdiler."

Parmenides, Öte Dünyaya giden yoldaydı.

1879'DA BİR İTALYAN ARKEOLOG, M.Ö. 444 yılı dolaylarında Yunan kolonicilerce İtalya'da kurulmuş, Thurii antik kenti yakınındaki çok sayıdaki mezarı konu alan bir araştırmayı yönetiyordu. Özellikle mezarlardan dördü büyüktü ve böylece onları araştırmaya başladı, ikisinin içine, ölünün yanına birkaç ince altın plaka yerleştirilmişti. Bunlar, klasik dünyanın başka yerlerinde bulunan muskalar gibi kıvrılarak katlanmıştı. Kıvrımlar açıldığında, üzerlerinde eski Grek dilinde yazılmış bazı metinler olduğu görüldü. ilginç olan ise; bu metinlerin sadece ölü kişiye Öte Dünyaya seyahati sırasında yardım etmesi için hazırlanmış olması değil; ayrıca bu yazıların Mısır'ın Ölüler Kitabı ve iki dünya arasında seyahat etmenin mümkün olduğuna işaret eden diğer Mısır metinleri ile büyük paralellik gösteriyor olmasıydı. Bu metinlerde belirtilen ve özellikle İtalya'da yaygın olan Eski Yunan inanışları, Eski Mısır tapınak inanışlarına ait unsurlardan oluşmaktadır.

M.Ö. 3. veya 4. yüzyıl olarak tarihlendirilen bir Thurii plakasının üzerinde, ölüye hitaben, "Ey talihli ve kutsanmış olan, sen artık bir ölümlü değil; bir tanrısın" diye yazar. Bu, kendisinden iki bin yıl daha eski olan Piramit Metinlerindeki ifadelerle aynıdır.

Güney İtalya'daki Petelia'da bulunan, aynı döneme ait başka bir altın plaka ise oldukça dokunaklı bir metin içerir. Kutsal bir pınarın önündeki koruyucuların karşısına çıktığında kendisine, kim olduğu sorulacak olan Öte Dünya yolcusuna hitaben şöyle der:

De ki; "Ben cennetin ve yıldızlı gökyüzünün çocuğuyum; Fakat benim neslim (sadece) cennettendir."

Daha yakın bir zamanda, Yunanistan, Teselya'da yer alan Pelinna'daki bir mezarda bulunan altın plakaya yazılı metin, 'kutsanmış kişiler' tarafından yeraltında yapılan bir ayin veya kutlamadan bahseder: "Ve yerin altına gidersin, diğer kutsanmış kişilerin [yaptığını] yaparsın." 'Kutsanmış kişilerin' anılması müstehcendir: M.Ö. 5. yüzyıldan 4. yüzyıla kadar mesleğini sürdürmüş olan Yunan oyun yazarı Aristophanes, The Frogs (Kurbağalar) adlı oyununda, Herakles'in alt dünya ziyaretinden bahseder ve büyük 'Kutsanma' şölenini tarif eder. Dionysius ona sorar, "Onlar kim?" Herakles cevap verir, "Gizemleri anlayan Kutsal Kişiler."

Eski Yunan'da Öte Dünya seyahatleri kavramının varlığını inkar edemeyiz: Yeraltı odalarında yapılan bu eylemleri ve bunları yapan gizli bilgi sahiplerini

ciddiye almamız gerekir. Modern bir insan için bunları ciddiye alma fikri garip görünse bile, eskileri, kendilerini tanımladıkları şekilde değerlendirmeliyiz: Onlar, olanları bu şekilde açıklıyordu ve anlattıkları çok az belirsizlik veya şüphe içerir. Çünkü, anlatılanlara inanmanın bize zor gelmesi onların, olayları yanlış anlattığını veya daha kötüsü bütün bunları uyduran dindar sahtekarlar olduklarını düşünmemiz gerektiği anlamına gelmez. Elimizin altındaki tüm kanıtlar bizi, tekamül törenlerine katılan bu insanların kendilerini Öte Dünya seyahati yapmış gibi hissettikleri sonucuna ulaştırır.

Belki, artık rahiplerin bunu nasıl yaptıklarına göz atmanın zamanı gelmiştir; aynı şekilde öğrencilerine bedenden ayrılıp, Öte Dünyaya seyahat etmeyi nasıl öğrettiklerine de...

Bu konular, asıl hikayemizden çok uzak gibi görünüyor olsa da, aslında İsa'nın öğretilerinin kaynağını teşkil etmesi açısından, birebir İsa'yla ilgilidir. İsa, daha ileride göreceğimiz gibi, mistisizmine karşı deneyimsel bir yaklaşım sergiliyordu. Parmenides gibi insanlar, İsa'nın zamanındaki klasik dünyaya fikirlerini aktarmış olabilirler miydi? Büyük İskenderiye kentinde merkezlenen Yahudileri ve Philo'nun şehir dışında yaşamış bir toplum olarak tarif ettiği Therapeutaeli grubun Pisagor etkisi altındaki Yahudilik anlayışını etkilemiş olabilirler miydi?

Arkeologlar, I958'te İtalya’da şaşırtıcı bir keşif yaptılar: Presokratik felsefeci Parmenides'in memleketi antik Velia’nın yıkıntılarında kazı yaparken, antik bir binada bir zamanlar gizli olan bir salon buldular. Orada üç tane taş heykel altlığı vardı. Heykeller yerinde yoktu; fakat altlıkların üzerlerinde yazılar bulunuyordu. Bunlar, Apollo’nun şifacı rahiplerinin uzun dönemler Velia'da var olduğunun kanıtıydı ve onların ilki, Parmenides'ten başkası değildi. Taşlarda yazılı olan en geç tarih, Parmenides'in ölümünden 446 yıl sonrasına aitti; Hıristiyan döneminin başladığı zamanlar. Ve daha sonraki tarihlerde de bu rahiplerin varlığını sürdürmüş olması muhtemeldir; çünkü bulunan bu taş altlıkların, dönemlerinin sonuncu örnekleri olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur.

Bu şifacı rahipler önemliydi: Onlardan birinin unvanı, Pholarchos’tu; 'Mağaraların Efendisi'. Bu durum, şifacı rahiplerin eski dünyada kuluçka tekniği olarak bilinen, 'ruhu bedenden kurtarma' tekniği konusunda uzman olduklarını açığa çıkarmaktadır.

Eski çağlarda, alt dünyanın kutsallıklarıyla bir bağ kurmanın en iyi yolu,

'kuluçkaya yatmaktı': Yeraltındaki toprak üzerinde uyurken, bir rüya veya görüntü gelmesini beklemek..."

Bu ibadet sırasında, kişinin tamamen sessiz ve sakin bir yeraltı odasında veya mağarada, vahiysel bir rüya görme niyetiyle yere yatması ve uykuyla uyanıklık arası bir bilinç durumuna geçmesi gerekiyordu. Şifacıların, her şeyin kaynağı olan tanrıdan bir görüntü alabildikleri yer olan Öte Dünyaya geçip, deneyim elde etmek amacıyla kullandıkları kapalı ve karanlık alanlar, işte bu kuluçka odalarıydı. Kuluçka tanrısı Apollo'ydu.

Agrippa'nın, gemilerinde kullanmak için ağaçlarını kestiği, Avernus Gölü civarında bulunan kutsal ağaçlığın tanrısı da Apollo'ydu; dolayısıyla kuluçkanın, bu bölgede bir yerlerde yapılmış olduğunu düşünebiliriz. Bu da bizi, Baia'nın yeraltı tünellerine geri getirecektir.

Bu kutsal yolculuk, iyileşmek veya vahiysel bir deneyim elde etmek için yapılıyordu. Apollo'nun bu şifacı rahipleri aynı zamanda bir kuluçka uzmanıydılar ve Kingsley'in dediği gibi, "Diğer bilinç durumuna geçebilmek için, büyü sözleri kullanıyorlardı".

Baia'da bulunan yeraltı yapılarını, derin mağaraları, Velia'da olması gereken yeraltı sitelerini veya bu tarzdaki diğer yapıları kullanarak gerçekleştirilen eski Yunan uygulamalarının, eski Mısır'daki yeraltı tapınaklarında yapılan uygulamalardan çok farklı olmadığını görebiliriz. Böyle karanlık inziva mekanları, bazı hazırlıkların ardından niyet eden, sessizliğin içinde yatan ve başka bir bilinç durumuna geçmeyi bekleyen ermiş adayları tarafından seçiliyordu. Onların, gerçekten Ba hâlinde (Mısırlılara göre) veya bir ruh olarak bedenlerinden ayrıldıklarını ve Öte Dünyaya seyahat ettiklerini düşünmekten başka bir seçeneğimiz kalmamaktadır.

Ayrıca, İsa'nın döneminde bu iki geleneğin birbirine daha da yaklaştığını görebiliriz. Aslında, Grek ve Roma egemenliği altında oldukları dönemde Mısırlılar, kutsal kurtuluştan umutlarını kesmişlerdi. M.S. 1. veya 2. yüzyıla ait Hermetik bir metinde, Aselepius şöyle bir ağıt yakar:

Gün gelecek. Mısırlıların tanrısallığa ve inanca saygı gösterdiği görülecek. Onların bütün kutsal ibadetleri hayal kırıklığı olacak ve yok olacaklar; çünkü tanrısallık, dünyadan cennete geri dönecek ve Mısır terk edilecek...Yabancılar ülkeyi işgal ettiğinde... Saygıya, sadakate ve ibadete karşı [sözde] yasa

tarafından ceza emri verilmişti. Sonra bu kutsal ülke, bu kabir ve tapınak diyarı, mezarlar ve cesetlerle doldurulacak... Sizin inançlı işlerinizi, sadece taşlara kazınan sözcükler yaşamını sürdürerek anlatabilecek.

Mısırlılar, sırlarını korumak için adımlar atmıştı: Filozof Iamblichus, Mısırlı rahiplerin, daha önce de belirttiğimiz 'Hermes adı altında toplanmış' ve temelini Mısır geleneğinden almış bilgelik metinlerinden oluşan bir koleksiyonu ortaya koyarak, kendilerini, Grek felsefi sözleriyle ifade etmeyi öğrendiklerini bildirir. İnanması güçtür ki; bu koleksiyon. Piramit metinleri. Tabut metinleri ve Ölüler Kitabı gibi, en eski metinlerin bile özüne sahiptir. Ancak eski Mısır kozmolojisiyle çoğu yerde çelişir.

Bu edebi koleksiyon, eski Alışır tanrısı Thot'a atfedilmiştir; klasik dünyada, 'üç kere en büyük Hermes' anlamındaki Hermes Trismegistus adıyla bilinen tanrı. Bu metinlerin sayısı çoktur; ancak ilk -ve asıl- metin, 'Kutsal Pymander' veya orijinal adıyla Poimandres'dir.

Başlığı, kendine kaynak olan Mısır mistisizmine ihanet ediyor olsa bile: 'Poimandres', eski Mısır dilinde Güneş Tanrısı olan 'Ra'nın bilgisi' anlamına gelen Peimentere 'nin üzerinde oynanarak, Grek diline çevrilmiş hâlidir. Bu metinde betimlenen yaratılışın, orijinali olan Mısır metinlerinden alındığı görülebilir. Mısırlıların, heykellere ve diğer tanrı temsillerine büyüyle hayat verme geleneği, Hermetik metinlerde de yerini almıştır. Hepsinden önemlisi ve araştırmamızla yakın ilgisi olan şey ise; Hermetik anlayışın, insanı 'dünyevilikten öte kozmik bir varlık' olarak kabul etmesidir. Grekçe yazılmış altın plaka bunu iyi örneklemektedir: "Benim neslim [sadece] Cennettendir."

Bu Hermetik edebiyatı, bize göre özel yapan şey; geç dönem bir akım olmasına rağmen, eskilerin gizemlerinin ilk kaynaklarından gelmesi ve dolayısıyla da kendisinden eski metinlerin konularını daha iyi anlamamızı sağlayacak bir mercek olarak kullanılabilir olmasıdır. Hermetik metinlerin temelinde, mistik tekamül kavramı yatar: "Sonra o [Poimandres] beni öteye gönderdi, güçlendirdi, evrenin doğası ve yüce görü hakkında bilgilendirdi."

Bu Hermes kitaplarının, İsa'nın yaşadığı ve sonrasında Hıristiyanlığın yükselişe geçtiği dönemlerde yazılmaya başlanması daha da ilginçtir. M.S. 2. yüzyılın sonlarında İskenderiye'nin Hıristiyan piskoposu Clement, bu kitaplara atıfta bulunarak, "Mısırlıların bütün felsefesini içlerinde barındırıyorlar" demiştir. Kısa bir dönem sonra yazmaya başlayan pagan filozof Iamblichus da, bu konunun

öneminin farkındadır: "Atalarımız kendilerini, tanrısal bilgeliklerini keşfetmeye adadılar ve kendilerine ait tüm yazıları Hermes adıyla kaleme aldılar."

Hermes Trismegistus'a atfedilen bu metin koleksiyonu, batı zihniyeti üzerinde çok büyük ve çok derin etkiler yarattı. Öyle ki; bunlar olmasaydı, batı dünyası çok daha farklı bir şekilde gelişirdi, demek yanlış olmaz. Bu çalışmalar, ona hayranı kalmış erkekler ve kadınlar tarafından teşvik edilmeseydi; bilim bile asla gelişemezdi. Bunların, Rönesans döneminde yeniden keşfedilmesi ve Floransalı zengin bankacı Cosimo de Medici'nin talimatıyla Marsilio Ficino tarafından, 1463 yılı dolaylarında tercüme edilmesi, batı tarihi için bir dönüm noktası olmuştur. Cosimo, bu metinleri içeren yazmaları elde ettiğinde, ölmeden önce bunları okumaya karar vermişti. Ficino'yıı çağırdı ve elindeki diğer bütün tercüme işlerini rafa kaldırarak, Hermes'in çalışmalarına konsantre olmasını istedi. Onların ün kazanmasının başlangıcı budur.

Rönesans döneminde, bu metinler kısmi olarak var olmasına karşın, bugün bunlara ek, birçok metin keşfedilmiştir. Ayrıca, bu Rönesans metinlerinin sansürlendiği de anlaşılmıştır; büyü ve ayinler çıkarılarak, daha 'felsefi' bir görüntü oluşturulmaya çalışılmıştır. Fakat bunun fazla bir önemi yoktur; sonuçta özleri sabit kalmıştır. Ve bunlardan öğrenebileceğimiz çok şey vardır.

Poimandres’in. başlangıcında açığa çıkan en önemli bilgi; tekamüle ulaşmak isteyen kişiye önce doğru olanı görme gücü verilmesi, sonrasında ise o kişinin kendini, çoğunluk tarafından uykuda veya sarhoşlara benzetilen ermişlerden biri olarak görmesidir. Metnin sonunda, her birini bekleyen görev açıklanır. Bu, 'kutsallaştırma' görevidir: Ruhu, dünyaya geri getirme ve diğerlerine Öte Dünyaya nasıl gidileceğini öğretme görevi.

Şimdi göreceğimiz gibi, bu, tam olarak İsa'nın kendine biçtiği bir görevdir.

KAYNAĞI DENEYİMLEME

Kutsal mekanları ziyaret etmeyi, o yerleri hissetmeyi ve anlamaya çalışmayı çok severim. İlahi bir huzur ve sükunetle dolu bu yerlere, her zaman hayran kalmışımdır: Sina Dağının tepesi; kutsal emanetlerin saklandığı bazı Roma Katolik şapelleri; kilise ve tapınak yıkıntıları; içlerindeki çömlekleri günümüze kadar muhafaza etmiş ve kanlı tarihi olaylara tanık olmuş kayalıklar arasındaki karanlık mağaralar gibi...

Böyle yerler gerçekten kutsal mıdır, yoksa onları biz mi kutsallaştırıyoruz? Belki, her ikisi de doğrudur. Kutsal mekanlar, ziyaretçilerin gelip ibadet edeceği ve deneyim yaşayacağı yerlerdir. Dolayısıyla, bir turistin ziyaretiyle bir hacının ziyareti arasında fark vardır.

Gerçek, hiçbir bireyin, hiçbir kültürün ve hiçbir uygarlığın tekelinde değildir. Bu nedenle, Öte Dünyaya ulaşma tekniklerinin, sadece Yunanlılar ve Mısırlılar tarafından bilinebileceği yanılgısına düşmemek gerekir. Öte Dünyanın kapıları, bu dünyadan sıkılmış ve tanrısal lığa özlem duyup, ulaşmak isteyen herkes için hep açık olmuştur.

Ürdün Nehri'ne, Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edilmek için gelenler arasında da, bu dünyadan sıkılmış bazı insanlar vardı. Kudüs İncilinin Katolik editörleri bile, bir Öte Dünya geçişine işaret ederler. Vaftizci Yahya'nın, Matta 3:2'de aktarılan, "Cennetin Krallığı yaklaştı" sözüyle kastettiği şey belki de buydu.

İsa'nın yeteneklerini Mısır'daki Yahudi grupların arasında kazandığı bilgisi net olmasına rağmen, oradaki öğretiler ve teknikler, daha eski geleneklere ait mistisizmi de içinde barındırıyordu. Bunun en belirgin örneği; Yakup'un 'cennete giden merdiveni' hakkında Eski Ahit'te anlatılan hikayedir.

Yakup Beerşeba'dan, Harran'a doğru yola çıkar. Güneş batınca geceyi geçirmek için durur. Oradaki taşlardan birini alır ve yastık niyetine başının altına koyarak uykuya dalar. Sonra bir rüya görür: Karşısına ayağı yerde, başı ise göklere erişen bir merdiven çıkmıştır. 'Tanrının meleklerinin merdivenden inip çıktığını görür.' Yukarıda Tanrı durmaktadır; üzerinde uyumakta olduğu toprakları, ona ve nesline bağışlayacağını vaat eder. Sonra Yakup uyanır ve kutsal bir yerde olduğunu fark ederek, "Burası Rab'bın evinden başka bir yer değildir ve burası göklerin kapısıdır" der. Sabah erkenden kalkarak, yastık olarak kullandığı taşı,

anıt olarak diker ve üzerine zeytin yağı döker. Ve o yere Beyt-el, yani tanrının evi adını verir (Yaratılış 28:10-19).

Bu tür Eski Ahit hikayeleri elbette ki tarih değildir; fakat mitolojik çalışmalar içerisinde değerlendirilebilecek 'kahramanlık destanları'dır; daha önce gördüğümüz, ölüler dünyasına giden Uruk Kralı Gılgamış'ın destanı gibi.

Önemli olan, bu hikayelerin tarihsel kesinliği değil; onları üreten kültürlerin, bize dinlerinin derin ilgi alanları ve inanışları hakkında bilgiler veriyor olmasıdır. Gılgamış'ın gerçekten var olup olmamasının da, aslında bu anlamda bir önemi yoktur; önemli olan, o zamanın insanlarının, varoluşa ait kavrayışlarının gelişmesini sağlayan Öte Dünya seyahatleri yapılmasının mümkün olduğunu düşünmüş olmalarıdır. Tarihimizi anlamak, belge toplama ve sıraya dizmeden ibaret, basit bir konu değildir; atalarımıza yön veren inançları da anlamak zorundayız. Çünkü inançlar, kayıtlarını bulduğumuz birçok tarihsel olayın yaratıcısı olmuştur.

Yakup hakkındaki bu hikayede anılan Beyt-el'in, bir Kenan[11] tapınağının bulunduğu tepenin kutsal taşları arasında yer alıyor olması, kesinlikle mümkündür; bu tür yapılar, geleneksel olarak 'yüksek yerlere' inşa edilirdi. Bu, kuluçka geleneğinde vahiysel bir rüya görmek için, ideal bir noktadır. Buranın 'tanrının ikametgahı' olmasından dolayı, Yakup'un bir taşı anıt olarak diktiğinden ve yağlayıp kutsadığından söz edilir. Bu da, bu yerin bir tapınak olma ihtimalini ortaya koyar. Bu durum, metinde basit bir ayrıntı gibi görünse de, Yakup'un, bu taşın kutsal özelliklere sahip olduğunu ve gördüğü görüntülere bir şekilde katkı sağladığını düşündüğü açıkça görülmektedir. Belli ki bu hikaye, Yakup'un yaşadığı olayla ilgili ifadelerin anlamını kolayca kavrayabilecek bir kitle için yazılmıştır. Eski İsrailliler, Kenanlıların dinine yabancı değillerdi. Konuyu sadece biz modern toplumlar anlayamamaktadır.

Daha ilginci, Yakup'un 'rüyası aslında rüyadan öte bir görüdür ve bize birçok şey öğretir. Belki de bu hikayedeki en önemli anlam, 'inip çıkmak' ifadesinde yatar. Bu açıkça, cennet ve dünya arasındaki bağlantının dinamik olduğunu ve tanrısallığın iki dünya arasındaki akışkanlığını anlatan sembolik bir sunumdur. Bu da Mısır'da gördüğümüz, Öte Dünya ile maddi dünyanın birbirine kopmaz -ve dinamik- bir bağla bağlı olduğu fikrini ortaya koyar. Yakup'un gördükleri, bugün yaşayan 'vaat edilmiş topraklar' geleneğinin konusu olan ülkenin bir anlık görüntüsüdür.

Eski Ahit'in ailenin çöküşü, zina, günah, şiddet ve anlaşılması güç bazı savaşlardaki ölümler konusundaki takıntısının asıl nedeninin, maddesel dünya ve tanrısal dünya arasında ilişki kuran eski bir öğreti olduğundan emin olabiliriz. Ancak bu gelenekte -bilinmeyen bazı eski yazarlar tarafından anlatıldığı şekliyle- iki dünya arasındaki bağlantı kopmuş gibi betimlenir: Ateşten kılıçları olan ruhani varlıklar, Aden Bahçesi'nin girişini tutmuşlardır; Yakup cennetin merdivenine tırmanmaya cesaret edemez. Dini liderler geleneği ele geçirmiş ve Öte Dünyaya giden yolla ilgili mesajını sınırlamışlardır; tıpkı sonradan Vatikan'ın, İsa'nın öğretisi üzerinde yaptıkları gibi.

Görüldüğü gibi Eski Ahit'i doğru anlamak, son iki yüzyıldır birçok arkeologun yaptığı gibi, yeri kazıp olaylara ait fiziksel kanıtlar bulmaya çalışmakla değil; hikayeleri okurken ifadeleri sembolik olarak değerlendirmeyle mümkün olabilir; tıpkı Mısırlı Yahudi grup Therapeutae'nın yaptığı gibi. Philo, onların; Kutsal Metinlerdeki sözlerin gizli kalmış doğasının, sadece altında yatan anlamın araştırılmasıyla ortaya çıkarılabileceğine inandıklarını ve bu yazıları okurken, içlerindeki imaları çözmeye çalışarak, bilgelik aradıklarından söz eder.

Yakup'un merdiveni, aynı zamanda henüz görmediğimiz farklı bir kavramı sembolize eden kutsal bir mekanda ve yerin üzerinde kurulmuştu: Öte Dünya ile maddesel dünya arasında bağlantı kurulan, kendine has özellikte mekanlar, iki dünya arasındaki kanallar olarak kullanılan yerler olduğu fikri.

Ne yazık ki bu hikaye, Yakup'un merdivene tırmanarak, bu dünyadan ötekine geçmesinden bahsetmediği için; orada edineceği ve geri döndüğünde anlatacağı bilgilerin ne olduğunu öğrenemiyoruz. Eğer öyle olsaydı; Ortadoğu tarihi, son 2500 yıldır toplumların bu tür hikayelerin derin etkisi altında kalmalarından dolayı, çok daha farklı bir biçimde gelişebilirdi.

YAHUDİLİK ÜZERİNDE MİSTİK İZLER BIRAKAN daha eski gelenekleri yakından görebilmek için, bu gelişimin üzerindeki en güçlü etkilerden iki tanesine bakmamız gerekir: Bunlardan ilki; Yusuf ve Musa'nın hikayelerinde vurgulanan yer olan ve yüzyıllar boyunca Yahudi asker, tüccar, çiftçi ve yöneticilerin yaşadığı Mısır'ın etkileridir, ikincisi ise; M.Ö. 6. yüzyılda yaşanan, 'Babil Sürgünü' nedeniyle Mezopotamya'nın etkileridir: Nebukadnezar olarak tanıdığımız Babil Kralı Nabukudurriusur M.Ö. 587'de Kudüs'ü kuşatıp ele geçirdiğinde, Yahudilerin kralını beraberinde binlerce Yahudi ile birlikte yurdundan sürdü. Diğer birçok Yahudi de Mısır'a kaçtı.

Babil vaftiz geleneğini; kişinin bu dünyadan ayrılmasını ve tanrısal dünyayla saf bağlar kurmasını sağlayan ibadetlerin gerçekleştirilmesinden önce yapılan Yahudi arınma uygulamalarının kökeni olarak görebiliriz. “Ayrıca Yahudi takvimi de, geç dönem Babil’iler tarafından kullanılan bir sistemden türemiştir. Yahudi hahamların kullandığı, geleneksel büyü çanakları bile Babil kökenlidir. Babil Talmudu"[12] eski Babillilerin tıbbi bilgilerini içerir ve ayrıca Babil astroloji metinlerinin Yahudi gruplar tarafından kullanıldığı da bilinmektedir. Hıristiyanlık ve İslam’da görülen tek tanrı inancının bile, eski Mezopotamya'dan türediği bazı uzmanlar tarafından görülmüştür: Asurluların tanrısının ismi olan Ashur (Assur), 'Bir', Tek', 'Evrensel Tanrı' anlamlarına gelir.

Mezopotamya etkisi, başta Hezekiel'inki olmak üzere, peygamberlerin kitaplarında bulunan mistik imgelerde de görülebilir. Metninin başında, Hezekiel (1:26-27), tanrıyı gördüğünü ve onun safirden, kehribar renginde ışık saçan bir taht üzerinde, insan suretinde oturduğunu söyler. Aslında bu taht safirden yapılmamıştı. Burada bir tercüme hatası vardır: Taht, Babilliler için çok değerli olan, lacivert taşından yapılmıştı. Ancak önemli olan nokta; bunun, var olan bir gelenekten oluşmuş, çok özel bir görüntü olmasıdır.

Babil'de yaşayan Hezekiel bu rüyayı, M.Ö. 593'te, Babil'e çok yakın olan Dicle ve Fırat nehirlerinin Büyük Kanal ile birbirine bağlı olduğunu gördü. Açıktır ki; Hezekiel'in gördüğü rüya, Büyük Babil Tanrısı Marduk'un kehribar gibi parıldayan lacivert taşından yapılmış bir taht üzerinde oturuşunu tasvir eden, eski bir Babil metninden türemiştir. Bu, Hezekiel'in, ezoterik Babil gizemleri içindeki bir ermiş olduğunu göstermesi açısından da önemlidir. Bunu biliyoruz; çünkü bu Babil metni sert bir uyarıyla sonlanır: "Büyük tanrıların sırları: Ermişler onları ermişlere göstersin; ancak ermiş olmayanların bunları görmesine izin vermesin."

Bu metin, sadece Babilliler ve Yahudi ruhbanlar arasında bağlantı olduğunu göstermekle kalmaz, bu bağlantıların sanıldığından çok daha güçlü olduğunu da gösterir. Yahudi hahamlarının, Babil inançlarının en derin sırlarına erebilecekleri ortadadır.

Kingsley, "Yahudilikteki, Hezekiel'in gördüğü görüntülerin ana detaylarına ilişkin hahamsal gelenek ezoterik olarak kalmıştır ve Babil rahip geleneklerindeki sırları içinde barındırır" der. Diğer bir deyişle, bu iki kültür arasında sembollerin veya kavramların ortak kullanımı, geleneklerinin arasında canlı bir bağ olduğunu açıkça gösterir. Buradan anlaşılır ki; 'Hezekiel, Yahudi

mistisizminin kaynağının başında durur. Ve kendisinden yüzyıllar öncesine kadar uzanan mistik ve kozmolojik doktrinde çok geniş bir yer kaplar.'

Mezopotamya etkisi, Kabala olarak bilinen ve mistik Yahudi pratiğinin bel kemiğini oluşturan Hayat Ağacı'nın kökenlerinde de görülür. Asur ve Babil imparatorluklarına ait ezoterik metinleri tercüme etmek için önemli bir çaba harcamış olan, büyük Finli uzman Profesör Simo Parpola, antik Asur ve Babil saraylarında bulunan oyma resimlerin gizemli yanlarıyla ilgilenmiştir. Çevresine bazısı balık gibi pullu, bazısı kanatlı, bazısı kartal başlı, garip görünümlü rahiplerin toplandığı yüzlerce gizemli kutsal hayat ağacı betimlemesi vardır. Bu rahiplerin tamamının bir elinde su kovası, diğer elinde ise bir çam kozalağı bulunmaktadır. Antik metinlerin yazıldığı kil tabletlerde bu resimlere dair herhangi bir bilgiye rastlanmamış ve bu konu bir sır olarak kalmıştır.

Parpola, kutsal ağaç doktrinlerinin yazılmasına izin verilmediğine ve seçilmiş erenlerden oluşmuş küçük bir topluluğun arasında korunan bir sır olarak kaldığına dikkat çeker. Arkeologlar da M.Ö. 2. bin yıl kadar eski dönemlerde, Mezopotamya imparatorluklarında gizli öğretilerin mevcut olduğunu bilmektedir. Parpola, bu gizli öğretilerin çok daha eski dönemlere dayandığına inanır. Ona göre Kutsal Ağaçla ilgili öğretiler, en az M.Ö. 3. bin yıla kadar uzanır.

Bu yorum, önümüzdeki materyallerin, yazının icadından önceki bir döneme ait olduğu ihtimalini artırır. Belki de bu hayat ağacı, ilk insanların gizli sözlü öğretilerinin önemli bir bölümünü oluşturan, binlerce yıllık bir doktrindi. Kutsal Hayat Ağacı'nın, en erken dönem kültürlerin mitolojisiyle bağlantılı olduğunu görebiliriz. Bu ağaç, Aden Bahçesi'ndeki 'İyiliğin ve Kötülüğün Bilgisi Ağacı'nı çağrıştırır. Burada olası olan nokta, kutsal ağaç anlayışının, insanlığın kendisi kadar eski olduğudur.

Şimdi, daha önce de sözünü ettiğimiz, törenle defin işlemleri yapan, en eski kültürlerin sahip oldukları inançlara uzaktan da olsa değinmiş oluyoruz. Elimizde kalıntıları bulunan kutsal ağaç öğretilerine ait köklerin, sonraları Mezopotamya diye adlandırılacak olan bir bölgenin kuzey doğusunda bulunan Shanidar'daki bir mağarada, altmış bin yıl önce aralarından birinin mezarı etrafında toplanan Neandertallerin bilgilerinin izlerini taşıdığı ihtimalini reddetmek bence mantıklı değildir.

Ağaç sembolüne dair temel anlayış, 'Asur kralı tarafından sürdürülen tanrısal

dünya düzeni' ve kralın 'Mükemmel İnsan' olarak bu düzenin merkezine oturmasıyla ilgili betimlemelerdi. "Asur Kutsal Ağacı'na ve Kabala Hayat Ağacı'na ait sayısal sembolizmler karşılaştırıldığında inanılmaz benzerlikler göze çarpar. Parpola, bu Kabalistik ağacın, kendisinden daha yaşlı olan Asur Ağacı örnek alınarak oluşturulduğu sonucuna varır.

Kabaladaki ağaç, yaratılışın tüm çeşitliliğinde Tek tanrının görünüş şeklini sembolize eder. Şekillenmemiş Tek'ten oluşmuş kutsal bir ışık parıltısı olarak görüntülenen yaratıcı güç, dünyaya yansıyarak varlığın her şekline girer. Bu ağaç, kutsal ilkelerin sembolleri olan on sefiradan[13] oluşur. Ağaç, üç gövdeye sahiptir. Biri, ortada bulunan ana gövde ve diğerleri, sağ ve soldaki daha kısa olan gövdelerdir. Gövdelerin üzerinde sefiralar dizilidir. Yanlardaki gövdelerin üzerinde dizili sefiralar, acımasızlık ve merhamet, disiplin ve tolerans, teori ve pratik, dişilik ve erkeklik gibi, bu dünyadaki zıtlıkları temsil eder; ana gövde ise, adlarında vurgulandığı gibi, bunların arasındaki dengeyi temsil eder; kutsallık gövdesi. Bilgi Yolu. Ağaç, aynı zamanda insanların maddi dünyadan ayrılıp, tanrısal dünyaya geri dönmelerine yarayan bir yöntemi de simgeler; ruhsal bir yol' için, bir harita ve metot içerir. Bu bakımdan, Yakup'un merdiveni imgesiyle aynı özelliktedir.

ESKİ MİSTİK GELENEKLERİN, Yahudilik üzerindeki etkilerine dair örnekler devam eder: 1768'de İskoç kaşif James Bruce, kaynağını keşfetmek amacıyla Nil'den yukarı doğru bir yolculuk yaptı. Bu zor bir yolculuktu ve altın bulmadan veya gerektiğinde tabanca ve tüfek kullanmadan sürdürülemezdi. Yolculuk, kirli su ve çürük yiyeceklerden kaynaklanan hastalıklar olmasa bile, tehlikeli bir işti. İki yıl sonra iç savaş hâlinde bulunan Etiyopya'ya vardı. Hayatta kalıp Avrupa'ya geri döndü. Beraberinde ise; içinde 'Hanok Kitabı' denen antik Yahudi metninin Etiyopya versiyonunun üç kopyasının da bulunduğu hazineler getirmişti.

Bu metin, İskenderiyeli Clement ve Tertullian gibi ikinci -ve üçüncü- yüzyıl kiliselerinin rahipleri tarafından kabul edilmişti. Ancak sonrasında, 'Yahudi kutsal metinleri resmi listesine' dahil edilip edilmediği kesin değildir; Tertullian bazı hahamların bunu kabul etmediğinden bahseder. O dönemki Hıristiyanlar ise; sadece biraz kuşkuluydu. Sonra bu metni, bölümlerinin İsa'nın gelişini öngörmesinden ve Yeni Ahit'te bulunan Yahuda'nın mektubunda (14) anılmasından dolayı, geçerli olarak kabul ettiler. Fakat İznik Konsili'ni takiben M.S. 325'de geçersiz sayıldı. Sonunda, Jerome ve Augustine gibi 4. yüzyıl sonu ve 5. yüzyıl başı teologları tarafından yasaklandı.

Hanok Kitabının, tek bir kompozisyon olarak sunulmasına rağmen, tek bir yazar tarafından yazılmadığı hemen anlaşılır. Bu kitap aslında birçok yazarın yazılarının toplanarak bir araya getirilmiş ve Hanok adı altında sunulmuş hâlidir. Ancak iç çelişkilerine rağmen, sıra dışı bir çalışmadır.

Bugün bize çok tanıdık gelen birçok motifi kullanır: Hanok, düşsel bir görüntü görür (13:8); Hayat Ağacı'na dair bir açıklama arar (25:1-3); yıldızların doğu ufkuna geçiş yaptığı doğudaki üç kapıdan bahseder (36:3) ve bunlar ortalama M.Ö. 1100 yıllarından beri yapılan, Babil ve Asur usturlap[14] hesaplarıyla uyumludur. Ayrıca, Mısır'da görülen ölümden sonraki yargılamada olduğu gibi, insan eylemlerinin terazide tartılmasından bahseder (41:1).

Yine tanıdık bir zemindeyiz: Bir erene öğretilen ezoterik konular. Öte Dünyanın düşsel görüntüsü olarak karşımıza çıkıyor; üstelik bir Yahudi anlayışında Gördüğümüz gibi, bu düşsel görüntüler bir tekamül eyleminin parçasını oluşturuyor ve rüyayı gören kişi bir mağara veya yeraltı tapınağı gibi sessiz, karanlık bir yere gidiyor ve Öte Dünyaya girebilmek için kendisine öğretilen teknikleri kullanıyor. O hâlde, Hanok Kitabı'nın bir yerinde deneyimsel bir Öte Dünya ziyaretine ilişkin referanslar bulmayı bekleyebiliriz. Hayal kırıklığına uğramıyoruz.

"Ve gerçekleşti" diye yazar metinde, "ruhum nakledilerek göklere yükseldi: Ve tanrının kutsal oğullarını gördüm' (Hanok 71:1). Bu açıklamayla yazar başından geçen bir olayı aktarır; Yahudiliğin ezoterik geleneğinde tekamül arayan bir kişinin yaşayabileceği mistik bir deneyim.

Hanok, "Ruhların çeriyotlarıyla[15], yeryüzünde yaşayanların arasından alınarak, yukarılara yükseltildi" (Hanok 70:2). Bu görüntü, Mısır'daki kanatlı Ba'nın Yahudilikteki karşılığı gibi görünmektedir. Fakat bu olayın dünyalar arası bir seyahat olduğuna hiç şüphe yoktur; çünkü metinde, Hanok'un göğe yükseltildiği esnada yaşadıkları anlatılır:

Ve melek Mikail beni sağ elimden tutarak, yukarı kaldırdı ve sırlara doğru ilerledi ve bana iyiliğin bütün sırlarını gösterdi. Ve bana göğün sonlarının sırlarını gösterdi (Hanok 71:3-4).

Antik anonim yazar, olanları anlatmaya devam eder: "Ve yüzümde ve tüm

vücudumda rahatlama hissettim ve ruhum şekil değiştirerek yüceldi" (71:11).

Bu tam olarak, Therapeutae'de bulmayı umabileceğimiz türden bir deneyimdir. Ve önemlidir ki; bu metinde anlatılan göklere yükseliş sırasında, Hanok hayattaydı. Bu, Mısır'daki Piramit Metinleri'nde geçen, 'Kral ölü olarak değil; canlı olarak yola çıktı' açıklamasına eşdeğerdir. Bu açıklamalarda, iki dünya arası seyahatten bahsedildiğini anlamak zor değildir.

Bu düşsel metinler, birer Öte Dünya seyahati kayıtlarından başka bir şey olamaz; Mısır'da Hermes Trismegistus'a atfedilerek bir araya getirilen Hermes Kitabı gibi, Hanok adıyla bir araya toplanmış kayıtlar.

Bu metnin düşsel doğası dikkate alındığında, Hanok Kitabı'nın yedi bölümünün. Ölü Deniz Parşömenleri'nin bölümleriyle uyuştuğunu keşfetmek ilk bakışta tuhaf gelebilir. Bu bölümler, 1952'de 4 numaralı Kumran mağarasında bulundu. Belli ki; Ölü Deniz Parşömenlerini yazan ve Hıristiyanlığa yön veren İsa'nın siyasi arkadaşları Mesihsel Yahudi Zelotlar, Hanok Kitabı'ndan haberdardılar. Bunun üzerinde yapılan bir analiz, garip bir gerçeği ortaya çıkarır.

Hanok Kitabı, söylediğimiz gibi farklı yazarlara ait metinlerin bir derlemesidir. Uzmanlar, kitabı her biri bir diğerinden farklı beş parçaya ayırırlar. Mistik yükseliş ve şekil değiştiriş konusunu içeren bölüm, 'Meseller' diye de bilinen ikinci kısımdadır. Bu mistik tekamül bölümü, Kumran 'da bulanan metinlerde tam anlamıyla eksiktir.

Aramice yazılmış Ölü Deniz Parşömenleri'nin, sadece birinci, dördüncü ve beşinci kısımlarında Hanok Kitabı'ndan söz edilir. Yalnız mistik kısımlar değil; takip eden astronomi ve takvim konularına da yer verilmemiştir; özellikle Mısır Deltası'ndaki Onias'ın Yahudi Tapınağı'nda kullanıldığını hatırlayacağımız güneş takvimini esas alan kısım.

Burada, İsa'nın imparatora vergi ödemek konusunda, Zelotlara karşı geldiği zaman ortaya çıkan fikir ayrılığının aynısını görebiliriz. İsa mistik, Zelotlar ise dünyevi bir yaklaşım içindeydi. Zelotların Hanok Kitabı net bir şekilde mistik yaklaşımı reddeder. Bu, İsa'nın öğretilerini Celileli Zelotlar arasında öğrenmiş olamayacağının ayrı bir kanıtıdır.

Hanok Kitabı gibi mistik metinler, sadece Therapeutae'nin değil; İsa'yı eğitenlerin de hoşuna gitmiş olmalıydı. Ve sonunda Hanok Kitabı'nda, İsa'nın içlerinde yetiştiği, göğe yükselmek ve tanrısal ışığı deneyim etmek gibi gizli

öğretilerle ilgilenen Yahudi gruba ilişkin bir söz buluyoruz. "Parlak bir ışık sizi aydınlatacak" (96:3).

Şimdilik bu kadar uzağa yolculuk etmek yeter; her şeyi bir araya getirmeden önce, taşıyabileceğimiz kadarını toplayalım.

Yahudiye'ye, Mısır'a ve İsa meshiha -Mesih- diye tanıdığımız adama geri dönmenin zamanı geldi.

CENNETİN KRALLIĞI

Yahudilik ve Hıristiyanlıkta sırlar her zaman var olmuştur; bize hissettirilen - hatta bazen açıkça önümüze koyulan- fakat bugün elimizde bulunan Hıristiyan Yeni Ahiti'nin metinlerini oluşturan mektuplarda asla yazılı olmayan sırlar. Bu sırlar, sözlü bir gelenekle taşındı. Erken kilise rahipleri bu gizli öğretileri iyi biliyorlardı; en azından bu öğretileri kendileri kullanmasalar bile, İncillerdeki varlığını kabul ediyorlardı.

Vaftizci Yahya'nın idam edilişinden önceki cumartesi günü. İsa Celile Denizi kıyısında vaaz ediyordu; onu dinlemeye gelenler o kadar kalabalıktı ki; bir teknede oturup, oradan seslenmek zorunda kalmıştı. Onu izlemekte ve dinlemekte olan kalabalığa, kendi yaşamları için dersler çıkarabilecekleri kıssalar anlatıyor ve onları eğitiyordu. Sonra havarileriyle yalnız kaldığında, havariler ona neden hep bu şekilde öğrettiğini sordular. O da onlara şaşırtıcı bir açıklama yaptı: "Kıssalar kalabalıklar için tasarlanmıştır." Fakat havarilerine anlatacağı daha derin gerçekler vardı. "Cennetin Krallığının gizemlerini bilme ayrıcalığı size verildi" (Matta 13:11; Markus 4:11; Luka 8:9-10).

İsa'nın verdiği yalın yanıttan, onun iki seviyeli bir eğitim yöntemine sahip olduğunu anlayabiliriz: içsel sırları yakın dostlarına ve yüzeysel öğretileri ise halka açıklıyordu. Bu içsel öğreti, 'Cennetin Krallığı'nın gizemleri' ile ilgiliydi.

Aynı diyalogu aktaran Markus'un İncili, biraz farklı bir terminoloji kullanarak, 'Tanrının Krallığı' der. Luka da bu kavramı başka bir şekilde adlandıran Yuhanna'nın yaptığını yapar ve 'Krallık' der. Krallık kavramı; Thomas'ın İncil'i gibi. Yeni Ahit'te yer bulamayan başka metinlerde de yer alır. Bu metinlerin tamamında, 'Krallık', 'Cennet Krallığı', 'Tanrının Krallığı', 'Baba'nın Krallığı' gibi ufak tefek değişikliklerle, hep aynı kavrama rastlarız. Ancak bütün bunların aynı anlama geldiğine dair hiç şüphe yoktur.

Peki, bu cennetin krallığı, tam olarak ne anlama geliyor olabilirdi?

Yeni Ahit, İsa'nın halka açıklamadığı bu gizemli krallığa dair fazla bilgi vermekten çekinir; bu krallığa nasıl ulaşabileceğimize veya onun bize nasıl geleceğine dair hiçbir ipucu sunmaz.[16] Yorumcuların izlenimleri; bunun, Mesih'in dönmesi ve cenneti dünyaya getirmesiyle vücut bulacak bir çeşit ideal egemenlik olduğuna dairdir. Ama Armagedon diye zor bir mesele de vardır; en

azından güvenilmez bir metin olan Vahiy Kitabı'na göre.

Fakat yine de Yeni Ahit'te, krallıkla temas konusunu daha önce bahsettiğimiz şekilde anlayabileceğimize dair. Eski Mısır ve Eski Yunan'ın gizemli geleneklerine benzer tarzda imalar vardır.

Bu, her zaman varolmuş bir krallıktır. Bu krallık, belirsiz bir gelecekte kurulacak bir egemenlik değil; Mısırlılann djet diye adlandırdıkları kavrama benzer bir şey gibi görünmektedir, yani zamanın ötesindeki zaman. Daha da ötesi, Vaftizci Yahya'nın bunun her an, her yerde mevcut olan bir durum olduğunu düşünmemize sebep olan şu sözünü daha önce de belirtmiştik: "Tanrının Krallığı yakındır" (Markus 1:15). Bunu, bir ay içinde, bir yıl içinde veya on yıl içinde gelecek şeklinde anlamaktansa, her an ulaşılabilir şeklinde yorumlayabiliriz. Ancak bu ifade, her zaman, İsa'nın İsrail'deki tebliğ görevini gerçekleştirmesi için belirlenmiş anın gelmesi şeklinde yorumlanmıştır. Öte yandan, yolu bilenlere göre kavurmak için, beklemenin gereği yoktur.

Bu cesaret isteyen bir iştir: Cennetin Krallığı'na girebilmek için doğru bir odaklanma, sağlam sinirler ve mutlak bir niyet gerekir. "Sabanı tutup da geriye bakan. Tanrının Krallığı'na layık değildir" demişti İsa (Luka 9:62). Ayrıca, Cennetin Krallığının kapılarını kapatıp, girmek isteyenleri engelleyen ruhbanlara şöyle diyerek yakınmıştı: "Vay hâlinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Cennetin Krallığı'nın kapısını insanların yüzüne kapıyorsunuz; ne kendiniz içeri giriyor ne de girmek isteyenleri bırakıyorsunuz!" (Matta 23:13).

Bu, gelecekte kurulacak bir egemenliğe ait bir tanımlama değildir. İsa, Cennetin Krallığı'nın ulaşıp girebileceğimiz bir yer olduğunu anlamamızı istiyor.

Luka ise bu konuya biraz daha bilgi ekler: Ferisiler, İsa'ya Cennetin, Krallığının ne zaman geleceğini sordular. Belliki onlar da, bağımsız bir Yahudiye yönetimi kurup, başına İsa'yı bir yüksek rahip ve adil kral olarak oturtmak isteyen ancak İsa, üzerinde imparatorun resmi olan parayı gösterip vergi ödenmesi gerektiğini söylediğinde ise; bütün hayalleri yıkılan Zelotlar gibi, bunun dünyada şekillenecek bir krallık olduğunu düşünüyorlardı. Ferisiler, İsa'ya -muhtemelen alaycı bir şekilde- Cennetin Krallığı'nın gelişini sorduklarında, şu cevabı almışlardı:

Tanrının Krallığı gözle görülür şekilde gelmez. İnsanlar, 'İşte burada!' veya 'İşte şurada!' demeyecekler; çünkü Tanrının Krallığı içinizdedir (Luka 17:20-21).

Krallığı göremeyiz; onu fiziksel gözlem veya aramayla bulamayız. Fakat orası, İsa'nın dediği gibi, ulaşıp görmenin mümkün olduğu bir yerdir. İsa bu krallığın içimizde olduğunu söylüyor. Peki, bir insan nasıl kendi içine gidebilir? Şu kadarını biliyoruz: Sessizliğe girerek. İsa bizi kuluçka kavramına, ölülerin yaşadığı yeri -Öte Dünyayı- bulmak için erenlerin gittikleri sessiz, sakin, karanlık yeraltı mezar odaları ve mağaralarına döndürüyor.

'Cennetin Krallığı', Öte Dünyanın İsa tarafından kullanılan ismi miydi? Öyle görünüyor. Fakat daha fazla veri bulmalıyız.

1941 yılı Ocak ayında, İngiliz şehirleri Alman uçakları tarafından bombalanırken, 2. Dünya Savaşı Hitler'in istediği gibi devam ederken (o sırada henüz Rusya'ya girmemişti) ve Birleşik Devletler resmi olarak henüz tarafsızken (daha Pearl Harbor'un yaşanmasına on bir ay vardı) Morton Smith adında Amerikalı doktora öğrencisi bir genç, Kudüs'te öğrenim görmekteydi.

Smith, Kudüs'te Kutsal Kabir Kilisesi'nin yanındaki bir Yunan öğrenci yurdunda kalıyordu. Bu yurtta, aynı zamanda İsrail'deki Yunan Ortodoks Kilisesi'nin üst yetkililerinden biri olan Peder Kyriakos Spyridonides de kalıyordu. O ve Smith arkadaş oldular. Peder Kyriakos, Smith'e Noel'den sonra, Mar Saba çöl manastırına beraberce gidip, birkaç gün kalmayı teklif etti. Bugün faaliyetine devam eden en eski manastırlardan biri olan Mar Saba'nın burçları ve kalın duvarları, neredeyse bin beş yüz yıldır Kudüs'ü Ölü Deniz'le bağlayan bir vadinin derinliklerinde uzanmaktadır.

Yunan Ortodoks dinsel ibadetleri, şafaktan altı saat önce başlıyordu ve Smith bunları çok etkileyici ve bir o kadar da zor bulmuştu: "İbadetler uzun değildi; sonsuzdu." Tanrı için yapılan ayinler, Mısır tapınaklarında Kutsalların Kutsalı için yapılan günlük ibadetlere benzer bir tarzdaydı. Smith'e göre bu ibadetler, tam anlamıyla tanrıyla iletişim kurmak gibiydi: "ibadet sona ermiyor, sonsuza dek sürecekmiş gibi devam ediyordu. Eğer duracak olsaydınız, kendinizi mutlak bir boşluk içinde hissederdiniz."

Başınnı kaldırıp yukarı baktığı zaman, kilisenin tavanında asılı duran mumlar ona yıldızlar gibi görünüyordu. Duvarlardaki aziz ve keşiş betimlemeleri ise, 'bu yıldızlar arasında bulunan mekanı ve zamanın ötesinde ölümsüz tanrıya hiç durmadan ibadet edilen göksel krallığı' düşündürüyordu.

Görünüşe göre, Mar Saba'daki deneyimleri Smith'i derinden etkilemişti. Ama

ayinlere katılırken, buranın kendisine göre olmadığını fark etti; bu ibadetler keşişlere göre bir görevken, ona göre hoş bir deneyimdi. Ayinlerin özel sözler söylenerek ve özel hareketler yapılarak icra edilmesi gerekiyordu; Smith bunun aslında bir büyü ayini olduğunu fark etti. Bu onu, Yahudilik ve erken dönem Hıristiyanlıktaki büyü tekniklerini ve mistik öğretileri araştırmaya sevk etti.

Altı hafta sonra manastırdan ayrıldı; fakat gitmeden önce, orada 1500 yıl önce yaşamış keşişlerin, bu manastırdan önceki sığınakları olan mağaraları görmek için zamanı olmuştu ilk kilise, bu mağaraların en büyüğünün içindeydi. Orada ayrıca kutsal kişilere ait resimler çizilmiş olduğunu gördü. Ancak bunlar, 8. yüzyılda çıkan büyük bir yangında çok zarar görmüş, hatta bazdan yok olmuştu. Yangın ayrıca birçok antik el yazmasına da büyük zararlar vermişti; yangından kurtulan bu yazmaların büyük bölümü, korunması amacıyla, Kudüs'teki Ermeni Patrikliği Kütüphanesi'ne götürüldü. Bu yer değişimine rağmen, iki kütüphanede de çok sayıda kitap kalmıştır. Yeni kilisedeki ana kütüphane ve büyük burcun içindeki bir odada bulunan, rafları tozlu küçük kütüphane. Bu kütüphane daha sonra, Smith'in yaşamını etkileyen önemli keşfini yaptığı yer olacaktı.

Smith, Kudüs'te doktorasını tamamladı ve ikinci doktorasına başlayacağı Harvard'a geri döndü. Peder Kyriakos ile irtibatını kesmedi. Doktorasını bitirdi ve New York'taki Columbia Üniversitesi'nde ilahiyatçı olarak öğretmenlik ve araştırmacılık kariyerine başladı. 1958'de bir ara vererek, Mar Saba'daki sessizliğe ve huzura geri dönmeye karar verdi. Burçtaki kütüphanede bulunan gelişigüzel yığılmış eski el yazmalarını ve kitapları kataloglamayı da istiyordu. Her sabah şafak vakti yirmi veya daha fazla kat merdiven çıkarak, kuledeki odaya gidecek, burada kitapları ve el yazmalarını toparlayacak ve bazılarını manastırdaki odasında inceleyecek ve kayda geçecekti.

Birçok kitabın, daha eski metinlerden kopya edilmiş uzun el yazısı pasajlar içerdiğini ve bunların kitaptaki boş sayfalara, hatta paragraf arası boşluklara sıkıştırılarak yazılmış olduğunu gördü. Bu yazılar 18. ve 19. yüzyıllarda yazılmıştı ve bunları yazanlar için kağıt bulmanın ne kadar zor olduğunu gösteriyordu. Ayrıca eski el yazmalarının ciltlenmesinde kullanılan malzemeler buldu. Fakat bu tozlu kütüphanenin kitapları ve el yazmalarının arasında gerçek bir hazine bulmak üzereydi.

Bir öğlen vakti odasında oturmuş kitaplara göz atarken, Aziz Ignatius'un mektuplarından oluşan 17. yüzyıl baskısı bir kitabın boş sayfalarına kaydedilmiş bir metin buldu.

Bu, 2. yüzyılın sonlarındaki İskenderiye piskoposu Clement'in bir mektubuna ait bir kopyaydı. Smith, Clement'in hiçbiri bugün ortada olmayan birçok mektup yazdığını biliyordu. Bu nedenle keşfi tek örnekti ve önemliydi. Metnin fotoğrafını çekti. Böylece bunları çoğaltacak ve hazırlayacağı tercümeyle birlikte diğer uzmanlara gösterebilecekti. Bu tercüme, çok sıra dışı bir şeyi ortaya koydu.

YAKLAŞIK M.S. 195 YILLARINDA CLEMENT, rahiplerinden biri olan Theodore'ye çok hassas bir konuda yazıyordu. Markus'un gizli bir İncilinden bahsediyordu: Clement, dine aykırı davranan Karpokratlar adlı azgın bir grubun, ellerindeki bu gizli İncil'den yanlış anlamlar çıkardığını ve bu metni tam olarak kabul etmenin olanaksız olduğunu söylüyordu. Böylece Clement, bu gizli İncilin varlığını onaylamış oluyordu. Aynı zamanda, din dışı gördüğü böyle bir topluluğun elinde olduğu sürece ne kendisinin ne de Theodore'nin, bu metnin halk için uygunluğunu onaylayamayacağını öne sürüyordu.

Clement, Theodore'den doğruluğa hizmet etmek için yalan söylemesini istiyordu. Ondan, yemin altında bile olsa bu İncilin Markus'a ait olduğunu inkar etmesini istiyordu.

Clement, Markus'un Roma'da Peter ile beraber bir süre kaldığını, orada İsa'nın yaptığı işler hakkında yazmaya başladığını ve sonunda bu yazıların İncil’e dönüştüğünü açıklıyordu. Peter de gelecek kuşaklar için bir şeyler yazıyordu. Peter'in ölümünden sonra, Markus İskenderiye’ye taşındı ve beraberinde hem kendi hem de Peter'in yazılarını getirdi. Orada kendi İncilini yazdı; ama bazı hikayeleri bu İncil'e koymayıp, özel 'gizli' bir İncil için ayırdı. Sonra gizli İncilini İskenderiye'deki kiliseye verdi. Bu İncil, Clement'in zamanında da hâlâ dikkatle korunuyordu ve 'sadece büyük gizemlerin bilgisine erenlerin' bu İncili okumasına izin veriliyordu.

Büyük Gizemler mi? Hıristiyanlıkta mı? Clement neden bahsediyor böyle? Clement, iki dünya arası seyahat ve gizemcilik konularından kesinlikle haberdardı. İyi bir klasik felsefe eğitimi almıştı. Yazıları, Platon, Parmenides, Empedokles, Herakleitos, Pisagor, Homeros ve diğer birçok büyük filozoftan yaptığı alıntılarla doluydu. Görülmektedir ki; 2. yüzyılın sonlarında Hıristiyanlığa geçmeden önce, döneminin felsefelerini incelemiş ve öğrenmişti. Hatta Mısırlıların, sembolizmlerinde gizli bilgiler sakladıklarını biliyordu; hermetik metinleri biliyordu; mistik anlamların sayılar ve oranlarda gizlendiğini biliyordu; bir önceki yüzyılın mistik Therapeutae'yi biliyordu. Eski Ahit hikayelerinin gizli mistik anlamlarını biliyordu. Emin olabiliriz ki; element, hiç

de aptal bir adam değildi.

Onun kelimeleri kullanış şekli, İskenderiye'deki Hıristiyan dünyasının karmaşık yapısını ve çeşitliliğini resmeder. Bu yapının, mistik tarzda bazı törensel uygulamalar içerdiğini düşünebiliriz; çünkü unutmamalıyız ki, Basüides ve Valentinus gibi ilk gnostik öğretmenler İskenderiye'den çıkmıştır. Gnostisizm, erken dönem Hıristiyanlıkta bilinen gizli gelenekleri korumuş ve geliştirmiştir. Üçüncü yüzyıl teologu Hippolitus'un okuduğu bir ilahinin sonunda şöyle bir iddia vardır:

Kutsal yolun Gnosis adı verilen sırları Kuşaktan kuşağa geçer.

Gnostikler, gerçek Hıristiyanlığın sahipleri olduklarım düşünürler: Onların sisteminin kalbinde, tanrısallığın gerçek bilgisine erme arzusu yatar.

Clement, Gnostiklerin öğretilerine sempati duymasına rağmen, onlara karşı çıkar. Gizemler ve tören öğretileri ne olursa olsun, İskenderiyeli Hıristiyanlarca önem verilen bir konuydu; ama çoğunlukla bu Öğretiler kaleme alınmazdı. Bunun yerine sözlü bir gelenek sürdürürlerdi. Clement, bu konudan Derlemeler adlı kitabının başlarında bahseder: "Gizli şeyler yazıyla değil; ancak sözle aktarılır."

Theodore'yi sessiz kalması konusunda uyardıktan sonra Clement, gizli İncil hakkında dikkate değer bir açıklamada bulunur. İki parça vardır; bunların en önemlisi Markus'un İncil'inin 10:34 ve 35'inci kısımlarına uyar ikinci ve daha kısa olan ek ise, sonradan değiştirilen 46. kısmına uyar. Markus'un gizli İncil metninin ana konusu, bir gencin İsa tarafından, 'Tanrının Krallığı'na' erdirildiğidir.

İlginçtir ki; bu olay Bethany'de gerçekleşmiştir; yani Lazarus'un dirilişinin gerçekleştiği yerde (Yuhanna 11:1-44). Peki, bu iki olay, aslında aynı olay olabilir miydi? Sonuçta, Lazarus'un 'ölüden diriltilmesi'nin gerçekte ne anlama gelebileceğini düşünmemiz gerektiğini görüyoruz. Gerçekten ölüler diyarından mı; yoksa İncil'de ağzının taşla kapatılmış olduğu belirtilen mağarada karanlık ve sessizlik içinde yaptığı kuluçka ritüelinin ardından Öte Dünyadan mı geri getirilmişti? (Yuhanna 11:38) Yoksa, İsa'nın deyimiyle Cennetin Krallığı'na yaptığı ziyaretten mi geri dönmüştü?

Bu metin, Markus'un İncilindeki başka bir gizemli olayı mı tarif ediyordu? İsa Gethsemane bahçesinde tutuklandığında çıkan, yüksek rahibin adamlarından

birinin kulağının kesildiği kısa kavgadan ve havarilerin kaçmasından sonra yaşanan olay ne anlama geliyordu? Markus burada, gizli İncilinde İsa tarafından yüceliğe erdirildiğini söylediği kişiyle aynı tanıma uyan genç bir adamdan bahseder.[17] Kimse bu olaya bir açıklık getirememiştir. Yine de, bu kişilerin birbiriyle aynı olması olasılığı akla daha yatkındır.

Ancak Smith'in dikkat çektiği gibi, "Akla yatkınlık kanıt değildir". Smith, yine de, "Tarih, süregelmiş fenomenlerin en olası açıklamalarını arayarak... anlaşılabilir" diye ekler.

SMİTH, MEKTUBU BULMUŞTU, ama ilk önce bunun gerçekten Clement'in mektubu olup olmadığını kanıtlaması gerekiyordu. Bu mektup, 1646 basım tarihli bir kitabın sayfalarına sahtekarlık amacıyla yazılmış bir metin olabilirdi. Veya sahtekarlık amacıyla yazılmamış ve gerçekten eski bir mektubun doğru bir kopyası olabilirdi. Ancak kopya edilen mektup sahteyse; yine bir anlamı olmayacaktı. Belki de tamamen gerçekti. Bilmek zorundaydı.

İskenderiyeli Clement tarafından yazılmış en az yirmi bir mektuptan oluşan bir koleksiyonun; 18. yüzyılın sonlarında Mar Saba Manastırı'nda bulunduğu biliniyordu; çünkü içlerinden üç tanesi, o dönem manastırda kalan Şamlı John tarafından zikredilmişti. Bu, Clement'in mektuplarına ait, bilinen tek koleksiyondur. Smith, bu mektup koleksiyonunun büyük bölümünün 18. yüzyılda çıkan ve büyük tahribata neden olan yangında zarar gördüğüne ve kurtulan mektuplardan bir tanesinin bulunup, Ignatius'un mektuplarının yazılı olduğu kitabın sayfalarındaki boşluklara kaydedildiğine inanır.

Smith'in yaptığı ilk iş, metnin fotoğraflarını bu konudaki uzmanlara göstermek oldu. Görüştüğü on dört kişiden sadece ikisi, mektubun Clement'e ait olamayacağını düşünüyordu. Smith,. bu mektubun gerçek olup olmadığını çözmek için kararlıydı ve bir tez hazırlamaya başladı. Yazı tarzının ayrıntılı bir analizini yaptı. Sonra bunu Clement'in diğer yazılarıyla karşılaştırdı. Ayrıca, gizli İncil'e ait olduğu söylenen bilgileri Markus'un İnciliyle karşılaştırdı. Yıllarını harcadığı bu incelemelerin ardından elde ettiği verilerin, mektubu doğruladığı sonucuna vardı.

Yazık ki, Smith'in, Clement'in mektubunun bu elyazması kopyasının orijinalini diğer uzmanlara gösterme veya adli inceleme yaptırma fırsatı olmadı. Bu yüzden çok eleştiri aldı. Ancak ben, birçok kişinin bu yöndeki taleplerine rağmen, görülen her metnin test edilmesi ve incelenmesi amacıyla diğer akademisyenlere

verilmediğini çok iyi biliyorum. Bu durum -özellikle ticari değeri olan- metni elinde bulunduran grup tarafından fazla tartışmalı ve utanç verici bulunduğu için gizlenen metinler için geçerlidir.

Ancak Smith'in orijinal metni ortaya çıkarmamasına rağmen, orijinal mektubu gören akademisyenler olduğunu da belirtmek gerekir. Metnin fotoğraflarından başka orijinalini gören iki uzman olmuştu. Bunlardan biri, Hebrew Üniversitesinden, dinleri mukayese konusunda uzman profesör Guy Stroumsa, diğeri ise; erken dönem Yahudilik ve Hıristiyan kökenleri konusunda uzman profesör David Flusser'di. Bu uzmanlar, söz konusu metne bir göz atmak için, 1976'da Mar Saba'daki kütüphaneyi ziyaret ettiler.

Kısa bir aramanın sonunda, hâlâ Smith tarafından yerleştirildiği rafta durmakta olan kitabı buldular. Kitabı Kudüs'e, Rum Ortodoks Patrikliğine götürmek için izin aldılar. Niyetleri, yazının yazıldığı tarihi tespit etmek için mürekkep üzerinde kimyasal analiz yaptırmaktı. Ancak kitabı Kudüs'e getirdiklerinde, bu tür bir analizi yapabilecek tek kurumun İsrail polisi olduğunu öğrendiler. Rum Ortodoks otoriteleri, kitabın polisin eline teslim edilmesine karşı çıktılar ve böylece inceleme yapılması mümkün olmadı.

Stroumsa, daha sonraları mektubun patrikhane tarafından kitaptan çıkarıldığı ve güvenli bir yerde koruma altına alındığını öğrendi.

EĞER BU METİNDE YAZILANLAR DOĞRU İSE 'Cennetin Krallığı' ne anlama gelmektedir ve oraya nasıl gidebiliriz? Mektup elimizde olmasa bile, bazı bilgilere sahibiz.

İsa, Luka'nın İncilinde (11:34) şöyle der: "Gözün tek ise; bedenin ışıkla dolar." Bu açıklama tam olarak bir Budistin veya uzak doğulu Taocunun mistisizmini tanımlar. İsa bununla ne demek istemişti? Aslında, görüşümüz Tek'in görüşü ise; tanrısal ışık içimizi doldurur denmek isteniyordu. On altıncı yüzyıl Katolik mistiği, Avilalı Aziz Teresa'nın söylediği gibi: Tanrıya doğru çekiliriz.

Aziz Teresa, sıklıkla 'coşku' diye tanımladığı şeyi deneyim ediyordu; bütün ruha bir anda nüfuz eden ve onu bütün yaratılışın üzerine yükselten, arzu dolu bir ruhsal durum. Ve ruh, tanrıya kısa bir süreliğine kavuşmak için yükselir. Bu sırada dujmlar olanları algılayamaz. Fakat ruh, coşku durumuna ulaştığı anda tamamen kör olur ve emilir. Teresa, ruhun, tanrısal güneşe baktığında onun parlaklığından kamaştığını söyler."

Ayrıca, bu bilgi deneyimiyle ölüm arasındaki benzerliği de fark eden Aziz Teresa, şöyle yazar:

Beni hep dehşete düşürmüş olan ölüm korkumun neredeyse tamamını kaybettim. Şimdi bu bana çok basit bir şey gibi geliyor; çünkü ruhumu dünya hapishanesinden kurtarıp; tanrının bir hizmetkarı oldum. Tanrının ruhu yüceltip, üstün güzellikleri göstermek için nakletmesi, bana ruhun bedenden ayrılması gibi görünüyor.

O hâlde, neden tüm bunlar bize baştan öğretilmiyor. Bunun yanıtı; kısmen mistisizmin vaat ettiği özgürlükten, kilisenin rahatsız olmasıdır.

Aziz Teresa, Engizisyonun karanlık hücrelerine atılmaktan korkarak yaşamıştı. Büyükbabası tarafından Yahudi bir aileden geliyordu; ancak kendisi bir Katolik'ti. Yazık ki, bu din değiştiren kişiler, Engizisyonun en şüpheliler kategorisine giriyordu. Buna rağmen, çok tehlikeli sularda yüzen biriydi. Fakat dürüstlüğü, alçakgönüllülüğü, ruhaniliği ve günahlarını çıkaran Cizvit[18] rahibiyle iyi ilişkiler kurması sayesinde hayatta kalmayı başardı. Diğerleri o kadar şanslı değildi; onlar için sadece hapis ve ateş vardı. Kilise, mistisizmden öyle nefret ediyordu ki; Luka'nın mistik açıklamasını bile zorlama yorumlarla çarpıtarak, mistik değilmiş gibi göstermeye çalışıyordu. Kilise, ruhu gerçekten hadım etmişti. Bu metinle ilgili resmi Katolik yorum şu satırlarla Luka'nın sözlerindeki bütün anlamı yok ediyordu:

Burada ima edilen, insanın İsa'nın ışığını görmesi gerektiğidir... Bu şu anlama gelir: "Bir kişinin gözleri sağlamsa; ışığı görür ve onda karanlıktan (kötülükten) iz kalmaz ve İsa'nın tanrısal ışığı onu tamamen aydınlatır.

Hatta Yeni Katolik Yorum bile, bunun ne anlama geldiğinden emin değildir; anlatılmak istenen şey neye benziyorsa, ondan memnun olmak zorundadır.

Biz şimdi bundan daha iyisini biliyoruz. Ne anlama geldiğinden emin olabiliriz: Bu kesinlikle mistik bir duruş sergiler ve Tanrısal Kaynağın nasıl deneyim edileceğine -Cennetin Krallığı'na nasıl gidileceğine- dair nasihatte bulunur.

CENNETİN KRALLIĞI HAKKINDA bulunabilecek diğer bilgiler, Thomas'ın İncilinde yer alır. Harvardlı Profesör Helmut Koester bu İncilin, Yeni Ahit'e dahil edilmesi gerektiğine inanır ve diğer birçok uzman onunla aynı fikirdedir. Bu kitap, Mısır Hıristiyanlarının hazırladığı, çok verimli bir dönem olan 2.

yüzyıldan kalma bir üründür.

M.S. 367'deki Paskalya yortusunda İskenderiye piskoposu Athanasius, Mısır'daki kilise yasasına aykırı bütün kitapların yok edilmesi gerektiğini beyan etti. Çok az metin kurtulabilmişti. Nag Hammadi yakınındaki manastırda bulunan keşişler, yakılmasını istemedikleri kutsal metinlerini saklamaya karar vermiş olmalıydılar ve bunları bir kavanozun içine koyup, Nil yakınlarındaki bir çöle götürüp gömdüler. 1945 yılı Aralık ayında bu kavanoz, gübreleme için kazı yapan bir işçi tarafından bulundu, içinde on iki papirüs kitabı, bir de sekiz sayfalık bir tomar vardı ve bütün bunlar, toplam kırk altı farklı metin içeriyordu. Sayfaların bazıları yanmıştı. Sonunda papirüs kitaplar, bugün bâlâ korunmakta oldukları Kahire'deki Kıpti Müzesi'ne satıldı.

Uzmanlar bunları incelediler. Yazılanlar, UNESCO'nun organize ettiği uluslararası akademisyenlerden oluşan bir ekip tarafından tercüme edilip yayınlanana kadar, sadece onları daha önceleri incelemiş, küçük bir uzman grubu tarafından biliniyordu. UNESCO ekibinin başındaki Profesör James Robinson, bunların yayınlanmasıyla ilgili gecikmeden ve uzmanların bu ve bunun gibi -örneğin Ölü Deniz Parşömenleri- koleksiyonlara ulaşma konusunda çektikleri zorluklardan üzüntüyle bahseder.

Nag Hammadi'de bulunan bu koleksiyona şimdi Gnostik İnciller denmektedir ve Princetonh Elaine Pagels, bu metinleri yorumlama konusunda en çok tanınan uzmandır. Bu koleksiyonun ilginç bir yanı, ruhsal olarak kabul edilen metinlerin çeşitliliğidir; bunların arasında sadece farklı Gnostik metinler değil; Platon'un çalışmaları ve Hermetik metinler de mevcuttur. Papirüslerde, o dönemin ruhsal kavramlarının bağnaz olmayan bir yaklaşımla ele alındığı görülür.

Nag Hammadi'de bulunan metinlerin arasında Thomas'ın İncili de vardı. Açıkça görülür ki; bu İncilin içerdiği bilgi, az sayıdaki özel kişiler tarafından nesilden nesile aktarılarak sürdürülen gizli bir gelenekten gelir; bu İncilin açılış cümlesi şöyle der: "Bunlar, yaşayan İsa'nın konuştuğu ve Didimus Yahuda Thomas'ın yazdığı gizli söylevlerdir."

Bu İncil bazı durumlarda, kilise yasasına en yakın İncil gibi görünür. Diğer Gnostik metinlerin tersine. Yeni Ahit İncillerine paralel birçok hikaye ve kıssa anlatır. Fakat daha fazlasını da içerir. 'Krallık' -veya 'Babanın Krallığı'-hakkında taze bilgiler verir. İsa'nın havarileri sorarlar; "Yenidünya ne zaman gelecek?" İsa yanıtlar, "Beklediğiniz zaten gelmiştir; fakat siz bunu fark edemiyorsunuz." İncil

bu 'Cennetin Krallığı'nın nerede bulunacağını açıklar: "O sizin içinizde ve dışınızdadır."

Krallık, görünür dünyadaki gerçekliğin yansıması değil; gerçekliğin ta kendisidir. "Babanın Krallığı dünyaya yayılmıştır ve insanlar onu görmez" diye belirtilir bu İncil'de.

Peki ona nasıl yaklaşabiliriz? Bu sorunun yanıtında, İsa'nın daha önce de belirttiğimiz sözlerine -gözün tek olursa- paralel bir söylevle karşılaşırız. "İsa dedi ki; 'İkiyi bir yaparsanız, insanın oğulları olursunuz.'"

Dünyadaki çeşitliliği, gerçeğin Tekliği olarak görmekten bahsederek, şöyle denir:

İsa onlara dedi ki; 'İkiyi bir yaptığınız zaman, içinizi dışınız gibi yaptığınız, dışınızı da içiniz gibi yaptığınız zaman, yukarıyı aşağı gibi yaptığınız zaman, erkeği ve dişiyi tek ve aynı yaptığınız zaman... [Krallığa] gireceksiniz.

Ve ayrıca Matta'nın İncilindeki bir açıklamaya benzer iradelerle İsa şöyle diyordu: "Ferisiler ve din adamları, bilginin anahtarlarını alıp sakladılar. Ne kendileri girdiler ne "içeri girmek isteyenlere izin verdiler."*

Paul, her sözünde dile getirdiği kabul edilmiş dini bilgiler nedeniyle, tekrar yazılabilecek yeni inanç hakkında bilgi sahibi olanların oluşturduğu halkanın dışında değildi: "Mükemmel olanlar arasında, bilgece sözler söylüyoruz" diye yazıyor Paul. "Gerçi olgun kişiler arasında bilgece sözler söylüyoruz ama bu bilgelik, ne şimdiki çağın ne de bu çağın gelip geçici önderlerinin bilgeliğidir. Tanrının bilgeliğinden, hatta gizli bilgelikten söz ediyoruz. Zamanın başlangıcından önce tanrının bizim yüceliğimiz için belirlediği bu bilgeliği, bu çağın önderlerinden hiçbiri anlamadı." (1. Korintliler 2,6-7).

'Gizli bilgelik' tanımı, 'gizemdeki bilgelik' anlamına gelen, Grekçe sophian en nusterio sözünden tercüme edilmiştir: Sır olan bilgi. Paul, bu bilgeliğin sadece teleioise yani 'mükemmel insanlar'a verildiğini söyler. Bu sözcük, ruhu bedenden ayırmak için yapılan ayin anlamına gelen tetesteler kelimesinden türemiştir. Aynı zamanda teleteler, bu ajanleri yöneten rahiplerdir. Paul, klasik mistisizm geleneğine ait bir terminoloji kullanmaktadır.

Öte yandan Paul, İsa'yı hiç tanımamıştı. Onu görmemişti bile. Kudüs'teki Mesihsel Yahudi topluluğuna da katılmamıştı. Onun liderlik rolünü, zalim

kuvvetlerin ele geçirmiş olması şaşırtıcı değildir. Kudüs toplumu Paul'e güvenmiyordu. Elçilerin İşleri Kitabı kesin bir dille onun Türkiye'nin güneyinde yer alan Tarsus'a gönderildiğini aktarır. Bunun kendi güvenliği için olduğu iddia edilir (Elçilerin İşleri 9:30). Konu, Paul'ün Yahudiye'den gönderilmesidir. Zelotlar, onun yoldan çekilmesini istiyordu. Açıktır ki, Paul'ün ortadan kalkmasına sevinecek çok kişi vardı.

Onun bilgisi, Hıristiyanlıktaki ezoterik ve mistik öğretinin gizlice aktarılarak sürdürüldüğüne dair diğer birçok göstergeden biridir. İkinci yüzyılın sonlarına doğru bu öğreti, küçük görülmeye ve reddedilmeye başlanmıştı. Stroumsa, bunun iki ana nedeni olduğundan söz eder: Birincisi, toplum tarafından kabul görmüş dogmalara aykırı görüşler kınandığı için, din adamları aykırı ezoterik öğretileri reddetmişlerdi, ikinci ise; Hıristiyanlığın yükselişe geçerek evrensel olabilmesi için, kitlelerin inançlarına uzak olan doktrinlerin ortadan kaldırılması gerektiğini fark etmeleri oldu. Aynı zamanda, yazılı İncillerin çoğalmasıyla, gizli gelenekleri taşıyan en önemli araç olan sözlü gelenek önemini kaybetti.

ENGEBELİ YOLLARDA YAPTIĞIMIZ BU YOLCULUK sırasında, sarsıcı ancak dağınık bir görüntü çizen bu konuları toparlayabilmek için, belirtmemiz gereken bir metin daha vardır.

1896'da, Kahire'de Kıpti dilinde yazılmış, bir 5. yüzyıl papirüs kitabı keşfedildi. Bu, dört yeni metin -bunlardan biri daha sonra Nag Hammadi'de de bulunacaktı- içeriyordu ve hepsi çok eski metinlerdi. Metinlerden biri, sadece Mısır Kilisesi tarafından bilinen ama hiç kimsenin görmediği Mecdelli Meryem'in İnciliydi. M.S. 2. yüzyıl başlarına aitti. Bu yüzden, Yeni Ahit İncillerine dahil edilmesi gereken bir İncil’di; Thomas'ın İncil’i gibi. Bu İncil’in iki bölümü daha bulunduğunda, orijinalinin ancak yarısı tamamlanabilmişti. Buna rağmen, birçok önemli bilgi içermektedir.

Daha önce incelediğimiz metinler gibi, Mecdelli Meryem'in İncil’i de, İsa'nın 'Cennetin Krallığı'nın fiziki kanıtlarını aramayın' uyarısından bahseder. Bu İncil’de kullanılan sözcükler, alışmış olduklarımızdan biraz farklıdır. Harvard Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde profesör ve tercüman olan Karen King, ”insanoğlu” terimi yerine, sıra dışı bir ifade olan 'gerçek insanlığın çocuğu' ifadesini kullanır. 'Krallık' yerine ise 'ülke' terimini kullanır.[19]

Kendini savun ki; kimse seni, 'Buraya bak!' veya 'Şuraya bak!' diyerek aldatamasın. Çünkü gerçek insanlığın çocuğu senin içindedir. Onu izle! Onu

arayanlar bulur! Sonra tanrının ülke hakkındaki haberlerini vaaz eder" diyor İsa.

Bu İncil'de, havariler İsa'nın ne demek istediği konusunda tartışırken; Peter, Mecdelli Meryem'e şöyle der:

Hemşire, Kurtarıcının seni diğer bütün kadınlardan daha çok sevdiğini biliyoruz. Bize Kurtarıcının sözlerinden hatırladıklarını söyle. Senin bilip, bizim bilmediklerimizi. Çünkü biz onları duymadık.

Görülür ki; Mecdelli Meryem'e, diğerlerine bildirilmeyen gizli öğretiler anlatılmıştır. O, Peter'e şöyle cevap verir: "Size, sizden gizleneni öğreteceğim."

Bazı havariler, Meryem'in bilgisinden rahatsız olurlar. İsa'nın ona anlattıklarını kendilerine de anlatmadığı için huzursuzluk çıkarırlar. Peter şöyle der: "O bizim haberimiz olmadan bir kadına mı anlatıyor? Durup, bu kadını mı dinleyeceğiz? İsa onu bize tercih mi etti?"

Fakat havarilerden biri Mecdelli Meryem'i savunur: "Kesinlikle Kurtarıcının onun hakkındaki bilgisi tamamen doğrudur. Bu yüzden onu bizden daha çok seviyor."

Emin olabiliriz ki; sadece Meryem'in İncil'inde, Thomas'ın İncil'inde ve Smith'in, Markus'un gizli İncilinden çıkarımlarında değil ayrıca Yeni Ahit'te de belirtildiği gibi İsa, Cennetin Krallığı'na ulaşmak için gizli doktrinler öğretiyordu. Bu doktrinler daha önce de açıkladığımız gibi, antik Mısırlılar tarafından Öte Dünya ve Yunanlılar tarafından Kutsanmışlar Ülkesi veya Alt Dünya diye tanımlanan kavrama ulaşma yolunu öğretiyordu. Tüm bunlar tanrısal dünyayı betimler. İsa'nın öğretilerini en iyi anlayan havari Mecdelli Meryem'di. O, İsa'nın hepsinden çok sevdiği ve Philip'in İncil'ine göre sık sık öptüğü havariydi.

İsa, Bethany'de yağlanarak kutsandığında -kutsanarak Mesih olduğunda- tören bir kadın tarafından gerçekleştirilmişti. Bu kadın ise; ölüden diriltilen Lazarus'un kız kardeşi, Bethanyli Meryem'di. Ve ölüden dirilme, Öte Dünyanın sırlarına erme kavramını çağrıştırmaktaydı. Şimdi bütün bu konular arasındaki bağlantılar daha belirgin bir hâle gelmektedir.

Ayrıca Bethanyli Meryem'in, Mecdelli Meryem -İsa'nın eşi- ile aynı kişi olduğu konusu üzerinde durmuştuk. O, İsa'nın yoldaşıydı; Cennetin Krallığı'na giden yolda, İsa'nın yanındaki tek kişiydi.

Cennetin Krallığı'nın sırlarını herkesten daha iyi anlayan, vaat edilmiş ülkenin yeşil çayırlarında duran ve Öte Dünyanın bütün anahtarlarına sahip olan kişi Meryem'di. İsa'nın Mesihlik görevinin başlangıcında yapılması gereken yağlamayı yapacak olan kişi de elbette ki Meryem'di. Böyle önemli bir yağlama töreninin, yapılan şeyin farkında olan ve Mesih'i tanıyabilecek bir kişi tarafından gerçekleştirilmesi gerekirdi; Yağlama, İncillerde detaylarından bahsedilmeyen uzun bir sürecin son âşamasıydı.

Hiç şüphesiz, Roma'nın güç simsarları hem kutsal yolun bilgisinin hem de ek İncillerde söz edilen bilgilerin yok sayılmasını istiyorlardı. Ancak maalesef Yeni Ahit'i oluşturacak İncillere müdahale etme şansları yoktu. Tek yapabilecekleri metinlerin yorumunu kontrol edebilmekti. Burada elbette ki; yüzlerce, hatta bin, iki bin yıl sonra, yazarların anlatmak istediği şeyleri kendilerinden daha doğru yorumlayacak, doğru bir yaklaşım sergileyecek teologların ortaya çıkamayacağına güveniyorlardı. Neden bunca zaman bunlara inandık ki?

Bu oyunu gören uzmanlar ve yorumcular her dönemde var olmasına rağmen, yapılan yanlışlar ancak son dönemde kamuoyuna duyurulmaya başlandı. Fakat buna rağmen, bizi bu kadar uzun zamandır kandıran Vatikan'ın süslü salonlarında değişen bir şey olmadı. Güç odakları gerçeğin çarpıtılmasını istiyor.

İSA YAZMALARI

O Ocak gününde, Kibbutz[20] Kalia sıcak ve sakindi . O dönem, Long Beach'teki California Devlet Üniversitesinde Dini Araştırmalar Bölüm Başkanı olan Profesör Robert Eisenman ve ekibiyle birlikte, her yıl bir kere Ölü Deniz kenarındaki bu tarımsal kibbutza gidip, bir süre kalıyorduk. Amacımız; başka Ölü Deniz Parşömenleri bulmaktı; ama öncelikle deniz seviyesinden 370 metre yükseklikteki dik yamaç ve uçurumlarda, kilometreler boyunca uzanan mağaraların hepsini sistemli bir şekilde kontrol etmemiz gerekiyordu.

Kumran'ın antik taş yıkıntılarından dolayı, buraya sürekli bir turist akını olduğu için kibbutz, moteller inşa etmişti ve biz de onlardan birinde kalıyorduk. Bu yıkıntılar 1947'de Ölü Deniz Parşömenleri'nin keşfedilmesiyle ünlenmişti. Kalia'nın üyeleri, sit alanının bakımını yapıyordu ve girişin olduğu yere bir restaurant ve kitapçı açmışlardı. Bu yerin atmosferi kesinlikle her ziyaretçiyi etkisi altına alıyordu.

Günümüz erken başlıyor ve işimiz öğleyin bitiyordu. Çünkü hava sıcaklığı, kışın bile öğlen saatlerinden itibaren bunaltıcı hâle geliyordu. Kibbutza geri dönüyor ve ortak kullanılan büyük yemek salonunda, kibbutzun üyeleriyle birlikte öğle yemeğine iniyorduk. Sonra motelle dönüyor, sabah elde ettiğimiz bulguları analiz ediyor, ekipmanlarımızı temizleyip hazırlıyorduk. Sıcak geçtikten sonra taş kalıntıların, kırık çömleklerin, küçük hayvanlar ve kuşların büyüleyici bir güzellik kattığı çölde dolaşıyorduk. Güneş battıktan sonra, güvenlik tedbirlerinden dolayı, koruma çitleri ve kibbutzun silahlı devriyelerinin olduğu yere geri dönüyorduk. Burada her sezon, en az bir kere güvenlikle ilgili bir acil durum yaşandığını görmüşüzdür. Bu özel ziyaretimizde, görevli olduğumuz bir konferans sırasında bir nöbetçi hızla salona girip, "Bütün ışıkları söndürün! Yere yatın!" diye emretmişti; bazı davetsiz misafirler tespit etmişler. Ölü Deniz'in karşısından gelen bir tekne olduğunu görenler olmuş... Önceki gün, komşu kibbutzun üyelerinden biri mayın yüzünden bacağını kaybetmiş...

1992'nin 17 Ocak günü, turumuzun lideri Robert Eisenman İsrailli bir arkeologla görüşmek için -arabayla yaklaşık kırk beş dakika uzaklıktaki- Kudüs'e gitmişti. Charlotte'deki Kuzey Caroline Üniversitesinden Yeni Ahit üzerine uzman olan profesör James Tabor ve ekipteki Californialı doktora öğrencisi Dennis Walker ile birlikte, alçak bir duvarın üzerine oturmuş konuşuyorduk. Ekibin diğer

üyelerinin bir kısmı dinleniyor, bir kısmı da küçük gruplar hâlinde sohbet ediyorlardı. O sırada iyi giyimli iki İsraillinin geldiğini gördüm. Ellerinde bazı dosyalar vardı. Ne olduğunu merak etmiştim, İsrail'de paranoya çok normaldir. Resmi kağıtlar taşıyan adamlar, her zaman bela anlamına gelir. Sonra, yapılan kısa bir konuşmaya kulak misafiri oldum. "Profesör Eisenman buralarda mı?"

"Hayır" dendi, "burada değil."

"Ne zaman döner?"

"Sonra."

Sorun mu vardı? Neden?

İki ay öncesinde Huntington Kütüphanesi, Ölü Deniz Parşömenlerine ait bir fotoğraf seti hazırlamaya karar verdiğinde hepimiz, kırk yılı aşkın bir süredir parşömenler üzerinde süren tekelciliğin sonunda bitmiş olduğunu düşünmüştük. O zamana kadar parşömenleri incelemesine izin verilen çok az sayıda uzman vardı. Eisenman, o gün bu uzmanlardan biriyle görüşmüştü. Ancak yaşanan olaylardan anlaşılıyordu ki; hem Yahudileri hem de Hıristiyanları rahatsız eden ve uzun süredir çok az sayıda uzman tarafından bilinen gizli bilgileri açığa çıkaran, iki bin yıllık Ölü Deniz Parşömenleri üzerindeki bütün haklar hâlâ tekelde tutulmaya çalışılıyordu.

ÖLÜ DENİZ PARŞÖMENLERİ, ilk olarak 1947 yılının başlarında keşfedildi. Bu keşfin hikayesi hiçbir zaman tam olarak doğrulanamadı; çünkü genç bedevi çoban Muhammed Eddib, çobanlıktan başka bir işle uğraşıyor olabilirdi; onu Kumran bölgesine getiren olayları kuşatan bazı gariplikler var. Fakat önce de belirttiğimiz gibi, hikaye çok basitmiş gibi aktarıldı. Çoban, yamaçlarda ve vadilerde kayıp keçisini ararken, küçük bir mağara girişi görür. Keçinin içeride olup olmadığını anlamak için içeri bir taş atar. Bir keçi melemesi yerine, çömleklerin kırılma sesini duyar. Ne olduğunu anlamak için emekleyerek mağaraya girer.

Her biri 60 cm. boyunda olan ve bazıları kırılmış bir grup ağzı mühürlü çömlek görür. Mağarada bu testilerden en az sekiz tane olduğu düşünülse bile kimse bu konuda emin değildir. Her bir testinin içinde, antik metinlerin yazılı olduğu deri tomarlar vardı. Bedevi, içlerinden yedi tomar aldığını söylemişti. Diğer tomarların yetkililerin eline geçtiğini biliyoruz; ama ilk bulundukları anda, gerçekte kaç tane tomar olduğu konusunda hiçbir fikrimiz yoktur. Arkeologlar,

mağaranın içinde bulunan kırık testi parçalarından en az kırk tane testi olması gerektiğini belirlediler. Fakat bu antikaların yeni mi, yoksa çok eskiden mi kırıldığını ya da her birinin içinde parşömenlerin olup olmadığını bilemiyoruz.

Bu ilk buluştan -Ölü Deniz Parşömenleri keşfinin yapıldığı 1 no'lu mağara- yedi veya daha fazla sayıda tomar elimize eksik geçti. Ve elde edilen metinler arasında, yirmi farklı metne ait parşömen parçalanmıştı. Neden bazı tomarlar zarar görmüşken, bazıları sağlam duruyordu bilinmez. Tabii ki bunun, tavandan düşen taşlar yüzünden bazı testilerin kırıldığı ve içlerindeki tomarların vahşi hayvanlar tarafından parçalandığı gibi basit bir açıklaması da olabilir. Bölgede yüzlerce mağaraya girip çıktım. Tavandan taş düşmesinin yaygın olduğunu ve çevrede çakal gibi avcı hayvanların gezdiğini biliyorum.

Bedevi çoban parşömenleri, 'Kando' olarak da tanınan, Halil İskender Şahin isimli Hıristiyan bir antikacıya götürdü. Onun Kudüs'te bir dükkanı vardı ve aynı zamanda tecrübeli bir karaborsacıydı. Bu olayın üzerine, Kando'nun bir meslektaşıyla birlikte mağaraya gidip, başka metinler aldıklarına dair söylentiler vardır. Nisan 1947'de tomarlardan biri, Kudüs'teki St. Markus Manastın'nda bulunan Suriyeli Yakubi Kilisesi'nin başpiskoposuna getirildi. Başpiskopos metinleri okuyamasa da ne kadar eski ve önemli olduklarının farkındaydı. Üç tanesi daha önce satıldığı için, başpiskopos sadece geriye kalan dört tomarı satın alabildi.

Bunları, Kudüs'teki, 1945'ten beri Peder Roland de Vaux idaresinde bulunan Dominiken İncil Araştırmaları ve Arkeoloji Okulu'nun (Dominiken Ecole Biblique et Archeologique) Antikalar bölümünden iki uzmana gösterdi. İkisi de ona, parşömenlerin yakın zamanda yazılmış olduğunu düşündüklerini söyledi. Okulda başka bir uzman onu, çevrede sözde antika satıcılarının elinde bulunan çok sayıdaki sahte antikalar konusunda uyardı.

Tomarlarla ilgili haberler, Kudüs'teki Hebrew (İbrani) Üniversitesi'nde arkeoloji bölüm başkanı olan Profesör Eleazar Sukenik'in kulağına gitti ve bu tomarları görme şansı oldu. Satın almak için birkaç başarısız girişimde bulunmasının ardından, sonunda başpiskoposun eline geçmeyen diğer üç tomarı alabilmeyi başardı. Profesör Sukenik, Yeşaya Parşömenleri, Savaş Parşömenleri ve İlahi Parşömenlerini aldığında 1947 yılının sonlarıydı. Fakat başpiskoposun elindeki dört tomarı -başka bir Yeşaya Metni, Habakkuk'un Yorumu, Havarinin El kitabı ve Aramice yazılmış Yaratılış Apokrifonu[21]- elde etmesi mümkün olmadı. Sukenik'in aldığı üç tomar, İsrailliler tarafından 1955-56'da yayınlanacaktı.

Başpiskopos, ayrıca Kudüs'teki Amerikan Arkeoloji Okuluyla da irtibat kurmuştu ve 1948'de elindeki tomarları bu kuruma teklif etti. Aynı zamanda Amerikan Okulu'na üç tomarın resimlerini çekmesi için izin vermişti. Fotoğraflama Mart 1948'de tamamlandı.

1949'da İsrail ilk savaşından çıkmıştı ve ateşkes şartlarına göre, Kumran Filistin'in bir parçası olmuştu. 24 Nisan 1950'de Filistin resmen Ürdün'e dahil edildi. Burada yapılacak yeni keşifler konusunda yetkili otorite, artık Ürdün Tarihi Eserler Kurumu'nun müdürü Gerald Lankester Harding'di. Ancak başpiskopos metinleri, 1949 yılının sonunda sergiye sunulacakları A.B.D.'ye götürmüştü. Aynı zamanda satışa da sunulacaklardı.

Sonunda 1954'te bu tomarlar Sukenik'in oğlu Yigael Yadin'in gayretleri sayesinde İsrail hükümetine satıldı. Bugün Kudüs'teki Shrine of the Book (Tapınak Kitabı)'nda sekizinci bir metinle birlikte -1967'de elde edilen Tapınak Parşömeni- sergilenmektedirler.

AKADEMİSYENLER BAŞLANGIÇTA parşömenlere fazla ilgi göstermediler. Bunları taklit ve sahte zanneden uzmanlar olduğu gibi, çok eski olduklarını anlayan önemli uzmanlar da olmuştu. 1949'da Oxfordlu önemli bir akademisyen olan Profesör Godfrey Driver, bunları M.S. 6. veya 7. yüzyıl olarak tarihlendirdi. Bir sonraki sene bu fikrini M.S. 200-500 (hâlâ Yahudi-Hristiyan döneminden sonra) olarak değiştirdi. Manchester Üniversitesi'nden başka bir uzman bunların çok daha yeni olduğunu düşünüyordu ve ona göre bunlar M.S. 11. yüzyıl ürünüydü. Ecole Biblique'in müdürü Peder Roland de Vaux, bunları Hıristiyan döneminden çok daha eski olarak görüyordu. Testileri ve içlerindeki tomarları, Roma'nın Yahudiye ve Mısır egemenliğinden önceki Helenistik dönemi olarak tarihlendirmişti; bu dönem M.Ö. 1. yüzyıl başlarına kadar sürmüştür.

1949 Ocak ayı sonunda, iki Ürdünlü askeri görevli tomarların geldiği mağarayı buldu. Aynı yıl 5 Martta Roland de Vaux ve Gerald Lankester Harding burada kazı yaptı. İki parça keten kumaş, kırık çömlek parçaları ve yirmi bir farklı çalışmaya ait küçük metin parçaları buldular. Olaylar yavaş gelişiyordu. Kazı heyecan vericiydi ve kiliseyi rahatsız edici şeyler olabilirdi. Her şey değişmek üzereydi.

1949 yılının sonlarında, tüm metinler kısmen İsraillilerin kısmen de ABD'nin elindeydi. Fakat olaylar kendi devinimlerine sahipti ve kısa süre sonra kontrolden çıkmaya başladılar. 1950 yılı başlarında, Amerikan Doğu

Araştırmaları Okulu tarafından yapılan yayınların ilk sayısı geldi. Başlığı Aziz Markus Manastırı'nın Ölü Deniz Parşömenleri'ydi. Bu kitap Yeşaya elyazmasının ve Habbakuk yorumunun -şimdi Habbakuk peşeri olarak bilinir- fotoğraflarını ve çeviri yazılarını içeriyordu. Peşer, Ölü Deniz Parşömenleri'nde eski metinleri tanımlamak için kullanılıyordu. Bu eski metinler ise; Kumran topluluğunun, düşmanın yenilgiye uğrayıp, İsrail'in Davut soyundan bir kral tarafından yönetileceği günlere işaret ediyor olarak yorumladıkları dini metinlerdi.

Uzmanlar, bu grubun Eski Ahit metinlerini nasıl yorumladıklarını dikkate alarak, bu konuda önemli anlayışlar ve fikirler elde edebilirdi. Bütün dünyadan uzmanlar, başta peşerler olmak üzere, bu metinlerin içeriklerine odaklanmaya ve bu metinleri yazanların inançları hakkında bazı sonuçlar çıkarmaya başladılar. Bu metinlerde anlatılanlarla Hıristiyanlık arasında paralellikler bulunuyordu.

İlk şok, 26 Mayıs 1950'de Paris'teki Sorbonne Universitesi'nde, Sami dilleri ve uygarlıkları konusunda bir uzman olan profesör Andre Dupont Sommer, Academie des Inscriptions et Belles Lettres'de Habakkuk pesheri konusunda bir konferans verdiği zaman yaşandı. Dupond Sommer, yasak bölgeye girmişti: Parşömenlerin çok belirgin bir şekilde Hıristiyanlıkla bağlantılı olduğunu açıkladı. Onun söyledikleri, inançları tehlikeye düşen birçok kişiyi huzursuz etti.

Dupont Sommer'in tezi şöyleydi: Habakkuk peşeri, Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde yazılmıştı; parşömenler, M.S. 66-70 savaşı sırasında Kumran'da yaşayan topluluk -peşerde, mevcut dini yapıya karşı çıktıkları görülenler'- tarafından gizlenmişti. Bu, Josephus tarafından Esseniler olarak tanıtılan topluluktu; bu topluluğun adı hiç belirtilmeyip, sadece 'İyilik Öğretmeni' unvanıyla anılan ve kutsal olduğuna inanılan lideri düşmanları tarafından ölüme mahkum edilmiş ve ölüden dirilmesi beklenmişti. Dupont Sommer, İsa ile iyilik Öğretmeni arasındaki paralelliğe dikkat çekerek, İsa'nın bu kişiyi kendisine örnek aldığını belirtiyordu.

Dupont Sommer, İsa'nın tanrısallığı inancına saldırıda bulunuyor gibi görünüyordu. O, aynı yıl yayınlanan kitabında vardığı sonuçları özetleyerek, şöyle yazıyordu:

Şu kesindir ki; -Ve Ölü Deniz Parşömenleri'nin keşfiyle gün yüzüne çıkan bilgilerin en önemlisi- Yahudi tarihi, M. O. 1. yüzyılda, [İyilik Öğretmeni'nin] halkının çevresinde şekillenen dünyayı günahtan arındıracak bir Mesih beklentisine sahne olmuştur.

Dupont Sommer, sadece İsa'nın tanrılığı inancını tehlikeye sokmakla kalmıyor, bir de Hıristiyanlığın, zaten var olan Yahudilikten çıkmış bir din olduğunu öne sürüyordu:

Kumran'da bulunan belgeler açıkça göstermektedir ki; ilkel Hıristiyan Kilisesi'nin kökü, Yahudiliğin Yeni Antlaşma[22] mezhebidir. Bu mezhebin üyeleri ise Essenilerdir. Hıristiyanlığın ritüellerini, doktrinlerini, mistik ve etik ideallerini Essenilerden aldığına şüphe yoktur.

Tüm bunlar, Vatikan'ı alarma geçirmek için yeterliydi ve elbette ki Vatikan, güçlerini harekete geçirdi. Bu güçler çok büyüktü. Artık Engizisyon, insanları kazığa bağlayıp yakamıyordu belki ama Kutsal Büro ne pahasına olursa olsun Kilisenin dogmasını korumak amacıyla hâlâ varlığını sürdürüyordu.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, 1902'de Papa XIII. Leo, Katolik teoloji akademilerini denetim ve yönetim altında tutmak için, bir Papalık Kutsal Kitap Komisyonunu oluşturdu. Bu komisyon özellikle modernizme muhalefet ediyordu. Bu akademisyenlerin şu an Paris'teki Saint Sulpice Ruhban Okulu'nda bulunan eserleri, 19. yüzyılın sonlarında kınanmıştı. Papalık Kutsal Kitap Komisyonu, Kutsal Büroya uzman -danışman- sağlıyordu. Bu, inanç saldırılarına karşı birinci savunma hattıydı. Komisyonun temel görevlerinden biri -ki hâlâ öyle- Kitab-ı Mukaddesin doğru öğretilmesini sağlamaktı. Özetle, Vatikan'ın gerçekleri saptırma merkezi olarak işlev görüyordu.

Kutsal Büro ve Komisyon, iki ayrı organizasyon gibi görülse de durum öyle değildir. Bu iki organizasyonun idarecileri aynı zamanda bir diğerinin önemli konumlardaki üyeleri olmuştur, ikisi arasındaki yakınlık, 1971'de Papalık Kutsal Kitap Komisyonu'nun idaresi Engizisyona -bugünkü adıyla inancın Doktrini Topluluğu'na- verildiğinde resmi hâle gelmiştir. Her iki örgüt, Roma'da aynı binada faaliyet göstermektedir. 1981'de Kardinal Ratzinger, yetkili kardinal, yani 'Büyük Engizisyoncu' oldu; 2005'te de hepimizin bildiği gibi Papa oldu.

1951’DE ÖLÜ DENİZ PARŞÖMENLERİ'Nİ Hıristiyanlıkla ilişkilendirenlere karşı muhalefet sertleşmeye başladı; çünkü İsa'nın tanrılığı inancını koruması gerekenler için tehlike büyüktü. O yılın Şubatında önde gelen bir Cizvit akademisyen, Cizvit akademik gazetesi Etudes'te saldırgan bir yazı yazdı. Diğer akademisyenler, onun, İsa'nın tanrılığı inancının tehdit altında olduğunu görüp, alarma geçtiğini hemen anlamışlardı. Aynı dönemlerde Katolik akademisyenleri daha fazla endişelendirecek bir rüzgar daha esti. 1 no'lu mağarada bulunan keten

kumaş parçaları ABD'ye gönderilerek, 'karbon yaş belirleme testine' tabi tutuldu: Sonuç, M.S. 33 tarihi, artı-eksi iki yüz yıldı- M.Ö. 2. yüzyıl ile M.S. 3. yüzyılın başları arası bir dönem. Bu, parşömenlerin Hıristiyan döneminde üretilmiş olmasının mümkün olduğu anlamına geliyordu. Bu bilgi, kilisenin sürekli yüzleşmek ve katlanmak zorunda kaldığı bir bilgiydi.

Sonra Mart 1951'de, kendini parşömenler üzerinde kontrol sahibi konuma getirmek için dolaplar çeviren Peder de Vaux, Duppont Sommer'in Revue Biblique'deki konuşması ve kitabı hakkında oldukça olumsuz bir eleştiri yayınladı. De Vaux, alaycılığında çekingenlik göstermedi: "Onun tezi, coşkulu ve oldukça baştan çıkarıcı bir tarzda sunulmuştur. Çalışması, çok bilimsel ve zekice hazırlanmıştır."

Fakat Peder de Vaux hata yapmaya eğilimliydi ve bu eleştirisinde büyük bir hata yapmıştı. Onun, Duppont Sommer'in tezine karşı sunduğu kanıtlardan biri; 'uzman arkeologların, içinde yazmaların saklandığı bu testilerin, Filistin'deki Roma dönemi öncesi Helenistik dönemin sonlarına ait olduğunu tespit ettikleri bilgisiydi. Peder de Vaux, diğer birçok iddiasında olduğu gibi bu konuda da yanılıyordu. Sonradan yanıldığını da itiraf etti. Fakat bu sayede, büyük savaşa yol açan bu küçük çatışmada avantaj sağlamıştı.

1951 sonlarında Peder de Vaux ve Gerald Lankester Harding, Kumran yıkıntılarında kazı yapmaya başladılar. Sonra üzerlerine yeni bir rüzgar daha esti: Buldukları tanımlanabilen madeni paralar; Hıristiyan döneminin başlangıcından, M.S. 70 yılındaki Yahudi savaşına kadar olan döneme aitti. Ayrıca yıkıntıların içinde, 1 no'lu mağarada bulunan ve içine yazmaların saklandığı testilerin aynısından bir tane buldular. Bu durum, hem Kumran yıkıntılarının hem de parşömenlerin Hıristiyan döneminde kullanılmakta olduğunu gösteriyordu.

Sonra 1952'de Bedevi, elinde ufalanmış parşömenlerle dolu bir karton koliyle ortaya çıktı. Bedevi 4 no'lu mağarayı bulmuştu. Buradan, sekiz yüz farklı tomara ait binlerce parça gelmişti. Fakat parçalar çok küçüktü, hatta bazıları minicikti. Burada bütün hâlde olan hiçbir metin yoktu. Parçaların bir araya getirilerek tercüme edilmesi gerekiyordu; ama hiçbir uzman, tek başına bu işin üstesinden gelemezdi. Yapılması gereken bunları bir araya getirip, tercüme edebilecek uzmanlardan oluşan bir ekip kurmaktı. Bu durum. Peder de Vaux'a metinler üzerinde bir ölçüde hakimiyet kurabilme fırsatı sağlamıştı.

1953'te metinleri sahiplenmesi ve üzerinde çalışması için, yedi akademisyenden oluşan küçük bir uluslararası ekip toparlandı. Bu ekip. Peder de Vaux'un idaresi ve Ecole Biblique'nin egemenliği altındaydı. Bu ekipte dört tane Katolik papaz vardı. Bunlardan biri; Washington'daki Amerika Katolik Üniversitesi'nde hocalık yapan ve daha sonra da Amerikan Doğu Araştırmaları Okulu'nda direktör olan, Papalık Kutsal Kitap Komisyonu üyesi Monsignor Patrick Skehan'di. O, "Eski Ahit uzmanlarının en önemli görevlerinden biri, Mesih'in geldiğinde tanınmasını sağlayacak gelişmelerin, din tarihi üzerindeki izlerini sürmektir" diyordu. Görülmektedir ki; Skehan objektif akademisyenliğin güçlü bir savunucusu değildi.

Parşömenler, adı sonradan Rockefeller Müzesi olarak değişen, Filistin Arkeoloji Müzesi'nde korunuyordu, Rockefeller'in yönetiminde Peder Ronald de Vaux vardı.

Peder de Vaux, 1955'te Papalık Kutsal Kitap Komisyonu nun bir üyesi oldu. Ayrıca Ecole Biblique'nin başkanı olarak kutsal metin arkeolojisinin ön saflanndaki bir isimdi. Onun zamandan itibaren gelen bütün Exole Biblique başkanları, Papalık Kutsal Kitap Komisyonu üyesi olmuştur.

Peder de Vaux, Ecole'nin kutsal kitap konusundaki akademik ve arkeolojik keşiflere adanmış gazetesi Revue Biblique'i yayınladı. Revue ayrıca Ölü Deniz Parşömenleri'ne adanmış bir dergi olan Revue de Qumran'ı çıkardı. Ve 1956'da Kitab'ı Mukaddes'in Katolik tercümesi yapıldığında -bu kitap daha sonra 'La Bible de Jerusalem' adını alacaktı-. Peder de Vaux baş editörü oldu. Ayrıca eski İsrail tarihi ve Ölü Deniz Parşömenleri hakkında önemli çalışmalar yaptı ve Kumran'da kazılar gerçekleştirdi. Peder de Vaux, bu alanda gerçekten etkili bir adamdı.

Seçilmiş akademisyenler, parşömenleri ellerinde bulunduruyordu: Onlardan başka hiç kimsenin parşömenlere ulaşmasına izin verilmiyordu. Ancak bir skandal yaşandı: Başta John Allegro olmak üzere, bazı uzmanlar metinlerini beklenenden daha çabuk yalanlandı. Diğerlerininki ise çok uzun sürdü. Kırk yıl geçmiş ve bazı önemli parşömenler hâlâ yayınlanmamıştı. Katolik uzmanların, İsa'nın tanrılığı inancına zarar verecek belgeleri gizlediğine dair şüpheler arttı.

Ekibin İngiliz üyesi John Allegro'nun bazı kuşkuları vardı. Mart 1956'da Peder de Vaux ve uluslararası ekibin, 'The Times of London'a. kendisinin parşömenler hakkındaki yorumlarını kınayan bir mektup göndermek üzere olduklarını

duyduğunda Allegro, Peder de Vaux'a mektup yazarak bir uyarıda bulundu:

Parşömenler üzerine verdiğim her konferansta aynı soruyla karşılaşıyorum: "Kilisenin kutsal olduğu doğru mu? Her şeyin yayınlanacağından emin olabilir misiniz?" Göndermeyi planladığınız mektubun altında. Roma rahiplerine ait üç imzanın ne sonuçlar doğuracağını düşünmenizi isterim.

Fakat Peder de Vaux ve diğerleri bu uyarıya aldırmayıp, Allegro'yu gözden düşürmek için bildiklerini okudular. Onun bağımsız hareket etmesine izin vermeye niyetleri yoktu. Ölü Deniz Parşömenleri sahasında kontrol, her şey demekti.

Onların bakış açısına göre, aslında bu mantıklıydı. Bunu anlamak için, 'Tanrının Oğlu' metnine sadece bir göz atmamız yeterli olacaktır.

1958 TEMMUZ'UNDA, SICAK BİR ÖĞLEN VAKTİ yeni bir parça metin satın alındı; Aramice yazılmıştı ve 4 no'lu mağaradan gelmişti.

Bugün Amerika Katolik Üniversitesinde kutsal kitap incelemeleri profesörü ve Papalık Kutsal Kitap Komisyonu üyesi olan Cizvit Peder Joseph Fitzmyer, bana metni ertesi sabah okuma fırsatı bulduklarını söyledi. 10 Temmuz 1958'de, uluslararası ekipteki uzmanlar, ellerinde 'tanrının oğlu olarak adlandırılacak' bir kişiden bahseden bir metin olduğunun farkındaydılar. Bu kişinin Kumran Sadokite Rahipliği'nin destekçisi mi, yoksa muhalifi mi olduğu konusundaki tartışmalar hâlâ devam etmektedir; ancak asıl konu bu değildir: Önemli olan şey; Yahudilerin dünyasında sadece İsa için kullanıldığı düşünülen 'tanrının oğlu' unvanının, daha önceden de kullanıldığının burada görülmesidir.

Doğaldır ki bu, tartışmalı bir konudur. Katolik akademisyenler, hıristiyanlık ve parşömenler arasında mümkün olduğu kadar uzak bir mesafe kurmaya karar verdiler; bu metnin açığa çıkması, iddialarının anlamsızlığım gösterecekti. Bu yüzden metnin varlığını yıllarca gizli tuttular. Sonunda metinden sorumlu uzman Peder Joseph Milik, 1972'de bir dersinde ondan bahsetti. 1990'da haber, popüler bir bülten olan Biblical Archaeology Review'a. sızdı ve metin yayınlandı. Fakat metnin bulunup, tercüme edilmesinden itibaren otuz iki yıl geçmişti. Metnin ortadan kaldırılması gibi kalıcı bir çözüm bulunamadığına göre, yapılabilecek en iyi şey zamana oynamaktı.

Elbette ki bütün bu bekletme taktikleri, 1991'de Ölü Deniz Parşömenleri'nin tam bir fotoğraf setinin yayımlanmasıyla son buldu. California'daki Huntington

Kütüphanesi'nin yaptığı bu yayından kısa bir süre sonra, dünya genelindeki enstitüler kendilerine korumaları için verilen fotoğrafları da yayınladılar. Hammadde üzerindeki fiziki kontrollerini kaybetmiş olmalarına karşın, Ölü Deniz Parşömenleri'ni hâlâ kontrolü altında tutmak isteyenler, artık bu parşömenler hakkında yapılan yorumları kontrol altında tutmayı sağlayacak girişimlere odaklanmaya başlamışlardı. Bu mücadele günümüze değin sürmüştür.

Hata yapmayın: Vatikan dikkatlidir, İsa'nın tanrılığını reddetmek, hiç de basit bir iş değildir.

Dolaylı olarak Vatikan'ın bu belgeler üzerindeki eski hakimiyeti, bazılarımızı uzlaşmayı başka yerde aramaya teşvik eder. Ancak öncelikle, de Vaux'un vardığı bazı sonuçların hatalı olduğunu kanıtlamak gerekir. Örneğin; onun, metinler üzerinde tekeli olduğu dönemde, Kumran'ın, içinde bir ‘yemekhanesi’ ve Essenilerin parşömen yazdığı bir ‘yazı yazma odası' olan bir çeşit manastır olduğu sonucuna varması gibi. Bu manastır modeli, sonraki bütün yorumlarına ve kazılarına yön vermiştir. Daha yakın zamanda yapılan incelemeler, parşömenlerin Kumran'da yazıldığına dair bile ciddi şüpheler içermektedir. Bunların Kudüs'ten getirilip, mağaralarda saklandığı görüşü ön plana çıkmaktadır.

Site hakkında hiçbir zaman bir final raporu yayınlamamış olan Peder de Vaux'un notlarını da inceleyen arkeologlar, Kumran'ın izole edilmiş bir manastır değil; esans yağı üretimi yapan ticari bir çiftlik olduğu sonucuna varmışlardır. Peder de Vaux, toprak içindeki dikey kesitlerin kerpiç duvarlar olduğunu ve yapının bu şekilde odalara bölündüğünü ilan etmiştir; ancak bu kesitleri kazmak konusunda başarısız olmuştu. Bu tür hatalar nedeniyle bir manastır tezi geliştirmişti.

Mezopotamya konusunda deneyimli, kerpiç yapılar konusunda uzman olan bir arkeologu duvarları görmesi amacıyla Kumran'a götürdüm. Tek bir duvara baktı ve sadece güldü. Sonra da bunların duvar değil; kazılmamış yer olduğunu söyledi. Bu söylediğinin doğru olduğu kanıtlandı: 1991 Aralık ayı ortalarında, Kumran'da aralıklı fakat sağanak bir yağmur yağdı. Peder de Vaux'un 'kerpiç duvarlarından' biri sel suları sayesinde topraktan temizlendi ve çıkıntılı yüzey üzerinde bir kil çömlek ortaya çıktı, İsrail Tarihi Eserler Kurumu'nda bir işçi olan rehberim, bana, buna ait renkli bir fotoğraf gösterdi ve o da güldü.

Fakat sonunda, Peder de Vaux'un Ölü Deniz grubu hakkındaki teorisini bilimsel

olarak çürütme fırsatı bulduk: Onun iddiasına göre; site, M.Ö. 31 yılındaki depremde yıkılmış ve ardından çıkan yangında yanmıştı. Yıkıntıların arasından geçen, depremden dolayı oluşmuş bir çatlak olduğunu iddia ediyordu. Sitenin terk edilme nedeninin bu olduğunu iddia ediyordu. 1992'de Kumran'a yeraltı radar ekipmanları ve bunları kullanacak iki uzman götürdük. Deprem fay hattının var olmadığını ve deprem yüzünden olduğunu iddia ettiği hasarın, sıradan bir toprak çökmesinden kaynaklanmasının daha muhtemel olduğunu her ikisi de bu tür keşif çalışmalarında deneyimli olan uzmanlara göre bulduk.

BU İNİŞLİ ÇIKIŞLI KEŞİF YOLCULUĞUMUZ açısından tüm bunların önemi; Ölü Deniz Parşömenleri'nin gerçek bir dünyada -İsa'nın yükselişine ve Hıristiyanlığın gelişimine sahne olan bir dünyada- yaşamış, gerçek bir Mesihsel Yahudi topluluğu tarafından yazılmış olmasından kaynaklanır. Bu doğrultuda, söz konusu yazmalar bizlere; o insanların inançlarını, değerlerini, tarihlerini ve kendi dönemleri üzerindeki etkilerini kavramak açısından eşsiz bir fırsat sunar. Bu belgeler, erken dönem Hıristiyanlıkta popüler olan ve Yeni Ahit'te vurgulananlarla paralellik gösteren temalar içerir. Fakat unutmamalıyız ki; belirgin farklılıklar da vardır. Hıristiyanlık, Yahudilikten ve yasadan kopup uzaklaşmıştır.

Bu parşömenler orijinal belgelerdir; o dönemden kalma çoğu belgeler gibi, sonradan tercüme edilmiş veya düzeltmeler yapılmış metinler değildir. Bununla birlikte, onları modern inanç sistemlerimizin perspektifinden bakarak anlayabilmemiz çok zordur.

Kutsal kitap biliminin en önemli sorunu, bu sahadaki çoğu akademisyenin ilahiyatçı veya kutsal kitap tarihçisi olarak yetiştirilmesidir. Bu sahada, saf tarihçilere çok nadir rastlanır ve onlar. Kilisenin öğretisine ters düşen sonuçlara ulaşan verileri genellikle tarafsız bir tutumla değerlendirebildikleri için, kendilerini sık sık ilahiyatçıların saldırılarının odağında bulurlar.

BU PARŞÖMENLERİN HRİSTİYANLIĞA DİREKT ETKİSİ VARDIR. Hıristiyan teolojisinin savunucuları -İsa'yı tanrılaştıran İznik Konsili'nin teolojisini sorgulamadan destekleyenler- için iki problem ortaya koyarlar.

Birincisi, bu parşömenlerin Yeni Ahit'in ve İsa'nın, önceden varolan Mesihsel Yahudi inancı içinden çıktığını gösteren bol miktarda kanıt sunmasıdır. Bu, şu anlama gelir: Hıristiyanlık, tarihte gerçekleşen spesifik bir olay üzerine kurulmuş değil; zaten var olan ve 'Tanrının Oğlu' terimini kullanan bir oluşumun

devamıdır.

İkincisi ise, parşömenlerin, İncillerin teolojik birliğini sorguluyor olmasıdır. Parşömenler, James -İsa'nın kardeşi ve Kudüs Mesihsel toplumunun lideri- ile İsa'yı hiç tanımamış olan Paul arasındaki derin çatışmanın nedenine ışık tutuyordu. Bu çatışma, Yeni Ahit'te[23] derin ve onarılamaz çatlaklar oluşmasına neden olmuştu. Örneğin; Paul'ün, yasadan muaf olma konusunu dile getirdiği yazılarıyla James'in yasaya sadık olmayı vurguladığı yazıları kıyaslandığında ortaya çıkan bölünme gibi.

Ancak bizlere alternatif bir bakış için nedenler sunan, sadece parşömenler değildir: İncillerin kendileri bile, İznik'te yapılan teolojik düzenlemeleri desteklemek konusunda başarısız kalır. İsa gerçekten tanrı olduğunu iddia etmiş miydi? Görünüşe göre hayır. Joseph Fitzmyer, dikkate değer bir itirafta bulunur: "İnciller bu iddiayı direkt olarak ortaya koymaz."

BÜTÜN BUNLAR ÖNEMLİ MADDELERDİR: Hıristiyanlığın temelinde İsa'nın tanrılığı inancı yatar. Fakat İnciller böyle bir iddiada bulunmaz ve Ölü Deniz Parşömenleri; Hıristiyanlığı, içinde tanrısal bir Mesih kavramı bulunmayan Mesihsel Yahudilikten ayrı tutamayacağımızı kanıtlar. Bu nedenle, Vatikan'ın bu parşömenleri elinden geldiğince uzun süre gizlemekten başka seçeneği kalmamıştır. Hıristiyanlıkla bu metinleri yazan topluluk arasına mümkün olduğunca uzak bir mesafe koymak için, her fırsatı değerlendirmekten başka yapabileceği bir şey yoktur. Daha da ötesi, Vatikan'ın tek seçeneği; artık gün yüzüne çıkmış olan bu metinler üzerinde yapılan yorumlan kontrol altında tutmaya çalışmaktır.

Temel sorun; California'daki Claremont ilahiyat Okulunda Yeni Ahit profesörü olan Burton Mack'in açıkladığı gibi, gerçek İsa hareketinin, bir İsa mitolojisi tarafından geçilip geride bırakılmış olmasıdır. Bu, 'Hıristiyan efsanelerinin gerçek tarih olduğunu iddia eden ve sadıklarından buna inanmasını isteyen' Kilise için dengesiz bir durum oluşturmuştur. O, bu mitoloji ve tarih karışımı için alternatif açıklamalar bulunmaya çalışıldığı zaman, 'Hıristiyanlık inancının başının büyük belaya gireceğini' ve İncillerin 'Hıristiyan Mitinin' ürünü olmasından dolayı, bu dinin, ciddi şekilde değişime uğramak zorunda kalacağını açıklar. Mack, eleştirisinde oldukça açık sözlüdür: "Hıristiyan miti. İsa geleneklerinde karşılaştıklarımızdan çok daha fantastik bir hayal dünyası yaratmıştır." İsa gelenekleri Yahudiliktir; İsa efsanesi ise değildir. Şimdi, anlaşılmış olmalı ki; tarihsel İsa ile inancın İsa'sı arasında büyük bir uçurum

vardır, Hıristiyan teolojisinin bu baskıcı muhafızları, ikisinin de aynı olduğu konusunda ısrar etseler bile, verileri dürüstçe değerlendiren her tarihçi, bunun böyle olmadığını kolaylıkla görebilir. Vatikan'ın, zaptetme ve kontrol altında tutma konusundaki başarılarını nasıl sürdürdüğünü yeterince gördük. Ancak bu sabit görüşlü tutumunu sürdürmesi, artık giderek zorlaşmaktadır. Birikmiş yalanlar, dogmalar ve aldatmacaların ağırlığından dolayı, bir aşamada baskının fazla gelip, bütün bu yapının çökmesine neden olması kaçınılmaz görünmektedir.

Ölü Deniz topluluğuyla, Kudüs'te James liderliğindeki erken Hıristiyan toplumunun -Elçilerin işleri kitabında bahsedilen- eşleştirilmesi konusuyla ilgili ayrıntıları belirtmek faydalı olacaktır. Ölü Deniz Parşömenleri, erken Hıristiyan belgeleridir ve bize bugünkü mitolojileri nasıl değerlendireceğimize dair bir bakış açısı kazandırır. Fakat bu yolla anlatmaya çalıştığımız hikaye, bütünün sadece küçük bir parçasıdır.

Bununla birlikte şunu da söyleyebiliriz ki; İsa'nın gidişiyle James, Romalılara karşı çıkan ve Yahudi yasasını bedeli ne olursa olsun destekleyen Zelot ideallerine sadık kaldı. Mesajı sürdüren ve Yahudi olmayanlar için Hıristiyanlığı yaratan kişi Paul'dü. James, sadece Yahudiliği ve Yahudiye'yi önemsiyordu. Paul, tüm kişisel özelliklerinden ötürü, Yahudilere uzak bir mesafeden baktı. İsa'yı, uzun zamandır içine batırıldığı dogmadan kurtarabilir miyiz?

BU KİTAPTA İSA'NIN BAZI YAKIN ARKADAŞLARININ yardımı ve Roma Valisi Pontius Pilate'nin kurduğu tezgahla çarmıhtan sağ olarak kurtulduğu önermesinde bulundum. Aramatyalı Yusuf, İsa'nın bedenini istemeye gittiği zaman, Pilate planın başarısız olduğunu ve İsa'nın gerçekten öldüğünü düşündü; Markus'un; İncilinde, İsa'nın bedeni için 'ceset' anlamına gelen Grekçe ptoma kelimesini kullandığından da anlaşılacağı gibi.

İsa ölmemişti; ama görünüşe göre acil tıbbi müdahaleye ihtiyacı vardı. Haçtan indirildi ve boş bir mezara yerleştirildi. Sonra gece olduğunda, Yuhanna'nın İnciline göre Aramatyalı Yusuf ve Nicodemus, yanlarında ilaçlarla geri geldiler. Tehlikenin geçtiğini düşündükleri anda onu mezardan çıkarıp, iyileşebileceği güvenli bir yere götürdüler. Bu olay, -yaşayan İsa'yı mezardan taşıma- Rennes le Chateau Kilisesi'ndeki 14 numaralı tasvirde betimlendi.

Ya sonra ne oldu? Bilemiyoruz... Ancak dünyadan yok olmadı; kendisi hakkında yaratılan mitolojiye göre öyle olmasa da... Bir yere gitti.

Tarih araştırmalarının bir kuralı, bilinen gerçekleri değerlendirmeye çalışmaktır. Fakat maalesef burada bilinen hiçbir gerçek yoktur ve yaptıklarımız bir eleştiriden öteye gidememektedir. İsa hakkında hiçbir metin, hiçbir Roma kaydı, aile kağıtları veya el yazmaları yoktur. Elimizdeki tek şey, Dr. Douglas William Guest Bartlett'in ikinci elden aktardığı, İsa'nın M.S. 45 yılında ‘hayatta olduğu’ ve sağ kurtuluşunun 'aşırı dinciler' sayesinde gerçekleştiği bilgisidir.

Bartlett bunu, orijinal belgeyi tercüme eden ve söz konusu bilginin doğru olduğunu öne süren arkadaşı ve akıl hocası Rahip Alfred Lilley'den duymuştu. Bartlett, bilginin doğruluğundan şüphe etmiyordu. Lilley'in okuduğu ve kırk-elli yıl sonra, yaşamının sonlarında hâlâ hatırlamakta olduğu bu bilgiden Bartlett'e sözünü ettiği ve bir kırk-elli yıl daha sonra da Bartlet'in bize bahsettiği bir elyazmasını tartışıyoruz. Bunun ne kadar doğru olabileceğini merak etme hakkına sahibiz.

'Aşırı dinciler' kulağa, bir belgede yer alacak türden değil de, görüş bildiren bir ifade gibi gelmektedir. Herhangi bir grubu 'aşırı' diye tanımlamak, onlar hakkında bir yargıda bulunmak anlamına gelir; o hâlde burada kim yargıda bulunuyor? Belki de Rahip Lilley. Daha önemlisi, gördüğümüz gibi Zelotlar, Roma'ya vergi ödenmesine karşı çıkışı desteklemediği için İsa'dan nefret etmiş olmalıydılar. O hâlde bu bilgiyi desteklemek zordur ve dediğim gibi, sadece bir görüşten ibaret olmalıdır.

Fakat önemli olan bilgi; İsa'nın hayatta olduğu iddia edilen M.S. 45 yılıydı. Bu önemlidir; çünkü tarihler yoruma açık değildir: M.S. 45 üstünden yıllar geçse bile hatırlanması kolay bir tarihtir. Bu, Bartlett'in mektubunda tartışmasız kabul edeceğim ve gerçekle yorumun birbirine karışmadığına dair şüphe duymayacağım tek bölümdür.

Peki İsa'ya sonra ne olmuştu? Yaşamak için nereye gitmiş olabilirdi? O belgedeki tarihte, yani M.S. 45'te nerede olabilirdi? Gerçekten Roma'da bulunmuş ve Suetonius tarafından kaydedilen, Yahudi toplumu arasındaki diğer huzursuzluklara sebep olmuş olabilir miydi?

Bu noktada tek yapabileceğim tahmin yürütmektir. O dönem hakkında bilinenlerin sınırlarından çıkmadan bunu deneyebiliriz. Görünüşe göre; İsa'nın gitmiş olabileceği tek bir yer vardı: Mısır. Eğer Romalılardan gerçekten gizli yardım aldıysa -çıkar amaçlarından ötürü- yapılacak en kolay iş, gizlice Sezarya Limanı'na gitmek ve oradan denize açılmak olurdu. Yanına da karısı olduğunu

ileri sürdüğüm Mecdelli Meryem'i alırdı. Meryem gerçekten de çarmıha gerilişi takip eden birkaç gün içinde ortadan kaybolmuştur. Elçilerin İşleri'nde de ondan hiç bahsedilmez.

Fakat İsa, Mısır'da nereye gitmiş olabilirdi ki? Yahudi bir Roma generali olan Tiberius İskender'in, Philo'nun ailesiyle birlikte yönettiği İskenderiye'ye gitmiş olması ihtimali zayıftır. İsa ne kadar mistik olursa olsun, onların, Yahudi bir Mesih'i hoş karşılamaları beklenemezdi. Buna ek olarak; İskenderiye'de birçok Zelot sempatizanı yaşamasına rağmen, bunların binlercesi, Yahudiye'de Romalılara karşı açılan yıkıcı savaşın başladığı yıl olan M.S. 66'da kışkırtmalara başladıkları zaman, Tiberius İskender tarafından katledilmişti. Zelot sempatizanları kesinlikle İsa'nın hayatta kalışından haberdar olur ve karşısına dikilirlerdi. İskenderiye'den uzak durmak, o ve ailesi için akıllıca bir davranış olurdu.

Ayrıca İsa ve Meryem'in, Mısır'a vardıklarını kabul ettiğimiz tarihte. Yunanlılar ile İskenderiyeli Yahudiler arasındaki tansiyon yükseliyordu. Şüphe yoktur ki; bu gerilime, diğer büyük bir Yahudi merkezi olan Yidfu ve Güney Mısır da dahil olmuştur. Bu kıvılcımlar Roma valisi tarafından körükleniyordu ve olaylar M.S. 38 Ağustosunda patlak vermişti. İskenderiye'deki bütün Yahudiler yurtlarını terk etmeye zorlandı, saldırılara uğradı ve malları yağmalandı; birçoğu hayatını kaybetti. Bu, çarmıha gerilişten sadece iki yıl sonraydı; eğer Hugh Schonfield'in Fısıh'ı tarihlemesi (M.S. 36) doğru ise...

Benim kişisel düşüncem, İsa ve Meryem'in, Onias'ın Tapınağına veya yakınlarında bir yere sığındığı yönündedir, çünkü orası, Zelotların politik kaygılarına değer verilmeyen, mistik ve Sadok rahipliği anlayışının hakim olduğu bir yere benziyordu. Bu tapınağa bağlı olanlar, Philo ve İskenderiye asilleri tarafından yok sanılıyor ve görmezden geliniyordu, İskenderiyeli Zelot sempatizanları dikkatlerini, Onias'ın Tapınağı'ndan çok, Yahudiye ve Kudüs'teki tapınağa çevirmiş olmalıydılar ve elbette ki Yahudiyeli Zelotlar da, dünyevi politik planları olmayan bu tapınağı bir rakip olarak görmemiş ve umursamamış olmalıydılar.

Orası güvenli bir yer gibi görünüyordu; en azından bir süre için. İsa ve Mecdelli Meryem hakkındaki mistik geleneklerin tanınarak kulaktan kulağa yayılmasına yetecek kadar uzun bir süre için...

Belki İsa orada öğretilerini yaymaya sessizce devam etmişti. Belki de, çoğu

Gnostik hareketinin müttefikleri olan Hıristiyan grupların, M.S. 2. yüzyılda Mısır'da ortaya çıkmalarının nedeni buydu. Onlar İsa'nın öğretilerini mi yaşatıyorlardı? Bu soru, bizi, Mısır kaynaklı olan fakat Paul'ün etkisi altındaki Kilise tarafından reddedilen metinleri daha yakından incelemeye yöneltmelidir. Çünkü İsa'nın otantik sözlerini bulma olasılığının en güçlü olduğu metinler bunlardır.

Ya sonra ne oldu? Yahudiye'deki savaştan sonra, Onias'ın Yahudi Tapınağı kapatıldıktan sonra İsa nereye gitti? İsa ve ailesi bu olaylardan uzun süre önce oradan ayrılmış olmalıydı. Yine tamamen spekülasyon yaparak. İsa ve ailesinin M.S. 38'deki karmaşaya dek kalmış olmasının da mümkün olduğunu belirtmeliyim. Bu tarihte, Mısır ve Yahudiye'den uzak bir yere gitmenin çok daha makul olacağı anlaşılmış olmalıydı. Yunanlılarla sorunları olmayan Yahudi bir toplumunun yaşadığı yere.

Fransa'daki Aude Nehri'nin geçtiği büyük bir Roma ticaret limanı olan Narbonne'da, bölgenin en eski Yahudi nüfusu yaşıyordu. Burası bir Roma şehriydi ve Marsilya, Lyon ve Rhöne Vadisi'nden farklı olarak; bu bölgenin Hristiyanlığa geçmesi uzun zaman almıştı. Burada Hıristiyan misyonerlik faaliyetleri yoktu veya varsa da etkili değildi. Ayrıca Narbonne, Fransa'da Yahudi toplumuna ait en eski belgelerin bulunduğu yerdir. Narbonne ve Marsilya, Mecdelli Meryem'in bir gemiyle Orta Doğu'dan ayrılarak gelişi hakkındaki efsanelerin anlatıldığı bölgede bulunan iki önemli kenttir.

Ayrıca Fransa'nın güneyinde yaşayan bu Yahudi toplumunun, İsa'nın M.S. 45'te hayatta olduğunu gösteren belgenin -Rahip Lilley'in gördüğü belge-kaynağı olması da akla yatkındır. Rahip Lilley, bildirdiğimiz gibi, bu elyazmasının bir zamanlar güney Fransalı Gnostik Katarların elinde bulunduğuna inanıyordu. Bu olasılık, söz konusu belgenin, Güney Fransa kaynaklı olduğu önermesini doğurur.

Ortaçağ sonlarına dek, Narbonne'da Davut'un neslinden geldiğini iddia eden ailelerce korunmuş bir soy kütüğü metni olabilir miydi? Ünlü Yahudi gezgin ve yazar Tudelalı Benjamin, 1166 yılı dolaylarında Narbonne'u ziyaret etti ve oranın, 'aile ağacında Davut'un neslinden geldiği görülen bir lider' tarafından yönetilen Yahudi toplumunun yaşadığı bir yer olduğunu yazdı. "Burada, M.S. 1. yüzyıl tarihli ve Kudüs'ten gelme bir belgenin daha sonradan Fransızca'ya tercüme edilmiş bir kopyasından bahsediyor olabilir miyiz? Göreceğimiz gibi bu oldukça mümkündür; çünkü böyle belgeler bulunmuştur.

OLAĞAN DIŞI ORTADOĞU ANTİKALARI piyasasında çoğu zaman söylentiler; yeni, değerli buluşlar ve yapılacak pazarlıklar olur. İsa'ya ilişkin ve Vatikan için tehlikeli bazı belgelerin varlığına dair söylentiler sürüp gider. Kimse detaylar hakkında yeterince bilgi sahibi değildir. Ben de hep bu belgelerin izini sürdüm.

Kutsal Kan, Kutsat Kase'nin yayınlanışından sekiz yıla yakın bir süre sonra, piyasadaki bağlantılarımın yardımıyla, bu söylentilere konu olan belgeleri elinde tutan kişiye ulaştım.

O, büyük bir Avrupa şehrinde uzun yıllar yaşamış bir İsrailliydi. Zengin bir iş adamıydı; ancak gerçek tutkusu, fiyatına bakmaksızın, dini anlamları olan antik nesneler toplamaktı. Sebebini bana şöyle açıklıyordu: "Tüm insanoğlu, kutsalla direkt iletişim kurmaya çalışır ve biz, sembolizmi, ona ulaşmada yardımcı bir unsur olarak kullanabiliriz."

Çok kültürlü, kendinden emin, yüksek zekalı ve önsezi sahibi bir insandı. Sadece cesur bir adam, onu antika pazarlığında kandırmayı deneyebilirdi. Beni evinde hoş bir şekilde karşıladı ve kahve ikram etti. Kanepede oturmuş, önümdeki alçak sehpaya bakıyordum. Tablası, şeffaf camdı. Sehpanın alt kısmı ise büyük ve gri seramik bir tabloydu. Bu tam anlamıyla tarihin derinliklerinde kalmış bir 'Kenanlı Tapınak' ritüelini betimliyordu. Kutsal mekanın bir ucuna kutsal taşlar yerleştirilmişti ve her biri farklı bir eylem icra eden, birçok seramik figür ayine iştirak ediyordu. Bunun, sıra dışı bir parça olduğunun farkına varıp, bir süre bakakaldım. Bu tabloya bakıldığında ritüelin nasıl işlediği anlaşılabilirdi. Ancak bildiğim kadarıyla hiçbir akademisyen, o güne kadar o parçayı görmemişti.

Ev, dünyadaki her müzenin sahip olmak isteyeceği türden özel bir hava -içinde türünün tek örneği olan nesnelerin muhafaza edildiği, ısı ve nem kontrollü özel kabinlerdeki gibi- ile doldurulmuştu. Bana etrafı gezdirdi ve kanepeye geri dönmeden önce birkaç özel hazine gösterdi. Sonra eşi bize birer kahve daha getirdi ve o bana geçmişinden bahsetti.

Geçmişte, Ölü Deniz Parşömenleri'ni satan Kando'nun arkadaşı olduğunu söyledi. Bir zamanlar Kando ile İsrailliler arasında aracılık yapıyormuş ve Tapınak Parşömeni'nin pazarlıklarına dahil olmuş. Arkadaşım, Kando'dan parşömenin bir parçasını alarak kendisine, bedeli ne olursa olsun satın almak istediğini söyleyen Yigael Yadin'e götürmüş. Görüşmeler sürerken, 'Altı Gün Savaşı' patlak vermiş; 1967 Haziranında Batı Şeriya'nın İsrail kuvvetleri

tarafından işgal edilmesinden sonra Yadin, parşömene el koymak için Kando'nun Beytüllahim'deki evine gitmiş. Orada bir yerde saklı olduğunu biliyormuş. Kando alınıp, dört gün sorguya çekilmiş. Parşömen, sonunda bacanın içine saklandığı yerden çıkarılmış.

Kando, başına gelenlerden dolayı çılgına dönmüş ve İsraillilerle artık çalışmamaya karar vermiş; fakat arkadaşıma, elinde büyük parşömen koleksiyonu olduğunu ve hepsini Şam'a naklettiğini söylemiş. Ayrıca bedevinin daha fazla tomarlar bulduğu başka mağaralarında olduğunu ve bunların arkeologlar tarafından bilinmediğini de eklemiş. Ne yazık ki bedevi, metinleri kesip parça parça satıyormuş. Çünkü bu şekilde daha çok para kazanabiliyormuş. Arkadaşım, bana, bir önceki sene kendisine bir parşömen rulosundan 20 cm.lik bir kesitin -kutsal kitap değil; tarikat parşömeni olarak tanıtılan- geldiğini ve bunun için 500.000 dolar fiyat istendiğini söyledi. Rulonun tamamı için istenen fiyat ise 10 milyon dolarmış. Fiyat elbette ki pazarlığa açık.

Sonra arkadaşım bana, başkalarından da duyduğum Yigael Yadin hakkında bir hikaye anlattı. Yadin, Masada'da kazı yaparken birçok metin bulmuş. Bir kısmını tercüme etmiş, diğerlerini de Londra'ya götürüp, sahte adlarla birkaç farklı bankanın kiralık kasalarına koyarak koruma altına almış. Arkadaşım bana, Yadin'e uzun bir parşömen rulosu sattığını ve onun bunu da Londra'daki bir bankanın kasasında sakladığını söyledi.

Maalesef Yadin, 1984'te öldü ve bu bankaların hangi bankalar, kasa kiralamak için kullandığı sahte adların da hangi adlar olduğuna dair hiçbir kayıt bırakmadı. Bu nedenle, bu bankalar kasaları açıp içindekileri keşfedene dek, metinler kayıp olarak kalacak ve akademik hizmete sunulamayacaktır.

Sonra bağlantım 'İsa Yazmaları' konusunu açtı. O anda karısı çılgına döndü ve ellerini havaya kaldırıp sallayarak, bağıra bağıra bir şeyler söyledi ve sinirli bir şekilde odadan çıktı. Onun dilini bilmediğim için dediklerinden bir şey anlamadım; ancak belliydi ki, bu yazmalardan bahsedilmesini istemiyordu.

Arkadaşım bana hikayeyi anlattı. 1960'ların başında antika araştırması sırasında Kudüs'teki Eski Şehir'de bir ev satın almış. Evin mahzeninden dışa doğru kazarak, taş yatağına ulaşmış ve erken dönem Hıristiyan tapınak bölgesinde daha da derine inmiş. Bir sene sonra, üzerlerinde Aramice metinlerin yazılı olduğu iki tane papirüs ve beraberinde bazı objeler bulmuş. Sonra bunların ait olduğu dönem olarak, ortalama M.S. 34 yılı tespitini yapmış.

Papirüs metinler, Yahudi Mahkemesi Sanhedrin'e Aramice olarak yazılmış mektuplarmış. Yazarı, arkadaşımın açıkladığına göre, kendisini bani meshiha olarak tanıtıyormuş; İsrail'in Çocuklarının Mesih'i. Afallamıştım. Kulaklarım beni yanıltıyor muydu yoksa? Söylediklerini dikkatle dinledim. Açıklamaya devam etti:

Bu kişi, yani İsrail'in Çocuklarının Mesih'i kendisini Sanhedrin tarafından yapılan bir ithama karşı savunuyormuş; metinde kendisini 'Tanrının Oğlu' olarak adlandırmakla suçlandığı görülüyor ve bu suçlamaya karşı kendini savunması isteniyormuş. Birinci mektupta Mesih; anlatmak istediğinin, kendisinin 'Tanrı' olduğu değil; kendisinde 'Tanrının Ruhu' olduğunu söylüyormuş -fiziksel olarak tanrının oğlu değil; ruhsal olarak tanrıya adanmış bir oğul-. Ve kendini 'ruhsal olarak' bu şekilde hisseden herkesin, bir 'Tanrı oğlu' olduğunu ekliyormuş.

Diğer bir deyişle, Mesih -İsa olduğunu düşündüğümüz kişi- bu mektuplarda açık bir şekilde tanrı olmadığını belirtiyormuş, en azından herhangi birinden daha fazla. Bunun, Vatikan'ın yayınlanmasını istemeyeceği bir şey olduğu kesindir.

Bu hikayeyi dinlerken, Yuhanna'nın İncilinde (10:33-35) anlatılan benzer bir olay aklıma geldi: Kısa bir pasajda, Yahudilerin İsa'yı dine aykırı davrandığı gerekçesiyle taşladıkları anlatılır. Onu, "Sen sadece bir insansın, ama Tanrı olduğunu iddia ediyorsun" diyerek suçlarlar. İsa, sakin bir şekilde Eski Ahit'ten (İlahi: 82) alıntı yaparak karşılık verir: "Yasanızda 'siz ilahlarsınız dedim' diye yazılı değil mi? O hâlde Yasa, tanrılar sözünü tanrıya işaret edenler anlamında kullanır." İncil'in aktardığı bu olayın, Sanhedrin tarafından incelemeye alınan meshihanın olayıyla bir bağlantısı var mıydı?

Bu iki papirüs mektubu keşfeden arkadaşım, mektupları arkeolog Yiagel Yadin ve Nahman Avagid'e göstererek fikirlerini sormuştu. Her ikisi de bu mektupların gerçek ve çok önemli olduğunu belirtmişti.

Yazık ki, Papa XXIII. John'a bildirmeleri için, bazı Katolik akademisyenlere -tahminen Ecole Biblique üyeleri ve Papalık Kutsal Kitap Komisyonu danışmanları- bu mektuplardan bahsetmişler. Papa, İsrailli uzmanlara haber göndererek, bu belgelerin yok edilmesini istemiş.

Onunla görüştüğüm zaman bu olayın üzerinden yirmi beş yıl geçmişti. Ancak arkadaşım metinleri yayınlamayı hâlâ reddediyordu; çünkü bunların yayınlamasının, sadece Vatikan ve İsrail arasında sorun yaratacağına ve

antisemitizmi körükleyeceğine inanıyordu.

Eşinin neden öyle davrandığını şimdi anlamıştım.

Doğal olarak 'İsa Yazmalarını' görmekten umudum yoktu. Onların gerçekten var olduğundan emin olmak ve Evet, gerçekten varlar, onları gördüm' diyebilmek istiyordum. Bunu arkadaşıma söylediğimde reddetti; bana şu anda gösteremeyeceğini söyledi. Fakat inanılmaz ilgimi çeken diğer birçok hazinesi vardı ve bu yüzden takip eden aylar içinde sohbet etmek ve yeni satın aldığı şeyleri görmek için birkaç kere daha onu yerinde ziyaret ettim. Sonra bir gün, yanına geldiğimde, hemen kapıya çıkıp montunu giydi.

"Benimle gel" dedi. "Zamanın var mı?"

"Evet var" dedim ve arabaya bindik. Beni şehrin diğer bir bölümüne götürdü. Gittiğimiz yerde büyük bir kasa vardı. Öyle büyüktü ki; içine girip yürümeye başladık. Burası da ısı ve nem kontrollü bir yerdi. Onu izledim. Sonra bana camlı çerçevelere konulmuş iki papirüs metin gösterdi. Her biri ortalama 45 cm. boyunda ve 22 cm. enindeydi. Onları elime aldım. Bunlar İsa Yazmaları, yani İsa'nın Sanhedrin'e gönderdiği mektuplardı. Vardılar. Ellerimdeydiler. O anı hiç unutamıyorum.

Bu, aynı zamanda, tanıdığım bazı uzmanlar gibi, antik dilleri bilmediğim için inanılmaz üzüntü duyduğum anlardan biriydi. O an bunlar bana, içinde hazine olduğunu bildiğiniz ama anahtarınız olmadığı için açamadığınız birer kasa gibi geldiler. Ne yazık ki; yapabileceğim hiçbir şey yoktu. El yazması malzemeler konusunda uzun yıllar içinde kazandığım deneyimlerime rağmen, ellerimde tuttuğum şeyler yüzünden duygularımı kontrol edemiyordum. Bunların yayınlandığı zaman, tarihi değiştirebileceğini düşündüm ve ürperdim. İyi ki güvendeydiler. Sonra yazmaları ona geri verdim. Gülümsedi. Beraber yemeğe gittik.

O gün, ne yediğimiz hakkında hiçbir fikrim yok; çünkü gördüklerim yüzünden beynim durmuş gibiydi. Herkesin bu yazmalardan haberi olmasını istiyordum. Sokağın ortasında durup bağırarak, geçen herkese onların var olduğunu, onları gördüğümü ve dokunduğumu söylemek istiyordum. O gün, bu mektupların kontrol ve tercüme edilmeleri amacıyla deneyimli bir akademisyene ulaştırılması için elimden gelen çabayı göstermeye karar verdim. Ve bu uzmanı tanıyordum.

DURUM, DR. DOUGLAS BARTLETT'İN BİZE, İsa'nın M.S. 45 yılında

hayatta olduğuna dair açık kanıtlar içeren bir el yazmasından bahsettiği zamankinden farklı değildi. Bence buradaki en önemli kanıt, mektubun İncilsel bir dille değil de dünyevi bir dille yazılmış olması olabilirdi. Bu tür belgeleri inandırıcı yapan sadelikleridir. Sonuçta bu mektuplar kendini savunmak için mahkemeye ifade vermiş bir adamın açıklamalarını içeriyordu. Daha önce de açıkladığım gibi; eğer tarihsel İsa'yı tam olarak anlamak istiyorsak, bizi gerçeğe ulaştıracak en önemli ipuçlarının, bu tür dünyevi belgelerde olduğunu bilmemiz gerekir.

Dünyadaki tüm arşivler tam olarak incelenmiş değildir; Vatikan'da, İstanbul'da, Kahire'de, Londra'da, Paris'te, Berlin'de ve diğer birçok büyük kentte bulunan büyük kütüphane ve arşivlerde tonlarca orijinal belge bulunmaktadır. Bilinmeyen veya uzun süredir kayıp olan belgelerin keşifleri, genelde bu koleksiyonlar sayesinde yapılır. Ortaçağ başlarında birçok Müslüman akademisyen, daha eski metinleri incelediği ve yazılarında bunlardan alıntı yaptıkları için; İslami kütüphanelerdeki birçok metin keşfedilmeyi bekliyor olabilir. Söz konusu metinlerin çoğu eski Süryanice -İsa'nın lisanı olan Aramice'nin bir versiyonu-çalışmalardan -muhtemelen Nesturi Hıristiyan toplumlarından- ve 5. yüzyıldan itibaren kurulan ancak daha eski metinleri saklayan manastırlardan gelir. Bu yüzden İsa'nın yaşamına ve dönemine ışık tutan bazı eski metinlerin bu koleksiyonlar arasında bulunabileceğini düşünebiliriz.

Ayrıca belirttiğimiz gibi, parasal güce sahip birçok bireysel koleksiyoncu vardır ve onlar, antik kütüphanelerden götürülen, gizli odalarda keşfedilen veya kumların altındaki yıkıntıların içinde bulunan malzemelerin teklif edildikleri ilk adreslerdir.

Göreceğimiz gibi daha başka keşifler de olacaktır...

KÜLTÜR TİCARETİ

Akşamın erken saatleriydi. Çalışma odamdaki ışık zayıflamaya başlıyordu. İngiltere'de gökyüzü kendini geceye teslim etmek için hazırlanıyordu. Profesör Eisenman ve ben, oturmuş sakince konuşuyorduk; ama aslında ikimiz de telaşlıydık. Sonra beklenen an geldi: Faks makinesi çaldı ve mesaj gelmeye başladı.

Durup heyecan ve merakla gönderimin bitmesini beklemeye başladık, İsviçre'de bir Otelden, iki bin yıllık Ölü Deniz Parşömenleri ne ait bir bölümün gönderilmesini bekliyorduk. Ve faks satır satır geliyordu...

İlk sayfa göründüğünde Eisenman sabredemeden kağıdı faks makinesinden çekip aldı. Kısaca bir göz atıp, hayal kırıklığına uğramış bir şekilde kağıdı bana verdi. Heyecanlanmamızın boşuna olduğunu anladım. Bu, yüz veya iki yüz yıllık bir Yahudi Torası (Tevrat) metnine ait bir kopyaydı. Sahip olunacak hoş bir nesneydi; fakat Ölü Deniz Parşömenleri'yle bir ilgisi yoktu. Bu metnin Müslüman sahiplerinin, bu iki metin arasında ne fark olduğuna dair hiçbir fikirleri olmadığını görüyorduk. Buna pek de şaşırmadık. Bu iş için uzun süre uğraşmıştık; ama aramaya devam etmek zorundaydık. Çünkü, gerçekten önemli olan bir metnin ne zaman karşımıza çıkacağını bilemezdik. Nitekim bu tür fırsatlar, hep en umulmadık anlarda karşıma çıkmıştı.

BU OLAYI TAKİBEN BİR BAHAR GÜNÜ eşimle beraber, Akdeniz'deki Mayorka Adası'nda yaşayan Amerikalı bir dostumuzun evinde öğle yemeğindeydik. Başka misafirler de vardı ve içlerinden biri daha önce bir veya iki kere karşılaşmış olduğum bir işadamıydı.

"Ölü Deniz Parşömenleri üzerine yazdığınız kitabı okudum" dedi, bana doğru eğilerek. Şaşırmıştım. Onu, hukuki konularla alakalı bir girişimci olarak tanıyordum ve Ölü Deniz Parşömenleri'nin konusuyla ilgilenecek birine benzemiyordu. Sonuncu eşiyle birlikte Arap körfez ülkelerinden birinde yaşıyordu.

"Diğer parşömenlerin nerede olduğunu biliyorum."

"Diğer Ölü Deniz Parşömenleri mi?" diye sordum şaşırarak.

"Evet" diye cevapladı. "Kuveyt'te. Çok para ederler mi?" diye ekledi.

"Evet" dedim. "Elbetteki, doğru türdenseler. Tarikat Parşömenleri! Bu metinler, kendilerini yazan ve Tapınak hakkındaki tutumları doğrultusunda detaylandıran Yahudi topluluğuna özeldir ve kıymetlidirler. Peşer denilen metinler de öyle. Bunlar da kutsal kitap hakkında yorumlarıdır. Standart kutsal kitap metinleri ise en az değerli olanlardır."

Bir dakika boyunca cevap vermeden durdu. Bekledim. Sanırım nefesimi tutuyordum. "Bir arkadaşımla konuşmalısın" dedi sonunda. "O, istihbarattandır." Sonra o körfez ülkesinin adını vererek ekledi, "İyi bağlantıları vardır. Ama ilk önce onunla ben bir konuşayım."

"Peki" dedim soğukkanlılığımı koruyarak. "Hazır olduğunda bana haber ver."

Birkaç gün geçti ve hiçbir haber alamadım. Ben de İngiltere'deki evime geri döndüm. Fakat bir süre sonra bir faks aldım. "Saad'ı ara" diyordu ve bazı telefon numaraları vardı. Fakat sonunda, "Parşömenlerin İsraillilerin eline geçmesini istemiyor" diye belirtmişti.

Hemen Saad'ı aradım. Parşömenleri nereden bulacağını sordum. Onun ailesi, orijinal parşömenlerin tedarikçisi olan ve elinde daha başka parşömenler de olduğundan şüphe edilen, Beytüllahim'deki antika satıcısı Kando'yu - hayattayken- tanıyordu. Saad bildiğim bir şeyi tekrarladı: Söz konusu parşömenler Kuveyt’te bir akrabasının elindeymiş.

"Bana bu parşömenleri iyice tarif edebilir misin?" diye sordum. Çünkü Eisenman ile beraber yaşadığımız Tora deneyiminden sonra, daha dikkatli davranıyordum. Saad, bana döneceğini söyledi.

Birkaç hafta sonra beni aradı ve sorduğum sorunun yanıtını verdi: İki farklı rulo olduğunu ve bu ikisinin de ince deri üzerine kaydedilmiş, el yazmaları olduğunu söyledi. Çok heyecanlanmıştım: Bu kulağa gerçekçi geliyordu. Yine de süreci başlatmak için daha fazla bilgiye ihtiyacım vardı.

"Saad" dedim, "bu metinleri satın almak için para bulabilirim; ama fiyatta pazarlığa başlamak için bunların ne tür parşömenler ve ne kadar değerli olabileceklerini bilmem gerekiyor. Parşömenlerin, üzerlerindeki metinlerin birer bölümünü gösteren fotoğraflar çekip, bana gönderebilir misin?"

Saad, tekrar bana döneceğini söyledi; fakat telefonu kapatmadan önce kaygısını tekrarladı. Benden parşömenlerin İsraillilerin eline geçmeyeceğine dair söz vermemi istiyordu.

Satışın ardından parşömenlere ne olacağı hakkında hiçbir fikrim olmadığı için, bu sözü vermemin olanaksız olacağını söyledim. Fakat bu İş için devreye sokmayı planladığım kaynağın, Amerikalı olduğunu belirttim. Bu cevabı duyduğuna memnun olmuş gibiydi.

Finansmanı organize etmek için hemen işe koyuldum, istenilecek rakamın 1-2 milyon dolar olacağını tahmin ediyordum. Birkaç yıl öncesinde bir grup Amerikalı finansör benimle irtibata geçmişti. Mal ve hisselerden çok, antik metinlere yatırım yaptıklarını söylemiş ve eğer bu tür parçalara ulaşırsam - özellikle Ölü Deniz Parşömenleri- kendileriyle irtibata geçmemi istemiştiler. Onlara, kendileriyle tek bir koşulda anlaşabileceğimi söylemiştim: Akademisyenlere, bu belgeleri incelemeleri ve tercüme etmeleri için izin verilecekti. Eğer yatırımcılar bu tek şartı kabul ederse; tüm yayın haklarına sahip olacaktı. Bu şartımı uygun bulmuş ve zaten böyle olması gerektiğini söylemiştiler.

Yatırımcıları aradım ve tahmin ettiğim gibi ilgilendiler. Parşömenlerin fotoğraflarını görüp, türlerini tam olarak tespit ettiğim zaman kendilerini tekrar arayacağımı söyledim. Sonra Saad'ın bana fotoğrafları göndermesini bekledim. Maalesef hâlâ bekliyorum: Daha sonra ondan hiçbir haber alamadım. Yatırımcıların kim olduğunu ve parşömenlerin nereye gideceğini bilmediği için korkup vazgeçmiş olmalı.

Artık bu tür parşömenlerin Kuveyt'te, Saad'ın ailesinin ve diğerlerinin elinde bulunduğunu biliyoruz. Sonuç olarak para el değiştirecek ve uzmanlar onlara ulaşacak ama bunun için belki de bir nesil geçmesi bile gerekebilir. Öte yandan, bu tür parşömenlerin uzman olmayan kişilerin elinde zarar görmesi de çok olasıdır.

Açıktır ki; bu iki parşömen, dışarıda bir yerlerde varolan çok sayıdaki parşömenin sadece bir parçasıdır. Kudüs'teki İsrail Müzesi'nin, Ölü Deniz Parşömenleri'nin sergilendiği 'Shrine of tbe Book' bölümünün önceki müdürü Magen Brosehi, bana diğer parşömenlerin kesinlikle var olduğunu ancak uzmanlar tarafından görülmediğini söylemişti. Ona, Ölü Deniz Parşömenleri'nin, CIA'nın Şam bürosunun şefi Miles Copeland'a teklif edilişinden söz ettim. Bana

ilginç bir teklifte bulundu. "Eğer bana bu konuda bilgi getirirsen, ben de sana eksik parşömenlerle ilgili ek bilgiler veririm."

Daha yakın geçmişte, güvenilir kaynaklardan yeni Gnostik metinlerin satışa çıktığı söylentileri gelmeye başladı. Bu metinler, 1945'te Gnostik metinlerin bulunduğu Nag Hammadi bölgesinden geliyormuş ve aynı manastır kütüphanesinden çıkmaymış; bugüne dek hiç duyulmayan metinlermiş. Kısacası, akademisyenler için gerçek bir hazineymiş. Bu metinlerin ortaya çıkmasını dört gözle bekliyorum.

BU DÜZENSİZ PAZARIN ESRARENGİZ çalışma tarzı, memurları ve akademisyenleri çoğu zaman çeşitli şekillerde düş kırıklığına uğratmış olsa bile, birçok nedenden dolayı materyallere ulaşabilmenin tek yolu olduğu için buna katlanırlar.

İşlemler sakınarak, dikkat ve gizlilik içinde gerçekleştirilir. El değiştiren şeyin ve değerinin ne olduğunu belirleyip anlaşmak çok zordur. Her şey sözle yapılır. Kişisel anlaşmalar bir kere yapıldı mı, artık asla verilen sözlerin dışına çıkılamaz. Bu resmi olmayan pazarlıklar sırasında, satıcılar kârlarını en üst seviyede tutmaya çalışırken, hiçbiri saf olmayan koleksiyoncularsa, işi mümkün olduğu kadar ucuza bitirmeye çalışırlar.

Para hazır olduğunda antikalar ortaya çıkarılır ve dünyanın kültürel mirasına katılır ve bu piyasaya giren herkes, bir şekilde bu amaca hizmet etmiş olur.

Bu piyasaya dahil olarak geçirdiğim yıllar içinde bazı hikayeler duydum ve bu hikayelerde adı geçen bazı adamlarla tanıştım. Beni heyecanlandıran bir hikaye, Arabistan'daki, Medine'ye yaklaşık 140 km. uzaklıktaki antik Yahudi kenti Hayber'le ilgiliydi. Muhammed'in zamanında burası sağlam duvarları ve savunma kaleleri olan, zengin bir ticaret merkeziydi. Fakat Hayber ordusu Muhammed'e karşı savaş açtığında, o da karşılık verdi ve burayı ele geçirdi. Muhammed'in ölümünden sonra Yahudilerin büyük bölümü buradan kovuldu ve çoğu Eriha'ya gitti.

1980'li yıllarda, Suudi Arabistan hükümeti bölgede bir yol yapıyordu. Bir buldozerin kepçesi, bir zamanlar zengin bir bilgine ait olan evin kalıntılarına takıldı. Evin kütüphanesinde yüzlerce kitap ve el yazması vardı. Bunların arasında, duyduğuma göre Grek ve Romalı yazarların oyunlar da vardı. En önemlisi ise Josephus'un Yahudi tarihlerinin ilk baskısı olan bir papirüs kitabı

varmış. Josephus'a ait elimizdeki bütün mevcut kopyalar, Ortaçağ'dan kalmadır ve içlerine Hıristiyan pasajları eklenmiştir. Üstelik kim bilir neler eksiltilmiştir. Bu kodeks, daha önce belirttiğimiz siyasi sorunlardan söz ediyormuş ve şu anda bir Yahudi entelektüelin elindeymiş. Josephus'un bugüne kalan diğer bütün yayınlarından çıkartılmış olan, Zaddikini yani 'iyiler' -anlaşıldığı üzere Ölü Deniz Parşömenleri'ni yazan grup- ile ilgili bütün orijinal bilgileri içerdiğini duymuştum.

İslam ülkelerinde bulunan Yahudi kalıntılarının çoğu, modern politikalara ve bu ülkelerdeki eski Yahudi varlığının gizli tutulmak istenmesine rağmen, bazı materyaller kurtarılıp, gizlice satışa sunulmaktadır. Bu metinlerin sahibiyle tanıştığımda elinde altı valiz dolusu metin vardı. Bunları belki bugün satmak, belki de geleceğe yatırım yapmak için elinde tutuyordu. Maalesef hem onları görme isteğimi hem de kataloglama yapmaları için uzmanlar ayarlama teklifimi reddetti.

Bu tutkum, bir keresinde soruna bile neden olmuştu: Tanıdığım bir akademisyene bu metinlerin varlığından söz etmiştim. Anlaşarak, uzman metinleri tercüme edip yayınlarlar umuduyla, bu iki adamı birbirleriyle tanıştırdım. Bir sonraki hafta -bana hiç haber vermeden- uzman ve çalıştığı üniversitenin dekanı benim bağlantıda olduğum kişiyi ziyaret edip, bir teklifte bulunmuşlar. Eğer metinler üniversiteye geçerse; bu metinlerin korunacağı akademik bir kuruluş oluşturacaklarmış ve burası milyar dolarlar kazanan bir yer olacakmış. Kendisi de bu oluşumun içinde çok para kazanacakmış vs. vs.

Bağlantım aynı gün öfkeyle beni arayıp, bu iki akademisyeni evinden attığını ve kendisini bir daha böyle bir duruma düşürürsem, benimle asla konuşmayacağını söyledi. Bu azarlanmayı hak etmiştim. Bir o kadar da akademisyenin arkamdan böyle bir iş çevirmesine üzülmüştüm. Fakat fazla da şaşıramıyordum; çünkü akademisyenin bakış açısına göre, bunun denenmeye değer bir şey olduğunu kabul etmek zorundaydım. Bildiğim kadarıyla elyazmalarını hâlâ elinde tutuyor.

Uzmanlar, satıcılar ve koleksiyoncular arasındaki bu çatışmalar, daha ne kadar devam edecek bilinmez. Akademik dünyanın bilgisine sunulmasını umduğum, daha bunlar gibi çok sayıda buluntu vardır.

1970'te UNESCO, ülkelerin kültürel mirasını korumak amacıyla, yasadışı antika ticaretini durdurmanın yollarını bulmak için bir zirve düzenledi. Sonucunda, yağmalanmış ve yurtdışına çıkarılmış antikaların, UNESCO üyesi ülkeler

tarafından yurtlarına iade edilmesi önerisi yapıldı. Maalesef birçok ülke bu anlaşmayı imzalamayı reddetti veya kabul etmesi yıllar sürdü.

1995'te UNIDROIT -ülkeler arasındaki yasaları düzenleme konusunda uzmanlaşmış, Roma'da bulunan bir uluslararası yasa enstitüsü- 1970 UNESCO anlaşmasını içeren bir Avrupa konvansiyonu düzenledi. Bu konvansiyon özellikle yağma edilmiş kültürel varlıkların iadesine yönelikti. Eski anlaşma; müzelerden, kiliselerden veya diğer enstitülerden çalınmış eserler üzerinde duruyordu. Ancak bu anlaşma; yasa uygun bulmadığı hâlde koleksiyoncuların ellerinde bulundurdukları kültürel varlıkların, resmi bir kazı sırasında bulunmuş olsalar da, çalıntı sayılacağını ilan ediyordu. Bu eserler masumane bir şekilde satın alınmış bile olsa, anavatanlarına geri gönderileceklerdi. Yasa, alıcının -eğer masum ise- maddi zararının tazmin edilmesini de öngörüyordu. Masum alıcıların paralarının geri ödenmesi zorunluluğu, fakir ülkeleri avantajsız durumda bırakıyordu ve sonuç olarak bazı ülkeler bu anlaşmayı imzalamadılar.

Bu yasaların sunumu, imzalansın ya da imzalanmasın, riskli antikaları toplayan koleksiyoncuların, bunları daha gizli tutmasına neden oldu. Belirttiğimiz gibi; bazı Ortadoğu ülkeleri, kendi topraklarındaki Yahudi varlığının bütün tarihsel kanıtlarını yok etmek istemektedir. Bu türden kanıtlar içeren her çeşit antikanın bulunduğu zaman yok edilmesi beklenir. Doğal olarak çoğu kaçırılıp, koleksiyonculara satılmak yerine yok edilmiştir. UNESCO veya UNIDROIT prensipleri tavizsiz uygulansaydı, eserler yok edilecekleri yer olan anavatanlarına gönderilirlerdi. Bu nedenle, koleksiyoncular, önemli kültür varlıklarını korumaktadırlar. Sorun şudur ki; koleksiyoncular bunları UNESCO ve UNIDROIT işin içine karışacağından dolayı uzmanlara, akademisyenlere veya müzelere resmi yoldan gösterememektedirler.

Bir keresinde biri bana Yahudi-Hıristiyan sembolü olan ve kolları eşit uzunluktaki bir haçın üzerinde duran yedi kollu mumluk -menorah- figürünün bulunduğu büyük bir taş oyması göstermişti. Ortalama bir metre kare büyüklüğünde bir parçaydı. Sonra bu koleksiyoncu bana, eski bir kitapta bulunan bir resim gösterdi. Resimde, Suriye'deki bir sinagogun duvarında aynı sembol görünüyordu. Dikkatle baktım ve şaşırdım. "Aynı gibi görünüyorlar..." dedim. "Evet" dedi, "bu aynı parça. Suriyeliler binayı yıktılar ve üzerine bir yol inşa ettiler; fakat bu oymayı satın almayı başardım."

Şimdi, bu parçayı Suriye'ye geri göndermek mi gerekiyor?

Yine de böyle örnekler, el altı piyasasında yapılan işlerin çoğuna mazeret olamaz; çünkü bu varlıklar -yazılı tablet veya oyma- bazı ülkelerin kültürü için, size göre olandan daha değerli olabilir. Uzmanlar için en önemlisi, bu eserlerin bulunduğu çevredir; çünkü çevre sayesinde geçmiş hakkında bilgilere ulaşılabilir. Maalesef el altı piyasası, neredeyse tamamen gizlilik içinde çalışır. Bir parça, bulunduğu yer hakkında bir bilgi olmadan piyasaya çıktığı zaman kültürel miras değerini büyük ölçüde kaybeder.

El altı pazarında yığınla elyazmaları, papirüs kitaplar ve resmi belgeler vardır; bundan hiç şüphe yoktur. Ve bu materyallerin çoğunun, zamanı gelince onları tercüme edebilecek uzmanların eline düşmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle, her an önemli keşiflerin yapılmasını bekleyebiliriz. Fakat gördüğümüz gibi, bir metni tercüme etmek daha önemli bir sürecin sadece başlangıcıdır: Yorum yapmamız ve metinlerin, onları yazan insanlar için ne ifade ettiğini anlamamız gerekmektedir. Bunun için çevre her şey demektir: Gerçekler hakkında birçok ipucu sağlayabilir, ilginçtir ki; İsa'nın, 'beni tanrı olarak görün' veya 'bana tapın' dediğine dair hiçbir kanıt bulunmadığını keşfettik. Tam tersine öğretileri, onun, herkesin Öte Dünyaya seyahat ederek, tanrıyı kendisinin bulmasını -veya onun deyişiyle; Cennetin Krallığı'na gidip, 'Tanrının Ruhu' ile dolmasını- istediğini göstermektedir.

BU KİTABI YAZARKEN en çok özel bir döneme dair bilgilere başvurdum; modern çağların 1. yüzyılının Mısır ve Yahudiye'sine dair, günümüzde hiçbir kısımdan kesin olarak emin olamayacağımız bilgilere. Bu döneme dair bilgilerin gerçek olmadığı kesin bir hikayeyi destekleyecek şekilde değiştirilmiş olduğunu görmüştük. Tarihsel İsa ile dinlerin anlattığı İsa aynı kişi olamazdı.

Yolculuğumuz sırasında İsa'nın Zelot destekçilerinin siyasi faaliyetlerine onay vermediğini keşfettik. Bu, önemli bilgi genellikle dikkatlerden kaçar, İsa'nın çarmıhta can verdiğine dair bir kanıt bulunmadığını da keşfettik: Hatta kanıtlar, hayatta kaldığını gösteriyor. Çarmıhta can vermediğine göre dirilişi ne anlama geliyor? Kutsallığını mı gösteriyor? Ruhül Kudüs'e eşdeğer olduğunu mu? Gerçekler çarpıtılmaktan vazgeçildiğinde bütün bu iddialar da çökecektir.

İsa hakkındaki tüm iddiaların sonradan, tarihsel olayların din adamlarının hedeflerine hizmet edecek şekilde çarpıtılmasına bir kılıf olarak ortaya atıldığını keşfettik. Bunların en önemlilerinden biri de İsa'nın havarilerinin sadece erkeklerden oluştuğu, dolayısıyla kadınların rahiplik, piskoposluk ve papalık yapamayacağıdır. Bu keşif, papalığın erkeklerin ve Roma'nın tekelinde olduğu

görüşünü çökertecek niteliktedir.

İlginçtir; İsa'nın, 'beni Tanrı olarak görün' veya 'bana tapın' dediğine dair hiçbir kanıt bulunmadığını keşfettik. Tam tersine öğretileri, onun, herkesin Öte Dünyaya seyahat ederek, Tanrıyı kendisinin bulmasını -veya onun deyişiyle:; Cennetin Krallığı'na gidip, 'Tanrının Ruhu' ile dolmasını- istediğini göstermektedir.

İsa, bütün bunları nerede öğrenmiş olabilirdi? Celile'de olmadığı sonucuna vardık. Bunun için en olası yer, Filistin'deki Yahudi toplumuna hiç benzemeyen ve dine karşı mistik bir yaklaşım sergileyen diğer bir Yahudi toplumunun yaşadığı Mısır'dır.

Daha ötesi, bulgularımızdan hiçbirisi, İsa'nın yeni bir din başlatmaya hazırlandığını göstermiyor. Ayrıca diğerlerini, söylediği sözleri yazmak ve bunları resmi bir koleksiyona dönüştürmek konusunda görevlendirdiğini de göstermiyor. Bence İsa, insanların kendisini unutmalarına aldırmazdı; onun için önemli olan insanların Cennetin Krallığı'na giden yolu unutmamalarıydı. Bu, Hıristiyanlık veya Yahudilikle sınırlandırılacak bir fikir değildi: "Tanrıdan gafil (habersiz) olmak, en kötü şeydir" deniyor Mısırlı bilge Hermes Trismegistus'a atfedilen metinde.

Tarihle ilgili bilinen bazı gerçekler olsa bile elimizi kalbimize koyup, bütün dürüstlüğümüzle, "Evet, neler yaşandığını tam olarak biliyoruz" diyebilmek için, asla yeteri kadar veriye sahip olamayız. Tarih bir efsane; bilemeyeceğimiz olayları anlamak için yarattığımız hikâyelerdir. Geçmiş, mevcudu açıklamak ve doğrulamak için inşa edilmiş bir hipotezdir.

Bazı durumlarda bunun önemi yoktur; çünkü efsaneler tarihi değil; anlamları açıklamak için vardır. Fakat bu bilim çağında bize aktarılan efsanelerin, doğru değilse bile, en azından gerçekle ilgili tahminler olduğunu bilmek isteriz. İsa'nın gerçekten çarmıha gerildiğini, Sezar'ın gerçekten Brütüs tarafından öldürüldüğünü, Paul'ün Şam'a giderken yolda mistik bir deneyim yaşadığını biliriz. Bütün bu olaylar akla yatkındır ve olmaması için de bir neden yoktur.

Peki, İsa'nın suyun üstünde yürümesi, öldükten sonra tekrar dirilmesi; yanılmaz papaların yönetimindeki Roma Kilisesi'nin, Peter tarafından kurulmuş olması gibi inançları ne yapacağız? Bu inançların hiçbiri akla yatkın değildir ve olmaları için hiçbir neden yoktur. Yine de bu iddialara inanan birçok insan

vardır.

Modern dünyamız, 'kitap dinlerinin' -Hıristiyanlık, Yahudilik ve İslam- egemenliği altındadır. Gerçeği, yazılı sözler üzerine oturtmak; onu, yorum ve tercümeden kaynaklanan sorunlar yüzünden din saptırmalarına karşı savunmasız bırakır. Tehlike şudur ki; kitaplar bilmekten çok, inanmaya teşvik eder. Bu yolculuğumuz sırasında altı çizilecek tek bir tema olacaksa, o da şudur ki; yolda kendi başımıza ilerlemeli ve yolun verdiği zorlukları, zevkleri ve kavrayışları ikinci elden veya vekaleten değil; direkt olarak deneyim etmeliyiz.

Şimdi artık yolculuğumuzu sonlandırmanın zamanı geldi. Ancak kuşkusuz bu, asıl yolculuğun sonuna geldik, anlamına gelmez. Şimdi yapmamız gereken, durup ne kadar yol katettiğimizi düşünmeye ve anlamaya çalışmaktır.

Bitirmeden önce yapmam gereken son bir alıntı kaldı. Her zaman meselelerin özüne inen Mevlana Celaleddin Rumi şöyle der: "Yetmiyor su testileri artık. Daldır bizi ırmağa!

Irmağın suyundan içmek, doğuştan gelen hakkımızdır. Kimsenin bizi, bu özgürlüğümüzden mahrum bırakmasına izin vermeyelim

EK BÖLÜM

2006 yılı Şubat ve Mart aylarında ben ve meslektaşım Richard Leigh, Londra yüksek mahkemesinde Da Vinci Şifresi kitabının yazarıyla karşı karşıya geldik. Ona dava açmamızın gerekçesi, Kutsal Kan, Kutsal Kase adlı kitabımızdaki bilgileri telif haklarımızı çiğneyerek kullanmış olmasıydı.

Doğal olarak mahkeme tarihi bildirildiğinde, duruşmanın, yeni yayıncım Harper Collins'ten çıkaracağım yeni kitabım İsa Yazmaları'nın tanıtım çalışmalarına gölge düşüreceğinden kaygılandım. Metni 2005 yazında bitirmiştim ve kitabın 28 Mart 2006'da ABD'de piyasaya çıkmasını bekliyordum bu tarih Harper Collins tarafından en başta belirlenmişti.

Ancak endişelenmek yersizdi: Mahkeme beklediğimden daha geç başladı ve beklediğimden daha uzun sürdü. İfade vermeler, kitabın yayınlanışından sadece sekiz gün önce bitti. Bu arada, internette dolaşırken -garip bir rastlantı sonucu- Random House'un, Da Vinci Şifresi'ni beş milyon adet basarak, yeni kitabımın yayınlanacağı gün satışa sunacağını öğrenmiştim.

Medyaya verdiğim tüm röportajlar dava hakkındaki sorularla başlıyordu. Bu, kaçınılmaz ama kolayca üstesinden gelinebilecek bir durumdu. Hiç değişmeyecek soru ise; Da Vinci Şifresi'nin neden bu kadar popüler olduğuydu. Sanki yanıtını biliyormuşum gibi! Dan Brown'ın önceki kitapları fazla satmamıştı; peki son kitabını bu kadar popüler yapan neydi? Şu ana kadar herkes, gerçek nedeninin Brown'ın tarzını değiştirmesi olduğunu söyleyebilirdi.

Açıktır ki, basındaki tüm yorumlar ve Kilisenin açıklamaları, bunun nedeninin, başta ABD olmak üzere tüm dünya kamuoyunun ilgisini çeken -lehte veya aleyhte- Da Vinci Şifresi kitabında yer alan dini sorular olduğu yönündeydi. Gerçekte neler oluyordu?

Bir süre buna yanıt aradım. Kutsal Kan, Katsal Kase'nin sorguladığı konular; doğru veya yanlış olsun İsa, Mecdelli Meryem ve Hıristiyanlığın yükselişi hakkında her iki kitabın içerdiği bazı radikal fikirler ve ortaya attıkları sorular dünya kamuoyunu sarsacak nitelikteydi. Tanıtım çalışmalarında ön plana çıkansa; bu çalışmalara Amerika'da ağırlık veren ve başarılı olan Da Vinci Şifresi yayıncıları oldu. Sonunda aynı ilgi tüm dünyaya yayılacaktı.

Bana göre de bu ilginin nedeni; kendini üç büyük dinden birine bağlı gören ve dinleri içinde orta yolda duran insanların, kendilerine ruhani açıdan dayatılan sınırların ötesini merak etmiş olmasıdır.

Birçok Hıristiyan, Yahudi ve Müslüman'ın orta yolda durması pek de şaşırtıcı değildir. İnançlarını çevreleyen ılımlı tutumları, kendilerini bir parçası olarak hissettikleri kültürü yansıtır ve inançlarını yaşamak için din adamlarına ihtiyaç duymamalarını sağlar. Bir o kadar önemli olanda, orta yoldaki Hıristiyanlar, Yahudiler ve Müslümanların akla uygun, esnek ve genelde birbirlerine karşı hoşgörülü olabilmeleridir.

Bu ılımlı duruş egemen olduğu sürece, insanlar kendilerine yetecektir. Büyük dinlerin bölücü güçlere alet olacağını kimse düşünmemiştir; ama bu güçler, bugün kendilerini göstermektedirler. Çok az kişi kendi inançlarını ciddi şekilde -veya biraz- sorgulama gereğini kendinde hissediyordu. Herhangi bir dine bağlı olmak, bir tatmin duygusu veriyordu.

Ancak daha sonra, geçtiğimiz on veya yirmi yıl içinde bu üç büyük dinin aşırı uçları kendilerini çok fazla göstermeye başladılar; katı dinsel duruşlar sergilediler. Dinin tümü adına konuşma hakkına sahip olduklarını iddia ettiler ve uzlaşmacılıktan uzak sert tavırlarla orta yolda duran ve kendi kendilerine yeten bu kişileri de aralarına katılmaya çağırdılar.

Üstüne üstlük, bu despot din öğretmenleri, dinsel mesajlarını politikayla harmanlamaya başladı: Hıristiyan kökten dinciler, seçilmiş metinlerini ve aykırı yorumlarını referans alarak; Bush ve Blair'in yürüttüğü Ortadoğu savaşlarının, Tanrısal bir planın parçası olduğunu ve bu planın da İsa'nın geri dönüp güçlü bir ordunun başına geçişine hizmet ettiğini iddia ettiler. Yahudi kökten dinciler ise; eski metinlerinin kendilerine, İsrail ile çevresini sahiplenme ve Mesih'in gelişine hizmet etmek için, Mescid-i Aksa'yı yıkıp, yerine Süleyman Tapınağını yeniden inşa etme hakkını verdiğini savundular. İslamcı kökten dinciler de, kutsal metinlerinin kendilerini, çoğu Müslüman olan masum insanları otobüslerde ve kafelerde havaya uçurarak yaşamlarına kastetmelerinde haklı çıkardığını söylediler. Onlar da Mesihsel ruhani bir kişiliğin yani Mehdinin gelişini beklediler. İsa, Mesih ve Mehdinin aslında aynı figür olup olmadığı konusu ise; bu tartışmalar içinde kendine hiçbir yer bulamadı. Bu grupların dışındakilere göre; bu üç figürün aslında aynı ruhsal noktaya işaret ettiği açıktı; eğer başarılırsa da bu bir üçleme mucizesi olacaktır.

Ancak tüm bu katı doktrinler haklı görülebilir mi? Kendi dinleriyle ilgili basit yaklaşımlara karşı yapılan bu amansız saldırıların mimarları, acaba bir kez olsun inançlarını ilgilendiren ilkeleri sorgulamayı akıllarından geçirmemişlermiydi ? Zaten, bilmedikleri bu temel ilkeleri sorgulamak gerektiği kendilerine öğretilmediği için de; ne soracaklarını ya da en azından yanıtlarını nerede arayacaklarını da bilmemektedirler. Bu katı doktrinleri sorgulamadan kabul etmek insanlara kolay gelmiştir. Zaten bu doktrinler çok soru sormayıda yasaklamıştır.

Yine de kuşkusuz sorular yok olmadı. Da Vinci Şifresi ile birtakım yasak bölgelere girildi. Kutsal Kan, Kutsal Kase'de ele aldığımız ve bu kitapta da görülen; İsa, Hıristiyanlığın yayılışı, tarihsel İsa ve inancın İsa'sının birbirlerinden ne kadar farklı olduğu gibi konular hakkında çeşitli fikirler konuşulmaya başlandı. Tüm bu sorular ve yanıtları son derece anlamlıydı. Çoğu kez "İsa'nın Mecdelli Meryem ile evli olduğuna inanıyor musun?" sorusuyla karşılaştım. Bu soruya verebileceğim tek yanıt, durumun böyle olduğuna veya olmadığına dair çok sağlam verilerin mevcut olmadığı; dolayısıyla ne inanabilecek ne de inanamayacak durumda olmamdır. O hâlde yanıtım, bu iki fikir arasında akla en yatkın olanıdır: "Neden olmasın?"

Sıkça sorulan diğer bir soruysa şöyleydi: "Bu evlilik iddiası, Hıristiyanların kutsallarına hakaret etmek değil midir?" Belki... Ama, bu soru konumuzla ilgili değildir: Bu tür bir suçlama, kendisi hakkında teoriler uyduran ilahiyatçılardan uzun yıllar önce yaşamış tarihsel İsa meselesinde konu dışıdır.

İsa'nın Yahudi olduğunu ne çok unutuyoruz. Bizim söylediğimiz şundan fazlası değildir: "Yahudi bir erkek, evlenir ve çocuk sahibi olur." Sonraki dönemlerde gelen teologlar, nasıl olurda böyle olağan, beşeri bir eylemin gerçekleşme olasılığını yok sayarlar? Bu, öyle bir eylemdir ki; yerine getirilmesi, İbrani metinlerindeki -Eski Ahit- öğretilere ve hatta bugünkü toplumsal yapıya göre bile bir görev addedilmiştir. Kutsallara hakaret mi? Hiç sanmıyorum...

Bu tür fikirleri ortaya koyanlara karşı en sert tepkilerin verilmesi, bu tepkileri verenlerin kaybetmeye mahkum olduğunu gösterir. Bu kişilerin dini inanışları; inançlar arasındaki uyumun aranması yerine, inançlar arasındaki farklılıkların sürdürülmesine adanmıştır. Bu eleştirileri sürdürebiliriz ve sürdürmeliyiz de: "Bu tür fikirler sizi neden bu kadar çok korkutuyor?"

Kitabın başında da belirttiğim gibi, doğruyu bulmaya yarayan birçok farklı

yöntem olabilir. Ancak bunlardan hangisinin 'en iyisi' olduğunu kim söyleyebilir ki? Tek bir yöntem olduğunu iddia etmek, kanımca ruhaniyet anlayışından uzaklaşmak ve çevremizi kuşatmış bağnazlara boyun eğmektir.

Elbette ki, burada, Hıristiyanlık üzerine odaklanıyorum; çünkü bu benim geleneğimdir. Ancak benim asıl vurgulamak istediğim Yahudi ve İslam geleneklerini de keşfetmemiz gerektiğidir. Yine de Hıristiyanlıkta, İsa'nın sözleri sevgiyi, merhameti, şefkati yüceltir ve bütün bu kavramlar, teolojik farklılıklar arasında uzlaşma ve insanların tekrar bir araya gelme sürecini başlatan birer sıçrama tahtasıdır.

Doğaldır ki; bu tür girişimler, suistimalin ve düşmanlığın oluşturduğu tehlikelere açıktır. Ancak yine de, hiç kimse bir araya gelmenin kutsal metinlerdeki öğretilerde vurgulanmadığını söyleyemez ve bu söylediğim; 2. yüzyıl Sonlarında teologlarca binlercesi arasından dikkatle seçilen metinler için bile geçerlidir.

İSA YAZMALARI

İsa Yazmaları, anlatmaya çalıştığım gizli antika piyasasının önemine de dikkat çekmektedir. Bu piyasanın akademisyenler için ulaşılamaz bir piyasa olması çok üzücüdür. Bazı yorumcuların söylediğinin tersine, gizliliği onun değerini geçersiz kılmaz. Hepsi bir yana, eğer bu piyasa olmasaydı, çok daha fakir olurduk.

Ölü Deniz Parşömenleri bulunduğu zaman hepsi atılabilir hatta yok edilebilirdi; ama bu piyasanın onlara maddi bir değer biçmesinden dolayı böyle olmadı. Bedevi, tomarları bulduğunda Beytüllahim'deki antikacıya getirdi. Onun, şimdi dünya için ne kadar değerli olduklarına bir bakın.

Nag Hammadi metinleri, gübrelemek için topraklarını kazan iki fakir çiftçi tarafından bulunmuştu. Çiftçiler onları eve getirip bir kısmını sobada yaktılar. Bu yaptıkları onlar için sıradan bir işken; bizler için tam bir trajedidir. Aileleri, onlara bu acayip el yazmalarının gizli antika piyasasındaki alıcıların ilgisini çekebileceğini ve dolayısıyla para edebileceğini söylemesi üzerine, metinlerin geri kalanını Kahire'ye götürüp aracılara sattılar. Onlar da akademik dünya için olağanüstü bir değere sahiptiler.

Bu piyasanın öneminin aşikar olmasına rağmen, onun ciddiye alınmasını sağlamak için bazı tanımlamalar yapmaya çalıştım ve gördüğüm ama yazık ki gösteremediğim -her ne kadar bir hata olsa da- metinler hakkında yazdım. Yine de, eğer bunları görmezden gelseydim; işte asıl hata bu olacaktı...

ABD'de yürüttüğüm tanıtım kampanyası sırasında Yahuda’nın İncili, National Geographic Society tarafından yayınlanmış ve büyük ilgi görmüştü. Bu durum beni iki ana nedenden ötürü oldukça cesaretlendirdi. Birincisi; bu metin, benim sözünü ettiğim ve artık ciddiye alındığını gözlemlediğim gizli antika piyasasının yardımıyla alınmıştı ve bu metin; daha önce iki kez satılmış, bir kere çalınmış, bir bankanın kasasında yıllarca beklemiş; ancak sonunda gün ışığına çıkabilmişti. İkincisi, bazı değerli akademisyenler, ilginç ve hatta radikal bir biçimde dikkatlerini bu metne, öğretilerine ve Hıristiyanlığın 2. yüzyıldan itibaren gelişimine çeviriyorlardı. Olaylara yaklaşımları ise İsa Yazmalarında sunduğum argümanları destekliyordu.

Chapel Hill, North Carolina Üniversitesi'nde Dini Araştırmalar Profesörü Bart

Ehrman, bu İncil hakkında bir yorumda bulunarak; birçok erken Hıristiyan metninin var olduğu dönemde, İsa'nın ve erken Hıristiyanların kullandığı orijinal kutsal metinlerin aslında Yahudi metinleri olduğunu açıklıyordu. Daha sonradan ortaya çıkan çeşitli metinler, Hıristiyanlığı farklı bir dille anlattı ve her grup, İsa'nın gerçek mesajının kendi metinlerinde yazılı olduğunu iddia etti. Ehrman bu durumu şöyle açıklar:

Kısacası, Hıristiyanlık içinde birbirleriyle rekabet hâlinde olan gruplardan biri vardır ki, diğer hepsini bastırmayı başarmıştır. Bu, aleyhtarları arasından kendi dinine en çok kişiyi katmayı başarabilmiş gruptur ve sonunda tüm rakiplerine üstün gelmiş, onları bir kenara atmıştır. Kilisenin örgütsel yapısının nasıl olacağına karar veren de yine bu grup olmuştur. Hıristiyanların hangi inançları ezberleyeceğine ve hangi metinlerin kutsal kitap olacağının kararını da yine onlar vermiştir. Bu, akademisyenlerin, ikinci -ve üçüncü- yüzyıl din adamları Justin Martyr ve Tertullian kadar iyi tanıdığı Irenaeus'un ait olduğu gruptu.

Bu erken dönem teologlar -özellikle de kadınların kiliseye dahil edilmelerine karşı ateşli çıkışlar yapan ve verdiği zararların etkisi son bin sekiz yüz yıldır devam eden Tertullian- sizler tarafından takdir edilecektir. Ehrman devam eder:

Bu grup, diğer tüm rakiplerine karşı zafer kazandı ve din tarihini yeniden yazdı. Bunu yaparken de gerçek Hıristiyanlığın kendi Hıristiyanlıkları olduğunu, yetki ve görüşlerini havarilerden devraldıklarını ve bize zoraki kabul ettirdikleri inançların da, İsa'nın öğretileri olduğunu iddia ettiler.

Bu süreci artık tanıdınız. Bart Ehrman'm makalesini okurken, Kutsal Kan, Kutsal Kase 'deki modern yaklaşımın bir benzerini görmek beni çok etkiledi. Görülüyordu ki; belli tutucu sınırlarla çevrelenmiş akademisyenler için artık bir şeyler değişmeye başlamıştı. Yahuda’nın İncili ile bazı sınırlar ortadan kalkmaya başlamıştı; akademisyenler, anormallikler ve Hıristiyanlıkta özellikle M.S. 2. 301 yüzyılda yaşanan entrikalar hakkında konuşma cesareti bulmuşlardı.

Yahuda'nın İncili diğerlerinden farklı bir teolojik konuma sahipti: Bu İncil, birçok Gnostik metin -özellikle Nag Hammadi'de bulunanlar- gibi yaratıcı tanrının O olmadığını ve dünyanın kötü bir yer olduğu için ölümle terk edilmesinin en iyisi olduğunu belirtiyordu. Ona göre kurtuluş, İsa'nın ölümü veya dirilmesiyle değil; ancak İsa'nın açığa vurduğu gizli bilgiyle gelebilirdi."Bu Hıristiyanlara göre inançlarının geçerli olması için Paskalya yortusuna (Diriliş kutlamaları) gerek yoktur. Bu durum, İsa'nın konulduğu mezarın boş hâlde

bulunmasıyla ilgili hikayelerin ve bu olayı İsa'nın dirilişinin kanıtı sayan anlayışın M.S. 2. yüzyılda ne kadar yaygın ve geçerli olduğu sorusunu doğurur; diriliş olayı, (sanki tarihsel bir kayıtmış gibi) bugün bile ön plana çıkan bir düşüncedir.

Bu da Markus'un İncilinin önemine ilişkin yeni sorular doğurur iyi bilinir ve kabul edilir ki; 'Markus, bölüm 16, bap 9-20' en eski elyazmaları arasında bulunmamaktadır. Bu nedenle M.S. 2. yüzyıldan sonra eklenmiş olmalıdır. Bu Baplar, İsa'nın çarmıha gerilişi sonrasında, Mecdelli Meryem'e ve sonra da havarilere görünüşünden bahseder. Bu durum, İsa'nın çarmıhtan sağ kurtulduktan sonra, henüz güvenli bir yere kaçmamışken havarileriyle iletişime geçtiği şeklinde değerlendirilebileceği gibi; aynı zamanda, yükselmiş bir İsa'nın cennete yapacağı son yolculuğun öncesinde dünyaya geri dönüşünü betimlemesinden dolayı bugün Gnostik diye adlandırdığımız Hıristiyanların iddialarına ters düşen açıklamalar olarak da değerlendirilebilir. Çünkü gnostikler, dirilmeyi ruhsal bir uyanış olarak görürler. Fakat burada eski Kilisenin, bedensel dirilme inancını bizlere sunmak için İncil'e böyle bir pasaj ekleme gerekliliği hissettiğini görüyoruz.

Bu sorular, kitabımızda uzunca incelediğimiz bir konuyla yakından ilgilidir. Bu İsa'nın 'Cennetin Krallığı' derken ne anlatmak istediği konusu Yahuda'nın İncili'nde şu şekilde betimleniyor:

Yahuda'nın yüce bir şeyi yansıttığını bilen İsa, ona 'Diğerlerinden uzaklaş. Sana krallığın sırlarını öğreteceğim. Sen ona ulaşabilirsin...' dedi.

Daha önce gördüğümüz diğer metinlerle, bu tanrısal dünyaya –Öte Dünya- deneyimsel seyahatler yapılabileceği fikrini incelemiştik.

Bu İncilin, bu konuya verdiği önem, tarihsel İsa ve teolojik İsa arasındaki çatışmaları daha da arttırmakta ve kavramları tekrar gözden geçirme gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ve gözden geçirilmesi gerekenlerden biri de elbette ki M.S. 1. yüzyılın tarihsel olaylarıdır. USA Today gazetesi Ehrman'ın şu yorumuna yer verdi:

Antik dünyada Hıristiyanlık, bugün olduğundan bile daha çeşitliydi. Sonraki yüzyıllarda. Yeni Ahit olarak bildiğimiz, standart hâle getirilmiş dini metinler, Hıristiyan inancının ortak temeline dönüşmüştür. Düzinelerce alternatif İncil ise bu süreç içinde kaybolmuştur."

Bu İncil'e en soğuk bakanın Vatikan olduğunu düşünürseniz, yanılmazsınız: Ocak 2006'da Yahuda İncili henüz yayınlanmamış ancak yayına hazırlandığı herkes tarafından biliniyorken; Vatikan teologu Monsignor Giovanni D'Ercole İngiliz The Times gazetesinde yayınlanan şu sözleriyle yaklaşan tehlikeye karşı uyarı yapıyordu:

Yahuda'yı yeniden değerlendirmek İncili bulandırmaktır. Bu, inananların aklını karıştırmaktan başka hiç bir işe yaramaz."

Vatikan, bildiğimiz gibi, inananların inançlarını yeniden değerlendirmelerine neden olacak soruları sevmez.

Kitabın başında. Pirene eteklerindeki Fransız köyü Rennes le Château'daki küçük yerel kilisenin duvarına çizilmiş oldukça garip resimlerden bahsetmiştik.

İsa Yazmaları'nın yayınlanmasından önce, NBC Dateline yapımcısı Stacy Reiss, bu kitapta ele alınan konularla ilgili bir film hazırladı. O ve muhabir Sara James, çok yetenekli bir NBC ekibiyle beraber beni İngiltere ve Fransa'daki sitelere götürdüler. Filmde, Rennes le Châeteau'da, 14. bölümde, İsa'nın, ayın doğduğu sırada canlı olarak mezardan çıkarılışını betimleyen resim hakkında bilgi verdim.

Kitabın ve filmin bu bölümü bir hayli tartışmaya neden oldu. Rennes le Château'da hiç bulunmamış kişiler, 14. bölümdeki resimde bulunan şeklin ay değil de kötü çizilmiş bir güneş olduğunu iddia edebilir. Bu durumda resmin İsa'yı çarmıhtan canlı kurtulmuş olarak betimlediği fikri yanlış sayılır. Fakat 13. bölümdeki resim, İsa'nın haçtan indirilişini betimlerken; arka planda güneşin battığı çok açık bir şekilde görülmektedir. O hâlde 14. bölümdeki resimde ayın betimlenişi tartışılamaz bile... Burada tartışılabilecek tek konu, bu garipliğin ne anlama geliyor olabileceğidir.

O gün Rennes le Chateau'da çektiğimiz filmde başka ilginç birşey daha açığa çıktı. Öğleden sonra, Rennes le Chateau.. Le Secret de Sauniere'nin Fransız yazarı Jean-Luc Robin röportaj için sete geldi. Rennes le Chateau hakkında inanılmaz bilgi sahibiydi; bu köyde yıllarca yaşamış ve yerli bir ailenin elindeki papaz Berenger Sauniere'ye ait olan belgelerin varlığını keşfetmişti; bunlar daha önce hiç bir araştırmacı tarafından incelenmemiş kişisel kağıtlardı.

M. Robin 14. bölüm hakkında bilgi verirken kilisedeydim ve ekrana bakıyordum. "Yükselen ay bu mu?" diye sordu Sara James. Robin ise hiç tereddüt etmeden "elbette" diye yanıtladı. Sonra da bu ayı muhtemelen papazın

kendisinin çizdiğini söyledi.

Şaşırmıştım. Bunu bilmiyordum. Bu, papazın resimlerini daha önemli ve özel kılan bir durumdu. Bu rastgele çizilmiş veya anlamsız bir resim değil; papazın kendi düşüncelerini kattığı, sanatsal bir çalışmaydı. Artık papazın, öğrendiği büyük bir sırrı anlatıyor olduğuna dair bir şüphe olamazdı. Bu öyle bir sırdı ki; bundan -İsa'nın çarmıhtan sağ kurtulduğundan- açıkça bahsedemezdi.

Yaygın inançları sorgulamak, dini kanaatin gücünü göstermek ve sonsuz olan ruhsallıkla, yanılmaz insanlarca yaratılan din arasındaki ayrımı yapmak, İsa Yazmaları'ndaki incelemelerimiz açısından da önemli konulardı. Dinlerin varoluş amacı, ruhsallığı kuşatmak ve vurgulamaktır ama tüm ruhban kurumlar dinlere sınırlar getirmiştir.

Bu nedenden dolayı, herhangi bir dinin diğerinden daha iyi olduğu düşüncesinden sakınmalıyız: Bütün dinler kendi yöntemleriyle, tüm varlığın alt yapısını oluşturan ruhsal sonsuzluğu vurgulamaya çalışır. Öte yandan da din, siyasete karıştığında; artık en kötü şeylerin olacağını bekleyebiliriz.

İsa figürü, İbrahim Peygamber'den gelen geleneklere saygı gösteren üç dinde de ortak bir figürdür; ancak teolojinin sonradan yarattığı İsa figürü, bu üç dinin birbirine uzak kalmasına hizmet eden bölücü bir faktördür. Her bir bireyin sahip olabileceği ruhsallık, Yeni Ahit'te sadece İsa'ya atfedilmiştir; fakat gördüğümüz gibi 'Tanrının Krallığı' hepimizin sonsuzla ilişkilerine derinlik ve anlam katabilir elbette ki böyle bir şeyin peşine düşmekle ilgilenirsek. Ve bu ilişkiyi yakalamak üç dinin de amacıdır.

Gürül gürül akan nehri seyretmek, oraya giden farklı yolları seyretmekten daha iyidir.

SUNUŞ

1. Zuckerman, *A Jewish Princedom in Feudal France,* pp. 372 - 74.

2. Baigent, Leigh, and Lincoln, *Holy Blood, Holy Grail,* pp. 349 - 55.

3. Zuckerman, *A Jewish Princedom in Feudal France,* p. 58.

4. *EncyclopediaJudaica,* vol. 12, p. 827.

5. Baigent, Leigh, and Lincoln, *Holy Blood, Holy Grail,* pp. 224 - 33.

6. Runciman, A *History of the Crusades,* vol. 1, p. 292.
Runciman "Seçiciler kurulunu kimin belirlediğinin bilinmediği" yorumunu yapar.

7. Baigent, Leigh, and Lincoln, *Holy Blood, Holy Grail,* pp. 290 - 98.

BÖLÜM İKİ: PAPAZIN HAZİNESİ

1. Baigent, Leigh ve Lincoln, Holy Blood, Holy Grad, s. 3-18'de Beranger Sauniere'nin hikayesinden ve esrarengiz zenginliğinden bahsedilmektedir.Şimdi biliyoruz ki; parasının iki kAynağı vardı: Birincisi, 19. yüzyılda Fransa tahtı üzerinde hak iddia eden Henri de Chambord'un karısı Hapsburg. Bu para Sauniere'ye üstlendiği özel bir görev için verilmişti. Zenginliğin tadını alan Sauniere daha sonra, para karşılığında din adamlarına rütbe satmaya başladı. 1980'lerde Fransız iç güvenlik örgütü DGSE'nin bazı üyeleri, bir zamanlar Sauniere'ye ait olan ve finansal kayıtlarını tuttuğu belgeleri içinde saklandığı ahşap kutuya ulaşmamızı sağladılar. Gördüğümüz kağıtlar onun bu işi en erken 1890'ların sonlarından 1900'lerin başlarına kadar yaptığını gösteriyordu.

2. Lilley, *Modernism,* p. 35.

3. Quoted in Hasler, *How the Pope Became Infallible,* p. 246.

4. *How the Pope Became Infallible,* p. 247.

5. *How the Pope Became Infallible,* p. 247.

6. Suetonius, *The Twelve Caesars,* p. 202.

BÖLÜM ÜÇ: KRAL İSA

1. Kur'anı Kerim, Nisa Suresi, 157. Ayet. Ayrıca bkz. Parrinder, Kuran'daki İsa, S.108.

2. Brandon, *The Fall of Jerusalem,* p. 102.

3. *The Fall of Jerusalem,* p. 102.

4. Brandon, *Jesus and the Zealots,* p. 328.

5. Bütün Kitabı Mukaddes alıntıları, Kudüs incili veya Kral James versiyonundan yapılmıştır.

6. Eisenman, "Maccabees, Zadokites, Christians, and Qumran," in *"Makabiler, Sadokiteler, Hıristiyanlar ve Kumran" bölümü, s. 29.*

7. Böyle bir genel affın var olduğunu kanıtlayan ve günümüze kadar kalan hiçbir Roma.ve Yahudi kaydı yoktur.

8. Josephus, *The Jewish War,* pp. 113 -14.

9. *The Jewish War,* p. 128.

10. Josephus, *The Antiquities of the Jews,* XVIII, I, p. 375.

11. Josephus, *The Jewish War,* p. 380.

12. Josephus, *Wars of the Jews,* IV III, P-109.

13. Interviews with Miles Copeland, IO April 1990 and I May 1990.

14. De Vaux'un, tarihlendirmelerini yaparken baz aldığı madeni paranın tarifi

için bkz. De Vaux, *Archaeology and the Dead Sea Scrolls*, s. 33-41. De Vaux'un bu madeni para hakkında yaptığı yorumun eleştirel analizi için bkz. Eisenman, *The Dead Sea Scrolls and the First Christians*, "Makabiler. Sadokiteler,Hıristiyanlar ve Kumran" bölümü, s.-47; s.44, n. 88. Özet için bkz. Baigent ve Leigh, The Dcad Sea Scrolb Deceplion, s. 156-59.

15. Garcia Martinez, *The War Scroll*, XVI, 3 - 8, p. III.

16. Garcia Martinez, *The Rule of the Community,* IX, 11, pp. 13 -14.

17. Garcia Martinez, *The Damascus Document,* XX, 1, p. 46.

18. Garcia Martinez, *The Temple Scroll,* LVI, 14-15, p. 173.

19. Horbury *Jewish Messianism and the Cult of Christ*, p. 11.

20. *Jewish Messianism and the Cult of Christ,* p. 37.

21. Eisenman, "Makabiler, Sadokiteler, Hıristiyanlar ve Kumran", s. 107. "M.Ö. 4'te yenı olan şey; bu 'Zelot Hareketinin' 'Mesihsel versiyonunun görülmesiydi" diye yazar Eisenman.

22. Markus'un, Luka'nın ve Yuhanna'nın İncilleri terminolojide küçük farklılıklar gösterir.

23. Schonfield, *The Passover Plot,* pp. 118 - 24.

BÖLÜM DÖRT: YILDIZIN OĞLU

1. Josephus, *The Jewish War,* p. 154.

2. *The Jewish War,* p. 208.

3. Eisler, *The Messiahjesus and John the Baptist,* p. 557. The other friend present was probably Mucianus, military governor of Syria.

4. Josephus, *The Jewish War,* p. 212.

5. *The Jewish War,* p. 350.

6. Suetonius, *The Twelve Caesars, Vespasian,* IV, p. 281.

7. Tacitus, *The Histories,* V XI11, p. 279.

8. Josephus, *The Jewish War,* p. 272.

9. Dio Cassius, *Roman History,* Xiphilini, LXVI, 8; cited in Eisler, *The Messiah Jesus and John the Baptist,* p. 556.

10. Eisler, *The Messiahjesus and John the Baptist,* pp. 556 - 57.

11. Josephus, *The Jewish War,* p. 350.

12. Eusebius, *The History of the Church,* III, XII, p. 124, quoting Hegesippus.

13. Jones, ed., *The Jerusalem Bible, The New Testament,* p. 467.

14. With the Passover at hand, Jesus visits Jerusalem. He is told that the building of the Temple took forty-six years. The Temple was commenced in the period 20-19 B.C.; hence, forty-six years later would be A.D. 27-28.

15. Tacitus, *Annals,* p. 365.

16. Garcia Martinez, *The Temple Scroll,* col. *66,* p. 179.

17. Schonfield, *The Pentecost Revolution,* pp. 46-47.

18. Justin Martyr, *Dialogue with Trypho,* CVI, p. 233.

19. Eusebius, *The History of the Church,* III, V p- HI.

20. *The History of the Church,* I, I, p. 73. Eusebius places this conversion during the lifetime of Jesus, which is more likely a confusion with the family member who converted to messianic Judaism.

21. Josephus, *The Antiquities of the Jews,* XX, II, p. 416.

22. Eisenman, *James the Brother of Jesus,* pp. 892-95, 902.

23. Josephus, *TheJewishWar,* p. 166.

24. .Arkeologlar tarafından Masada kalesindeki sinegogda, yerin altında Hezekiel'in 37. bölümünün bir kopyası bulundu

25. Zelot intiharlarının ardındaki ideolojinin Eisenman tarafından yapılan detaylı bir yorumu için bkz. Baigent ve Leigh, The Dead Sea Scroll Deception, s. 211-17. Ayrıca bkz. Eisenman The Dead Sea Scroll and the First Christians, "Makabiler, Sadokiteler, Hıristiyanlar ve Kumran" bölümü, s. 62. Burada, "Dindar bir son'un Zelotlar için ne kadar önemli olduğu açıklanır."

26. Eisenman, "Maccabees, Zadokites, Christians and Qumran," in *The Dead Sea Scrolls and the First Christians,* p. 31, n. 54, quoting the source as *Abot de Rabbi Nathan, 4.$.*

27. Eusebius, *The History of the Church, IV,* II, pp. 154-55.

28. Modrzejewski, *The Jews of Egypt,* pp. 204 - 5.

29. *The Jews of Egypt,p.* 199.

30. Gichon, "The Bar Kochba War," p. 88.

31. Eisenman, "Maccabees, Zadokites, Christians and Qumran," in *The Dead Sea Scrolls and the First Christians,* p. 108; see also p. 108, n. 180.

32. Gichon, "The Bar Kochba War," p. 92.

33. Dio Cassius, *Roman History,* LXIX, 12, 2-3.

34. Gichon, "The Bar Kochba War," p. 94.

35. "The Bar Kochba War", s. 97, n. 41, Roma İmparatoru Septimus Severus hükümdarlığmdaki yasalardan bir alıntı, 193-211

36. Justin Martyr, *Dialogue with Trypho,* XLIX, p. 149.

37. *Dialogue with Trypho,* L, p. 151.

38. *Dialogue with Trypho,* XXVI, p. 119.

BÖLÜM BEŞ: İNANCIN İSA'SININ YARATILIŞI

1. Koester, *Ancient Christian Gospels*, p. 31.

2. *Ancient Christian Gospels*, p. 41.

3. Horbury, *Jewish Messianism and the Cult of Christ*, p. 11.

4. *Jewish Messianism and the Cult of Christ*, pp. 8,12.

5. *Jewish Messianism and the Cult of Christ*, pp. 121-22.

6. Jewish Messianism and the Cult of Christ, pp. no -11.

7. *Jewish Messianism and the Cult of Christ*, p. 124.

8. *Jewish Messianism and the Cult of Christ*, p. 126.

9. Paul'ün mektubunu Galatyalılara, Elçilerin İşleri 15'te belirtilen Kudüs'teki konsülden önce yazdığı tartışılan bir konudur; dolayısıyla M.Ö. 48 yılında yazılmış olması mümkündür. Bkz. Bruce, The Neu Testament Documantes, s. 14, n. 1

10. Chester Beatty İncil Papirüsü No. 9, Paul'ün seksen altı sayfalık mektubunu içerir. Mısır'da bulunmuştur. Üçüncü yüzyılın başlarından kalma bir belgedir.

11. Tertullian, *Apologeticus*, 21,1, p. 95: "Pilate'nin isa'ya bütün bu yaptıkları...Onun sözünü o dönemin Sezarı olan Tiberius'a gönderdi."

12. Tacitus, *The Annals of Imperial Rome*, XV, 44, p. 365.

13. Pliny, *Epistles*, XCVI.

14. Eisler, *The Messiah Jesus and John the Baptist*, pp. 9 -10.

15. Suetonius, *The Twelve Caesars, Claudius*, XXV, p. 202.

16. Gospel of Thomas, II, 32:25-33:5, in Robinson, *The Nag Hammadi Library in English*, p. 118.

17. Koester, *Ancient Christian Gospels,* p. xxx.

18. *Ancient Christian Gospels,* p. xxx.

19. *Ancient Christian Gospels,* p. 36.

20. Irenaeus, *Against Heresies,* 1,1,1, vol. 1, p. 1.

21. *Against Heresies,* II, XL, 2, vol. 1, p. 147

22. *Against Heresies,* 1,1,2, vol. 1, p. 2.

23. *Against Heresies,* I, XXV, 5, vol. 1, p. 96.

24. *Against Heresies,* I, VIII, 2-3, vol. 1, pp. 32 — 35.

25. *Against Heresies,* II, XXXI, 2, vol. 1, p. 241.

26. *Against Heresies,* II, XXXI, 2, and XXXII, 4, vol. 1, pp. 241, 246.

27. Pagels, *Beyond Belief, pp.* 150-53.

28. Authority for this claim derives from I Peter 5:13.

29. Pagels, *Beyond Belief p.* 173.

30. Stanley, *Lectures on the History of the Eastern Church,* p. 86, quoting Gregory of Nyassa.

31. Bede, *A History ofthe English Church and People,* I, 30, pp. 86-87.

32. "Teurji" terimi ilk defa son dönem klasik felsefecilerinden Lamblichus tarafından kullanıldı. Bu, onun savunucusu olduğu bir çeşit dinsel ritüelin adıydı. Konuyla ilgili günümüzde yapılan bir inceleme için bkz. Shavv, Theurgy and the Soul.

33. Cousin, *Fragmentsphilosophiques,* pp. 186-87.

BÖLÜM ALTI: ROMA'NIN EN BÜYÜK KORKUSU

1. O'Shea, *The Perfect Heresy, p.* 25.

2. *The Chronicle of William Pelhisson,* p. 216, cited in Wakefield, *Heresy, Crusade, and Inquisition in Southern France,* pp. 207 - 36.

3. *The Chronicle of William Pelhisson,* p. 216.

4. *The Chronicle of William Pelhisson,* p. 216.

5. Wakefield, *Heresy, Crusade, and Inquisition in Southern France,* pp. 65 - *66.*

6. O'Shea, *The Perfect Heresy, p. 77.*

7. The Perfect Heresy, p. 23.

8. Lea, A *History ofthe Inquisition ofthe Middle Ages,* I, p. 541.

9. Messori, *The Ratzinger Report,* p. 111.

10. *The Ratzinger Report,* p. 45.

11. *The Ratzinger Report,* p. 61.

12. Ratzinger, *Church, Ecumenism, and Politics,* p. 58.

13. Messori, *The Ratzinger Report,* p. 52.

14. Baigent and Leigh, T/ie *Inquisition,* pp. 64 - 67.

15. The *Inquisition,* pp. 104-6. The text of the bull is given in Kramer and Sprenger, *Malleus Maleficarum,* xix-xxi.

16. Kramer and Sprenger, *Malleus Maleficarum,* pt. 1, question 6, pp. 41-48.

17. *Malleus Maleficarum,* pt. 1, question 6, p. 47.

18. Ranke-Heinemann, *Eunuchs for the Kingdom of Heaven,* p. 141, quoting *Re-sponsum Gregorii.*

19. *Eunuchs for the Kingdom of Heaven,* p. 121, quoting John Chrysostom, *On Priesthood,* VI, 8.

20. *Eunuchs for the Kingdom of Heaven,* p. 135.

21. *Eunuchs for the Kingdom of Heaven,* p. 32.

22. *Eunuchs for the Kingdom of Heaven,* p. 347.

23. For a discussion on these points, see *Eunuchs for the Kingdom of Heaven,* pp. 29-30.

24. Cephas, mentioned in this letter, is, of course, a surname given to Peter; see John 1.42.

25. Clement of Alexandria, *Stromateis,* III, 53, p. 289.

26. For a review of the arguments, see Baigent, Leigh, and Lincoln, *Holy Blood, Holy Grail,* pp. 290 - 97.

27. Ranke-Heinemann, *Eunuchs for the Kingdom of Heaven,* p. 40.

28. *Eunuchs for the Kingdom of Heaven,* p. 40.

29. *Eunuchs for the Kingdom of Heaven,* pp. 45 - 46.

30. Elaine Pagels interviewed in *Secrets Behind "The Da Vinci Code," Dateline NBC,* 2005.

31. Quoted in *Eunuchs for the Kingdom of Heaven,* p. 9.

32. Quoted in *Eunuchs for the Kingdom of Heaven,* p. 46.

33. *Eunuchs for the Kingdom of Heaven,* p. 126.

34. Tertullian, *The Writings of Tertullian,* vol. I, *On Female Dress,* I, i, p. 304.

35. *The Writings of Tertullian,* vol. 1, *On Baptism,* xvi, p. 252.

36. Neither Mark, Luke, nor John mentions this statement, even though both Mark and Luke describe the same conversation with Peter.

37. Gospel of Philip 63, in Robinson, *The Nag Hammadi Library in English,* p. 138 (translated by Wesley W Isenberg).

38. Gospel of Philip 64, *The Nag Hammadi Library in English*, p. 138.

39. King, *The Gospel of Mary of Magdala,* 6, p. 15.

40. *The Gospel of Mary of Magdala,* 10, p. 17.

BÖLÜM YEDi: ÇARMIHTAN SAĞ KURTULUŞ

1. Kudüs İncili, İsa'nın alıntı yaptığı iki kaynak aktarır.

2. Luka'nın İncili (7:37-38) İsa'nın ayaklarını yağlayan bir kadından bahseder.

3. Patrich ve Arubas, "Kumran Yakınlarında Bulunan ve İçinde Kınaçiçeği Yağı olan Kap".

4. Garcia Martinez, *The Temple Scroll*, pp. I54f.

5. Yuhanna'nın İncili, kadının, İsa'nın ayaklarını değil de başını yağladığından bahseder. Bunu, Matta ve Markus tarafından tarif edilen törenin yanlış aktarılmış bir örneği olarak kabul ediyorum.

6. Starbird, *The Woman with the Alabaster Jar,* pp. 50-51.

7. The Jerusalem Bible, p. 1503, note f.

8. Starbird, *The Woman with the Alabaster Jar,* p. 51.

9. Burkert, *Ancient Mystery Cults*, p. 102.

10. Hastings, *Encyclopedia of Religion and Ethics,* vol. I, p. 557.

11. See Acts 15:13, 21:18. See also Eisenman, *The Dead Sea Scrolls and the First Christians,* pp. 118-19.

12. Orjinal Grekçe metinde "lejten" olarak geçen kelime, Kudüs İncilinde "haydut",Kral James İncilinde de "thief" olarak tercüme edilmiştir. Fakat lejten (tekil), Zelotlar için kullanılan latai (çoğul) kelimesini anımsatır.

13. Zias and Sekeles, "The Crucified Man from Giv'at ha-Mivtar," pp. 26-27.

14. Cohn, *The Trial and Death of Jesus,* p. 230.

15. Josephus, *The Life of Flavius Josephus,* pp. xxiii-xxiv.

16. Parrinder, *Jesus in the Quran,* p. 108.

17. Schonfield, *The Passover Plot,* pp. 166 - *67.*

18. Denton, *Did Jesus Die?*

BÖLÜM SEKİZ: İSA MISIR'DA

1. See *Encyclopaedia Judaica,* 12, col. 900, and Baigent, Leigh, and Lincoln, *Holy Blood, Holy Grail,* pp. 363 - 64.

2. "Aziz Thomas'ın Hıristiyanları", Nesturi misyonerleri tarafından bulundu.; Bkz Schonfield, *The Essene Odyssey,* p. 126.

3. *The Essene Odyssey,* p. 88.

4. Modrzejewski, *The Jews of Egypt,* pp. 73 - 74.

5. Fraser, *Ptolemaic Alexandria,* I, p. 83.

6. Modrzejewski, *The Jews of Egypt,* pp. 26ff

7. The Jews of Egypf, pp. 41 -43.

8. The *Damascus Document,* col. IV 3 -4, in Garcia Martinez, The *Dead Sea Scrolls Translated,* p. 35.

9. Taylor, "A Second Temple in Egypt," p. 310.

10. *Encyclopaediajudaica,* 12, p. 1403.

11. Vermes, *The Dead Sea Scrolls,* p. 140.

12. Taylor, "A Second Temple in Egypt," pp. 308-9.

13. Chester, "A Journey to the Biblical Sites in Lower Egypt," p. 137.

14. Petrie, *Hyksos and Israelite Cities,* p. 20, plate XXVII.

15. Josephus, *The Jewish War,* pp. 27 393.

16. Vermes, *The Dead Sea Scrolls,* p. 140.

17. Taylor, "A Second Temple in Egypt," p. 309.

18. Driver, *The Judaean Scrolls,* pp. 326 - 27.

19. Hayward, "The Jewish Temple at Leontopolis," pp. 434-36.

20. Taylor, "A Second Temple in Egypt," p. 312.

21. Josephus, *The Jewish War,* p. 392.

22. *The Jewish War,* p. 292.

23. Philo, *On the Contemplative Life,* pp. 125-27. See also Taylor and Davies, "The So-called Therapeutae of *De Vita Contemplativa,"* pp. 10-12.

24. Philo, *On the Contemplative Life,* p. 115.

25. Taylor and Davies, "The So-called Therapeutae of De *Vita Contemplativa,"* p. 14, quoting Philo, *Hypothetica,* 11.14-18; Josephus, *The Antiquities of the Jews,* XVIII, I; Pliny, *Natural History,* V, XV

26. Taylor and Davies, "The So-called Therapeutae of De *Vita Contemplativa,"* pp. 18-19.

27. Philo, *On the Contemplative Life,* p. 12s.

28. *On the Contemplative Life,* p. 119.

29. *On the Contemplative Life,* p. 129.

30. *On the Contemplative Life,* pp. 167-69.

31. Naydler, *Shamanic Wisdom in the Pyramid Texts,* p. 319.

BÖLÜM DOKUZ: MISIR'IN GİZEMLERİ

1. Quirke, *Ancient Egyptian Religion*, p. 70.

2. Assmann, *The Mind of Egypt,* p. 58.

3. *The Mind of Egypt,* p. 58.

4. Bu kelime, bazı çevirmenler taralından Alt-dünya olarak da tercüme edilmiştir

5. Assmann, *The Mind of Egypt,* p. *66.*

6. Szpakowska, *Behind Closed Eyes,* p. 191.

7. Assmann, *The Mind of Egypt,* pp. 18 -19.

8. *The Mind of Egypt,* p. 61, quoting the Berlin Leather Roll (Berlin Papyrus 3029), dating from the Middle Kingdom.

9. Saint Teresa, *The Life of Saint Teresa of Avila, by Herself,* p. 127.

10. Bleeker, *Hathor and Thoth,* p. 147.

11. Bleeker, "Initiation in Ancient Egypt," p. 56.

12. The story of the development from tokens to writing is given in Schmandt-Besserat, *Before Writing,* vol. 1, *From Counting to Cuneiform.*

13. Lloyd, *The Archaeology of Mesopotamia,* p. 39. Georges Roux claims in *Ancient Iraq (p.* 68) that an "inescapable conclusion was that the same religious tradition had been handed down from century to century." His confidence cannot be supported by the evidence.

14. Mellaart, *Earliest Civilisations of the Near East,* pp. 89 -101.

15. Shreeve, *The Neanderthal Enigma,* p. 53.

16. Faulkner, *The Ancient Egyptian Pyramid Texts,* Utterance 305, p. 94.

17. *The Ancient Egyptian Pyramid Texts,* Utterance 213, p. 40.

18. *The Ancient Egyptian Pyramid Texts,* Utterance 260, p. 69.

19. Naydler, *Temple of the Cosmos,* pp. 202, 203.

20. Szpakowska, *Behind Closed Eyes,* pp. 150 - 51; for translations of text from the tombs of Rekhmire and Seti I, see p. 190.

21. Iamblichus, *On the Mysteries of the Egyptians,* 1:12, pp. 37-38.

22. *On the Mysteries of the Egyptians,* 8:4, p. 139-

23. Quirke, *Ancient Egyptian Religion,* p. 159.

24. Bleeker, *Egyptian Festivals,* p. 136.

25. Quirke, *Ancient Egyptian Religion,* p. 159.

26. *Ancient Egyptian Religion, p.* 159.

27. Plutarch, *Isis and Osiris,* cap. xx, p. 51.

28. See, for example, Cauville, *Les Crypts du temple d'Hathor,* for detailed plans of the ten crypts at Denderah.

29. Heliodorus, *An Aethiopian History,* p. 241.1 have modernized the sixteenth-century language.

30. For a detailed discussion of this academic attitude, see Naydler, *Shamanic Wisdom in the Pyramid Texts,* ch. 5, especially pp. 140-45.

31. Bleeker, "Initiation in Ancient Egypt," p. 55.

32. Federn, reported by Wente, "Mysticism in Pharaonic Egypt?" p. 161.

33. Abt and Hornung, *Knowledge for the Afterlife,* p. 9.

34. *Knowledge for the Afterlife,* p. 144.

35. Wente, "Mysticism in Pharaonic Egypt?" p. 174.

36. "Mysticism in Pharaonic Egypt?" p. 175.

37. "Mysticism in Pharaonic Egypt?" pp. 175-76.

38. "Mysticism in Pharaonic Egypt?" pp. 177-78.

39. Quirke, *The Cult ofRa,* p. 122.

40. *The Cult ofRa,* p. 118.

41. Naydler, *Shamanic Wisdom in the Pyramid Texts,* p. 85.

42. *Shamanic Wisdom in the Pyramid Texts,* p. 202.

43. *Shamanic Wisdom in the Pyramid Texts,* p. 21.

BÖLÜM ON: YÜCELME

1. Vergil, *TheAeneid,* VI, 855-56, p. 182.

2. Suetonius, *The Twelve Caesars, Augustus,* 16, p. 61; Temple, *Netherworld (S.* 28),Agrippa'nın, bütün ağaçlan kestiğini söyleyen Strabo'dan söz ediyor. Robert Paget, yok edilen ormanın içinde Apollo için kutsal olan koruluğun da yer aldığına ve kutsal ağaçların Agrippa'nın gemilerinin inşasında kullanıldığına dikkat çekiyor. Bu olay M.Ö.36'daki savaştan önce olmuştu. Paget, Baia'daki yeraltı tapınağının aynı zamanda mühürlendiğine inanıyor. Newfoundland Memorial Universitesi'nden Raymond Clark, kişisel bir görüşmemizde (Temmuz 2002) Strabo tarafından Avernu Gölü çevresini değiştirdiğini söylenen Agrippa'dan bahsederek,sitenin mühürlenmesi hakkındaki düşüncelerini aktardı: "Agrippa'nın göl kıyısında donanma işleriyle meşgul olmasından dolayı, Baia'daki tapınakla ilgilenmiş olması gerekmez. Agrippa bir din karşıtı değildi. Onun, Roma'daki Pantheon binası inşa ettirmesi bunun kanıtıdır. Ama yine de buranın kapanma tarihle ilgili fikirleri değerlendirmeye açığım."

3. Paget, *In the Footsteps of Orpheus,* p. 136; Temple, in *Netherworld (p.* 31), extrapolating from Paget's figures, suggests that this filling took around two years.

4. Paget, *In the Footsteps of Orpheus,* p. 19.

5. Vergil, *TheAeneid,* VI, 149-87, pp. 163-64; see also Clark, "Vergil, Aeneid, 6,40 ff., and the Cumaean Sibyl's Cave," p. 485.

6. Vergil, *TheAeneid,* VI, 187, p. 164.

7. Vergil, *The Georgics,* 4, 563 - 65, p. 143. "Parthenope" is a poetic term to denote Naples (see p. 160).

8. Livius, *The History of Rome,* 24,12-13.

9. Strabo, *Geography,* V 4, 5-

10. Paget, *In the Footsteps of Orpheus,* p. 106.

11. Strabo, *Geography,* V 4, 5-

12. Paget, *In the Footsteps of Orpheus,* p. 102.

13. *In the Footsteps of Orpheus,* p.m.

14. *In the Footsteps of Orpheus,* p. in.

15. *In the Footsteps of Orpheus,* p. 113.

16. *In the Footsteps of Orpheus,* pp. 127 - 30.

17. Temple, *Conversations with Eternity,* pp. 12-13, quoting from Paget, *In the Footsteps of Orpheus,* p. 137.

18. Temple, *Conversations with Eternity,* p. 17.

19. Paget, *In the Footsteps of Orpheus,* p. 135.

20. Temple, *Netherworld,* p. 10.

21. *Netherworld,* p. 10.

22. "The Cults of Magna Graecia," symposium held by the Vergilian Society at the Villa Vergiliana, Cuma, 19-22 June 2002.

23. Vergil, *TheAeneid,* VI, 850-53, p. 182.

24. Homer, *The Odyssey,* book XI, p. 171.

25. Strabo, *Geography,* V 4, 6.

26. *Geography,* V, 4, 5.

27. See, for example, Ogden, *Greek and Roman Necromancy (p.* 22), who claims that because the literary tradition seems to locate the oracle on the shores of Lake Avernus, that is where it must be. There is no need to come to this conclusion, however, given the imprecision of the traditions he cites. Others, such as Burkert, *Lore and Science in Ancient Pythagoreanism (p.* 155), are open but cautious. Both approaches simply reinforce the need for systematic excavation of the site at Baia.

28. See, for example, Hardie, "The Crater of Avernus as a Cult-Site," p. 284.

29. Ogden, *Greek and Roman Necromancy,* pp. 19 - 21.

30. Kingsley *Ancient Philosophy, Mystery, andMagic,* p. 252, n. 6.

31. Apuleius, *Metamorphoses,* XI, 23, p. 340. The translation cited here is from Burkert, *Ancient Mystery Cults,* p. 97. A popular translation by Robert Graves is entitled *The Golden Ass.*

32. Burkert, *Lore and Science in Ancient Pythagoreanism,* p. 155; Robert, *Archaeological Reports for 1959-1960,* pp. 42-43.

33. Peter Kingsley, personal communication (March 2002).

34. Burkert, *Ancient Mystery Cults,* p. 174.

35. Plato, *Phaedo,* 64a, p. 9.

36. *Phaedo, 67c* p. 14.

37. Burkert *(Ancient Mystery Cults,* p. 162, n. n) considers that this extract is from Plutarch, not Themistius, as stated by Stobaeus.

38. Quoted in Farnell, *The Cults of the Greek States,* 111, p. 179.

39. Seneca, *Epistles,* p. 327.

40. Quoted by Eliade, *Rites and Symbols of Initiation,* p. in.

41. *Rites and Symbols of Initiation,* pp. 112 -13.

42. Gorman, *Pythagoras,* pp. 48-49.

43. Kingsley, *In the Dark Places of Wisdom,* p. 198. See also Kingsley *Ancient Philosophy, Mystery, and Magic,* pp. 340—41.

44. Kingsley, *Ancient Philosophy, Mystery, and Magic,* p. 341.

45. Interview with Peter Kingsley, "Piloting the Ship of Life," *Freemasonry Today* 28 (Spring 2004), p. 24.

46. Parmenides' poem is translated by Kingsley in *Reality,* p. 26.

47. Zuntz, *Persephone,* pp. 370-76; Kingsley, "From Pythagoras to the *Turba Philosophorum,* pp. 3-4.

48. Cole, "New Evidence for the Mysteries of Dionysos," pp. 233-34.

49. Guthrie, *Orpheus and Greek Religion,* p. 173.

50. Prof. Dr. Walter Burkert, personal communication (May 2005). Burkert explains that this is a difficult text and that two variant readings are possible. The alternative reading is: "And for you are waiting beneath the earth the celebrations, which also other blessed ones [are performing]."

51. Aristophanes, *The Frogs,* p. 308.

52. Kingsley, *In the Dark Places of Wisdom,* pp. 78 - 79.

53. *In the Dark Places of Wisdom,* p. 284.

54. *In the Dark Places of Wisdom,* p. 83.

55. *In the Dark Places of Wisdom,* p. 141.

56. *Asclepius,* 24, in Copenhaver, *Hermetica,* p. 81.

57. Iamblichus, *On the Mysteries of the Egyptians,* VI11, IV, pp. 138 — 39.

58. Iverson, *Egyptian and Hermetic Doctrine,* p. 43. Iverson also explains: "Thus considered, as reflections of corresponding divergencies in Egyptian cosmology, the seeming inconsistencies in the Hermetic conception of creator and demiurge find a natural explanation, which at the same time will be seen to throw unexpected light on the problem of the mutual relations of the two traditions, and the dependence of the corpus [that is, the Hermetic texts] on Egyptian sources" (p. 40).

59. Kingsley, "Poimandres," p. 5.

60. Iverson, *Egyptian and Hermetic Doctrine,* p. 30.

61. *Egyptian and Hermetic Doctrine,* pp. 37—38, referring in particular to the Hermetic *Asclepius,* 38, in Copenhaver, *Hermetica,*p. 90.

62. Iverson, *Egyptian and Hermetic Doctrine,* p. 41.

63. See note 49.

64. Iverson, in *Egyptian and Hermetic Doctrine* (pp. 35-36), discusses how the explanation of the Egyptian concept of "the breath of life" can be augmented by means of the Hermetic texts.

65. Clement of Alexandria, *The Miscellanies,* VI, VI, p. 324.

66. Iamblichus, *On the Mysteries of the Egyptians,* I, I, p. 21.

BOLUM ON BİR: KAYNAĞI DENEYİMLEME_

1. The Jerusalem Bible, The New Testament, p. 19, note d.

2. Philo, *On the Contemplative Life,* 28, p. 129.

3. Caplice, *The Akkadian Namburbu Texts,* p. 10.

4. Parpola, "The Assyrian Tree of Life," p. 174, n. 64.

5. . "Asur Hayat Ağacı" s. 185,206. Parpola şöyle yazar: Yahudi tek tanrı inancında, tıpkı atası olan Asur dinindeki gibi teklik diye bir şey bulamazsınız.Aynı şey, üçleme doktrininden ötürü Hıristiyanlık için de geçerlidir. Asur dini ve felsefesi, kavramlarını bu dinlere aktarmıştır (s. 190, n. 107).

6. Kingsley, "Ezekiel by the Grand Canal," p. 339.

7. "Ezekiel by the Grand Canal," p. 342.

8. "Ezekiel by the Grand Canal," p. 341, quoting from VAT 8917 (Vorderasiatisches Museum), Berlin.

9. "Ezekiel by the Grand Canal," p. 345.

10. "Ezekiel by the Grand Canal," p. 345.

11. Parpola, "The Assyrian Tree of Life," p. 169.

12. "The Assyrian Tree of Life," p. 190, n. 106.

13. "The Assyrian Tree of Life," p. 168.

14. "The Assyrian Tree of Life," pp. 174,189.

15. Halevi, *The Way of Kabbalah*, p. 98, fig. 16.

16. Tertullian, *OnFemaleDress*, III, vol. I, p. 307.

17. Charles, *The Book of Enoch*, pp. 196, 204, 208, and 212; on the eastern portals, see also Baigent, *From the Omens of Babylon*, pp. 74-75, and Reiner, *Enuma Anu Enlil Tablets 50 - 51*, pp. 2 - 3.

18. Charles, *The Book of Enoch*, p. 235.

19. *The Book of Enoch*, p. 235.

20. *The Book of Enoch*, p. 236.

21. *The Book of Enoch*, p. 236.

22. Faulkner, *The Ancient Egyptian Pyramid Texts,* Utterance 213, p. 40.

23. Cave 4 texts: 4Q201, 4Q202, 4Q204, 4Q205, 4Q206, 4Q207 4Q212. See Garcia Martinez, *The Dead Sea Scrolls Translated,* pp. 246-59.

24. Charles, *The Book of Enoch,* pp. 168 - 69.

25. *The Book of Enoch,* p. 267.

BÖLÜM ON İKİ: CENNETİN KRALLIĞI

1. Smith's story is given in his autobiographical account in *The Secret Gospel,* pp. if.

2. *The Secret Gospel,* p. 5.

3. *The Secret Gospel,* p. 5.

4. *The Secret Gospel,* p. 6.

5. *The Secret Gospel,* p. 15.

6. See Clement of Alexandria, *Miscellanies,* Vvi and viii. Was Clement in contact with some residual Therapeutae group? No one knows.

7. Stroumsa, *Hidden Wisdom,* p. 5.

8. Hippolytus, *Philosophumena,* V 10.

9. Clement of Alexandria, *The Miscellanies,* I, I.

10. Smith, *The Secret Gospel,* p. 148.

11. *The Secret Gospel,* p. 144.

12. *The Secret Gospel,* pp. 27-30.

13. Ehrman, *Lost Christianities,* pp. 83 - 84.

14. Saint Teresa, *The Life of Saint Teresa ofAvila,* p. 139.

15. *The Life of Saint Teresa ofAvila,* p. 146.

16. *The Life of Saint Teresa ofAvila,* p. 285.

17. Fuller, *A New Catholic Commentary on Holy Scripture,* p. 1009. The last sentence is attributed to J. Schmid in Wikenhauser and Kuss, *Regensberger New Testament,* p. 209.

18. James B. Robinson, personal communication (November 1989).

19. Gospel of Thomas, in Robinson, *The Nag Hammadi Library in English,* p. 51.

20. *The Nag Hammadi Library in English,* p. 3.

21. *The Nag Hammadi Library in English,* p. 113.

22. *The Nag Hammadi Library in English,* p. 106.

23. *The Nag Hammadi Library in English,* p. 22.

24. *The Nag Hammadi Library in English,* p. 39.

25. Baigent and Leigh, *The Dead Sea Scrolls Deception,* pp. 180 - *87.*

26. Stroumsa, in *Hidden Wisdom* (pp. 34-38), gives a summary of Patristic sources.

27. *Hidden Wisdom,* p. 6.

28. King, *The Gospel of Mary ofMagdala,* p. 3.

29. *The Gospel of Mary ofMagdala,* 43-8. 3 o. *The Gospel of Mary ofMagdala,* 6:1-2.

31. *The Gospel of Mary ofMagdala,* 6:3.

32. *The Gospel of Mary ofMagdala,* 10:3-4.

33. *The Gospel of Mary ofMagdala,* 10:10.

34. Philip'in İncili, 63, s. 138. İlginçtir ki; Robinson, *The NagHammadi Library in English* (1977), İngilizce'nin ilk baskısında (1977) metin, "[Fakat İsa] onu [bütün] havarilerden daha çok [severdi ve onu sık sık ağzından] öp [erdi]" şeklinde tercüme ediliyordu. Fakat İsa'nın gizli evliliği üzerine yapılan tartışmaların artmasının ardından, 1988'deki üçüncü baskıda ve 1990'daki ciltsiz baskısında metnin tercümesi değişti: "onu [bütün] havarilerden daha çok [severdi] ve sık sık [...]dan öp [erdi]" (s. 148).

BÖLÜM ON ÜÇ: İSA YAZMALARI

1. Specifically, to the reign of Alexander Jannaeus, 103-76 B.C.; see de Vaux, "Observations sur le Commentaire d'Habacuc decouvert pres de la Mer Morte," *Revue Biblique,* LVIII, 1951, pp. 438 and 443.

2. Habakkuk Pesher, iQpHab, II 3, in Garcia Martinez, *The Dead Sea Scrolls Translated,* p. 198.

3. Dupont-Sommer, *The Dead Sea Scrolls,* pp. 95-96. This is an English translation of his 1950 publication *Apercuspreliminaries sur les manuscrits de la mer Morte.* His term for the Teacher of Righteousness is translated as "Master of Justice" in the English edition.

4. *The Dead Sea Scrolls,* p. 373.

5. Catholic University of America, *New Catholic Encyclopedia,* vol. XI, p. 551.

6. Burrows, *The Dead Sea Scrolls,* p. 51.

7. *The Dead Sea Scrolls,* p. 52.

8. De Vaux, "Observations sur le Commentaire d'Habacuc decouvert pres de la Mer Morte," *Revue Biblique,* LVIII, 1951, p. 438.

9. "Observations sur le Commentaire d'Habacuc decouvert pres de la Mer Morte," p. 93.

10. "Observations sur le Commentaire d'Habacuc decouvert pres de la Mer Morte," p. 94.

11. Murphy, *Lagrange and Biblical Renewal,* p. 60.

12. John Allegro, letter to Father Roland de Vaux, 7 March 1956. For an account of the disputes between John Allegro and the other members of the international team, see Baigent and Leigh, *The Dead Sea Scrolls Deception,* pp. 45 - 60.

13. Baigent and Leigh, *The Inquisition,* p. 230, translation from Garcia Martinez, *The Dead Sea Scrolls Translated,* p. 138; see also Eisenman and Wise, *The Dead Sea Scrolls Uncovered,* pp. 68-71.

14. De Vaux, *Archaeology and the Dead Sea Scrolls,* p. 20.

15. Baigent and Eisenman, "A Ground-Penetrating Radar Survey Testing the Claim for Earthquake Damage of the Second Temple Ruins at Khirbet Qumran," pp. 136-37 and maps on pp. 134-35.

16. For the attacks on Oxfords Professor Godfrey Driver and Reader in Jewish Studies Cecil Roth, see Baigent and Leigh, *The Dead Sea Scrolls Deception,* pp. 152, 163-64; see also Mack, *The Lost Gospel* (pp. 248-49), on the problem of theologians trying to investigate Christian origins; for similar problems with the events of the Old Testament, see Thompson, *The Bible in History* (p. xv), in which Thompson describes how his removal of the history of Israel from the mythology of the Old Testament lost him tenure at his American university. Happily, he was appointed professor of the Old Testament at the University of Copenhagen.

17. For example, compare James 2:io with Romans 3:28.

18. *The Atlantic Monthly,* December 1986, p. 39.

19. Mack, *The Lost Gospel,* p. 237.

20. *The Lost Gospel,* p. 238.

21. *The Lost Gospel,* p. 219.

22. Baigent and Leigh, *The Dead Sea Scrolls Deception,* pp. 132-36. Eisenman and Wise, in *The Dead Sea Scrolls Uncovered (p.*69), write: "It is impossible to distinguish ideas and terminology associated with the Jerusalem Community of James the Just from materials found in this corpus" — the "corpus" being the Dead Sea Scrolls.

23. Zuckerman, *A Jewish Princedom in Feudal France 768-900,* p. 58.

BÖLÜM ON DÖRT: KÜLTÜR TİCARETİ

1. Interview with Magen Broschi, 21 May 1990.

2. Copenhaver, *Hermetica,* tractate XI, 21, p. 42.

3. Rumi, "Jars of Springwater," in *The Glance,* p. I.

EK BÖLÜM

1. Ehrman, Kasser, Mayer ve Wurst, Yahuda incili, s. 118

2. Ibid

3. Ehrman, op cit, s. 102

4. Yahuda İncili, 35 (Kasser, Mayer ve Wurst, s. 23)

5. Vergano, Dan ve Grossman, Cathy Lynn, "Yeni ışıkta haini oynayan Yahuda'nın uzun süredir kayıp olan İncili", USA Today, Nisan 7-9, 2006, s. 2A.

6. Owen, Richard, "Yanlış Anla^ııUm Yahuda", The Times, 12 Ocak 2006, s. 3

7. Onun araştırmaları, Rennes le Château. Le jecret ie Sauniere adlı kitabında yer almaktadır. Bu değerli araştırma, papazın bu sermayeyi nasıl elde ettiği ve kaynaklarının ne olduğu konusunu derinlemesine ele alan özel bir çalışmadır. Suniere'nin 1890'larda küçük bir hazine keşfettikten sonra rüşvet alıp vererek, din adamlarına rütbe sattığı ve para karşılığı ayinler düzenlediği iyi

bilinen bir gerçektir. Bu yolla elde ettiği gelirini detaylarıyla gösteren kişisel mali kayıtlarının garipliği, kendi rahipleri olan Katolik kurumların onunla işbirliği yapmasından kaynaklanır. Sauniere'nin yardımına neden ihtiyaç duymuşlardı? Bunu cevabı şudur: Bu büyük ölçekli bir para aklama operasyonuydu ve aklanan paranın kaynağı Hapsburgs'du (Robin, J-L., kişisel görüşme, 14 Ocak 2006).

[1] Çeviren Notu: Mitras Pagan inancında güneş tanrısıdır. Onun doğum tarihi olan 25 Aralık ise bugün Hıristiyan aleminde İsa'nın doğum günü olarak kutlanır.

[2] Çeviren Notu: Sardis bugünkü Manisa, Salihli'de bulunan Şart Antik Kenti'dir.

[3] Çeviren Notu: 16. yy'da Avrupalılar, Amerika kıtasını ilk keşfettiklerinde orayı Yeni Dünya olarak adlandırdılar. Yazarın bu terimle kastettiği Amerika kıtasıdır.

[4] Çeviren Notu: "Prefect" eski Roma valilerinin unvanı olarak kullanılan terimdir.

[5] Çeviren Notu: Sanhedrin; 17 kişiden oluşan hahamlar yüksek kuruludur ve Yahudilerin en yüksek otoritesidir

[6] Çeviren Notu: Mısır'ın son kraliçesi yedinci Kleopatra'dır. Kendinden öncekiler pek tanınmadığı için günümüzde sadece Kleopatra diye anılır. Burada bahsedilen diğer Kleopatralarla karıştırılmamalıdır.

[7] Çeviren Notu: Tora, Yahudilerin yasa kitabıdır; Eski Ahit'in ilk beş bölümünü oluşturan kitap.

[8] Çeviren Notu: Nenehin burada bahsedilen 'sonsuz olabilme durumu' aslında az önce bahsedilen döngüsellikten kaynaklanan bir sonsuzluğa işaret eder. Yani bu cümlede geçen 'nenehin sonsuz olabilme durumu'ndan kasıt, ezeli ve ebedi olma durumu değildir.

[9] Çeviren Notu: Zigurat, birçok eskiçağ uygarlığı tarafından inşa edilmiş piramide benzer yapıdır. Ziguratların piramitlerden farkı yan çeperlerinin basamaklı olmasıdır.

[10] Çeviren Notu: Hades, Yunan mitolojisinde ölülere hükmeden yeraltı tanrısıdır. Karısı, hasat tanrıçası Persephon ile birlikte yeraltında yaşar.

[11] Çeviren Notu: Kenanlılar, Hz. Nuh'un oğlu Ham'dan olan torunu Kenan'ın neslinin kavmidir. Ve Kenan diyarı, bugünkü Filistin toprakları üzerindedir

[12] Çeviren Notu: Talmud adı verilen derleme yasa kitabı, Yahudilerin Eski Ahit'ten sonra gelen en önemli kitabıdır.

[13] Çeviren Notu: Sefira, hayat ağacını oluşturan dairelerin adıdır. Bu hayat ağacı, düz ve zikzaklı çizgilerle birbirine bağlı dairelerden oluşur. Sanıldığı gibi bir ağaç resmine değil; daha çok geometrik bir şekle benzer.

[14] Çeviren Notu:Usturlap, eski çağlarda gökcisimlerinin ufuk yüksekliklerini hesaplamak ve zaman ölçümleri yapmak için kullanılan bir gözlem aracıdır.

[15] Çeviren Notu:Çeriyot, atların çektiği iki tekerlekli savaş arabalarına denir. Roma arenalarında gladyatörlerin kullandığı arabalardan hatırlayın.

[16] Çeviren Notu:Bütün Hıristiyanlar "The Kingdom come!" yani "egemenliğin gelsin" diyerek, Allah'a dua ederler. Burada, krallığın gelişi ifadesiyle bu duaya dikkat çekiliyor

[17] Çeviren Notu: Burada kastedilen olay Markus'un İncilinde (14:47-52) de geçen ketenli genç olayıdır. [İsa'nın yanında bulunanlardan biri kılıcını çekip, yüksek rahibin kölesinin kulağını uçurdu, İsa onlara, "Niçin, bir haydutmuşum gibi, beni kılıç ve sopalarla yakalamaya geldiniz?" dedi. "Her gün tapınakta, yanı başınızda öğretiyordum; beni tutuklamadınız. Ama bu. Kutsal Yazılar yerine gelsin diye oldu." O zaman öğrencilerinin hepsi O'nu bırakıp kaçtı, İsa'nın ardından sadece keten beze sarınmış bir genç gidiyordu. Bu genç de yakalandı. Ama keten bezden sıyrılıp çıplak olarak kaçtı.] Bu tutuklanma olayı sırasında yaşananlardan, Luka ve Yuhanna da bahseder; ancak onlar kefenli gençten bahsetmezler.

[18] Çeviren Notu: Cizvitler mistik bir Hıristiyan tarikatı mensuplarıdır.

[19] Çeviren Notu: İncil metinlerindeki birçok pasajda Hz. İsa'dan 'insanoğlu' diye bahsedilir. Buradaki insanoğlu Hz. İsa'dır

[20] Çeviren Notu: İbranice topluluk anlamına gelen kibbutz, İsrail’de komünal bir yaşamın sürüldüğü çiftliklerin genel adıdır. Günümüzde dünyanın her yerinden turistler -özellikle üniversite öğrencileri- İsrail'deki meşhur kibbutzlara giderler ve genelde ekin ekmek veya biçmek gibi işlere katılarak, tatillerini bedavaya getirirler.

[21] Çeviren Notu:Buradaki Yaratılış; Genesis, yani Eski Ahit'in birinci bölümü olan Yaratılış'tır, Apokrifon ise gizli metin demektir.

[22] Çeviren Notu: Burada Yeni Antlaşmadan -New Covenant- kasıt Yeni Ahittir- New Testament.

[23] Çeviren Notu: Paul ve James'in İncilleri, resmi Yeni Ahit'te -Vatikan tarafından onaylanmış olan- yer almaz; ancak burada Yeni Ahit ile kastedilen İncillerin tümüdür.